Secolul 20

PREZENTAREA ARTISTICĂ:
GETA BRĂTESCU

Coperta:

GETA BRĂTESCU

https://biblioteca-digitala.ro

Secolul 20 Revistă de literatură universală

editată de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

Comitetul de redacție:

ACAD. AL. PHILIPPIDE, ION BRAD, OV. S. CROHMĂLNICEANU, ZOE DUMITRESCU-BUȘULENGA, MIHNEA GHEORGHIU, DAN HĂULICĂ REDACTOR-ȘEF, ȘTEFAN AUG. DOINAȘ REDACTOR-ȘEF ADJUNCT, GEORGETA HORODINCĂ, TATIANA NICOLESCU, FLORIAN POTRA

3

[111]
1970

SUMAR

LENIN

PRACTICĂ ȘI CREATIVITATE

LENIN: *Cultură în revoluție* • 5

DUMITRU GHIȘE: *Elogiul creativității umane* • 8

MIRON CONSTANTINESCU: *Drumul unei generații* • 14

DAN HĂULICĂ: *Lenin în România* — fragment de istorie culturală • 19

•

ANTONIO GRAMSCI: *Ilici și «filozofia practicii»* în românește, cu o notă de Florian Potra • 25

OMUL CARE NE-A APROPIAT VIITORUL

Texte din Bernard Shaw, Heinrich Mann, Romain Rolland, Valerii Briusov, Boris Pasternak, V. Șklovski, K. Paustovski, L. Seifulina și Dimitrie Furmanov • 35

PERIPLU LENINIST

VOLGA, de L. Fomenko; **SIBERIA,** de L. Lenobl; **GENEVA,** de Boris Galanov; **FINLANDA,** de L. Jac; **CAPRI,** de V. Kataev; **PARIS,** de Teofil Bălaj • 45

https://biblioteca-digitala.ro

LENIN ȘI PORTRETUL REVOLUȚIEI

A. V. LUNACEARSKI: *Cînd devine posibilă o « leniniadă »?* • 65
S. M. EISENSTEIN: *100.000 de oameni în fața obiectivului* • 68
V. OZEROV: *Chipul lui Lenin în literatura sovietică contemporană* • 72
T. MOTÎLIOVA: *Lenin și scriitorii din apus* • 75

ORAȘUL UMILILOR

VERSURI de: Rolf Jacobson, William Carlos Williams, Edith Södergran, Dino Campana, Carlos Drummond de Andrade, Artur Lundkvist, K. Kavafis, Attila Jószef (în românește de Petre Stoica); Donald Hall, Robert Bly, Jure Kastelan (în românește de D. Marian) • 80

TEATRU POLITIC

A. V. LUNACEARSKI

DON QUIJOTTE ELIBERAT

piesă, în românește de Igor Block • 88
TATIANA NICOLESCU: *Don Quijotte și dilemele revoluției* • 108

OSWALD DE ANDRADE

REGELE LUMÎNĂRILOR

piesă, fragmente, în românește de Elena Bălan-Osiac
ELENA BĂLAN-OSIAC: *Oswald de Andrade — un Brecht exotic?* • 128

PETER WEISS

CÎNTECUL FANTOȘEI LUSITANE

piesă în două acte, fragmente, în românește de Ștefan Aug. Doinaș • 133
ȘTEFAN AUG. DOINAȘ: *Teatrul agitatoric al obiectivității* • 173

•

GABRIEL GARCIA MARQUEZ: *Funeraliile lui Mama Grande* — nuvelă, în românește cu o prezentare de Laurențiu Silvian • 178

CARNET

ANDREI BREZIANU: *Corespondență londoneză a lui Lenin cu o prietenă a literaturii române* • 188

https://biblioteca-digitala.ro

Ìn Piața Roșie, 1 Mai 1919

https://biblioteca-digitala.ro

LENIN

PRACTICĂ ŞI CREATIVITATE

https://biblioteca-digitala.ro

LENIN

cultură în revoluție

. . . Scriitorul popularizator îl apropie pe cititor de o idee profundă, de o învățătură profundă, plecînd de la datele cele mai simple și îndeobște cunoscute, arătînd, cu argumente simple sau exemple bine alese, principalele concluzii care se pot trage din aceste date, și punînd mereu pe cititorul în stare să gîndească în fața a noi și noi probleme. Scriitorul popularizator presupune că are de-a face nu cu un cititor care nu gîndește, care nu vrea sau nu e în stare să gîndească, ci, dimpotrivă, cu un cititor nedezvoltat,

https://biblioteca-digitala.ro

care e într-adevăr animat de intenţia de a-şi pune mintea la contribuţie, şi-l ajută *să facă această treabă serioasă şi grea, îl* îndrumează, *ajutîndu-l să facă primii paşi şi* învăţîndu-l *să meargă singur mai departe. Scriitorul vulgar presupune că are un cititor care nu gîndeşte şi nu este capabil să gîndească; el nu-l pune în faţa principiilor fundamentale ale unei ştiinţe serioase, ci într-o formă monstruos de simplistă, presărată cu glume şi zicale, îi serveşte « de-a gata »* toate *concluziile unei anumite teorii, aşa că cititorul nu trebuie nici măcar să mestece, ci doar să înghită acest terci.*

(DESPRE REVISTA « SVOBODA », 1901)

. . . *Mai puţină trăncăneală politică şi mai multă atenţie la faptele cele mai simple, dar vii, ale construcţiei comuniste, fapte luate din viaţă şi verificate de viaţă — iată lozinca pe care trebuie s-o reptăm noi toţi, scriitorii noştri, agitatorii, propagandiştii, organizatorii noştri etc. . . .*

(MAREA INIŢIATIVĂ, 1919)

Să învăţăm să muncim — aceasta este, în momentul de faţă, sarcina principală, cu adevărat, a întregului popor din Republica sovietică. Să facem în aşa fel ca toată lumea să fie ştiutoare de carte, însă în nici un caz să nu ne mărginim doar la atît, ci să mergem neapărat mai departe şi să preluăm din ştiinţa europeană şi din cea americană tot ce este într-adevăr preţios — iată care este sarcina noastră primordială şi cea mai importantă.

(O LINGURĂ DE CATRAN ÎNTR-UN BUTOI CU MIERE, 1922)

. . . . *În problemele de cultură nu există nimic mai dăunător decît pripeala şi lipsa de chibzuinţă. Acest adevăr ar trebui să şi-l vîre bine în cap mulţi dintre tinerii noştri publicişti şi comunişti . . .*

https://biblioteca-digitala.ro

E timpul să ne băgăm minţile în cap. Trebuie să ne pătrundem de o neîncredere salvatoare în mersul prea grăbit înainte, în fanfaronadă etc., trebuie să ne gîndim la o verificare a paşilor înainte pe care îi anunţăm în fiecare oră, pe care îi facem în fiecare minut şi care apoi în fiecare secundă se dovedesc a fi lipsiţi de trăinicie şi seriozitate şi al căror sens nu poate fi înţeles. Mai dăunător ca orice în acest domeniu ar fi să ne pripim. Mai dăunător ca orice ar fi să ne bazăm pe considerentul că, oricum, tot ştim noi cîte ceva sau că dispunem de un număr destul de însemnat de elemente pentru alcătuirea unui aparat cu adevărat nou, care să merite într-adevăr denumirea de aparat socialist, sovietic etc.

Nu, un astfel de aparat, şi chiar elemente ale unui astfel de aparat, avem într-o măsură ridicol de mică şi trebuie să ţinem minte că pentru făurirea lui nu trebuie să precupeţim timpul şi că pentru treaba asta este nevoie de ani şi ani de zile.

Ce elemente există la noi pentru crearea acestui aparat? Numai două. În primul rînd, muncitorii, care luptă cu însufleţire pentru socialism. Aceste elemente nu sînt îndeajuns de instruite. Ele ar vrea să ne dea un aparat cît mai bun. Dar nu ştiu, nu sînt în stare să facă acest lucru. Ele nu au ajuns pînă în prezent la acel grad de dezvoltare şi de cultură care e necesar în acest scop. Or, pentru asta se cere tocmai cultură. Aici nu se poate face nimic printr-o lovitură îndrăzneaţă sau printr-un asalt, prin agerime, prin energie, sau, în general, prin orice altă însuşire omenească, fie ea oricît de bună. În al doilea rînd, elementele de cunoştinţe, de instrucţiune, de pregătire, de care dispunem într-o măsură ridicol de mică în comparaţie cu toate celelalte state.

. . . Pentru reînnoirea aparatului nostru de stat trebuie, cu orice preţ, să ne punem drept sarcină: în primul rînd — să învăţăm, în al doilea rînd — să învăţăm, şi în al treilea rînd — să învăţăm, iar după aceea să urmărim ca ştiinţa să nu rămînă, la noi, literă moartă sau o frază la modă (ceea ce — de ce să ne ascundem — se întîmplă la noi foarte des) ca ştiinţa să ne intre cu adevărat în sînge, să devină într-adevăr şi pe de-a-ntregul un element component al vieţii de toate zilele.

(MAI BINE MAI PUŢIN, DAR MAI BINE, 1923)

https://biblioteca-digitala.ro

DUMITRU GHIȘE

Elogiul creativității umane

«...Cît timp oamenii n-au știut să treacă la studiul faptelor, mereu au inventat a priori *teorii generale, care au rămas totdeauna sterile».*
(V. I. LENIN, «Ce sînt prietenii poporului»)

Sărbătorim 100 de ani de la nașterea lui Lenin!

Numele, cu rezonanțe eseniene, cunoscut în întreaga lume, a devenit un simbol al luptei pentru înălțarea unei lumi noi, a celei mai drepte lumi dintre lumile posibile — cum ar spune Leibniz — pe care a cunoscut-o vreodată istoria.

Contribuția sa la dezvoltarea gîndirii și practicii revoluționare este de o valoare incomensurabilă.

El a înmănunchiat, într-un chip suprem, calitățile omului de acțiune, ale organizatorului, cu cele ale ideologului, ale filozofului, între cele două planuri ale activității sale existînd o unitate organică și o propulsare reciprocă. Cunoașterea nu era, pentru Lenin, simplă contemplație, speculație sterilă și gratuită, înlănțuire de concepte desprinse de realitate. Ea este cunoașterea vie și modelatoare, activitate teoretică izvorîtă *din* practică și care se întoarce *în* practică, materializîndu-se. Cunoașterea este pilonul fundamental, măsura puterii creativității umane.

Această *atitudine filosofică*, izvorîtă din idealul științific al unității dintre teorie și practică, mi se pare a fi pîrghia fundamentală care a făcut posibilă ridicarea permanentă a gîndului, forța motrice care a determinat întreaga contribuție leninistă la dezvoltarea tezaurului filozofiei marxiste.

https://biblioteca-digitala.ro

Nimic nu poate caracteriza mai bine gîndirea lui Lenin decît această interferenţă a ei cu realitatea concret-istorică în care s-a desfăşurat. Leninismul este, astfel, o expresie adîncă, multilaterală, vie de gîndire creatoare, ale cărei zboruri la cele mai mari înălţimi nu reprezintă o performanţă în sine. Ostilă oricărei beţii speculative, ceţoase, desprinse de *Geo*, această gîndire s-a înălţat pe piscuri tocmai pentru a putea lumina, din perspectiva cîştigată, realitatea social-istorică, de la care a pornit şi spre care s-a întors în permanenţă, drumurile ei viitoare. Generalizînd uriaşa experienţă dobîndită în lupta maselor exploatate, pentru socialism ca şi marile cuceriri ale cunoaşterii ştiinţifice din vremea sa, V.I. Lenin a dat viaţă sarcinii despre care vorbise Engels, arătînd că materialismul, străin oricărei închistări dogmatice, cu fiecare descoperire ştiinţifică importantă trebuie să capete o nouă înfăţişare.

Atitudinea creatoare în filozofie, după cum a ilustrat-o atît de genial Lenin prin întreaga sa operă, este departe de a fi o însuşire exterioară şi accidentală, a mişcării gîndirii. Ea este imanentă şi necesară gîndirii, temeiurile ei adînci fiind cosubstanţiale ontologiei şi gnoseologiei dialecticii materialiste. În centrul iradiant al acestei concepţii stă ideea devenirii, a dezvoltării perpetue a realităţii naturale, a celei sociale şi a gîndirii umane. Numai pornind de la această structură obiect-subiect este posibilă determinarea exactă a valorii atitudinii creatoare în filozofie, a acestei însuşiri constitutive a progresului în cunoaştere şi acţiune.

Întreaga operă a lui Lenin putem spune că este, din acest punct de vedere, o pledoarie plină de patos şi o demonstraţie riguros ştiinţifică a necesităţii şi valorii atitudinii creatoare antidogmatice, antiprioriste, antispeculative. Marea eroare a idealismului de totdeauna a constat, după cum sublinia Lenin, în răsturnarea raporturilor fireşti dintre obiect şi subiect. Într-o apreciere cu totul generală a problemei, cu riscurile inevitabile pe care le implică orice schemă, am spune că idealiştii, răsturnînd sau suprimînd raportul exprimat sub formă netă: existenţă — conştiinţă, chiar dacă nu au negat întotdeauna posibilitatea cunoaşterii, fie că au legat răspunsurile lor de o relaţie mistificată, stabilită între conştiinţa universală, ideea absolută şi conştiinţa determinată, gîndirea, ideile subiectului care cunoaşte, fie că, în varianta subiectivistă au absorbit pur şi simplu obiectul în subiect. Finalmente, cunoaşterea se transformă, în acest mod, în contrariul ei. Critica leninistă a agnosticianului kantian ca şi a poziţiei idealist-obiective hegeliene statuează primatul sub raport ontologic al obiectului asupra subiectului, iar descripţia dialectică a procesului apropierii subiectului de obiect în cadrul mişcării particular-general aşează fundamentul teoretic al atitudinii antispe-

https://biblioteca-digitala.ro

culative şi antiaprioriste, în ultimă instanţă antidogmatice, creatoare, a filozofiei ştiinţifice.

Prin logica sa transcendentală, Kant dăduse o interpretare idealistă « formelor » gîndirii, subiectivîndu-le şi transformîndu-le în noţiuni apriorice, pure, care nu numai că nu oglindeau vreun conţinut obiectiv ci se impuneau realităţii. Formalismul doctrinei gnoseologice kantiene, instituind ruptura între formele logicii şi conţinutul empiric al cunoaşterii, a culminat în doctrina incognoscibilităţii « lucrului în sine ». Formalismul sterp şi subiectivismul kantian au fost depăşite de Hegel, care, pe bună dreptate, considera că formele logice trebuie să aibă un conţinut. Hegel rămăsese însă prizonierul idealismului identificînd gîndirea cu existenţa. Pornind de la premisa acestei identităţi, filosofia hegeliană lua ca obiect al ei « gîndirea în calitate de obiectiv, de general » (Lenin, Caiete filozofice, p. 64) şi, în această perspectivă, procesul ridicării gîndirii de la abstract la concret este însuşi procesul creării concretului.

În condiţiile social-istorice cunoscute, în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în jurul anului 1870, în filozofie începuse o nouă perioadă de construcţii sistematice pe baze kantiene. « Înapoi la Kant » devenise un ademenitor cîntec de sirenă, iar pozitivismul, imanentismul, machismul, neokantianismul etc., amplificau — printr-o critică de la dreapta — laturile negative ale filozofiei kantiene. Raţiunea speculativă încerca din nou, în cele mai neaşteptate forme, să-i dicteze naturii legile sale ! Iată de ce analiza critică făcută de Lenin acestor curente depăşeşte prin importanţă limitele unei stricte polemici. Nu numai că ea a îmbogăţit gnoseologia marxistă în mod substanţial dar — considerăm noi — a fixat totodată raţiunea suficientă a atitudinii creatoare în filozofie.

« Punctul de vedere al vieţii, al practicii — scria Lenin — trebuie să fie punctul de vedere prim şi fundamental al teoriei cunoaşterii. Şi acest punct de vedere ne conduce în mod inevitabil la materialism, respingînd din capul locului interminabilele născociri ale scolasticii profesorale » (Materialism şi Empirio-criticism, p. 154). Acest punct de vedere al vieţii a fost în permanenţă, pentru Lenin, punctul de vedere prim şi fundamental.

Împotriva oricărei « scolastici profesorale », Lenin arăta că unitatea materială a lumii nu exclude ci presupune infinita varietate a formelor de manifestare a materiei în mişcare. « Existenţa dată — spunea Hegel, şi Lenin sublinia acest lucru — este o existenţă *determinată* (N.B.« concretă ») — o calitate deosebită de alta — *variabilă şi finită* » (Lenin, Caiete filozofice, p. 80).

https://biblioteca-digitala.ro

Dacă realitatea obiectivă este concretă în manifestarea ei, dacă obiectul cunoaşterii este această realitate vie, complexă, variată, dacă obiectul cunoaşterii nu este o însumare mecanică de laturi şi trăsături, şi cu atît mai puţin, el nu se confundă cu un arhetip abstract, cu o schemă, cunoaşterea veridică, reflectarea autentică a obiectului, nu poate să fie decît concretă, adevărul, rezultat al cunoaşterii, trebuie să aibă un caracter concret. Din acest punct de vedere, concretul constituie atît punctul de pornire cît şi punctul de sosire al cunoaşterii. Notînd pe marginea unui text hegelian «Existenţa» abstractă numai ca *moment* în πavτα ρεῖ» («Caiete filozofice», p. 206—207), Lenin are în vedere tocmai faptul că, niciodată, cunoaşterea nu se poate opri, ca la o limită a ei, la nivelul planului abstract. Gîndirea trebuie să depăşească acest moment, reproducînd în ea concretul, prin mediere, dintr-o altă perspectivă, din perspectiva generalului cunoscut. Înţelegerea acestei «apropieri veşnice, infinite a gîndirii de obiect», este facilitată de evidenţierea raportului G.-P.-S.- pe care a făcut-o Lenin. «Generalul nu există decît în particular, prin particular. Orice particular este (într-un fel sau altul) general. Orice general este (o părticică sau o latură sau esenţă) a particularului». (Caiete filozofice, p. 323). Fără oglindirea acestui raport, cea mai elementară structură cosmică, cum o numea acad. Ath. Joja, cunoaşterea este nulă. Abstracţia, ca treaptă mediantă, nu reprezintă decît negaţia dialectică a treptei nemijlocite, imediate, a cunoaşterii concrete, negaţie dialectică întrucît ea nu neagă pur şi simplu, nu suprimă valoarea primei trepte a cunoaşterii ci mijloceşte o depăşire, trecerea spre concretul logic ca o negaţie a sa proprie. În acest fel, la antipodul idealismului, care operează numai cu scheme conceptuale abstracte care predetermină şi construiesc obiectul şi înlocuiesc astfel cercetarea şi studierea lucrurilor aşa cum sînt ele, în mişcarea şi în legăturile lor reciproce reale, V.I. Lenin a formulat principiul cercetării multilaterale a obiectului în totalitatea laturilor, conexiunilor şi medierilor sale, arătînd că orice cercetare ştiinţifică trebuie să procedeze «prin mijlocirea unei analize pe deplin amănunţite a procesului în tot concretul său» (Opere alese, vol. 2, p. 436). A gîndi dialectic este sinonim cu a gîndi în mod concret. Reproducerea concretului, cea mai profundă şi consistentă cunoaştere a lumii înconjurătoare, este posibilă întrucît — aşa cum arăta Lenin — «suma *infinită* a conceptelor, a legilor etc., generale, ne dă concretul în plenitudinea lui» (Caiete filozofice, p. 253).

Din acest unghi, leninismul este, indiscutabil, o gîndire concret-logică, adică o gîndire încărcată de o imensă bogăţie de determinaţii. Numai aşa se şi explică faptul că ea a reuşit să îmbrăţişeze, atît de fidel,

https://biblioteca-digitala.ro

multiscopic, realul, să-i desprindă şi să-i desluşească legităţile obiective, să-i înmănuncheze adevărurile. Căci adevărul nu este o existenţă aspaţială şi supratemporală, în afara istoricităţii, adică expresia unei mişcări ireale şi abstracte.

Străină de orice dogmatism şi apriorism, de orice speculaţie sterilă, gîndirea leninistă este demonstraţia *in actu* a faptului că în apropierea de realitate şi cunoaşterea acesteia nu există reţete, teze-panaceu universal, date a priori, în ale căror tipare procustiene realitatea poate fi înghesuită. Dimpotrivă, mersul gîndirii cunoscătoare începe de la lucrurile însele, de la realităţile concret-istorice date, particulare, pentru a ajunge la extragerea unor trăsături esenţiale, universale, a evidenţierii modului în care *în ele* şi *prin ele* fiinţează generalul.

Valoarea moştenirii leniniste — din cadrul căreia am relevat doar cîteva aspecte — cu greu poate fi circumscrisă. În profunzime ca şi în extensiune, implicaţiile acestei învăţături, ca şi permanenta ei actualitate, sînt infinite. V.I. Lenin ne-a pus la îndemînă un instrument teoretic neasemuit de eficient pentru înlăturarea treptată a tuturor dificultăţilor ce se ivesc pe drumul « apropierii veşnice, infinite a gîndirii de obiect », în învingerea deopotrivă a oricărei atitudini osificate, dogmatice cît şi a oricărei « curgeri » relativiste. Atitudinea creatoare, însuşire esenţială şi fundamentală a leninismului, devine astfel un îndreptar metodologic cu eficienţă perpetuă a gîndirii filozofice contemporane. Acestei atitudini îi datorăm astăzi contribuţia pe care marele Lenin a adus-o la dezvoltarea marxismului — cu privire la revoluţie, la dictatura proletariatului, la strategia şi tactica luptei proletare, la închegarea, organizarea şi rolul partidelor comuniste, la rolul naţiunii în socialism ş.a.m.d. Ea face parte organică din acel stil de gîndire ce a fost incorporat în teoria şi practica revoluţionară a partidelor comuniste.

Prin politica partidului nostru, leninismul îşi serbează triumful şi în acest colţ al lumii. Căile, mijloacele şi formele cuceririi puterii politice, naţionalizarea industriei şi industrializarea socialistă, cooperativizarea agriculturii, rezolvarea marxist-leninistă a problemei naţionale, înfăptuirea unităţii moral-politice a întregului popor etc. reprezintă tot atîtea mărturii ale capacităţii Partidului Comunist Român

https://biblioteca-digitala.ro

de a aplica în mod creator învăţătura marxist-leninistă la condiţiile concret-istorice ale patriei noastre. Succesul acestei politici probează, la rîndul ei, cu forţa de necontestat a practicii, valoarea atitudinii creatoare în filozofia marxist-leninistă. În acest sens documentele Congresului al X-lea al Partidului Comunist Român reprezintă un model de analiză creatoare, marxist-leninistă, de o excepţională valoare teoretică şi practică, a condiţiilor concret-istorice din ţara noastră şi a formelor prin care se înfăptuieşte construcţia societăţii noastre socialiste multilateral dezvoltate. « Modul creator, original, în care fiecare ţară socialistă rezolvă problemele dezvoltării economice şi sociale reprezintă — după cum spunea tovarăşul Nicolae Ceauşescu — un important factor de progres, o contribuţie la îmbogăţirea experienţei şi practicii generale a construcţiei socialiste, un aport la dezvoltarea tezaurului comun al gîndirii revoluţionare contemporane » (« România pe drumul desăvîrşirii construcţiei socialiste », vol. 2, Bucureşti, Editura politică, 1968, pag. 432).

Încercînd să facem elogiul marii personalităţi şi a înrîuririi copleşitoare pe care Lenin o are în conştiinţa contemporană, am încercat de fapt să creionăm elogiul creativităţii umane întruchipate într-una din formele ei excepţionale.

https://biblioteca-digitala.ro

MIRON CONSTANTINESCU

Drumul unei generații

Pe malurile Mureșului băteau vînturi de primăvară; cetatea din peninsulă se înălța tot atît de greoaie, masivă și amenințătoare, ca și în vremurile trecute, dar viața nu mai pulsa și nu se mai concentra ca altădată spre cetate, ci în fabricile și școlile orașului, iar Aradul nu era ultimul dintre orașele vestului țării în privința industriei. Dacă Reșița era centrul siderurgiei, Timișoara orașul industriei ușoare, alimentare, dacă Oradea se prezenta ca un însemnat centru de industrie alimentară și de comerț cerealier, Aradul — oraș cu zeci de fabrici și zeci de școli — se afirma ca un nou și viguros centru al industriei grele, de mașini și de vagoane.

Mișcarea muncitorească în vestul țării se manifesta cu putere pe plan economic și politic; îmi amintesc de primul semnal pe care l-am recepționat adolescent fiind, cînd la alegerile din 1931 Blocul muncitoresc-țărănesc a luat peste 10.000 voturi în oraș, la egalitate cu cel mai puternic partid burghez.

Doar cîteva întrebări — poate nu atît de conturate cum le scriu aci, dar reale — mi-au apărut atunci:

- *pentru ce luptă acest Bloc al muncitorilor și țăranilor?*
- *în ce constă opoziția lui față de vechile partide?*
- *de care parte este locul tineretului ,locul generației noastre, născută în anii primului război mondial, a Marii Revoluții, în 1917 sau în 1918?*

Instinctiv, înainte de a fi un proces conștient, tineretul simpatiza cu cei asupriți și exploatați, cu poporul muncitor.

Trăim într-un oraș în care conviețuiau în mod armonios oameni ai muncii români, sârbi, maghiari, germani, evrei, tineretul se forma astfel într-un spirit larg, internaționalist.

Viața în Arad se desfășura cu vigoare. În acea perioadă luaseră amploare în zona Aradului mișcările sociale înaintate ale muncitorilor și țăranilor, mișcarea tineretului de stînga; viața culturală — muzicală, literară a orașului — se dezvolta la un nivel ridicat. Dăinuiau însă în vîrfurile burgheziei arădene

https://biblioteca-digitala.ro

cercuri retrograde care sprijineau și încercau să dinamizeze mișcările fasciste și în primul rînd Garda de fier. Lupta între stînga și dreapta, se accentua în oraș, în fiecare unitate economică, în fiecare unitate școlară. Mai cu seamă după luptele din 1932—1933 ale ceferiștilor și petroliștilor, după incendierea Reichstagului (marea provocare a hitleriștilor), după bătălia de la cetatea Karl Marx din Viena, majoritatea tinerilor din Arad, printre care se numărau și elevii liceului « Moise Nicoară » — români, maghiari, germani din Neu Arad și evrei — cercetau drumurile viitorului și se orientau spre soluția socialistă a problemelor sociale și politice, spre o orientare generală antihitleristă.

În aceste împrejurări mi-a dat prietenul meu Wilhelm Gross, care lucra în U.T.C., « Manifestul Partidului Comunist » în ediția Partidului Social-Democrat din România.

Trebuie să mărturisesc că n-am înțeles atunci decît unele trăsături fundamentale ale gîndirii marxiste; mi-au fost necesare noi și repetate lecturi mai tîrziu ca să cuprind toată noutatea și profunzimea ideilor acestei cărți. Dar chiar așa, reținînd doar cîteva idei principale ale luptei claselor, ale contradicției dintre capitalism și socialism, dintre burghezie și proletariat, rolul istoric al clasei muncitoare, am putut să ne grupăm cîțiva tineri în jurul acestor idei sub conducerea Partidului Comunist din România: Dante Gherman (mai tîrziu directorul oficiosului PCR « Arena ») Alexandru Bulla, Toth Iosif, Adorian Gheorghe, Romulus Miclea, Teodor Pascu, I. Vaida și alții.

Acțiunile noastre în liceu aveau nu numai un caracter economic și politic antihitlerist, ci și antimistic. Sub înrîurirea ideilor marxismului și darwinismului precum și a noilor cunoștințe științifice (și aci entuziastul nostru profesor de geologie, Nestor Blaga, a avut un rol deosebit), în același timp dezgustați de obligația silnică de a sta ore întregi în picioare duminica într-o biserică înghețată, — am respins cu toții concepțiile, miturile și practicele religioase.

Prietenul meu Puiu Martin, a cărui memorie mi-e scumpă și astăzi, fiul lui Ion Martin, directorul ziarului local « Știrea », ne-a deschis coloanele acestei gazete unde introduceam informații și articole; iar profesorul de română Alecu Constantinescu (tatăl interesantului scriitor Paul Everac) ne-a invitat să colaborăm la revista « Hotarul » în anii 1932—33—1934.

Foloseam din plin de asemenea posibilitățile pe care ni le ofereau « societățile » noastre, ale elevilor din liceul Moise Nicoară: Societatea de literatură, Societatea de matematică și fizică, Societatea de științe naturale. Trebuie să mărturisesc aci că imaginea noastră despre liceul Moise Nicoară în anii 1930—1934 era alta decît aceea pe care o redă cu atît talent Titus Popovici în perioada 1943—1944 în « Străinul ». Liceul a avut o seamă de

https://biblioteca-digitala.ro

profesori de ţinută şi calitate superioară; precum şi un colectiv de elevi străluciţi (Mihai Beniuc, Valer Novac, Tiberiu Popovici, Caius Iacob, A. Avramescu şi mulţi alţii).

Acţiunile noastre erau sprijinite şi de un grup de profesori progresişti şi patrioţi; cîţiva dintre profesorii reacţionari, în frunte cu preotul Şteflea, încercînd să excludă din liceu pe elevii antireligioşi n-au reuşit tocmai datorită ocrotirii elevilor de către profesorii lor.

Descoperisem atunci într-o librărie arădană un volum cu poeziile lui Ady (« Osszes Versei ») care m-au atras în mod deosebit, îmi procurasem « Les Illuminations » ale lui Rimbaud pe care le-am citit şi răscitit pînă la memorizare, iar în revista « Azi » (lunară) apăruseră strălucitele şi emoţionantele traduceri ale lui Zaharia Stancu din Serghei Esenin. Alături de « Septembrie » al lui Geo Milev, de marile poeme ale lui Maiakovski, de « Cuvintele potrivite » şi « Florile de mucegai » ale lui Arghezi, de « Lauda somnului » şi « La cumpăna apelor » de Blaga, de « Anabasis » al lui Saint John Perse, acestea au format pietrele pentru templul nostru închinat poeziei. În acelaşi timp însă, Maiakovski, Esenin, Milev şi Ady mi-au transmis ceva din marea poezie a revoluţiei socialiste, a Marii Revoluţii din Octombrie. În acest mod suflul ideilor lui Lenin a pătruns pînă la noi.

Eram îmbibaţi de lecturi literare: Arghezi, Ady, Rimbaud, Blaga, Barbu, Esenin, Camil Baltazar; Gorki, Dostoievski, Tolstoi, Ilya Ehrenburg, Gladkov, Balzac, Flaubert, Rebreanu, Camil Petrescu, Sadoveanu, Dickens, T.S. Eliot, Jack London, John Dos Passos.

De cîte ori nu ne plimbam pe malul Mureşului, după ce Petru C. îşi încheia lungile ore de studiu la pian — adevărate recitaluri din Chopin — pentru a cerceta şi tălmăci vers cu vers « Joc secund » de Ion Barbu (ediţia 1930). Interpretările pe care le-am formulat atunci nu le-am abandonat nici astăzi.

Privind undele Mureşului în ceasurile acelea calme ne apăreau mai clare versurile:

> *« Din ceas dedus adîncul acestei calme creste,*
> *Intrată prin oglindă în mîntuit azur,*
> *Tăind pe înecarea cirezilor agreste,*
> *În grupurile apei, un joc secund, mai pur ».*

https://biblioteca-digitala.ro

Iar poezia, reflectarea vieții, jocul secund, nu prim, nu înlocuia lupta.

De cîte ori ne întîlneam la Biblioteca Palatului Cultural din Arad pentru a împrumuta noi și noi cărți pe care le devoram cu o pasiune care nu ne-a părăsit! (Nu voi uita rolul cu adevărat cultural pe care l-a avut pentru noi această admirabilă bibliotecă, care a dezvăluit comorile literaturii și științei, atîtor tineri din acest oraș).

Dar pe Lenin această bibliotecă nu-l avea.

Și așa, citind, discutînd și acționînd, am ajuns — în vara 1934 — la bacalaureat, după care am plecat la București și m-am înscris la Facultatea de Filozofie. Aci, din primele luni ale toamnei aceleia luminoase și pasionate am putut studia în fine ceea ce nu găsisem la Arad și anume într-o bibliotecă de științe economice care-și avea sediul în piața Universității, în localul actual al Ministerului Industriei Lemnului, am descoperit în ediția franceză « Editions Sociales Internationales » operele lui V. I. Lenin.

Toată iarna 1934/1935 am citit în fiecare după masă în cămăruța liniștită de la etajul IV sau V al clădirii, de unde — în momentele de relaxare — priveam luminile de seară ale Bucureștilor. Astfel am studiat acolo prima dată « Imperialismul — stadiul cel mai înalt al capitalismului », « Statul și revoluția », « Revoluția proletară și renegatul Kauțky », « Note critice, în problema națională », « Materialism și empiriocriticism ».

Clocotea orașul de luptele sociale, grevele muncitorilor se multiplicau, studenții democrați se grupau în facultăți pentru a lupta contra legionarilor. În alegerile din 1934—35 la Facultatea de Litere și Filozofie, lista de stînga — în frunte cu Constanța Crăciun, Emilian Radu Bucov, G. Orzea, a luat peste 100 voturi, iar la căminul studențesc « Vasiliu Bolnavu » a obținut majoritatea. Dante Gherman, Alfred Găbunea, Ion Oțel conduceau — sub îndrumarea U.T.C. — o grevă de 5.000 studenți ai Facultății de Drept.

Nu vreau să supraestimez mișcarea de stînga a studenților democrați, dar este un fapt istoric, că acțiunile sale în fruntea studenților antihitleriști au avut o eficiență și un răsunet mult mai mare decît numărul membrilor pe care îi avea.

În toată această perioadă în care din păcate în unele probleme în partid existau anumite confuzii (caracterul statului România, rezolvarea problemei naționale), operele lui Lenin studiate atunci în limba franceză ne-au

https://biblioteca-digitala.ro

călăuzit în aprecierea justă a situației în unele acțiuni întreprinse pe linie studențească și în activitatea noastră ideologică.

În 1935 am început colaborarea la « Cuvîntul Liber ». Toate articolele publicate acolo împotriva fascismului, corporatismului, în apărarea eroicilor muncitori germani de la Wupperthal, în problemele estetice ale realismului socialist se orientau după Lenin. Cînd am fost solicitat în ianuarie 1936 de « Era Nouă » să colaborez la această excelentă revistă teoretică a P.C.R., împreună cu Eugen Schileru, Silvian Iosifescu, Miron Radu Paraschivescu, Gheorghe Dinu și alții, primul articol pe care l-am publicat s-a referit la cartea lui Luddendorf « Războiul total » în care am folosit larg tezele lui Lenin din « Imperialismul — stadiul cel mai înalt al capitalismului ».

Și așa de atunci, de la « Manifestul Partidului Comunist » al lui Marx citit la Arad în 1932 și de la « Imperialismul » lui Lenin citit în București în 1935, viața noastră a tinerilor revoluționari ai acelei generații s-a desfășurat în cadrul P.C.R., sub impulsul gîndirii lui Lenin.

•

Ce a reprezentat pentru noi Lenin și leninismul?

În primul rînd cheia epocii; *prin opera lui am putut* înțelege *epoca în care trăiam, am putut să ne* orientăm *în fenomenele sociale și politice ale* epocii *și* să luăm poziție.

Ne-a dat o certitudine *de care tineretul are întotdeauna nevoie pentru a putea trăi și lupta.*

Ne-a învățat să privim cu ochii deschiși *realitatea* nouă *în care ne aflăm.*

În fine, Lenin însemna pentru noi un mare exemplu etic, *un model de* viață revoluționară.

https://biblioteca-digitala.ro

DAN HĂULICĂ

Lenin în România

fragment de istorie culturală

Socialismul a intrat în ordinea realităţilor prezente, imediate ale istoriei, pe poarta croită de geniul lui Lenin. Pentru noi, «Lenin este Revoluţia»[1], spunea un periodic socialist din ţara noastră, în aprilie 1923. Dacă nevoi metodice ne obligă să desprindem din moştenirea leninistă, ca un capitol aparte, ideile despre cultură, despre artă, — nu putem nici o clipă uita că opera lui propriu-zis politică este ea însăşi, pentru intelectual, izvorul unor nepreţuite îndemnuri *culturale*. « Prin aceea că a făcut să progreseze doctrina şi practica politică », « Ilici — scria Antonio Gramsci — a făcut să progreseze efectiv filozofia ca filozofie». Formulînd acest gînd[2], comunistul italian avea în vedere, în primul loc, învăţătura leninistă despre hegemonia proletariatului. Realizarea aparatului pe care-l reclamă această hegemonie reprezintă — spunea tot el — « un fapt de cunoaştere, un fapt filozofic »; întrucît « determină o reformă a conştiinţelor şi a metodelor de cunoaştere ». Cărturarilor dispuşi să repete cu amărăciune vorba lui Flaubert, « tout ce qui est pouvoir est stupide», leninismul le-a dăruit un mare prilej de uimire: uimirea de a descoperi o ţară imensă unde există « convingerea nestrămutată că politica depinde de concepţiile filozofice » [3].

Pentru că acţiunea lui politică s-a inspirat din filozofia cea mai cuprinzătoare şi mai dinamică, Lenin a fost, mai mult decît oricare altă per-

---

[1] *Lenin*, Tineretul socialist, Anul XI, nr. 36, duminică 15 aprilie 1923.
[2] *Il materialismo storico e la filosofia di Benedetto Croce*, p. 39.
[3] Viaţa românească, Anul XXVI, vol. II, nr. 10—12, iunie 1934, p. 29.

https://biblioteca-digitala.ro

sonalitate progresistă, interpretul imperativelor pe care le proclamă istoria contemporană. « Oameni de stat de o astfel de însemnătate nu apar decît odată într-un secol . . . », scria Bertrand Russel la moartea marelui conducător. Judecată pe care o reproducea *Socialismul* din 9 februarie 1925 [1], notînd şi următoarea frumoasă caracterizare, datorată de asemenea filozofului englez: « Spiritul lui Lenin era ordine şi creaţie ». Să nu ne mirăm că lui Romain Rolland, această înaltă pildă de cugetare şi acţiune îi aducea aminte de ambiţioasa deviză a lui Leonardo: « Transmutarsi nella propria mente di natura » [2].

Materialism şi empiriocriticism a fost, dintre scrierile lui Lenin, aceea despre care intelectualii europeni au aflat mai curînd. La ea se referă, citînd-o, prin intermediul altui text, şi Lucian Blaga, cînd, în 1926, formula o ipoteză destul de fragilă, intitulată « Silogismul slav ». În cartea lui Lenin, ca şi de altminteri în scrisul altor gînditori ruşi, Cernîşevski de pildă, eseistul român constata prezenţa unui spirit politic ascuţit; ceea ce îi apărea ca o ciudată « alunecare din teorie pe planul practic al vieţii » [3]. Dar această « alunecare » — de fapt recursul rodnic al filozofiei la realitate — este, ştim astăzi, semnul unei gîndiri eficace, avide de concret. Tocmai pentru că a ştiut să stabilească un circuit elastic şi prompt între teorie şi practică, leninismul a realizat prefacerea cea mai neaşteptată pe care a cunoscut-o lumea.

Cînd progresele Uniunii Sovietice vădiră din ce în ce mai probant importanţa acestei prefaceri, atunci semnele de interes faţă de figura şi opera lui Lenin s-au înmulţit. Publicul nostru avea nevoie de o informare dreaptă asupra stărilor din Uniunea Sovietică; şi, implicit, asupra marelui conducător care a fost Lenin. *Viaţa românească* a fost, printre publicaţiile de încercat prestigiu, aceea care a vădit o atenţie mai susţinută faţă de ceea ce se construia la răsărit de ţara noastră. Şi dacă recenziile ori articolele de interes documentar, privitoare la chestiunile ruseşti, vădeau ades o optică discutabilă, datoare unor prevenţiuni poporaniste, cititorul avea totuşi putinţa să întîlnească aici, în revista lui Ibrăileanu, o documentare mai conştiincioasă şi mai probă decît în multe alte publicaţii. Putea lua cunoştinţă de existenţa unor lucrări oneste precum cutare carte a unui profesor englez, care, în 1919, « *ajunge la concluzia că presa europeană a calomniat în mod odios republica rusă* » [4]. Şi putea găsi, de asemenea, recenzii asupra unor scrieri consacrate lui Lenin.

---

[1] *Comentarii engleze asupra morţii lui Lenin*, Socialismul, An. XX, nr. 14, sîmbătă, 9 febr. 1924
[2] *Sur Lénine*, Commune, nr. 5—6, ianuarie-februarie, 1934, p. 563.
[3] *Ferestre colorate*, Arad, 1926, p. 106.
[4] Arthur Ransome, *Six semaines en Russie en* 1919, « Viaţa românească » an. XII, nr. 4, iunie 1920, p. 142.

https://biblioteca-digitala.ro

Iată, de pildă, acea lucrare în franţuzeşte a lui Gorki [1], din care recenzentul, M. Jakotă, cita rînduri de suprem elogiu la adresa marelui conducător [2]. Nu le vom transcrie aici, fiindcă fragmente din caracterizarea semnată de Gorki au fost deseori reproduse în ultimii ani. Iar unele din cele mai semnificative pasaje ale acestor amintiri au apărut încă în 1933, traduse de Scarlat Callimachi, în revista sa « Clopotul » [3]. Să notăm numai frîntura de text unde Lenin ne apare înveşmîntat în cel mai caracteristic simbol gorkian; ca un erou de legendă care şi-a smuls din piept inima de foc ca să lumineze drumul omenirii, să o scoată « din abjectul haos contemporan »; ca un binefăcător care trăieşte astfel în toţi acei pe care i-a condus spre libertate. Fiecare dintre popoarele slobozite de Lenin, « uzbeci, ruşi, tadjici », — spune un cîntec popular turcmen — « fiecare are în sînge o picătură din sîngele lui Lenin ». Pătrunsă în cîmpul folclorului, lozinca « Lenin a murit, dar opera lui trăieşte » s-a transpus în basme, precum acela intitulat *Lenin şiretul* [4]: o naraţiune pe care am citit-o la noi, în 1926, în numărul 1 al revistei « Cultura proletară » [5].

Opera lui Lenin trăia, într-adevăr, în tot mai puternice înfăptuiri, în tot mai multe conştiinţe izbăvite de umilinţă şi nedreptate. Cînd, după 1932, Ţara Socialismului s-a impus lumii ca o prezenţă de o vigoare impresionantă şi valul revoluţionar de la noi a cunoscut un moment de flux, a sporit şi numărul referirilor corecte la creaţia lui Lenin. Pentru a vorbi tot despre « Viaţa Românească », să pomenim, de exemplu, numărul din iulie 1934, consacrat aproape în întregime realităţilor sovietice, cu prilejul reluării legăturilor diplomatice dintre România şi URSS. Numele lui Lenin şi directivele leniniste sînt pomenite aici nu o singură dată, chiar în articolele de un caracter mai special, cum ar fi cronica pedagogică. Şi în nişte pagini despre Tolstoi se citează din opiniile pe care Lenin le formulase asupra gigantului de la Iasnaia Poliana. [6]

Dar nu vom măsura iradierea ideilor despre literatură ale lui Lenin, după frecvenţa doar cu care apare pomenit numele său. Îndrumările marelui conducător răzbat în unele dintre părerile lui Gorki expuse

---

[1] Viaţa românească, anul XVIII, vol. 62, nr. 5 şi 6, mai-iunie, 1925, p. 356—357.

[2] Rînduri, cum cîteva am citit şi în recenzia publicată de *Cuvîntul liber* (nr. 9, 28 februarie 1925, p. 21)

[3] M. Gorki, *Lenin*, « Clopotul », an. 1, nr. 20 din 10 nov. 1933, şi nr. 21 din 17 nov. 1933.

[4] Titlul vine de acolo că moartea conducătorului iubit este înfăţişată ca un şiretlic, pe care Lenin îl închipuise spre a pune la încercare oamenii, spre a-i dezvăţa să aşeze, la fiecare pas, meritele izbînzilor pe umerii săi.

[5] Şi de asemeni, tradusă de Vladimir Pozner, în numărul 5—6 din ianuarie-februarie 1934 al revistei *Commune*, p. 511— 514.

[6] Opinii, din care publicul nostru avusese deja ocazia să afle cîteva, din nefericire însoţite de un comentariu obtuz, în recenzia intitulată *Lenin despre Tolstoi* (Adevărul literar şi artistic, an IX, nr. 414, duminică 11 nov., 1928).

https://biblioteca-digitala.ro

într-un articol informativ din *Viața Românească*[1]. Și dacă vom parcurge extrasele pe care revista *Reporter* le-a oferit din cuvîntările rostite la *Congresul internațional al scriitorilor pentru apărarea culturii*, ținut la Paris în iunie 1935[2], vom recunoaște îndată timbrul leninist al unor convingeri exprimate acolo de literații sovietici. Vom recunoaște, de pildă, un ecou leninist, în cuvintele cu care Alexei Tolstoi îi repudiază pe acei « vînători de fantome » ce se mai lasă stăpîniți de « ideea nenorocită a libertății absolute ». Ori, mai ales, în această declarație a lui Panfiorov, îndreptată contra unor interpretări răuvoitoare: « *Realismul socialist nu respinge cu totul cultura trecutului, precum se afirmă; din contră, el caută să se impregneze cu tot ceea ce a avut trecutul mai bun în el, și întărit din această experiență el continuă a progresa, a crea. Reprezentanții realismului socialist înțeleg perfect că ei sînt elevii marilor scriitori de altădată, dar ei înțeleg să devină la rîndu-le maeștri, căci pentru asta nu le lipsește nimic* ». E la îndemîna oricui observarea că această poziție literară se împărtășește din substanța definiției pe care Lenin a dat-o culturii proletare, cînd a abordat problema în acel text clasic, intitulat *Sarcinile Uniunii Tineretului*. Tezele fecunde ale acestei cuvîntări au putut deveni de vreme cunoscute cititorilor de limbă română. Încă în timpul vieții lui Lenin, *Tineretul socialist* publica fragmente din acest text capital; unele, în 1921, sub titlul *Lenin vorbește tineretului*[3]; altele în 1923: *Ce trebuie să învețe tineretul?*[4] și a continuat cu alte extrase pline de miez din aceeași lucrare, cărora le-a spus *Menirea Tineretului Comunist* ori *Lenin despre educație și școală;*[5] fragmente unde, între altele, marele teoretician a elucidat chestiunea moralei comuniste.

Aceste texte răspundeau unei aspirații manifestate adesea imperios în paginile *Tineretului socialist*. Ele legitimau strigătul decis pe care tinerii comuniști îl făceau auzit în periodicul lor: *Vrem cultură*[6]. Publicațiile călăuzite de partid și-au asumat misiunea curajoasă de a difuza energic leninismul, pentru că învățătura lui Lenin ieșea în întîmpinarea celor mai arzătoare năzuinți ale clasei muncitoare de la noi.

În paginile revistei *Cultura proletară* (1926—1927), de exemplu, ei au găsit nu numai o expunere sistematică a *vieții* și *operei* lui Lenin[7], precum și numeroase extrase din scrisul lui: cîteodată foarte scurte, cuprinzînd cîteva rînduri semnificative, propuse prin așezare tipografică ochiului și memoriei, precum niște frînturi dintr-un breviar de pasiune

[1] *Gorki și literatura rusă*, Viața românească, an. XXIX nr. 89, aug-sept. 1937, p. 40—49.
[2] Reporter, anul III, nr. 75—77, iulie, 1935, p. 4.
[3] Tineretul socialist, anul X, nr. 3, 15 iunie 1921, p. 2.
[4] Tineretul socialist, An. XI, nr. 36, duminică 15 aprilie, 1923, p. 2.
[5] Tineretul socialist, An. XIII, nr. 19, 24 febr. 1924, p. 2.
[6] Tineretul socialist. An. X. 11 febr. 1922.
[7] Cultura proletară, An. II, nr. 2—3, februarie-martie 1927, p. 80—90.

https://biblioteca-digitala.ro

revoluţionară şi de adîncă experienţă politică. Dar, de asemenea, aici, în *Cultura proletară*, publicul nostru a putut întîlni, în 1927, însemnările Clarei Zetkin, intitulate *Lenin despre artă şi cultură*[1]. În cursul acestor convorbiri, Lenin a formulat, cum se ştie, cîteva observaţii de acută clarviziune, care nu-şi vor irosi nicicînd însemnătatea: «*De ce să ne închinăm în faţa a ceea ce este nou, ca unui zeu căruia trebuie să i te supui numai pentru că e «nou»? «Dacă un lucru este frumos, să fie păstrat, să fie luat ca model, să fie imitat, chiar dacă este «vechi»*»[2].

Cîteva din gîndurile cele mai pătrunzătoare pe care Lenin le-a închinat fenomenelor culturii şi artei au fost, aşadar, puse la îndemîna cititorilor de limbă română încă înainte de 1944. Însă publicate în reviste împotriva cărora se înverşuna cenzura, curmîndu-le repede apariţia, aceste texte n-au putut desfăşura atunci întreaga bogăţie de înţelesuri pe care o conţineau. Ele n-au rodit deplin decît după Eliberare, cînd gîndirea leninistă a pătruns în respiraţia însăşi a vieţii noastre intelectuale: cînd a devenit un bun teoretic de largă circulaţie.

Adresîndu-ne poporului — prevenea Lenin în aceste conversaţii cu Clara Zetkin, — nu avem cuvînt să abandonăm exigenţa artistică: «*Muncitorii şi ţăranii noştri* — spusese el — *merită în adevăr mai mult decît c i r c e n s e s, ei au dreptul la artă adevărată, la marea artă*»[3].

Bine înţeles, a revendica pentru artist «o tehnică deplină», care să profite de achiziţiile moderne, nu înseamnă a sprijini estetismul. Mai toate paginile de critică şi atitudine estetică ale publiciştilor însufleţiţi de ideile partidului pledează tocmai pentru creaţia «*rodită de o conştiinţă socială, colectivă*»[4]; pentru trăirea de către artist a unui ideal civic înaintat.

A te plasa necontenit în concretul istoriei — acesta e unul din îndemnurile cele mai sănătoase pe care intelectualii aveau prilejul să le desprindă frecventînd opera lui Lenin şi meditînd exemplul activităţii sale. Nu scrisese el, într-o scrisoare, către Inès Armand, aceste rînduri revelatoare? «Întregul spirit al marxismului, întregul *său sistem cere ca fiecare teză să fie privită (a) numai istoric; (b) numai în legătură cu celelalte; (c) numai în legătură cu experienţa concretă a istoriei*»[5]. Dorinţa de a gîndi fenomenele în plenitudinea determinărilor lor, de a ex-

---

[1] Ibidem. An II, nr. 2—3, p. 116—119.

[2] O expunere bibliografică mai completă ar trebui să noteze prezenţa acestui text al Clarei Zetkin şi în publicaţia maghiară *Front*, care a apărut la Alba Iulia în 1932. Se află în numărul 1, — singurul care se găseşte la Biblioteca Academiei R.S.R., — la pag. 16—19, şi se intitulează *De vorbă cu Vladimir Ilici Ulianov despre educarea poporului şi artă*.

[3] Clara Zetkin, art. cit. 1936, p. 117.

[4] *Era nouă*, nr. 1, februarie, 1936, p. 138.

[5] *Un document inedit al lui V. I. Lenin. Scrisoarea către Inès Armand* (30 decembrie 1916), Contemporanul nr. 123, 4 febr. 1949.

https://biblioteca-digitala.ro

plica atitudinile culturale, prin condiţiile complexe ale luptei de clasă, i-a animat adeseori pe intelectualii pe care-i călăuzea învăţătura partidului.

Exemplul leninist îi îndemna pe gînditori să nu cede zeaparenţelor în problemele ideologice. Să abordeze clar *Criza ştiinţei*, cum face, în trei articole consecutive, *Era nouă* [1], care arată, citînd din *Materialism şi empiriocriticism*, că puterea de cunoaştere a omului nu e limitată prin însăşi natura ei, cum susţineau reprezentanţii agnosticismului. Dar dacă există un impas, el e propriu numai acelei ştiinţe care se lasă prizonieră metafizicii; şi vădeşte, odată mai mult, pentru savanţi, necesitatea de a interpreta faptele consecvent dialectic. Aceste articole puneau la îndemîna cititorilor unele din poziţiile lui Lenin în domeniul gnoseologiei: de pildă, teza *caracterului aproximativ al oricărei propoziţiuni ştiinţifice care se referă la structura materiei şi la proprietăţile ei* .

Ceea ce ştim tot de la Lenin, nu presupune un relativism descurajant. Credinţa în posibilităţile cognitive ale omului, văzute însă istoric, dialectic, face parte din moştenirea pe care ne-a lăsat-o leninismul. Marele revoluţionar credea în viitorul ştiinţei, cum credea în viitorul omenirii. Privindu-i odată, împreună cu Gorki, pe nişte copii şi surîzînd gîndului că ei se vor bucura de o soartă mai fericită decît generaţia sa, Lenin adăuga: Dar ei vor şti să aprecieze truda noastră, Da, « *totul va fi înţeles, totul !* »

Avea încredere în judecata posterităţii; pentru că nu visa doar la viitor, ci îl *făcea*.

---

[1] Nr. 1, 2 şi 3, 1936.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

Pe insula Capri. În planul doi A. M. Gorki 1908.

În timpul lucrărilor celui de-al III-lea Congres al Kominternului. (la dreapta pictorul I. I. Brodski), Moscova, iunie-iulie 1921

ANTONIO GRAMSCI

ILICI
şi «filozofia practicii»

Cîteva probleme pentru studiul filosofiei practicii — Fundamentarea problemei

Producţie de noi *Weltanschauungen*, care fecundează şi alimentează cultura unei vîrste istorice şi producţie orientată filosofic după *Weltanschauungen* originale. Marx e un creator de *Weltanschauung* — dar care e poziţia lui Ilici? Este ea pur şi simplu subordonată şi subalternă? Explicaţia stă în însuşi marxismul-ştiinţă şi acţiune.

Trecerea de la utopie la ştiinţă şi de la ştiinţă la acţiune. Întemeierea unei clase conducătoare (adică a unui Stat) echivalează cu crearea unei *Weltschauung*. Cum trebuie înţeleasă expresia că proletariatul german e moştenitorul filosofiei clasice germane? Nu voia oare Marx să indice serviciul istoric al filosofiei sale, devenită teoria unei clase care ar fi devenit Stat? Pentru Ilici lucrul acesta s-a împlinit în mod real pe un teritoriu determinat. Am amintit în altă parte importanţa filosofică a conceptului şi a faptului de hegemonie, datorate lui Ilici. Hegemonia realizată înseamnă critica reală a unei filosofii, reala sa dialectică. A confrunta ceea ce scrie Graziadei în introducerea la *Preţ şi suprapreţ*: el îl consideră pe Marx ca unitate a unei serii de mari savanţi. Eroare fundamentală: niciunul din ceilalţi nu a produs o concepţie despre lume, originală şi integrală. Marx iniţiază, intelectualmente, o vîrstă istorică ce va dura probabil secole întregi, adică pînă la dispariţia Societăţii politice şi la apariţia Societăţii reglementate. Numai atunci con-

https://biblioteca-digitala.ro

cepţia sa despre lume va fi depăşită (concepţie a necesităţii, depăşită de concepţia libertăţii).

A face o paralelă între Marx şi Ilici pentru a se ajunge la o ierarhie e stupid şi oţios: ei exprimă două faze: ştiinţă-acţiune, care sînt omogene şi eterogene în acelaşi timp.

Tot aşa, din punct de vedere istoric, ar fi absurdă o paralelă între Cristos şi sfîntul Paul: Cristos-*Weltanschauung* — sfîntul Paul-organizator acţiune, expansiune a acestei *Weltanschauung:* ei sînt amîndoi necesari în aceeaşi măsură şi de aceeaşi statură istorică. Creştinismul ar putea să se numească din punct de vedere istoric: creştinism-paulinism şi aceasta ar fi expresia cea mai exactă (numai credinţa în divinitatea lui Cristos a împiedicat un caz de acest fel, dar şi această credinţă este doar un element istoric, iar nu teoretic).

Concepţia istoriei ca istorie etico-politică, reacţie la « economism » şi la mecanicismul fatalist şi «canon empiric» de cercetare istorică.

... Concepţia istoriografică a lui Croce despre istorie ca istorie etico-politică nu trebuie judecată drept o inutilitate de respins fără doar şi poate. Se cuvine, dimpotrivă, să stabilim cu mare energie că gîndirea istoriografică a lui Croce, chiar în faza ei mai recentă, trebuie să fie studiată şi meditată cu cea mai mare atenţie. Ea reprezintă, în esenţă, o reacţie la « economism » şi la mecanicismul fatalist, deşi se prezintă ca o depăşire destructivă a filozofiei practicii. Şi în judecarea gîndirii cro-

Pentru a alcătui o antologie completă a referirilor lui Antonio Gramsci la gîndirea lui Lenin, a punctelor de sprijin aflate în această gîndire, ar trebui să transcriem aproape întreg textul « Caietelor din închisoare ». Fiindcă, aşa cum se subliniază în prefaţa la ediţia VII a operelor lui Gramsci (Einaudi, Torino 1964), «aceste scrieri ... n-ar putea fi înţelese şi evaluate la justa lor semnificaţie, dacă nu s-ar considera ca asimilate progresele făcute de concepţia marxistă în primele trei decenii ale acestui secol, datorită activităţii teoretice şi practice a lui Lenin ... Marxismul lui Gramsci e marxism-leninism ... » *(subl. n)*

Totuşi, există îndeosebi în volumele Materialismul istoric şi filosofia lui Benedetto Croce, Note despre Machiavelli *şi* Trecut şi prezent, *pasaje în care, din implicite, asemenea referiri devin directe, fireşte în forme mai mult sau mai puţin învăluite, permise de rigoarea penitenciarelor fasciste în care Gramsci fusese azvîrlit între anii 1929 şi 1935. Lenin e indicat astfel, în manuscrisele gramsciene, cînd prin Ilič sau Ilici, cînd prin Vilici sau « cel mai mare teoretician modern al filosofie*

https://biblioteca-digitala.ro

ciene e valabil criteriul că un curent filosofic trebuie criticat şi evaluat nu pentru ceea ce pretinde să fie, ci pentru ceea ce este realmente şi se manifestă în operele istorice concrete.

Pentru filosofia practicii, însăşi metoda speculativă nu e o inutilitate, ci s-a dovedit fecundă în valori « instrumentale » ale gîndirii în dezvoltarea culturii, valori instrumentale pe care filosofia practicii şi le-a incorporat (dialectica, de exemplu). Gîndirea lui Croce trebuie să fie deci apreciată cel puţin ca valoare instrumentală, şi astfel se poate spune că ea a atras energic atenţia asupra importanţei faptelor de cultură şi de gîndire în dezvoltarea istoriei, asupra funcţiei marilor intelectuali în viaţa organică a societăţii civilizate şi a Statului, asupra momentului hegemoniei şi al consimţirii, ca formă necesară a blocului istoric concret. Că aceasta nu e o inutilitate e demonstrat de faptul că, în acelaşi timp cu Croce, *cel mai mare teoretician modern al filosofiei practicii* (subl. trad.), pe tărîmul luptei şi al organizării politice, cu terminologie politică, a revalorificat — în opoziţie cu diferitele tendinţe « economiste » — frontul luptei culturale şi-a construit doctrina hegemoniei drept complement al teoriei Statului-putere şi ca formă actuală a doctrinei paşoptiste a « revoluţiei permanente ». Pentru filosofia practicii, concepţia istoriei etico-politice, socotită independentă de orice concepţie realistă, poate fi preluată ca un « canon empiric » de cercetare istorică de ţinut mereu în seamă în examinarea şi aprofundarea dezvoltării istorice, dacă vrem să facem istorie integrală, iar nu parţială şi extrinsecă (istorie a formelor economice ca atare etc.).

---

practicii », înţelegîndu-se prin « filosofia practicii » — marxismul. Am ales cîteva din aceste pasaje, cele mai multe, părţi ale unor note, *în care Gramsci schiţa sau fundamenta problemele intelectualilor şi ale culturii, ale «raporturilor lor cu poporul-naţiune, ale funcţiei lor în crearea unui nou tip de Stat ».*

Fragmentare şi, în aparenţă, disparate — de la chestiuni de metodă în cercetarea istorică la lupta politică şi războiul militar, de la consideraţii asupra structurii şi suprastructurii la discutarea conceptului de traductibilitate a limbajelor ştiinţifice şi filosofice — extrasele din scrierile lui Gramsci prezintă totuşi o unitate şi o coerenţă de tensiune, de fervoare ideologică şi intelectuală, de o autentică amprentă leninistă. Publicîndu-le în acest număr, considerăm că, o dată cu omagiul adus geniului filosofic şi politic al lui Lenin, atragem atenţia şi curiozitatea cititorului român asupra contribuţiei unuia dintre cei mai viguroşi gînditori marxist-leninişti ai epocii noastre, Antonio Gramsci.

https://biblioteca-digitala.ro

Istorismul filosofiei practicii

. . . Chiar dacă filosofia practicii e o expresie a contradicţiilor istorice, ba chiar e expresia lor cea mai împlinită întrucît e conştientă, înseamnă că şi ea e legată de « necesitate », iar nu de « libertate », că nu există şi nu poate încă exista din punct de vedere istoric. Aşadar, dacă se demonstrează că contradicţiile vor dispare, se demonstrează implicit că va dispare, adică va fi depăşită, şi filosofia practicii : în împărăţia « libertăţii », gîndirea, ideile nu vor mai putea să se nască pe terenul contradicţiilor şi al necesităţii luptei. Actualmente, filosoful (practicii) nu poate să facă decît această afirmaţie generică, nu poate să treacă mai departe : de fapt, el nu poate evada din actualul teren al contradicţiilor, nu poate afirma, decît generic, o lume fără contradicţii fără să creeze imediat o utopie.

Aceasta nu înseamnă că utopia nu poate avea o valoare filosofică, deoarece ea are o valoare politică şi orice politică este implicit o filosofie, chiar deslînată sau în schiţă. În acest sens, religia e cea mai uriaşă utopie, adică cea mai uriaşă « metafizică » din cîte au apărut în istorie, deoarece ea este încercarea cea mai grandioasă de a împăca într-o formă mitologică contradicţiile reale ale vieţii istorice; ea afirmă, de fapt, că omul are aceeaşi « natură », că există omul în general, întrucît e creat de Dumnezeu, fiu al lui Dumnezeu şi de aceea frate cu ceilalţi oameni, egal cu ceilalţi oameni, liber, ca şi printre, ceilalţi oameni, şi că el se poate concepe astfel oglindindu-se în Dumnezeu, « autoconştiinţă » a omenirii, dar afirmă de asemenea că toate acestea nu sînt din lumea aceasta şi pentru lumea aceasta, ci dintr-o altă lume (— utopică —). Astfel, ideile de egalitate, de fraternitate, de libertate fermentează printre oameni, în acele straturi de oameni care nu se văd nici egali, nici fraţi cu ceilalţi oameni, nici liberi faţă de ei. Astfel, s-a întîmplat că în fiecare răsturnare radicală a mulţimilor, într-un fel sau altul, în forme şi ideologii determinate, au fost plasate asemenea revendicări.

În acest punct se inserează un element propus de Vilici : în programul din aprilie 1917, în paragraful dedicat şcolii unitare, şi mai precis în nota explicativă a acestui paragraf (cfr. ediţia din Geneva 1918) se aminteşte că pedagogul şi chimistul Lavoisier, ghilotinat în timpul Terorii susţinuse tocmai conceptul şcolii unitare şi aceasta în raport cu sentimentele populare ale timpului, care vedeau în mişcarea democratică de la 1789 o realitate în dezvoltare, iar nu numai o ideologie-instrument de guvernare şi trăgeau concluzii egalitare concrete. La Lavoisier era vorba de un element utopic (element care apare mai mult sau mai puţin în toate curentele culturale ce presupun unicitatea de « natură »

https://biblioteca-digitala.ro

a omului), şi totuşi pentru Vilici acest element avea semnificaţia demonstrativ-teoretică a unui principiu politic.

Dacă filosofia practicii afirmă teoretic că orice « adevăr » crezut etern şi absolut a avut origini practice şi a reprezentat o valoare « provizorie » (istorism al oricărei concepţii despre lume şi viaţă), e foarte greu să se înţeleagă « practic » că o asemenea interpretare e valabilă chiar şi pentru filosofia practicii, fără a clătina acele convingeri care sînt necesare pentru acţiune. Aceasta e, de altfel, o dificultate ce se înfăţişează oricărei filosofii istoriste: de ea abuzează polemiştii de duzină (în special catolicii) pentru a opune înăuntrul aceluiaşi individ « savantul » şi « demagogul », filosoful şi omul de acţiune etc., şi pentru a deduce că istorismul împinge în mod necesar la scepticismul moral şi la depravare. Din această dificultate iau naştere multe « drame » de conştiinţă la oamenii mărunţi, iar la cei mari — atitudinile « olimpice » de tipul Wolfgang Goethel.

Iată de ce propoziţiunea trecerii de la imperiul necesităţii la acela al libertăţii trebuie să fie analizată şi elaborată cu multă fineţe şi delicateţe.

Structură şi suprastructură

Propoziţiunea cuprinsă în introducerea la « Critica economiei politice » după care oamenii dobîndesc conştiinţa conflictelor de structură pe terenul ideologiilor, trebuie să fie considerată ca o afirmaţie de valoare gnoseologică, iar nu pur psihologică şi morală. De aici urmează că principiul teoretic-practic al hegemoniei are şi el o însemnătate gnoseologică şi de aceea trebuie cercetat, în acest domeniu, aportul teoretic de maximă valoare adus de Ilici la filosofia practicii. Ilici a făcut să progreseze efectiv filosofia ca filosofie, întrucît a făcut să progreseze doctrina şi practica politică. Realizarea unui aparat hegemonic — deoarece crează un nou teren ideologic — determină o reformă a conştiinţelor şi a metodelor de cunoaştere, e un fapt de cunoaştere, un fapt filosofic. În limbaj crocian: cînd reuşim să introducem o nouă morală conformă cu o nouă concepţie a lumii, sfîrşim prin a introduce şi această concepţie, adică se determină o întreagă reformă filosofică.

Traductibilitatea limbajelor ştiinţifice şi filosofice

În 1921, vorbind despre probleme de organizare, Ilici a scris sau a spus (mai mult sau mai puţin) aşa: N-am ştiut să « traducem » în limbi europene, limba noastră.

https://biblioteca-digitala.ro

E de rezolvat problema: dacă traductibilitatea reciprocă a diferitelor limbaje filosofice şi ştiinţifice este un element « critic » propriu oricărei concepţii despre lume sau este propriu numai filosofiei practicii (în mod organic) şi numai parţial posibil de însuşit de alte filosofii. Traductibilitatea presupune că o anumită fază a civilizaţiei are o expresie culturală « fundamental » identică, chiar dacă limbajul e din punct de vedere istoric diferit, determinat de tradiţia particulară a fiecărei culturi naţionale şi a fiecărui sistem filosofic, de precăderea unei activităţi intelectuale sau practice etc. Astfel, rămîne de văzut dacă traductibilitatea e posibilă între expresiile unor faze diferite de civilizaţie, întrucît aceste faze sînt momente ale dezvoltării uneia din cealaltă şi prin urmare se integrează reciproc, sau dacă o expresie dată poate fi tradusă cu termenii unei faze anterioare a aceleiaşi civilizaţii, fază anterioară care e totuşi mai inteligibilă decît limbajul dat etc. S-ar părea că se poate spune totuşi că numai în filosofia practicii « traducerea » e organică şi profundă în timp ce din alte puncte de vedere adeseori e un simplu joc de « schematisme » generice.

Din volumul *Materialismul istoric şi filosofia lui Benedetto Croce*

Spontaneitate şi orientare conştientă

Expresiei « spontaneitate » i se pot da diferite definiţii, pentru că fenomenul la care se referă e multilateral. Trebuie de aceea să relevăm că în istorie nu există spontaneitatea « pură »: ea ar coincide cu mecanicitatea « pură ». În mişcarea « cea mai spontană » elementele de « orientare conştientă » sînt pur şi simplu necontrolabile, nu au lăsat un document dovedit. Se poate spune că elementul spontaneităţii este, de aceea, caracteristic « istoriei claselor subalterne », ba chiar elementelor celor mai marginale şi periferice al acestor clase, care n-au dobîndit conştiinţa de clasă « pentru sine » şi că de aceea nici măcar nu bănuiesc că istoria lor ar putea avea o anumită importanţă şi o valoare, că ar putea să lase urme documentare.

Există deci o « multiplicitate » de elemente de « orientare conştientă » în aceste mişcări, dar nici unul din ele nu e predominant, sau nu depăşeşte nivelul « ştiinţei populare » a unui anumit strat social, al « simţului comun » sau al concepţiei despre lume tradiţională pentru acel strat determinat. Acesta e tocmai elementul pe care, în mod empiric, De Man, îl opune marxismului, fără să-şi dea seama (aparent) că se situează pe aceeaşi poziţie cu cei care, descriind folclorul, vrăjitoria etc. şi demonstrînd că aceste moduri de a vedea au o rădăcină puternică

https://biblioteca-digitala.ro

din punct de vedere istoric şi sînt împlîntate cu tărie în psihologia anumitor straturi populare, — cred că au « depăşit » ştiinţa modernă şi iau drept « ştiinţă modernă » articolaşele revistelor ştiinţifice pentru popor şi publicaţiile în fascicole. Acesta e un veritabil caz de teratologie intelectuală, despre care avem şi alte exemple: admiratorii folclorului, care susţin conservarea sa; « vrăjitoriştii » legaţi de Maeterlinck care socotesc că ar trebui reluat firul alchimiei şi al vrăjitoriei, zmuls violenţei, pentru a reaşeza ştiinţa pe un făgaş mai fecund de descoperiri etc. Totuşi, De Man are un merit întîmplător; demonstrează necesitatea de a se studia şi elabora elementele psihologiei populare, istoric şi nu sociologic, activ (adică pentru a le transforma, educîndu-le, într-o mentalitate modernă) şi nu descriptiv cum de fapt o face; dar această necesitate era cel puţin implicită (poate chiar explicit declarată) în doctrina lui Ilici, fapt pe care De Man îl ignoră complet. Că în fiecare mişcare « spontană » există un element primitiv de orientare conştientă, de disciplină, e demonstrat indirect de faptul că există curente şi grupuri care susţin spontaneitatea ca metodă. În sensul acesta, trebuie să facem o deosebire între elementele pur « ideologice » şi elementele de acţiune practică, între oamenii de ştiinţă care susţin spontaneitatea ca « metodă »-imanentă şi obiectivă a devenirii istorice, şi « politicaştrii » care o sus ţin ca metodă « politică ». La cei dintîi e vorba de o concepţie greşită, la cei de al doilea e vorba de o contradicţie imediată şi meschină, care permite să se vadă originea practică evidentă, adică voinţa imediată de a înlocui o anumită orientare cu alta. Şi la oamenii de ştiinţă eroarea are o origine practică, dar nu imediată ca la cei de al doilea. Apolitismul sindicaliştilor francezi de dinaintea războiului conţinea ambele elemente: era o eroare teoretică şi totodată o contradicţie (era elementul « sorelian » şi elementul concurenţei între tendinţa politică anarhico-sindicalistă şi curentul socialist). Eroarea era şi o consecinţă a teribilelor evenimente pariziene de la '71 : continuarea, cu metode noi şi cu o teorie strălucită, a pasivităţii de treizeci de ani (1870—1900) manifestată de muncitorii francezi. Lupta pur « economică » nu era dusă pentru a provoca neplăceri clasei dominante, dimpotrivă. Acelaşi lucru se poate spune despre mişcarea catalană, care dacă « displăcea » clasei dominante spaniole, nu era decît pentru faptul că întărea în mod obiectiv separatismul republican catalan, dînd loc unui veritabil bloc industrial republican-împotriva latifundiarilor, a micii burghezii şi a armatei monarhice. Mişcarea torineză a fost acuzată în acelaşi timp de a fi « spontaneistă » şi « voluntaristă » sau bergsoniană (I). Acuza contradictorie, analizată, demonstrează fecunditatea şi justeţea orientării imprimate. Această orientare nu era « abstractă », nu consta în repetarea mecanică a formulelor ştiin-

https://biblioteca-digitala.ro

ţifice sau teoretice; nu confunda politica, acţiunea reală cu discuţia teoretică; ea era aplicată unor oameni reali, formaţi în anumite raporturi istorice, cu anumite sentimente, moduri de a vedea, frînturi de concepţie asupra lumii etc. , care rezultau din combinaţiile « spontane » ale unui anumit mediu de producţie materială, cu « întîmplătoarea » aglomerare a unor elemente sociale disparate. Acest element de « spontaneitate » n-a fost neglijat și cu atît mai puţin dispreţuit: a fost *educat*, a fost orientat, a fost purificat de tot ceea ce putea să-l altereze din afară, pentru a-l face omogen — dar în mod viu, istoric eficient — cu teoria modernă. Se vorbea de către conducătorii înșiși despre « spontaneitatea » mișcării; era just să se vorbească despre acest lucru: această afirmaţie era un stimulent, un energetic, un element de unificare în adîncime, era mai mult decît orice, negarea că ar putea fi vorba de ceva arbitrar, aventuros, artificial iar nu istoricește necesar. Dădea masei o conştiinţă « teoretică », de creatoare a unor *valori istorice* și instituţionale, de fondatoare de State. Această unitate a « spontaneităţii » şi a « orientării conştiente » sau a « disciplinei » este tocmai acţiunea politică reală a claselor subalterne, ca politică de masă iar nu simplă aventură a unor grupuri ce se bazează pe masă.

Din volumul «*Trecut şi prezent*»

Luptă politică şi război militar

. . . Rămîne de văzut dacă faimoasa teorie a lui Bronstein despre *permanenţa* mișcării nu e cumva reflexul politic al teoriei războiului manevrat (să ne amintim de observaţia generalului de cazaci Krasnov) şi în ultima analiză reflexul condiţiilor generale-economice-culturale-sociale ale unei ţări în care cadrele vieţii naţionale sînt în stare de embrion şi neglijate, neputînd să devină « tranşee sau fortăreaţă ». În acest caz s-ar putea spune că Bronstein care apare ca un « occidentalist », era în realitate un cosmopolit, adică superficial naţional și superficial occidentalist sau european. De fapt, Ilici era profund naţional şi profund european.

În memoriile sale, Bronstein amintește că i s-a spus că teoria sa se demonstrase justă după . . . cincisprezece ani, şi răspunde la epigramă cu altă epigramă. În realitate, teoria sa, ca atare, nu era bună nici cu cincisprezece ani înainte, nici cu cincisprezece ani mai tîrziu: aşa cum se întîmplă încăpăţînaţilor, despre care vorbeşte Guicciardini, el a nimerit-o « en gros », adică a avut dreptate în previziunea practică mai generală; ca şi cum am spune că o fetiţă de patru ani va deveni mamă, iar cînd devine mamă la douăzeci de ani se spune « prevăzusem aceasta », dar fără a aminti că atunci cînd avea patru ani voiam să pîngărim

https://biblioteca-digitala.ro

fetița, siguri că ar fi devenit mamă. Mi se pare că Ilici a înțeles necesitatea unei treceri de la războiul manevrat, aplicat victorios în Răsărit în '17, la războiul de poziție, care constituia singura posibilitate în Apus, unde, așa cum observă Krasnov, armatele puteau să acumuleze într-un spațiu restrîns nesfîrșite cantități de muniții, unde cadrele sociale erau încă, prin ele însele, capabile să devină tranșee perfect dotate. Aceasta mi se pare că înseamnă formula «frontului unic», care corespunde concepției unui singur front al Antantei sub comanda unică a lui Foch.

Numai că Ilici n-a avut răgazul să-și aprofundeze formula, ținînd totuși seama că el ar fi putut s-o aprofundeze doar teoretic, în timp ce sarcina fundamentală era națională, adică presupunea o recunoaștere a terenului și o fixare a elementelor de tranșee și de fortăreață reprezentate de elementele societății civilizate etc. În Răsărit, Statul era totul, societatea civilizată era primordială și gelatinoasă; în Apus, între Stat și societate exista un raport just, iar în clătinarea Statului se întrezărea imediat o robustă structură a societății civilizate. Statul era doar o tranșee avansată, îndărătul căreia se afla un puternic lanț de fortărețe și cazemate; mai mult, sau mai puțin, de la Stat la Stat, firește, dar tocmai aceasta pretindea o precisă recunoaștere a caracterului național.

Teoria lui Bronstein poate fi comparată cu aceea a anumitor sindicaliști francezi despre greva generală și cu teoria lui Rosa în opusculul tradus de Alessandri: opusculul lui Enrico Rosa și teoriile sale i-au influențat, de altfel, pe sindicaliștii francezi, așa cum apare din anumite articole ale lui Rosmer despre Germania în «Vie Ouvrière» (prima serie în fascicole): depinde în parte și de teoria spontaneității.

Din volumul *Note despre Machiavelli*

Traducere și notă de FLORIAN POTRA

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

omul care ne-a apropiat viitorul

BERNARD SHAW

Este inutil să-l elogiem astăzi pe Lenin, după ce a murit. Sînt fericit că, în urmă cu șase ani cînd calomniile lansate împotriva lui Lenin în presa engleză depășeau chiar calomniile pe care le suferise George Washington în 1870 și cînd guvernul britanic cheltuiese o sută de milioane de pfunzi sterlini pentru a finanța pe dușmanii lui Lenin, sînt fericit, repet, că l-am salutat atunci pe Lenin ca pe cel mai mare om de stat din Europa în dedicația pe care i-am scris-o pe una din cărțile mele ce i-am trimis-o. Speram că în felul acesta voi putea arăta lui Lenin că în Anglia nu trăiesc numai victimele induse în eroare de presa burgheză și nici numai oameni orbi din punct de vedere politic. Dar cum la data aceea legăturile poștale cu Rusia erau foarte nesigure și cenzura își făcea de cap, mi-e teamă că această carte, deși a fost expediată prin intermediul ambasadei ruse, nu a ajuns la destinație. Din fericire mesajul meu nu a fost necesar. Guvernul britanic a constatat, spre marea sa surprindere, că proletariatul englez condamnă în mod hotărît sprijinul acordat adversarilor lui Lenin și că acest proletariat este dușmanul ferm al acestor manifestări anti-leniniste. Nu mă îndoiesc că va sosi ziua cînd la Londra se va înălța o statuie închinată lui Lenin alături de statuia lui George Washington.

◀ La GORKI cu nepotul

https://biblioteca-digitala.ro

HEINRICH MANN

În viaţa lui Lenin vedem devotamentul de neînfrînt faţă de cauză; legat în mod inevitabil de o atitudine necruţătoare împotriva a tot ceea ce se pune de-a curmezişul dezvoltării acestei cauze. De dragul devotamentului trebuie să mă împac cu atitudinea necruţătoare. Misiunea mea este uşurată prin faptul că Lenin știa să-și armonizeze cauza cu necesităţile oamenilor vii. În consecinţă iubea oamenii nu mai puţin decît cauza, de aceea era măreţ în opera sa...

ROMAIN ROLLAND

27 ianuarie 1924.

Lenin este omul cel mai măreţ al veacului nostru și omul cel mai dezinteresat.

Eu nu împărtăşesc ideile lui Lenin și ale boşevismului rus. . .Sînt prea individualist (și idealist) ca să mă pot împăca cu crezul marxist și cu fatalismul lui materialist. Dar tocmai de aceea acord o importanţă uriaşă marilor personalităţi, tocmai de aceea simt faţă de Lenin o uriaşă admiraţie. Nu cunosc în Europa veacului nostru o altă personalitate atît de viguroasă. El a îndreptat cîrma voinţei sale atît de profund, cu atîta putere în oceanul haotic al lipsei de voinţă a oamenilor, că multă vreme urma pe care a lăsat-o pe valuri nu va dispare; în ciuda furtunilor corabia goneşte cu pînzele întinse spre lumea nouă...

Niciodată încă omenirea nu a creat un stăpîn al ideilor și al oamenilor atît de absolut dezinteresat.

VALERII BRIUSOV

Ieri împreună cu Maxim Gorki mi-am adus aminte de cuvintele poetului Tiutev:

Fericit cel ce-a vizitat această lume
În clipele ei cruciale.

Asemenea clipe cruciale le trăim și noi astăzi. Văd în faţa mea mulţi tineri și ei nu pot înţelege punctul nostru de vedere. Copilăria lor a coincis cu 1905, tinereţea cu războiul mondial, acum ei trăiesc revoluţia socialistă.

https://biblioteca-digitala.ro

Dar pentru noi cei ce ne-am petrecut tinereţea în Rusia lui Cehov, evenimentele de astăzi ne par o adevărată feerie. Bineînţeles, pentru noi revoluţia socialistă părea a aparţine unui viitor îndepărtat. Astăzi, de pildă, se discută despre posibilitatea de a vizita alte planete, dar puţini dintre noi speră să aibă prilejul de a o face. Tot aşa şi revoluţia ni se părea pe atunci o planetă îndepărtată. Numai un om de o uriaşă înţelepciune putea să prevadă că revoluţia nu este chiar atît de îndepărtată şi că acum este momentul să ne îndreptăm spre ea. Este lucrul care mă impresionează cel mai mult la Lenin.

Ştim cu toţii că orice proslăvire eroică vine în contradicţie cu concepţia despre lume a lui Lenin. Toţi am învăţat că pămîntul se mişcă pe o orbită în jurul soarelui, ceea ce nu ne împiedică să admirăm răsăritul soarelui dimineaţa, apusul lui seara, să-l admirăm în zenitul lui.

Vor trece generaţii şi fiecare din ele va admira răsăritul soarelui după cum va studia şi va admira opera lui Lenin.

BORIS PASTERNAK

ISTORIA STRIGA PRIN GLASUL SĂU

. . .Cu ce-aş putea să-nchei acest crîmpei?
Ştiu doar că vorba-i mi-a pătruns în suflet
Adînc, cu ale coamelor scîntei
Şi cu al fulgerelor sferic foşnet.
Priveau în van spre masă: unde-o fi?
Cu toţii se sculaseră-n picioare.
Cînd, iată, la tribună răsări,
Prezent mai înainte de-a apare.
Printre-ajutoare, piedici puse-n drum,
De nimenea văzut, el cale-şi taie,
Cum intră vijelia-ntro-odaie, —
O răbufnire fără pic de fum.

Atunci ovaţii răsunară, grabnic:
O uşurare-a chinului răbdat,
Explozia unui nucleu atomic
De frîne reţinut şi propulsat.

* fragment

https://biblioteca-digitala.ro

A luat cuvîntul. Îi păstrăm în minte
Şi-i venerăm pe cei care-au pierit.
Ci eu vorbesc de clipa cea fierbinte,
De zborul ei în vorbe-ntipărit!

O voltă de floretă! Un cuvînt
Gonind mereu în urma celui spus.
Vorbea umflîndu-şi haina şi săltînd
Uşor pe vîrful ghetelor, în sus.
Vorbea despre ţiţei. Dar mlădierea
Întregului său trup dădea-n vileag
Zborul esenţei pure şi puterea
Ce străpunsese al seminţei prag.
Şi, graseind ca de-obicei, da seamă
De tot ce se-ntîmplase-n adevăr
Cu sînge scris în fapte, fără teamă
Era echivalentul lor sonor.

Cînd faptelor li se-adresa şi cînd,
În gura lui, se-nfăptuiau din nou,
Şi vocea-i le da viaţă, rînd pe rînd,
— Istoria striga prin glasul său.
Şi fără să se-arate c-o domină,
Fără a-i fi nici serv şi nici stăpîn,
Gata oricînd să-i caute pricină,
Numai cu ea era prieten bun.

Aflînd în veac măsura pismei sale,
Gelos cu-o gelozie seculară,
El îndruma a gîndurilor cale
Şi-ntr-astfel îndruma întreaga ţară.

De unde izvorăşte greutatea
Ce veacurile-ncearcă să supună?
Da, geniul prevesteşte libertatea.
Cînd piere, asuprirea se răzbună.

Din poemul « Suprema boală »

În româneşte de VIRGIL TEODORESCU

https://biblioteca-digitala.ro

În batalionul nostru de care blindate se aflau mulţi muncitori, strungari, lăcătuşi. Unii dintre ei erau organizaţi în celule bolşevice. Bolşevici găseai şi prin atelierele din cartierul Petrogradskaia. De acolo venise şi carul blindat care-l aşteptase pe Lenin lîngă gara Finlanda.

Conducerea şcolii noastre de şoferi, datorită influenţei pe care o exercitau voluntarii, era dominată de un spirit defensiv, în timp ce conducerea garajului de la manejul Mihailovskoie era şovăielnică.

Lenin sosi la manejul Mihailovskoie (astăzi acolo se află stadionul de iarnă). Hangarul uriaş era slab luminat, lateral erau nişte ferestre uriaşe, dar îngrozitor de prăfuite. În acest hangar se aflau care blindate de toate tipurile. Toate fuseseră aduse din străinătate, armamentul nostru era eterogen. Lenin sosi în ziua de 15 aprilie 1917. Oamenii au înconjurat una din maşinile blindate, desfăcîndu-i părţile laterale şi sprijinindu-se cu coatele de ea. Oamenii îl priveau de jos în sus pe Lenin.

În faţa mea era un om nu prea înalt, cu obrazul lat, Vladimir Ilici îşi scoase chipiul şi atunci am văzut că avea părul roşcat şi fruntea foarte înaltă.

Oamenii care veniseră împreună cu Lenin îl ajutară să-şi scoată paltonul şi odată cu acesta şi haina. Şi atunci am văzut ce piept de uriaş are, ce mîini energice care dovedesc că, fiziceşte e un om puternic.

Lenin îşi puse haina şi începu să vorbească despre sarcinile revoluţiei. Vorbea calm, dar pe măsură ce trecea vremea se însufleţea din ce în ce mai mult. Părea că prin văzduh zboară o pasăre uriaşă, cîrmind printre rafale de vînt. În genere noi avem tendinţa să înfăţişăm pe oamenii mari ca pe nişte nefericiţi, încercaţi de suferinţe, sfîşiaţi de contraziceri tragice, ca şi cînd măreţia umană ar fi o boală grea. Am avut prilejul să-l văd de două ori pe Lenin şi să-l ascult vorbind destul de mult timp.

Mi-am dat seama că omul acesta este fericit. Ştia ce vrea, ştia ce va fi. Ziua revoluţiei pe care o aşteptase de atîta vreme sosise în sfîrşit. Oamenii care făureau revoluţia se aflau în faţa lui Lenin. Ei erau însufleţiţi de chemarea revoluţiei. Revoluţia era cauza pentru care luptau, revoluţia se făurea pentru ei. Acestor oameni trebuia să li se explice în ce anume constau interesele lor. Trebuia să li se vorbească despre ei înşişi, despre viitorul lor, ceea ce pentru Lenin era o plăcere. Vorbea cursiv, simplu. Una şi aceeaşi idee evolua în spirală, revenea mereu, din ce în ce mai calmă şi mai evidentă. Vorbea împotriva capitalismului mondial, explica muncitorilor că trebuie să se organizeze. Nu exista nici un secret între omul care vorbea şi cei ce-l ascultau. El nu urmărea decît un singur lucru — să fie înţeles.

https://biblioteca-digitala.ro

Se mişca liber, îndreptîndu-se cînd într-o parte cînd în alta. Avea o voce profundă, graseia puţin, dicţiunea era perfect clară. Nu ştiu dacă este cazul s-o spun, totuşi am s-o spun. Eram pe atunci student şi Lenin mi se păru a semăna cu un profesor. După ce şi-a terminat cuvîntarea, a luat loc în camion, iar cînd i s-a adresat o femeie, s-a ridicat în picioare pentru a-i răspunde. Apoi a început să facă nişte însemnări într-o agendă mică întorcîndu-se cu spatele la auditoriu, fără a se jena cîtuşi de puţin. Era un om care lucra, repet, era o pasăre care zbura. Era un om foarte fericit, pentru că privea departe, în viitor. Fericirea nu i-o dădea ziua de astăzi, ci mileniul viitorului.

K. PAUSTOVSKI

GERURILE LUI IANUARIE

Un fum negru se rotea deasupra rugurilor, învăluit în flăcări purpurii.

Fumul rugurilor de noapte şi aburii îngheţaţi de ianuarie acopereau Moscova.

Tramvaiele se tîrau scrîşnind prin fumăraia pîcloasă, vagoanele erau îngheţate pe dinăuntru şi semănau cu nişte grote din epoca gheţurilor veşnice.

Prin pieţe, se ardeau butuci şi vechi stîlpi de telegraf. Lîngă ele se încălzeau miliţienii călare pe caii nerăbdători.

Dinspre Piaţa Roşie se auzeau explozii. Oamenii spărgeau pămîntul îngheţat tun.

Fumul şi rugurile dădeau Moscovei o culoare de doliu: neagră-roşie. Banderole negru cu roşu purtau oamenii care păstrau ordinea. Mulţimea nesfîrşită se îndrepta spre Sala Coloanelor unde era depus Lenin.

Aceste coloane începeau de foarte departe, din diferitele colţuri periferice ale Moscovei. La ora două noaptea am luat şi eu loc în una din ele lîngă gara Kursk.

Cînd am ajuns în Piaţa Lubianka am auzit dinspre Sala Coloanelor sunetele îndepărtate ale marşului funebru. Cu fiecare pas acestea deveneau mai clare, oamenii conteneau să şuşotească, respiraţia devenea mai scurtă şi mai nervoasă.

Cineva încercă să îngîne un cîntec revoluţionar, dar tăcu de îndată. Orice sunet părea inutil în această noapte polară. Numai scîrţîitul picioarelor pe zăpadă părea a fi firesc, fără de sfîrşit, măreţ. Spre sicriu se îndreptau oameni veniţi de la periferiile oraşului, din satele de lîngă

https://biblioteca-digitala.ro

Moscova, de pe cîmpuri, din uzinele ce-și încetaseră lucrul. De pretutindeni veneau oameni.

Deasupra orașului stăruia o tăcere de gheață. Nici măcar nu se auzea de departe, pe căile ferate, șuieratul locomotivelor. O țară întreagă se îndrepta spre sicriul înalt, unde zăcea printre flori și steaguri purpurii omul cu chipul obosit, cu fruntea mare, palidă, cu ochii închiși.

Toți mergeau într-acolo, căci nu exista om în destinul căruia să nu se fi reflectat existența lui Lenin. Nu era om care să nu fi simțit exercitîndu-se asupra lui voința leninistă. Lenin schimbase viața. Schimbarea pe care o adusese semăna cu o uriașă mișcare geologică ce zguduise Rusia din adîncuri.

Am trecut cu pas rar prin fața sicriului, încercînd cu o ultimă privire să-mi întipăresc în minte chipul lui Lenin, fruntea lui bombată, buzele strînse, mîinile mici.

Era mort acest om care schimbase într-un timp atît de scurt structura lumii. Fiecare dintre noi se întreba ce va fi de acum înainte. Încotro va porni țara? Care este destinul ce-l va avea revoluția? Părea că timpul însuși se oprise pe loc. Epoca își trăise traiul, amuțise și era greu de presupus că cineva o va putea menține pe vechiul ei făgaș.

L. SEIFULINA

Am văzut pentru prima oară Moscova cînd aveam 16 ani. Am venit din Siberia îndepărtată pentru un timp foarte scurt la Moscova. Era în 1905. Am văzut pe oamenii Moscovei revoluționare care rezistau pe poziții și această perioadă scurtă a devenit o etapă importantă în tinerețea mea . . .

Cînd am revenit în 1920 la primul Congres al învățămîntului extrașcolar în Moscova rece, înfometată, suferind de blocada armatelor albe și a intervenției, m-am reîntors ca într-o țară de mult dorită.

Aici, la Congresul acesta am avut prilejul să-l văd și să-l ascult pe Lenin. În sală era frig, clădirea nu era încălzită sau era încălzită foarte puțin. Stăteam cu toții cu paltoanele pe noi. La tribună vorbea Kolontai îmbrăcată cu cizme și o jachetă groasă. Femeia aceasta era un orator excelent. Nu mi-a mai fost dat să văd vreodată altă femeie care să știe să-și mînuiască în așa fel vocea încît să nu răsune vreo notă supărător feminină, deși vorbea despre psihologia femeilor, despre posibilitatea de a descătușa

https://biblioteca-digitala.ro

personalitatea femeii, mamă și soţie. Şi toţi oamenii o ascultau cu maximum de atenţie.

Nu știu cum s-a întîmplat, nici pînă astăzi nu-mi pot explica, dar într-un anumit moment, această atenţie a încetat. De parcă pe neașteptate, cineva ar fi stins lumina electrică. Chiar și Kolontai s-a oprit și a întors capul. În ușă apăru un om nu prea înalt, cu palton negru, descheiat, cu guler de blană la gît și o căciulă în mînă. Apăru pentru o clipă și dispăru. Dar în această clipă omul nu prea înalt domină ca un uriaș întreaga sală. Totul dispăru și mulţimea și prezidiul, și pereţii sălii, și oratorul excelent care vorbea. Numai el, prezenţa lui. Nu mai ţin minte cum și-a terminat cuvîntarea Kolontai, nici nu-mi dau seama cum de ne-am uitat cu toţii spre ușă, exact în clipa în care apăruse Lenin. Nu știam că el urma să vină la ședinţă și să vorbească. În orice caz participanţii de rînd nu știau, dar în chip intuitiv toată sala își zise: « Iată-l pe Lenin ». Nici nu-mi mai amintesc dacă l-am ovaţionat cînd Lenin a urcat la tribună. Poate că nici n-am avut puterea să ne manifestăm zgomotos emoţia uriașă care ne cuprinsese, poate că el a oprit aplauzele noastre. Ţin minte doar că el a început să vorbească dintr-o dată, sigur pe el, simplu, de parcă s-ar fi adresat cîtorva oameni și nu unui auditoriu imens, eterogen ca spirit . . . Lenin vorbea, în sală se așternuse acea tăcere uimitoare cînd ţi se pare că respiră un singur om, cel ce vorbește. Îl priveam cu ochi uriași, fiecare dorea să-i păstreze chipul în amintire, să-l poarte pînă la sfîrșitul vieţii sale. Şi-l ascultam așa încît de-a lungul întregii noastre vieţi să ţinem minte fiecare cuvînt al lui Lenin în toată profunzimea lui. La fel era ascultat ori de cîte ori. vorbea. Chiar și adversarii nu reușeau să riposteze pe loc cuvintelor sale.

DIMITRIE FURMANOV

LA ÎNMORMÎNTAREA LUI ILICI

Treceau, treceau mii și sute de mii de oameni ai Moscovei orfane prin Piaţa Roșie, treceau de dimineaţă pînă în clipa ultimă cînd sicriul roșu a fost ridicat și dus în lăcașul de veci. Era o zi cu ger aspru, cum nu mia

https://biblioteca-digitala.ro

fusese toată iarna. Ne strînsesem cîțiva lîngă Lobnoie Mesto. Mai rămăseseră două ceasuri pînă la înmormîntare. Ni se alăturau alții. Mulțimea creștea.

Ceasul se apropia . . . Trei, trei și jumătate . . . Patru fără un sfert, fără zece minute . . . fără cinci . . . fără două . . . fără un minut.

Sirenele izbucniră într-un tînguit jalnic, trist se porniră să urle uzinele. Te înfiorai, pătruns de măreția sfîșietoare a acestui moment solemn. Cineva începu să plîngă cu hohote. Alții își ștergeau nasul sau își frecau cu mînecile ochii umezi. Mulțimea înghețase în tăcere, încremenise în durere, într-un singur gest și într-o singură privire ațintită spre locul spre care se îndrepta cortegiul cu sicriul roșu. În aer tremurau salvele de artilerie, semănînd a hohote nevăzute de plîns. Undeva, în aceeași clipă, în Sahalin sau în Caucaz trenurile se opriseră din mers. De ce? Lenin murise . . . Lenin era așezat în mormînt. Și în aceste clipe viața întreagă se oprise. Glasuri nevăzute intonează imnuri funebre, iar telegraful repetă mereu: « Lenin a murit, Lenin a murit . . . Lenin a murit, dar cauza lui trăiește ».

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

LIDIA FOMENKO

VOLGA

În vechiul oraş Nijni-Novgorod de pe Volga se aşezase tînăra familie Ulianov. Maşa fiică de medic, căsătorindu-se cu profesorul Ilia Nikolaevici Ulianov, părăsise Penza natală pentru a se muta la Nijni. Aici s-a născut în 1864 primul copil al Ulianovilor, Anna, botezată astfel în cinstea bunicelor din ambele părţi. Iar un an şi jumătate mai tîrziu a apărut pe lume şi primul fiu, Alexandru. Numele i-a fost dat după cel al bunicului din partea mamei. Familia Ulianov se mărea, creştea, se întărea. În familie erau principii de viaţă statornice, ferme şi în acelaşi timp cu un caracter nou.

Dintre toate oraşele pe care le cunoscuse Maria Alexandrovna Ulianova, Nijni-Novgorod i se păru « cel mai rusesc ». A îndrăgit Volga. Ilia Nikolaievici i-a vorbit inspirat ca un poet, în călătoria pe care au întreprins-o spre gurile Volgăi despre marele fluviu, tăcut şi domol, care străbătea tot pămîntul rusesc, dar străbătuse şi întreaga istorie a Rusiei.

Pentru a înţelege personalitatea lui Vladimir Ulianov trebuie să ne gîndim şi la părinţii săi, tatăl pedagog de profesie, om de o mare gingăşie şi plin de tact în comportare, mama femeie însetată de cunoştinţe, şi care a ştiut să-şi educe copiii în spirit progresist. Educaţia, pilda de moralitate, de dragoste, de înţelegere, de prietenie, de încredere reciprocă care i-a oferit-o viaţa în familie a contribuit foarte mult la formarea lui Vladimir Ulianov.

Am căutat în oraşul Nijni casa ce aparţinuse altădată surorilor Nevzorov. Astăzi ea se află pe strada Gorki, la numărul 127. Aci, în ajunul celor « trei săptămîni de linişte » (aşa se cheamă cum ştim nuvela Mariei Prilejaieva) a avut loc consfătuirea social-democraţilor în fruntea cărora se afla Lenin. În sufragerie, care pe vremuri fusese şi salon, vedem portretele tuturor celor care au participat la această

◄ Cu V. D. Bonci-Bruovici în curtea Kremlinului Moscova, sep. 1918

https://biblioteca-digitala.ro

consfătuire: M.I. Sumînin, G.M. Gorşkov, S.P. Şestermina, O.P. Ivaniţkaia, A.F. Voitkievici, surorile Nevzorov, Sofia şi Zenaida, şi Vasilie Alexeevici Desniţki-Stroiev. În zilele acelea petrecute la Nijini Novgorod, Lenin era vesel şi fericit. Se pregătea să plece la Ufa unde locuia soţia sa Nadejda Konstantinovna Krupskaia. Pleca din Nijni Novgorod împreună cu mama şi sora sa şi-l aştepta o lungă călătorie pe Volga. Într-adevăr, o perioadă de linişte, chiar dacă relativă şi pe lîngă aceasta de confort, cum nu cunoscuse la Suşenskoie, deşi Lenin nu avea obiceiul să se plîngă. Pe lîngă aceasta la Nijni Novgorod avea posibilitatea să întreţină şi legături relativ legale cu prietenii şi oamenii de aceleaşi concepţii cu ale sale.

Plecînd de la Nijni-Novgorod astăzi oraşul Gorki, a trebuit să « urcăm » oricît s-ar părea de curios acest termen, pentru a putea intra în « Marea Gorki ». Am văzut ceea ce numim una din minunile cotidiene ale socialismului: lacul de acumulare de la Rîbinsk, lacurile de la Gorki, Kazan, spaţiile întinse de la vărsarea Kamei, unde aproape că nu mai e nici un fel de vărsare, ci este o mare de-a binelea, şi în cele din urmă uriaşa suprafaţă a bazinului Kuibîşev, întins pe o lungime de 600 de kilometri, ce-ţi lasă impresia că n-are nici început nici sfîrşit. Iubitul şi bătrînul Nipru, despre care Gogol spusese cîndva că « nici o pasăre nu-l poate străbate de pe un mal pe celălalt », pare atît de mititel în comparaţie cu Marea Kuibîşev a cărei suprafaţă este de 6.500 kilometri pătraţi . . .
Întîlnirea cu oraşul Ulianovsk este deosebit de emoţionantă. În oraşul unde s-a născut Lenin alături de multe alte locuri care formează laolaltă complexul memorialistic, te atrage în primul rînd căsuţa de lemn, vopsită în culoare verde, unde a locuit timp de cinci ani familia inspectorului şcolilor elementare Ulianov, după ce efectivul ei s-a mărit cu încă un membru: fiul Vladimir. Prima adresă a lui Lenin! Există într-adevăr o contradicţie în această privinţă, în sensul că unii spun că alături de căsuţa verde a existat un corp de casă din care astăzi nu se mai păstrează decît temelia. Mulţi socoteau pînă de curînd că acest corp de casă ar fi fost prima locuinţă a Ulianovilor la Simbirsk şi că aici s-a născut cel de-al doilea fiu al lor, Vladimir. Mai există şi o altă fotografie, a unei case care s-a aflat de asemenea pe fosta stradă a Streliţilor; nişte studenţi au dat de urmele ei. Se crede că această casă ar fi fost cea în care s-a născut Lenin. — Pînă cînd se va termina aranjarea întregului complex memorialistic, această căsuţă a fost demontată, bîrnele au fost tratate cu o soluţie specială pentru a fi conservate; mai tîrziu ea va fi montată la loc şi aşezată în centrul lui.

. . . . Dar cînd te afli la Ulianovsk pe strada Streliţilor, sufletul te îndeamnă să mergi şi pe « Veneţ ». Ce cuvînt admirabil, ce cuvînt vechi rusesc. « Veneţ » în limba rusă înseamnă cunună, încununare. Punctul cel mai înalt de pe malul Volgăi e ca o cunună a vechiului Simbirsk, provincial, prăfuit, cu case de lemn.

« Veneţ » era locul preferat al lui Vladimir Ulianov, locul unde-i plăcea să vină, să se odihnească, să privească Volga, să mediteze. Astăzi noul Veneţ este asfaltat şi legat de Piaţa Lenin printr-o stradă modernă. De aici, de pe Veneţ se zăreşte pînă departe Volga ca o panglică luminoasă, curgînd şerpuităor, iar dincolo de ea cîmpiile verzi. E linişte, totul pare atît de plăcut.

În drumul nostru ne oprim la şcoala ce poarta numele lui Ulianov.

Deşi şcoala e în plină activitate, putem să vizităm expoziţia. Dar lucrul cel mai impresionant este altul. Sala de festivităţi . . . acea sală de festivităţi despre care ştim atîtea . . . Şi mai ales alături de ea o clasă cu uşile deschise. În această clasă are loc o singură lecţie, o dată pe an: este prima lecţie a generaţiei ce intră în şcoală, a elevilor din clasa I-a. Numele lui Lenin îi va însoţi de-a lungul întregii lor vieţi. După ce lecţia se termină, li se dă permisiunea să stea cîteva clipe în ultima bancă din rîndul de la fereastră: este banca în care a stat elevul Volodia Ulianov.

https://biblioteca-digitala.ro

Probabil că acest ritual s-a născut în mod spontan: emoţionant, simbolic, el nu poate să nu rămînă adînc întipărit în mintea copiilor.

Alături de clasa unde a învăţat Volodea, bustul fratelui său Alexandr. Totul se leagă: iată banca pe care a stat Volodea, iată bustul fratelui său mort în mod tragic, sala de festivităţi cu portretul lui Ilia Nikolaievici Ulianov, şi cu portretul tînărului Vladimir Ilici. În această sală de festivităţi a intrat Vladimir Ulianov cu o nespusă durere în suflet. Venea să-şi dea ultimul examen în clipa cea mai grea a vieţii sale, în ziua în care îi fusese executat fratele. Şi cu ochii plini de suferinţă a trecut strălucit la acest examen, iar după aceea, zicîndu-şi « fie ce-o fi », a plecat pe « Veneţ », pe malul Volgăi. N-avea decît consiliul pedagogic să hotărască soarta fratelui unui ucigaş de ţar. Volodea îşi făcuse datoria. I s-a acordat Medalia de aur cu inscripţia « pentru foarte mari succese la învăţătură ».

La Ulianovsk sînt foarte multe locuri legate de amintirea lui Lenin. Dar poate că ceea ce va sălăşlui cel mai adînc în inima mea este casa de pe fosta stradă Moscova, la numărul 58. Nouă ani de zile a trăit aici familia Ulianov, o familie prietenoasă de intelectuali condusă de mama, Maria Alexandrovna Ulianovna. Aici şi-a crescut ea copiii, singură, căci soţul murise. Şi a ştiut să educe nişte revoluţionari. Treptat, treptat a devenit această femeie atît de dîrză, atît de neînfricată, cu spiritul de sacrificiu atît de imens, aşa cum o cunoaştem noi, cum o simte conştiinţa noastră.

Din 1929 în această casă este muzeul principal din oraşul Ulianovsk. Întotdeauna e plin de lume aici. De aceea e bine să nimereşti la ore la care poţi rămîne singur cu tine însuţi şi cu aceste camere micuţe, cu tăcerea lor, cu obiectele de altădată. Pe comodă, vezi o scîndurică de lemn pentru tăiat pîine pe care fiul cel mare, Alexandr sculptase cuvîntul « Brot ». Era un cadou pe care i-l făcuse mamei. Salonul e atît de intim, cu eternul pian negru, şi cu o partitură de note deschisă. Sufrageria scundă, cu lampa de petrol, cu samovarul scînteietor, îţi dă parcă ceva din senzaţia vieţii acelei familii mari, prietenoase . . .

Kuibîşev, fostul oraş Samara. Aici pe strada Lenin la numărul 123 colţ cu strada Raboceaia, se află casa închiriată de Maria Alexandrovna în care a locuit Vladimir Ilici după ce a devenit avocat. În această casă, cu parter şi etaj, cu o scară de lemn largă, s-au desfăşurat primele luni de activitate independentă a lui Lenin. Tot aici sînt odăile Elizarovilor (sora lui Lenin, Ala Ilinicina, se căsătorise la data aceea cu Mark Timofeevici Elizarov), odăile lui Dimitri, a Mariei, mobilate foarte simplu, spartan, în stil Ulianov, şi în sfîrşit sufrageria care seamănă aidoma cu cea de la Simbirsk.

Totul începînd cu alegerea casei, luminoasă, cu multe ferestre, pînă la împărţirea încăperilor între membrii familiei, şi aşezarea mobilierului asemănător cu cel de la Simbirsk, trădează tradiţii de familie, un anumit stil de viaţă, şi gustul mamei.

Ultimul oraş în călătoria pe Volga, în căutarea locurilor lui Lenin, este Astrahan. L-am văzut într-un asfinţit, cu cer încă purpuriu, pe care se profila zidul Kremlinului cu turnurile bizantine severe. Ciudat se îngemănează în acest oraş vechiul cu noul. Alături de Kremlin se ridică statuia lui Lenin care pare a domina toată piaţa. Casa unde au locuit Ulianovii, tatăl şi mama lui Ilia Nikolaevici, nu este mare. O casă bătrînească, cu parter şi etaj, iar la etaj o terasă cu geamlîc. În această casă venea des Maria Alexandrovna cu copiii. Poate că la început unele lucruri i s-au părut ciudate, dar au impresionat-o plăcut membrii familiei Ulianov care munceau şi care întocmai ca şi soţul ei meritau a fi respectaţi.

Şi această casa va deveni curînd muzeu. Deşi nu este direct legată de viaţa lui Vladimir Ilici, ea ne îngăduie să ne dăm seama de tradiţiile de muncă în care s-a format Lenin, de izvoarele personalităţii sale.

https://biblioteca-digitala.ro

L. LENOBL

SIBERIA

Nu există ţinut mai variat ca peisaj şi climă decît Siberia. Şi aş adăuga că nu numai flora şi fauna sînt de neuitat, dar şi istoria lui eroică. Una din paginile cele mai minunate ale acestei istorii este legată de numele tînărului V.I. Ulianov, care acolo, împreună cu tovarăşii săi de luptă, a pus bazele viitorului partid revoluţionar rus marxist, pregătind în felul acesta Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie.

Guvernul ţarist făcuse din Siberia loc de exil şi ocnă. Timp de un veac aici au fost exilaţi cei mai buni fii ai Rusiei: decembriştii, Dostoievski, narodnicii, iar la sfîrşitul secolului o pleiadă întreagă de tineri marxişti ruşi, în frunte cu V.I. Lenin.

Lenin a petrecut în ţinutul Krasnoiarsk din Siberia trei ani de surghiun (1897—1900). A sosit cu trenul la Krasnoiarsk, apoi a fost transportat cu vaporul în oraşul Minusinsk, iar de aici cu o căruţă în satul Suşenskoie unde a locuit trei ani de zile. În satele învecinate din acelaşi judeţ Minusinsk se aflau deportaţi tovarăşii săi de luptă, condamnaţi în acelaşi proces cu el. În Siberia a terminat de scris Lenin una din operele sale fundamentale « Dezvoltarea capitalismului în Rusia ». Tot aici şi-a făcut proiecte şi pentru alte lucrări, a conceput planul de a organiza un ziar social-democrat pentru întreaga Rusie, « Iskra » de mai tîrziu.

Siberia a însemnat o etapă importantă în biografia revoluţionară a lui V.I. Lenin. De aceea ea apare atît de des evocată în creaţia scriitorilor sovietici, dacă n-ar fi să ne gîndim decît la poemul « Căsuţa din Suşenskoie », publicat în 1944 de Stepan Scipaciov sau la relativ recenta poezie a lui Andrei Voznesenski « La Suşenskoie ». Această perioadă din viaţa lui Vladimir Ilici Lenin a fost descrisă şi în nuvela atît de poetică a Mariei Prilejaeva « Un an de neuitat » ca şi în romanele lui A.Koptelov « Marea iniţiativă » şi « Se aprinde flacăra ». În aceste romane facem cunoştinţă cu tinereţea lui Lenin, cu viaţa lui alături de Nadejda Krupskaia, de o serie de tovarăşi de luptă din acea perioadă.

Astăzi nu mai e nevoie, ca altădată, să cheltuieşti săptămîni pentru a ajunge la Susenskoie. Legătura cu Moscova se realizează cu o repeziciune fantastică pe calea aerului, deşi ne despart mii de kilometri de acesată regiune.

Oraşul Minusinsk este foarte vechi. Nici astăzi el nu face parte dintre centrele industriale ale Siberiei. De aceea poate timpul a lăsat neştirbit chipul caselor şi al străzilor. Şi tocmai de aceea cu un pic de imaginaţie îţi poţi închipui oraşul aşa cum l-a cunoscut şi Lenin. S-au păstrat casele în care a stat Lenin în zilele în care venea în Minusinsk. Ele poartă plăci memoriale indicînd datele vizitelor lui Lenin. Una dintre ele a aparţinut altădată familiei Braghin şi aci a fost găzduit Vladimir Ilici imediat după sosirea sa de la Krasnoiarsk la 6 mai 1897. Tot aci a revenit Vladimir Ilici şi mai tîrziu în timpul vizitelor sale în oraş. La etaj locuiau prietenii săi exilaţi politici ca şi el, G.M. Krjijanovski şi V.V. Starkov. În această casă a sărbătorit el revelionul noului an 1900 împreună cu tînăra sa soţie Nadejda Konstantina Krupskaia care îl urmase în exil. Lenin avea obiceiul să treacă adesea pe la muzeul oraşului întemeiat de un localnic Martianov, un om îndrăgostit de Siberia. Pe lîngă muzeu, există şi o bibliotecă ale cărei cărţi le folosea Vladimir Ilici. Sala de lectură unde

https://biblioteca-digitala.ro

lucrase altădată Lenin este astăzi cameră memorială. Vedem aici expuse o serie întreagă de documente revelatoare pentru activitatea şi viaţa lui Lenin în timpul exilului siberian.

Pe strada Okteabrskaia la nr. 69 găsim o altă casă istorică. Ea a aparţinut în 1900 unui exilat politic Orociko şi în această casă şi-a petrecut Lenin ultima noapte la Minusinsk înainte de a părăsi Siberia în ianuarie 1900.

Drumul spre Suşenskoie pe care l-am urmat a fost acelaşi cu cel parcurs de Lenin în mai 1897. Dar acum nimic nu ne mai aduce aminte de acele vremuri. În jurul nostru clocoteşte o viaţă intensă, pretutindeni se desfăşoară o vie activitate constructivă, nu departe se ridică o uriaşă hidrocentrală, una din cele mai mari din lumea întreagă. De altfel şi Suşenskoie însuşi ne întîmpină cu o activitate febrilă. Satul de altădată tăcut şi prăfuit se transformă într-un oraş modern. S-a terminat construcţia unui stadion frumos, cresc case cu multe etaje, în oraş există o şcoală tehnică agricolă ce poartă numele lui Lenin şi al Krupskăi, funcţionează cîteva şcoli medii. La construcţia acestui oraş colaborează ţara întreagă. Am întîlnit aici muncitori din Leningrad care au renunţat la concediul lor de odihnă pentru a lucra la construirea noului Suşenskoie. Oraşul nou socialist creşte cu o repeziciune fantastică. Totuşi dacă ne îndepărtăm puţin de centru putem regăsi acel Suşenskoie pe care l-a cunoscut Lenin.

În vederea aniversării a 100 de ani de la naşterea lui Lenin se reconstituie în forma ei autentică strada pe care se află două case memoriale. În una din ele a locuit V. I. Lenin după sosirea sa la Suşenskoie, în cealaltă de la căsătoria sa şi pînă la sfîrşitul exilului.

La distanţă de 30 kilometri de Suşenskoie, ceea ce pentru dimensiunile Siberiei este foarte aproape, se află satul Ermakovskoie. Dacă Suşenskoie a devenit astăzi oraş, Ermakovskoie a rămas ca şi altădată un sat. Şi totuşi chipul său diferă de cel ce l-a avut în timpul cînd a locuit aici Lenin. Pe vremea aceea nu existau livezi, ulicioarele erau pline de praf, multe case acoperite cu paie, nu exista spital, era o singură şcoală într-o clădire mizeră, cu un singur învăţător pentru toate clasele. Astăzi totul e altfel. Casele frumoase au acoperişuri de tinichea, sînt multe grădini şi livezi, trotuarele sînt asfaltate. Există un spital, două şcoli medii, cîteva şcoli elementare, o casă de cultură şi se editează chiar şi un ziar local. Nivelul spiritual al locuitorilor din Ermakovskoie nu diferă de cel al orăşenilor. Există un număr mare de intelectuali, medici, învăţători, profesori, agronomi, zootehnicieni. În mare majoritate ei sînt descendenţi ai acelor ţărani pe care i-a cunoscut Lenin în exil, cu care a discutat nu o dată în anii aceia: Lepeşinski, Vaneev etc. Ermakovskoie ocupă un loc important în biografia lui Vladimir Ilici. În timpul exilului în Siberia Lenin a primit de la sora sa mai mare Anna Ilinicina un interesant document politic intitulat « Credo » ce aparţinea unui grup din Petersburg « Grupul economiştilor » în frunte cu E. D. Kuskova. Acest grup afirma că muncitorii trebuie să se ocupe în exclusivitate de lupta economică, lupta politică nefiind de competenţa lor. Acest document a stîrnit indignarea lui Lenin şi el a convocat la Ermakovskoie o întrunire a tuturor social-democraţilor surghiuniţi în judeţul Minusinsk. S-au adunat în total 17 oameni. La început discuţia în jurul « Credo » -ului s-a purtat în locuinţa familiei Lepeşinski, pentru a se muta apoi în a unuia din prietenii cei mai apropiaţi ai lui Vladimir Ilici, Anatol Vaneev, bolnav pe moarte de tuberculoză. La încheierea consfătuirii a fost redactat, de Lenin însuşi, un protest împotriva « Credo »-ului.

Vladimir Ilici a mai revenit la Ermakovskoie cu un prilej trist şi anume pentru a rosti necrologul la înmormîntarea tovarăşului său de luptă A. Vaneev.

https://biblioteca-digitala.ro

Din străvechiul Krasnoiarsk nu se mai păstrează astăzi decît o singură amintire: un turn de pază ridicat pe o colină. Secolul 19 trăieşte prin cîteva case, în majoritatea lor de lemn, cîteva de piatră, în centrul de altădată al oraşului. Astăzi centrul s-a mutat de partea celaltă a fluviului Ienisei, unde s-a născut un oraş nou, modern, industrial. Dar şi aici se găsesc urme legate de numele lui Lenin. Cînd urci pe chei pe strada Suikov vezi o căsuţă cu demi-sol şi un cat. Altădată aci fusese sediul bibliotecii orăşeneşti. O placă memorială ne aminteşte că «în martie-aprilie 1897 şi în septembrie 1898 Vladimir Ilici Lenin a lucrat în biblioteca orăşenească».

Dincolo de centura de cale ferată, pe un deal (altădată această parte se afla la distanţa de un kilometru şi jumătate de centrul oraşului) se ridică altă clădire memorială: casa fostului negustor Iudin, înaltă, cu două caturi. Mare iubitor de cărţi, colecţionar înflăcărat de cărţi, reviste şi manuscrise, el a destinat această clădire bibliotecii sale unice în felul ei, unde puţină lume avea acces. Printre aceştia s-a aflat şi Vladimir Ilici Lenin care a cercetat în casa lui Iudin culegeri rare de statistică, vechi colecţii de periodice atît de necesare lui pentru lucrarea «Dezvoltarea capitalismului în Rusia».

BORIS GALANOV

GENEVA

La Geneva, pe Grande Rue, înghesuită între două case se zăreşte o arcadă pe care vezi o placă: « Société de lecture ». Intrînd sub arcadă te găseşti într-o curte interioară, aproape pătrată, şi în fund vezi o casă veche. Casa are o istorie îndelungată. Cîndva ea aparţinuse ambasadei franceze din Elveţia şi după unele opinii fusese vizitată şi de Napoleon. Dar de atunci a trecut multă vreme. În 1818, la iniţiativa unuia din profesorii universităţii din Geneva, aci a fost întemeiată o societate de lectură care deveni un fel de filială a Blibliotecii universitare. Societatea nu avea un statut rigid. E adevărat, candidatul trebuia să prezinte două recomandări şi să plătească o cotizaţie. Dar aceste reguli se aplicau fără excepţie şi cetăţenilor elveţieni şi celor străini, iar biblioteca era una dintre cele mai bogate prin fondul său de cărţi. Iată de ce printre membrii acestei societăţi de lectură găsim mulţi emigraţi politici. Vladimir Ilici Lenin care sosise în 1903 la Geneva deveni din 13 decembrie 1904 unul din membrii ei.

Urc o scară abruptă şi intru în sala de lectură. Pentru început mi se oferi să răsfoiesc un album gros cu fotografiile celor mai de seamă cititori ai bibliotecii în decurs de aproape o sută de ani. E ca un fel de carte de vizită. Se găsesc aici şi activişti politici din Elveţia, scriitori, publicişti, profesori universitari, cu haine negre, închise pînă sus, cu gulere ridicate ţepene, după moda vremii. Dar iată şi portretul lui Lenin, mare, pe o pagină întreagă. Unul din cei mai asidui frecventatori al bibliotecii, care petrecuse cîndva aici zile întregi, deveni şi cel mai celebru cititor al ei.

Fondul istoric ai bibliotecii este cel mai bogat şi mai bine reprezentat. Ne întîmpină domnul Jacques Picaud, bibliotecarul, îmbrăcat într-un halat alb, bine apretat,

https://biblioteca-digitala.ro

care-i dă un aer de medic. Ne primeşte cu multă amabilitate şi împreună cu el trecem de la un raft la altul, admirînd cărţile: sînt multe cărţi de istorie a Franţei, mai ales consacrate Comunei din Paris. O serie din ele au fost desigur ţinute în mînă de Vladimir Ilici. Iată de pildă cărţile de istorie a mişcării muncitoreşti din diferite ţări. Domnul Picaud scoate dintr-un raft o carte mică şi spune:

— Pot să vă spun cu toată certitudinea că Lenin a citit-o.

E vorba de însemnările decembristului Ivan Iakuşkin. Cartea în limba rusă reprezintă o raritate bibliografică, căci a fost editată încă de Hertzen şi poartă pe contra pagină indicaţia: « Tipografia Liberă rusă, Londra, 1862 ».

Bibliotecarul scoate dintr-un saltar o broşură subţire: raportul de activitate al « Societăţii de lectură » pe anul 1905. La pagina 33 printre numele membrilor figurează: « Vladimir Ulianov ».

La plecare ni se arată un pachet de scrisori sosite din Uniunea Sovietică: de la Poltava, din Riga, din ţinutul Altai. Numeroşi sînt şcolarii sovietici care roagă biblioteca să le vină în ajutor în organizarea unor expoziţii, colţuri ale lui Lenin în şcoli. Pe măsură ce se apropie aniversarea lui Lenin, tot mai numeroase sînt scrisorile ce sosesc în Grande Rue din diferite colţuri ale lumii.

Ştim din amintirile Nadejdei Konstantinovna Krupskaia că Vladimir Ilici preţuia foarte mult biblioteca din Geneva. Condiţiile de lucru erau excelente. Membrii societăţii, în majoritatea lor profesori bătrîni, nu frecventau prea des biblioteca. Lenin avea la dispoziţie un cabinet întreg, în care putea scrie, putea să se plimbe dintr-un colţ în altul, să gîndească în linişte, să ia din raft orice carte. Biblioteca primea zilnic multe ziare şi reviste în limbile franceză, germană şi engleză, pe care Lenin le răsfoia regulat.

Prin fereastra Societăţii de lectură se deschide priveliştea spre Geneva. În grădina din spatele clădirii vezi cîteva mese colorate deasupra cărora străjuiesc umbrele roşii. La orele acestea ale dimineţii restaurantul e încă pustiu. Mai departe cît cuprinde privirea e o înghesuială de acoperişuri ţuguiate, cu ţiglă roşie. Străzi, străduţe, pieţe. Mi se pare că disting de aici chiar turnul pe lîngă care am trecut azi dimineaţă.

Turnul este împodobit cu un basso-relief care-ţi aminteşte că la Geneva şi-au găsit adăpost mulţi emigranţi politici. Pe el sînt înfăţişate două figuri — o femeie şi un bărbat. Femeia se sprijină pe stema oraşului şi simbolizează probabil Geneva însăşi. Bărbatul — aşa ni s-a explicat — poartă trăsăturile lui Lenin; ni s-a spus că în felul acesta sculptorul a vrut să omagieze amintirea marelui conducător şi revoluţionar care a locuit în acest oraş.

LIUBOV JAC

FINLANDA

Placa memorială de marmoră ce a fost adusă la Leningrad şi aşezată la Smolnîi de preşedintele Finlandei U. Kekkonen. Ea se află în camera din apartamentul altădată ocupat de Lenin şi constituie una din piesele cele mai importante ale expoziţiei organizate aici. Placa de marmoră poartă scris cu litere de aur următorul

https://biblioteca-digitala.ro

text: « În această clădire Vladimir Ilici Lenin a semnat la 31 decembrie 1917 decretul Consiliului Comisarilor Poporului prin care se recunoştea independenţa Finlandei. Prin acest act nobil el a meritat recunoştinţa nemărginită a poporului finlandez ».

Să ne aducem aminte că de la începutul secolului al 19-lea, Filnanda făcea parte din Imperiul rus, deşi se bucura de drepturi deosebite, situaţia sa diferind de cea a Poloniei, Letoniei, Georgiei şi altor ţări ce ţineau la data aceea de coroana ţaristă. Filnanda avea parlamentul său, poliţia sa, şcoli în limbă maternă. Spre deosebire de Rusia, aci ca şi în alte ţări din apusul Europei partidul social-democrat avea o existenţă legală. Tocmai de aceea în perioada primei revoluţii ruse 1905—1907 social-democraţii din Rusia în frunte cu Lenin au organizat aci consfătuiri, conferinţe etc. Tot aici s-a refugiat Lenin scăpînd de sub supravegherea agenţilor guvernului burghez provizoriu în 1917 în ajunul Marei Revoluţii Socialiste din Octombrie.

Finlanda năzuia, bineînţeles, la existenţă independentă. Lenin o vedea realizată o dată cu succesul revoluţiei ruse. În numele partidului el a declarat la un moment dat: « Va veni un timp cînd proletariatul rus se va ridica la lupta pentru libertatea Finlandei, pentru o republică democratică în Rusia. »

Amintirea lui Lenin trăieşte vie în Finlanda. La Helsinki am întîlnit pe Sulvi Kulliki Kilpi, activistă pe tărîm obştesc, autoarea unei cărţi în limba finlandeză intitulată « Lenin şi poporul Finlandei ». Pe strada Mannerheim ea mi-a arătat o casă înaltă, cenuşie, aşezată în colţ, spunîndu-mi pe un ton glumeţ: « Casa aceasta are merite serioase în faţa Revoluţiei ruse ». În această clădire fusese altădată o cîrciumioară, aparţinînd lui Walter Scheberg care a făcut multe servicii bolşevicilor ruşi. Această cîrciumioară a cărei reclamă era o sticlă mare verde — devenise punct de orientare pentru bolşevicii care veneau de la Petersburg cu scopuri conspirative.

Aici în cîrciumioara lui Scheberg se întîlnea Lenin cu numeroşi tovarăşi finlandezi şi ruşi. Tot aici, în 1906, după înfrîngerea răscoalei de la Sveaborg zeci de marinari ruşi revoluţionari şi-au găsit adăpost şi întreţinere, Scheberg îi ajuta să fugă sau le găsea locuri de nădejde pentru a se ascunde.

Sulvi Kulliki Kilpi mi-a povestit şi despre alţii: de pildă ziaristul finlandez Arthur Neovius care a fost exilat din Finlanda şi s-a stabilit la Stockholm; prin intermediul lui se făcea corespondenţa între Comitetul de Partid din Petersburg şi Geneva unde locuia pe vremea aceea Lenin. A. Terhren, conferenţiar la Universitatea din Helsinki i-a ajutat pe bolşevici să transporte arme şi în 1905 a organizat chiar experimentarea unor bombe confecţionate la Helsinki de nişte chimişti ruşi bolşevici. Sînt numeroşi muncitorii şi intelectualii finlandezi care într-un fel sau altul au ajutat partidul bolşevic oferind găzduire, îndeplinind misiuni, « întîmpinînd » şi « conducînd » revoluţionari ruşi, între care şi pe Lenin.

Vladimir Ilici a venit pentru prima oară la Helsinki la 5 (18) noiembrie 1905. Plecase din Elveţia, locul primei sale emigraţii şi se îndrepta spre Stockholm şi Helsinki spre Petersburg. Dar Helsinki n-a fost o simplă staţie de oprire. În decursul celor trei zile petrecute în acest oraş Vladimir Ilici a avut multe întîlniri, a stabilit noi relaţii puternice şi viabile. Încă de pe atunci Lenin preluase conducerea activă a evenimentelor ce urmau să ducă la prima revoluţie rusă.

Aceiaşi Sulvi Kulliki Kilpi îmi mai indică două case, amîndouă înalte, solide, aşezate nu departe una de cealaltă. Prima, o clădire cu patru etaje, a fost construită

https://biblioteca-digitala.ro

la sfîrşitul secolului 19 pentru profesorii universităţii din Helsinki. Aci, pe strada Vironkatu nr.7, s-a stabilit în ziua de 5 noiembrie 1905 Vladimir Ilici Lenin în apartamentul profesorului Gunor Kastren. V.I. Lenin venea direct de la gară. Profesorul Kastren lipsea de acasă şi Lenin a fost găzduit de fratele mai mic al acestuia, Ula Kastren, student la Universitatea din Helsinki. Acesta l-a întîmpinat încă la Stockholm şi a fost însoţitorul lui pînă la Helsinki. În decursul celor trei zile petrecute în apartamentul profesorului Kastren, V.I. Lenin a făcut destul de multe vizite şi în deosebi lui V.N. Smirnov, bolşevic rus care-şi avea domiciliul permanent la Helsinki, precum şi la biblioteca universităţii, unde lucra acelaşi Smirnov. Locuinţa lui Smirnov era folosită adeseori pentru întîlnirile bolşevicilor ruşi. În anii ce au urmat, Lenin l-a vizitat de multe ori pe Smirnov acasă, uneori a rămas peste noapte, alteori a şi locuit temporar la el. În una din aceste vizite de mai lungă durată el a scris în casa lui Smirnov broşura: « Victoria cadeţilor şi sarcinile partidului muncitoresc ».

Tot la Smirnov a purtat V.I. Lenin discuţii cu Maxim Gorki în ajunul călătoriei acestuia în străinătate, în 1906, în cursul căreia el trebuia să îndeplinească o serie de sarcini de partid. Lenin venise incognito în Finlanda. Acasă la Smirnov toată lumea îi spunea «profesorul» rus. Gorki era însoţit de soţia sa, M.F. Andreeva binecunoscuta artistă a Teatrului de Artă din Moscova. Deşi călătorea legal, el era urmărit de agenţii poliţiei. De aceea întîlnirile cu Lenin aveau loc cu toată precauţia.

La Helsinki mai găsim şi alte cîteva locuri legate de amintirea lui Lenin. Printre ele şi casa unde locuia social-democratul finlandez Rovio care l-a găzduit pe Lenin în 1917 pe cînd acesta se afla în ilegalitate.

Dar localitatea legată cel mai puternic de numele lui Lenin este oraşul Tampere (altădată Tammerfors). Aici există un muzeu închinat lui Vladimir Ilici căci la Tammerfors au avut loc în 1905 şi 1906 conferinţele de partid ale social-democraţilor ruşi. La şedinţele acestor conferinţe au răsunat şi părerile reprezentanţilor clasei muncitoare din Finlanda. Cu acest prilej Vladimir Ilici a exprimat şi punctul de vedere al bolşevicilor ruşi cu privire la independenţa Finlandei.

Muzeul V.I. Lenin a fost organizat în Clubul muncitorilor. Prin stăruinţele depuse de redactorul « Ziarului popular » Leo Laukki, sala de festivităţi a acestuia a fost folosită de două ori de revoluţionarii ruşi pentru consfătuirile lor. Un interes deosebit prezintă acea parte a expoziţiei muzeale care este consacrată temei « Lenin şi Finlanda ». Aici se află între altele şi portretul muncitorului finlandez Oskar Emberg cu care Lenin făcuse cunoştinţă încă în timpul exilului său în Siberia. Interesante sînt numeroasele documente expuse care demonstrează că pentru Lenin problema libertăţii Finlandei era nemijlocit legată de victoria revoluţiei ruse. Într-un colţ al muzeului este reconstituită aidoma odaia în care a locuit în 1917 Vladimir Ilici Lenin timp de patru săptămîni în apartamentul mecanicului de locomotivă Arthur Blumckwist. Toată mobila este autentică fiind un dar al soţiei lui Blumckwist.

În oraşul Turku o placă memorială indică locul pe care se afla altădată casa unde a stat cîteva zile Lenin.

Iar pe insula Lil-Male mai trăieşte încă un pescar, fiul acelui Ghideon Sederholm, în casa căruia a tras Lenin în 1907 înainte de a porni în cea de a doua emigraţie. În căsuţa veche se mai păstrează patul în care a dormit Vladimir Ilici. « Mi s-a propus nu o dată să-l vînd, ne-a spus pescarul. Dar nu vreau. În patul ăsta doarme acum băiatul meu. Vreau ca el să-şi aducă aminte totdeauna de acest om pe care o întîmplare l-a adus în casa bunicului său, şi să devină înţelept ca şi el ».

https://biblioteca-digitala.ro

V. KATAEV

CAPRI

Aproape de sfîrşitul anului 1908, Lenin şi Krupskaia se mută de la Geneva la Paris, pe atunci centru al emigraţiei ruseşti. Înainte de aceasta însă, Lenin face un scurt popas pe insula Capri, la Gorki, căruia îi promisese să-l viziteze încă atunci cînd s-au întîlnit la Londra, la Congresul al treilea al partidului.

« Mă tentează al dracului să vin la dv., la Capri ! Mi-aţi descris totul în asemenea culori, încît, zău, am să mă hotărăsc neapărat şi am să încerc s-o aduc şi pe soţia mea cu mine. Numai că, în ceea ce priveşte data, nu ştiu nimic: acum trebuie neapărat să ne ocupăm de *Proletarii, să-l organizăm*, să punem lucrurile la punct cu orice preţ. Asta ne va lua o lună-două, minimum. Şi este absolut necesar să facem acest lucru. Spre primăvară însă vom veni să bem vin alb de Capri, să admirăm Neapolul şi să flecărim cu dv. ».

A venit primăvara, totuşi pînă-n ultima zi Lenin a stat în cumpănă: să se ducă sau nu? Situaţia era extrem de încordată. Chiar în ajunul plecării sale la Capri, Lenin îi scria iritat lui Gorki de la Geneva: « Să vin acolo ar fi pentru mine şi inutil şi dăunător: *nu pot* şi nu voi putea să discut cu nişte oameni care s-au apucat să predice unirea socialismului ştiinţific cu religia . . . *Am trimis* deja *la tipar* cea mai formală declaraţie de război. Aici nu-şi mai are loc nici o diplomaţie . . . »

Lenin se referea la articolul său *Marxism şi revizionism*, unde într-o necruţătoare notă de subsol spunea tuturor lucrurilor pe nume. Redăm această notă: « Vezi cartea *Eseuri asupra filozofiei marxiste* a lui Bogdanov, Bazarov şi alţii. Nu este locul să analizez aici această carte, şi de aceea trebuie să mă limitez deocamdată la declaraţia că într-un viitor apropiat voi arăta, într-o serie de articole sau într-o broşură, că tot ce a fost spus în text despre revizioniştii neokantieni se referă în fond şi la aceşti « noi » revizionişti neohumeişti şi neoberkeleeni».

E limpede că, în asemenea condiţii, era inutil şi dăunător pentru Lenin să-l viziteze pe Gorki la Capri — unde scriitorul se găsea înconjurat chiar de aceşti revizionişti — în vizuina idealiştilor ziditori-de-dumnezeu, empiriocriticilor şi celorlalţi machişti, cu care se afla într-un război pe viaţă şi pe moarte. Totuşi Lenin mai avea şi alte treburi foarte importante pentru partid, în legătură cu ziarul *Proletarii*, care îi cerea să se ducă la Capri, la Gorki, şi Lenin stătea în cumpănă. În cele din urmă a hotărît să se ducă, dar « numai cu condiţia să nu vorbim despre filozofie şi despre religie ».

Totuşi, în ciuda acestei ferme hotărîri de a nu lua în discuţie probleme de filozofie şi de religie, Lenin nu a izbutit să le evite.

În aprilie, la rugămintea lui A. M. Gorki, Lenin l-a vizitat pe insula Capri. Aici le-a declarat lui Bogdanov, Bazarov şi Lunacearski că este în *divergenţă categorică cu ei în problemele filozofice*.

Evident, disputa filozofică a avut loc, ba mai mult, s-a desfăşurat furtunos, ceea ce nu l-a împiedicat pe Lenin să-şi ducă la îndeplinire toate treburile pentru care venise pe insula Capri.

. . . .

https://biblioteca-digitala.ro

În amintirile sale despre Lenin, Gorki arată că a rămas cu o impresie ciudată: ca şi cum Vladimir Ilici ar fi fost la Capri în două rînduri, şi de fiecare dată în cu totul altă dispoziţie: «Primul Ilici, de îndată ce l-am întîlnit la debarcader, mi-a declarat cu hotărîre:

— Ştiu că dumneavoastră, Alexei Maximovici, tot mai credeţi că e cu putinţă să mă împac cu machiştii, cu toate că v-am prevenit în scrisoare că acest lucru e imposibil ! Aşa că vă rog să nu mai faceţi nici un fel de încercări în acest sens.»

. . .Parcă văd cu ochii, uimitor de limpede, o dimineaţă de aprilie la Capri, debarcaderul, iar dincolo de el, aşezate în cîteva terase, ca un mozaic viu, căsuţe roz, mov, albastre, gălbui, zmeurii, oglindite în unde sub schela vaporaşului de Neapole acostat la debarcader. Îl văd în mulţime pe Maxim Gorki, slab, adus de spate, cu mustăţi galbene trase pe oală, cu pălăria lui rotundă cu boruri largi, provocator de democratică, iar alături de el Lenin, viguros, scund, îmbrăcat cu un costum nou, cusut la Geneva, şi cu gambeta în cap.

Se cunoaşte o fotografie a lui Lenin datînd cam din perioada aceea: costum cu dungi, cravată de mătase legată cu nod lat, guler tare, înalt, apretat, proptit sus în bărbia bine rasă, potcoava pronunţată a mustăţilor uşor lăsate în jos, capul chel şi tăietura îngustă a ochilor cu privirea licărind fără veselie, circumspectă, pătrunzătoare, lipsită de bunăvoinţă.

. . .Îl văd pe Lenin cum îşi duce portpledul de voiaj cu perna, strîns bine în curele; *facchini* — hamalii de prin partea locului — dau să-i smulgă bagajul din mîna lui scurtă şi puternică, dar el nu se lasă. Făcîndu-şi loc prin mulţime, Gorki îl conduce pe Lenin de-a lungul debarcaderului, pe lîngă bărci cu motor şi luntre fălcoase, culcate pe-o coastă, pe care oamenii le şpăcluiesc cu miniu şi le vopsesc în vederea sezonului turistic. Se simte miros de peşte prăjit, cafea fierbinte, anason, lămîi, pe uşa birturilor răzbate afară o boare umedă de vin. Tot aici au poposit cîteva trăsuri cu un cal, cu roţile vopsite în roşu, cum se obişnuia în staţiuni. Zvelţi, struniţi, cu hamuri frumos împodobite şi cu cîte o lungă pană de struţ deasupra capului nărăvaş, căluţii arată ca la circ, ceea ce, pare-se, îl amuză pe Lenin: în ochii săi căprui-închis sclipeşte veselia. Gorki merge alături, şi cu basul său înfundat cerne vorba prin mustăţile-i galbene ca meiul.

. . .Cu portpledul său în mînă, Lenin îşi face loc, în urma lui Gorki, prin crucea de barieră, care pocneşte cu limba-i de oţel, şi amîndoi se instalează pe bancă într-un vagonet strîmt, înclinat, cu trepte, al funicularului electric, dat recent în funcţiune, nou-nouţ, lustruit elegant. Vagonetul porni în sus, iar terasele în trepte ale grădinilor, zidurile de piatră, migdalii în floare, viile acoperite pe-alocuri de rogojini de stuf — pavăză împotriva tramontanei, alunecară pieziş în jos. Se duse la vale un zid orb din dale din piatră, cu o portiţă de fier şi cu uşă, în care se înălţa o statuetă pictată a Madonei, bogat împodobită cu flori, şi licărea o candelă aprinsă. Toate acestea alunecau pieziş în jos, pe diagonală, iar în abis apărea vederii un port minuscul, cu vaporaşul fumegos, gata pentru calea-întoarsă la Neapole, bărcuţele cu motor, velele iahturilor, un far mic-mic, şi digul, şi silueta albastră, plină de taină, a Ischiei la orizont.

Gorki şedea alături de Lenin, cu ochii mijiţi, şi-şi ciupea îngîndurat vîrful mustăţilor deasupra bărbiei rase soldăţeşte. Aştepta în tăcere. Între timp Lenin îşi regăsise stăpînirea de sine, era liniştit, rece, ironic şi într-o dispoziţie de loc paşnică.

Se cunoaşte fotografia *V. I. Lenin în vizită la Gorki, pe insula Capri*, în care Vladimir Ilici, îmbrăcat cu un costum de iarnă şi cu gambetă, fără barbă, joacă şah cu Bogdanov, în timp ce Gorki, cu celebra lui pălărie democratică dată pe-o parte,

https://biblioteca-digitala.ro

stă pe balustrada terasei, dînd impresia că se înalță deasupra grupului; cu bărbia sprijinită în palmă, nu priveşte spre jucători, ci drept în obiectivul aparatului de fotografiat; fundalul profilează conturul vălurit al munților, din loc în loc se ghiceşte ca prin ceață golful napolitan.

Nu de mult am fost la Capri. Am pornit să căutăm vila şi terasa unde Lenin a jucat şah cu peste o jumătate de veac în urmă. Andreeva vorbeşte în amintirile sale despre vila Baedus. Ne dăm seama că este o greşeală a autoarei sau a tiparului. Nu există o vilă Baedus. A existat *Villa Blaesus*. Doctorul Mario Massimino, o persoană foarte amabilă, şeful organizației turistice din localitate şi un foarte bun cunoscător al istoriei insulei, mi-a explicat că «signor Massimo Gorki» a locuit la Capri în perioade diferite în trei vile diferite: vila Behring—acum «Hotel Herculanum», apoi vila Pierina pe *Via Mulo* şi, însfîrşit, vila Blaesus, care între timp şi-a schimbat stăpînul şi se numeşte astăzi « Pensiune, cafenea şi restaurant Krupp ». Vila din urmă este cea în care a locuit Gorki cînd l-a primit în ospeție pe Lenin. Se afla în apropierea hotelului unde trăsesem, pe celălalt versant, versantul sudic al insulei, cu fața la micul golf Marina Piccola.

Am trecut printr-o ulicioară strîmtă — jos, sus, jos, sus — şi deodată în stînga noastră, ca o negură albastră, s-a deschis întinderea nesfîrşită a mării. Spre coasta Marina Piccola se lasă în terase grădina lui Adrian, oferind privirii pitoreştile sale ruine de pe vremea romanilor, umbrelele coconarilor, serele, florăriile şi cinematograful în aer liber. Sub noi, departe în zare, se vede capul Faraglionilor, şi trei stînci uriaşe se înalță din apă ca nişte vele cenuşii de piatră. Între prima stîncă şi celelalte două se face o poartă; pare îngustă de tot, dar în realitate oferă o deschidere cît să treacă un vapor. Şi mai departe, dincolo de orizont, erau Sicilia, Africa, ni se năzăreau marile deşerturi ale lumii. Am început să urcăm poteca de piatră printre brazi, şi picioarele ne alunecau pe cetina care se aşternuse jos, am mers apoi printre agave cu frunze înguste şi cărnoase, înalte cît un stat de om şi mai bine, avînd fiecare în vîrf cîte o gheară ascuțită, rapace, şi țepi pe dungă, ca la peştele-ferăstrău, pe urmă prin desişuri de cactuşi uriaşi, acoperiți cu negi înțepători, ca nişte arici de-o şchioapă. Trăgeam în piept cu nesaț aerul balsamic — uşor şi uscat — iar în jur, greierii de zi țîrîiau monoton, din răsputeri.

Am ajuns în fața unei scări abrupte din piatră neşlefuită; în capul de jos al scării, o placă purtînd inscripția « Caffé ristorante Krupp ». Am urcat scara şi iată-ne chiar în fața casei unde Lenin a stat în ospeție la Gorki. Am deschis uşa de cristal şi am pătruns în holul hotelului. În fotolii adînci de piele stăteau, cu țigări şi coctailuri, cîțiva domni eleganți, locatari ai hotelului. Ne-au privit cu acea curiozitate corectă, pe care o provoacă întotdeauna apariția unor noi locatari, De după tejghea ne-a venit în întîmpinare o doamnă amabilă, întrebîndu-ne ce dorim.

Aflînd că cerem doar permisiunea de a vizita vila, doamna, fără a renunța la amabilitate — dar cumva într-alt fel — ne răspunse în franceză: «*S'il vous plaît* ».

— Doamnă, ați auzit probabil, i-am spus, că în această casă a locuit un timp Lenin?

— Desigur mi-a răspuns doamna cu aceeaşi amabilitate oarecum deosebită. Sînteți, probabil, polonezi sau ruşi? şi privi cu coada ochiului spre aparatul meu fotografic de copil, de proveniență americană.

— Sîntem ruşi, i-am răspuns.

— *S'il vous plaît*, repetă doamna cu un gest ospitalier, ceea ce însemna că putem vizita şi fotografia tot ceea ce dorim, după care îşi reluă locul de lîngă tejghea, fără să ne mai dea atenție. Am traversat un coridor cu cîteva uşi (« Aha, m-am gîndit, probabil că aici îşi instala preasimpatica Maria Feodorovna Andreeva oaspeții,

https://biblioteca-digitala.ro

viitorii lectori la şcoala din Capri, sau, poate, chiar şi pe Lenin»), şi deodată ne-am pomenit chiar pe terasa unde odinioară Lenin a jucat şah. Am recunoscut îndată terasa după conturul munţilor care se profilau în depărtare şi după balustrada pe care a stat atunci Gorki.

Şi deodată am avut senzaţia că timpul s-a oprit în loc şi brusc a pornit înapoi.

L-am văzut pe Lenin cum a păşit pe terasă, mărunt de stat, energic, tăios, cu gambeta înfundată peste măsură pe capul sculptural, în urma lui apare silueta adusă de spate a lui Gorki, iar alături, zdrăngănind din cutia de şah, o doamnă frumoasă şi elegantă, cunoscuta actriţă Maria Feodorovna Andreeva de la Teatrul de Artă. Apoi se iveşte Anatoli Vasilievici Lunacearski, tînăr, cu lornionul prins de o panglică neagră, purtînd o cămaşă gen «apaş», cu guler răsfrînt, un brîu elastic, cu ineluşe şi buzunărele de piele, după moda timpului. Vine şi Bogdanov . . . Şi parcă aud vorba graseiată a lui Lenin, glasul său de tenor, cum continuă disputa începută cu Gorki încă pe coridor, şi Gorki se simte cumva stînjenit că nu are o poziţie filozofică clară:

— Dumneavoastră, stimate Alexei Maximovici, în mod vădit purcedeţi la expunerea concepţiilor unuia dintre curente . . . Nu ştiu, bineînţeles, unde aţi ajuns pînă la urmă . . .

— Mi-aţi mai scris despre asta.

— Într-adevăr, v-am mai scris. În afară de asta, socot că artistul poate găsi în orice filozofie multe lucruri folositoare pentru el. În sfîrşit, sînt absolut de acord că în problemele creaţiei artistice dumneavoastră sînteţi o autoritate şi că, extrăgînd concepţii de acest fel, atît din experienţa dumneavoastră artistică, cît şi dintr-o filozofie fie ea şi idealistă . . .

— Fie ea şi idealistă? întreabă Gorki jubilînd. Am auzit bine?

— Foarte bine. Dintr-o filozofie, fie ea şi idealistă, dacă este apreciată critic, puteţi ajunge la concluzii care vor fi de mare folos partidului muncitoresc.

Gorki se luminează la faţă. Zîmbetul îi accentuează şi scoate în evidenţă maxilarele mici şi rotunde. Îşi ciupeşte satisfăcut mustăţile.

Maria Feodorovna e încîntată că de data aceasta lucrurile s-au desfăşurat paşnic.

— Poftiţi la şah, vă rog, la şah ! Destul cu filozofia. Am convenit doar să nu discutăm pe teme de filozofie înainte de cină.

Zdrăngăneşte cu cutia de şah, apoi strînge în fiecare mînă cîte un pion şi întinde în lături mîinile cu pumnii închişi — una spre Lenin, cealaltă spre Bogdanov. Lenin atinge distrat mîna dreaptă a Andreevei. Ea desface pumnul. Pe minunata-i palmă trandafirie se lăfăie un pion negru.

— Dumneavoastră începeţi, spune amabil dar reţinut Lenin, adresîndu-i-se lui Bogdanov, şi aşează cu multă dexteritate piesele, ca un jucător încercat ce este.

Brusc, totul a dispărut, s-a retras în trecut. Aveam în faţă o terasă pustie, cu o grămăjoară de gunoi într-un colţ, cu un cearşaf pluşat de culoare roz întins la uscat pe o frînghie, şi cu un costum de baie alături ; şi un tapiţer bătrîn, încins cu un şorţ albastru, cu nişte cuie între dinţi şi cu un ciocan în mînă, care dregea o somieră dungată, cocoţată pe-o parte, chiar pe masa la care Lenin jucase cîndva şah cu Bogdanov . . .

Am coborît pe o scară de piatră, aceeaşi pe care de atîtea ori coborîse şi urcase cu pasul său iute şi energic Lenin, admirînd de la înălţimea treptelor capul Faraglione, stîncile, respirînd aerul balsamic al primăverii la Capri şi ascultînd atent pocnetul dens al împuşcăturilor, care răsunau în răstimpuri de undeva de jos. Multă vreme nu şi-a putut da seama Lenin de unde vin aceste împuşcături, pînă

https://biblioteca-digitala.ro

i-a explicat Gorki că nu sînt împușcături, ci bătaia valului cînd se izbește de gura vreuneia din numeroasele grote ale stîncilor de pe litoralul de la Capri.

Era pe vremea cînd Lenin « avea în călimară», cum îi plăcea să spună, viitoarea sa lucrare « Materialism și empiriocriticism ». Disputele cu Bogdanov, Lunacearski, Bazarov și alți organizatori ai școlii fracționiste de la Capri, care se afla pe atunci în fază de proiect și pe care mai tîrziu aceștia au ascuns-o anume pe insula retrasă « ca *să camufleze* caracterul ei fracționist » — așa socotea Vladimir Ilici — l-au înfierbîntat și mai mult, demonstrîndu-i că o împăcare nu este posibilă, că războiul a fost declarat și că acum mai mult ca oricînd se impune necesitatea de a zdrobi această nouă fracțiune, « fracțiune a apărătorilor otzovismului și ai curentului zidirii de dumnezeu ».

În general, plecarea la Capri s-a dovedit, întocmai cum a presupus Lenin, aproape inutilă cu excepția faptului că Lenin a izbutit să rezolve cu Gorki unele probleme foarte importante de ordin tehnic privind editarea ziarului *Proletarii* și, de asemenea, să repete misiunea de partid încredințată Mariei Feodorovna în legătură cu organizarea transportului ilegal, în Rusia, al ziarului ce urma să apară în curînd la Paris. Instrucțiunile, pe care Maria Andreeva le primise încă înainte în scris, purtau pecetea stilului leninist, fiind redactate cu maximă precizie și concretețe :1 / Să găsească neapărat pe secretarul sindicatului funcționarilor și muncitorilor de pe vapoarele (trebuie să existe un asemenea sindicat !) care fac curse Italia-Rusia. 2/ Să afle de la el *de unde* vin și *încotro* pleacă vapoarele și *cît* de des. Să ne aranjeze neapărat *transportul săptămînal*. Cît o să coste toată treaba asta? Trebuie găsit un om *corect* (există italieni corecți ?). E nevoie să-i dăm o adresă în Rusia (să zicem la Odesa) ca să ducă ziarele acolo, sau acestea pot fi păstrate *provizoriu*, în număr nu prea mare, de vreun cîrciumar italian din Odesa? Este un lucru *extrem de important* pentru noi. Și așa mai departe.

Cu asta Lenin și-a luat rămas bun de la Alexei Maximovici și de la Maria Feodorovna. La scurt timp după ce s-a întors de la Capri în Elveția, Lenin, fără întîrziere, a traversat din nou Canalul Mînecii, ca să poată consulta la Londra materialele aflate în Muzeul Britanic, care îi erau necesare pentru a termina cît mai repede *Materialism și empiriocriticism*. Abia după asta Lenin și cu Krupskaia s-au mutat la Paris, unde urma să se stabilească sediul ziarului *Proletarul*.

În românește de INNA CRISTEA

TEOFIL BĂLAJ

PARIS

Șasesprezece ani din viața exemplară a fondatorului celui dintîi stat socialist din lume au fost ani de emigrație.

Anglia, Elveția, Germania, Austria, Finlanda și Franța — în mai multe rînduri — străzile și oamenii lor, au memorat și păstrează mărturiile trecerii acesteia esențiale prin biografia lor simplă și prin vîrsta începutului de veac spre primele pagini ale unei noi istorii universale.

https://biblioteca-digitala.ro

Sejurul parizian este, poate, în acest sens, unul dintre cele mai generoase pentru a recompune cu ajutorul cîtorva mărturii — de loc învechite — densitatea ceasurilor acelora responsabile, de veghe multă şi de nelinişte la fel, ceasuri de zi şi de noapte, din anii premergători Revoluţiei Socialiste din Octombrie 1917.

Am cules aceste mărturii din importantul studiu biografic dedicat lui Vladimir Ilici Lenin şi aflat în manuscris la Institutul francez de marxism-leninism din Paris, din corespondenţa purtată în perioada şederii în Franţa, din amintirile publicate de soţia sa Nadejda Krupskaia, precum şi din numeroasele însemnări ale privilegiaţilor care l-au cunoscut, cuprinse în volumul lui Jean Freville: « Lenin la Paris » apărut de curînd la *Editions Sociales*.

Venit prima oară în capitala Franţei în iunie 1895 după ce stabilise legătura cu grupul *Eliberarea muncii* creat de G.V. Plehanov, la Geneva, Lenin avea să-l întîlnească aci pe Paul Lafargue şi pe soţia acestuia — Laura — una din fiicele lui Karl Marx, procurîndu-şi cu ajutorul lor, cele dintîi cărţi despre teoria şi istoria socialismului.

A doua emigraţie însă, o emigraţie de aproape zece ani, (între decembrie 1907 şi aprilie 1917) — şi în cursul căreia avea să rămînă la Paris din 1908 pînă în 1912 — este, chiar mai mult decît cea dintîi, una dintre cele mai importante etape ale biografiei sale revoluţionare.

Acum, prima revoluţie rusă fusese deja înăbuşită în sînge. Autoritatea ţaristă încerca să restabilească prin orice mijloc o ordine iluzorie. Arestările şi tortura, deportarea şi execuţiile scriau zilnic aspra cronică a acestor ani în care totul părea iremediabil, pierdut sau, cel puţin amînat pentru multe decenii mai tîrziu. Alungat de vicisitudinile terorii pe pămînt străin, părăsit de unii, atacat şi judecat de alţii, Vladimir Ulianov, aproape singur, încearcă să înţeleagă totul şi înţelege totul, « *repetiţia generală de la* 1905 » devenind pentru el o treaptă a lungului dar dreptului suiş pe care îl presimte.

Totul trebuie luat însă aproape de la început.

Puţini sau mulţi, adevăraţii marxişti-revoluţionari trebuiesc regrupaţi. Lenin îi regrupează. Împreună va fi mai uşor de renunţat la cei resemnaţi, la capitularzi şi la trădători. Vor fi mai uşor de denunţat devierile ideologice iscate de eşec şi care nu încetează să prelungească efectele acestuia.

Un Partid înnoit şi întărit se pregăteşte pentru încercările şi întrebările cele noi ale istoriei . . . Un Om, care va fi tot mai puţin singur, pregăteşte răspunsurile la aceste întrebări . . . Un Oraş, care mai este încă *oraşul lumină*, şi a cărui istorie îndeamnă la meditaţie, îşi întîmpină Omul cu străzile, cu bibliotecile şi cu grădinile sale devenite legendă.

« *A Paris* — scrie Lenin — în primele zile ale celui de-al doilea sejur, *je commence à peine à m'orienter un tout petit peu; c'est une ville immense et fort étendue, si bien que la péripherie (où l'on est le plus souvent) ne donne pas une idée du centre. Elle produit une impression très agréable: des rues larges et claires, très souvent des boulevards, beaucoup de verdure; les gens n'ont pas du tout l'air emprunté, cela surprend même un peu au début, pour qui est habitué aux formes guindées et au puritanisme de Pétersbourg* ».[1]

. . . Străzile despre care vorbeşte Lenin sînt cele pe care s-au proclamat încă din secolul al optsprezecelea principiile emancipării politice autentice, drepturile elementare ale mulţimii, universalitatea necesităţii unei morale sociale prin denunţarea tuturor formelor de opresiune.

---

[1] LENIN: *Oeuvres*, Editions Sociales, 1966, tom XXXVII, p. 61.

https://biblioteca-digitala.ro

Sînt străzile care au memorat cu marmurile lor modeste din fața porților de lemn trecerea în conștiința secolelor noastre a unor Diderot, cu ale sale pagini de demascare a ipocriziei moravurilor și a despotismului, Voltaire — apărătorul victimelor unei persecuții oarbe și dușman al fanatismului și intoleranței, Rousseau — cu nădejdea lui de repurificare a omului, abrutizat în temnițele unui regim clădit pe violență și neliniște . . . Sînt străzile coborîtoare spre Bastilia și spre baricadele comunarzilor trecînd pe lîngă umbra ghilotinei cu amintirea lui Babeuf care a trebuit să plătească astfel crima de a fi crezut o viață în fericirea colectivă și în republica celor egali în drepturi . . . Străzi cu nume vechi și cu multă memorie a caldarîmului și pereților cum este *rue de l'Ancienne-Comédie* cu a sa *Café Procope*, deschisă în 1686 și devenită curînd un reputat centru al vieții literare și filozofice, la a cărui glorie și-au adăugat numele timp de două secole La Fontaine și enciclopediștii, Benjamin Franklin, Danton, Marat, Robespierre și Napoleon Bonaparte, Victor Hugo, Musset, Lamartine, Balzac, Théophile Gautier și Baudelaire. Sau străzile înguste ale Cartierului Latin în liniștea cărora — înainte de a se muta gloria boemei literare a veacului nostru, îndelung disputată de prietenii divizați între Montparnasse și Saint-Germain-des-Prés — au cunoscut nesomnul comunarzilor care se familiarizează curînd cu doctrinele socialiste în cadrul unor cursuri serale celebre pe atunci în strada Hautefeuille.

Aici, și de aici spre Comună avea să-și poarte prietenii tînărul licean Jules Vallès, mîhnit și maturizat prea curînd de umila sa postură de supraveghetor într-un colegiu.

Aici, și mai depare, în spatele colinei Sainte Geneviève, unde alături de studenți se retrăseseră și numeroși muncitori, adăpostiți cu toții în tăbăcăriile de pe malul Bievrei sau în subsolurile berăriilor de pe *rue Mouffetard*, din preajma lui Saint-Médard sau a pieții Contres-Carpe, aici trebuia să se stîrnească la 1833 furtuna răscoalei prilejuită de înmormîntarea generalului Lamargue — căreia îi datorăm paginile de neuitat ale *Mizerabililor* lui Victor Hugo.

Aici a urcat pe baricadele încă șubrede legendarul Gavroche și a murit tot aici, cîntînd imnul de atunci al băieților de vîrsta lui:

. . . De am căzut și-am rămas lat,
Voltaire e vinovat
De-am dat cu nasul în țărînă,
Rousseau e de vină » . . .

Pe aceste străzi putea fi văzut după revoluția din iulie 1830 poetul Heine, nerăbdător să părăsească Germania reacționară și tot aici sosește, în noiembrie 1843, tînărul său compatriot Marx, pentru a-și continua lupta împotriva regimului prusac, după interzicerea *Gazetei renane*. (Aici avea de altfel, să scrie Marx cele două articole ale sale din *Analele franco-germane*, care marchează trecerea la comunism, a celui care, dincolo de Hegel și Feuerbach, se orientase deja în analizele sale către o dialectică materialistă, punînd deasupra celorlalte criterii rolul creator al acțiunii practice, al istoriei . . . « care nu este altceva decît producția omului prin muncă ».)

Au urmat, la epoci diferite Herzen și Saltîkov-Scedrin — autorul preferat al lui Lenin — timida guvernantă Maria Sklodovska, devenită curînd distinsa doamnă Marie Curie, Frederic Engels și liceanul grec Papadiamantopulos, care avea să devină în această parte a orașului poetul francez Jean Moréas, așa cum mai tînărul său confrate, polonez care se mai numea atunci Kostrovitzki avea să devină poetul Guillaume Apollinaire.

https://biblioteca-digitala.ro

Urmelor acestora de lumină, strada cea nouă a Parisului le adăuga liberul cuvînt al revendicărilor muncitoreşti exprimate public. Spre deosebire de teroarea din Rusia ţaristă, ambianţa Parisului coborît în stradă şi în grădinile publice, de fiecare dată cînd cuvîntul se cerea exprimat, produce asupra lui Lenin un efect tonic, reconfortant.

Nu erau încă stinse ecourile penibilei parade a degradării desfăşurată la 5 ianuarie 1895 în curtea pătrată de la Ecole Militaire, cînd căpitanul Dreyfus a fost condamnat de către un Consiliu de război la deportarea pe viaţă, şi participarea la greva generală din 22 aprilie al aceluiaşi an, a personalului de la Compania omnibuzelor, a trebuit redusă la numai cîteva zile.

Guvernul francez reprimă şi el, dar sîngele a încetat să mai curgă pe străzile Parisului.

În fiecare an, începînd cu 1880, în una din duminicile din a doua parte a lunii mai, are loc la cimitirul Père-Lachaise o manifestaţie colectivă în memoria comunarzilor. La 1895 aceasta s-a întîmplat în ziua de 26 mai, adică înainte cu cîteva zile de prima vizită a lui Lenin la Paris.

Ajuns prea tîrziu pentru a putea constata — aşa cum îi plăcea — « pe viu » amploarea desfăşurării acelei forţe colective pe care marile momente o maturizează, Ulianov nu poate deduce îngrijorarea prefectului parizian Lepin — decît din mărturiile celor care îl vor însoţi în pelerinajul de la mijlocul lui iunie în acelaşi cimitir, Père-Lachaise, şi apoi pe străzile de-a lungul cărora demonstranţii şi-au prelungit reculegerea iniţială în acţiuni nereprimate, de protest.

Monumentele, animaţia străzilor, magazinelor, cafenelelor, oamenii şi părerile lor spuse cu voce tare, totul îl interesează pe Lenin.

Primele sale lecturi încep cu Histoire De La Commune de 1871 a lui Lissagaray, apărută încă din 1876 la Bruxelles, cu Etude sur le Mouvement communaliste à Paris en 1871 de Gustave Lefrançais (apărut la Neuchâtel, în 1871) şi cu Les Souvenirs d'un revolutionaire de acelaşi Le français, publicate la 1886 de către Séverine în ziarul *Strigătul poporului* şi adunate în volume abia la 1902, un an după moartea celui căruia Eugène Pottier avea să-i dedice încă din iunie 1871 poemul său Internaţionala.

Buchiniştii adaugă acestor daruri din partea Laurei şi a lui Paul Lafargue tot ce se mai putea găsi din volumele multe dar repede cumpărate ale teoreticienilor socialişti şi ai mişcării muncitoreşti.

Ceea ce nu găseşte în cărţi întregeşte cu lungile zăbave în muzee.

La muzeul Carnavalet, de pildă, descifrează în stampele vechi şi în imagini episoade ale Revoluţiei franceze.

Cele dintîi lupte ale proletariatului francez împotriva burgheziei le găseşte în muzeul Revoluţiei de la 1848 din *Rue des Cordeliers.*

Personajele şi scenele istorice le recompune în preajma manechinelor de ceară de la muzeul Grevin.

Fiecare ceas e drămuit şi împărţit cu zgîrcenie între bibliotecă, studiu, reuniuni şi muzee.

Serviciile din străinătate ale Okhranei ţariste — conduse atunci şi acolo de Plotr Parskovski — au aflat însă că numitul Ulianov nu se îndeletniceşte la Paris numai cu vizitarea monumentelor şi frecventarea buchiniştilor şi a bibliotecii Naţionale.

« . . . *Găsirea mijloacelor de introducere în Rusia a publicaţiilor revoluţionare precum şi stabilirea contactelor între cercurile muncitoreşti şi revoluţionare ruse şi emigraţia revoluţionară* — se consemnează în telegramele către Petersburg — *constituie principala sa preocupare* ».

https://biblioteca-digitala.ro

Cît de adevărată era această constatare n-a putut fi însă stabilit din fericire de către vameşul care scotocea valizele în ziua aceea de 7 septembrie 1895, cînd Lenin a trecut frontiera rusă, ducînd cu el din Paris într-o valiză cu pereţii dubli toate broşurile şi manifestele necesare continuării unei activităţi în care literatura clandestină avea să constituie o armă şi un argument.

Deportarea în Siberia va cimenta acele concluzii pe care singurătatea numai le poate distila, eliminînd criteriile de conjunctură şi judecăţile sub imperiul pripei.

La 1898 în viaţa lui Lenin avea să intre marele său camarad de-o viaţă întreagă, Nadejda Konstantinovna Krupskaia.

Amintirile ei despre cel de-al doilea sejur parizian al lui Lenin constituie, alături de mărturiile celor care i-au cunoscut abia acum pe amîndoi, un jurnal de o limpede şi simplă omenie.

Venit la sfîrşitul anului 1902 într-o scurtă vacanţă pe malurile Senei, Vladimir Ilici nu pierde prilejul să atace public pe socialiştii-revoluţionari, obţinînd prin conferinţele sale nu numai acordul dar şi adeziunea statornică a emigranţilor ruşi, în casele cărora va locui, de altfel, preferînd pentru început Cartierul Latin şi mai precis casa de la numărul 3 de pe *rue de l'Estrapade*.

Urmează apoi o « evadare » în Bretania cu întreaga familie (portul Loguivy de pe Coasta de Nord), întîlnirile cu asprul muncitor Babuşkin ucis în 1906, şi cu publicistul care avea să fie cunoscut sub numele de Lev Troţki, seria de conferinţe de la Şcoala de studii sociale din Paris, apoi cele din sala Alcazar de la 190 Avenue de Choisy.

Aici, ca şi în foierul Operei Comice, după spectacolul cu Louise, sau în atelierul sculptorului Aronson (de la numărul 93 al străzii Vaugirard) de unde Lunacearski se întoarce cu aceste însemnări: « . . . *După ce l-a văzut pe Lenin, Aronson încîntat de fizionomia sa, mi-a subliniat în mai multe rînduri asemănarea extraordinară cu Socrate* », pretutindeni trecerea lui rămîne asociată unui gînd.

Raportul său din 6 iunie despre cel de-al III-lea Congres al Partidului Social-democrat, necruţător cu dogma menşevică, asemenea aprecierilor despre sceneta « Picioarele Parisului » dintr-un spectacol la Folies-Bergère, mesajul din iunie 1905 adresat crucişătorului Potemkin care a arborat drapelul roşu ca şi bucuria salutului pe care Anatole France îl adresează Revoluţiei ruse abia înfiripate *(C'est au bord de la Néva, de la Vistule et de la Volga que se décide, en ce moment, le sort de l'Europe nouvelle et de l'humanité future »)*, lunga corespondenţă cu Maxim Gorki (pe care, după ce l-a cunoscut la Petersburg în noiembrie 1905, avea să-l viziteze la sfîrşitul lui aprilie 1908 în insula Capri, unde se retrăsese), — toate aceste subiecte de discuţie şi de acţiune îl preocupă şi îl pasionează în egală măsură.

Raţiunea principală însă a şederii sale la Paris era, de data aceasta, instalarea tipografiei ziarului « Proletarul » pe care « Vechiul parizian » Lev Kamenev, (pseudonimul lui Rosenfeld), rudă apropiată cu Troţki, se angajase s-o găzduiască fără dificultăţi.

Nimic nu este însă perfectat la sosirea lui Lenin cu familia sa, şi lungile peregrinări prin hoteluri ieftine şi periferice sfîrşesc la adresa *24 rue Beaunier*, lîngă parcul Montsouris, pe ale cărui alei obişnuiau să se întîlnească emigranţii ruşi.

La 3 ianuarie 1909 se deschide în sala de banchete Piniar (din *99 rue Alésia)* conferinţa generală a Partidului Social Democrat.

Principalul orator este Vladimir Ilici Lenin.

Urmează nopţile albe şi dimineţile de studiu la Biblioteca Naţională, drumul zilnic pe bicicletă de la un capăt la celălalt al Parisului, găsirea apartamentului

https://biblioteca-digitala.ro

încălzit de pe strada Marie-Rose şi publicarea articolelor despre *Sensul istoric al luptei interne de partid din Rusia, Amintirea lui Herzen, Cîteva particularităţi ale dezvoltării istorice a marxismului* şi *Amintirea Comunei*.

O scurtă vacanţă la Bombon (aproximativ cincizeci de kilometri de Paris, în departamentul Seine-et-Oise) în pensiunea doamnei Lecreux, asemănătoare cu cealaltă pensiune celebră, Vauquer, descrisă de Balzac în paginile neuitatului său Le Pere Goriot, îl învecinează pe Vladimir Ilici de unul din castelele acestei regiuni Brie, care avea să devină celebră peste cîţiva ani prin ceremonia de la 1918 în care Foch avea să primească aici bastonul de mareşal, în timp ce discretul vizitator din acest an 1909 avea să conducă din Kremlin cea mai mare dintre revoluţiile cunoscute de istorie . . .

Moartea lui Tolstoi, la 20 noiembrie 1910 constituie pentru Lenin, ca şi pentru întreaga Rusie, o pierdere grea. El publicase încă din 1908 în paginile *Proletarului* un amplu studiu intitulat: *Tolstoi — oglinda revoluţiei ruse* .

Reluînd ideile acestor pagini Lenin scrie acum un ciclu de cinci articole care constituie un model de critică marxistă.

. . . Fondarea în primăvara anului 1911 a Şcolii de partid de la Longjumeau (regiunea pariziană) în care Lenin a ţinut 56 de cursuri despre teoria şi practica revoluţionară, împărţindu-şi orele de curs cu Lunacearski, Kamenev, Zinoviev şi Krupskaia — care preda *teoria tipăririi presei de partid* şi *tehnica legăturii între organizaţiile de partid*, conferinţele din marile săli pariziene de pe *rue de Bretagne no.* 49, de la Societatea Savanţilor, 8, *rue Danton*, Societatea de geografie, 184, bulevardul Saint-Germain, Alkazar — 190 Avenue de Choisy din nou, clubul muncitorilor de la 12 bis *rue de la Reine Blanche* (în spatele cinematografului Saint Marcel de astăzi), sau biblioteca lui Turgheniev fondată la 1875 pe strada Saint Jacques nr. 328, lungile zăbave pînă spre ziuă în aburii de plumb ai cămăruţei tipografului Vladimirov — care l-a însoţit pe Lenin în toţi aceşti ani — ceasurile de zi şi de noapte ale acestui sejur parizian atît de fecund, au rămas în amintirea tuturor acelor care l-au cunoscut pe Vladimir Ilici şi dintre care nu întotdeauna şi nu toţi vedeau deja pe marele părinte al vîrstei celei noi a omenirii.

Biciclistul care se strecura grăbit printre maşinile negustorilor parizieni în dimineţile cu ploaie ale împrejurimilor Bibliotecii Naţionale, jurnalistul harnic care împărţea în fugă *casse-croûte*-ul de la miezul nopţii cu prietenii săi tipografi de la parterul imobilului de pe *Avenue d'Orléans*, pasagerul grăbit din staţia de metro Alésia care trebuia să ajungă la Gara de Nord înainte de ridicarea poştei, pentru primul tren din ziua aceea spre Petersburgul care-i aştepta articolul ultim, omul şi prietenul Ulianov scria încă din această perioadă cartea lumii celei noi, pe care au semnat-o apoi cu sîngele lor, în Octombrie 1917, toţi prietenii săi din Petersburg, din Moscova, din întreaga Rusie şi din atîtea alte ţări.

https://biblioteca-digitala.ro

V.I. Lenin în mijlocul unor delegaţi la Congresul al X-lea al P.C. (b.) din Rusia. Moscova, martie 1921.

https://biblioteca-digitala.ro

Lenin și portretul revoluției

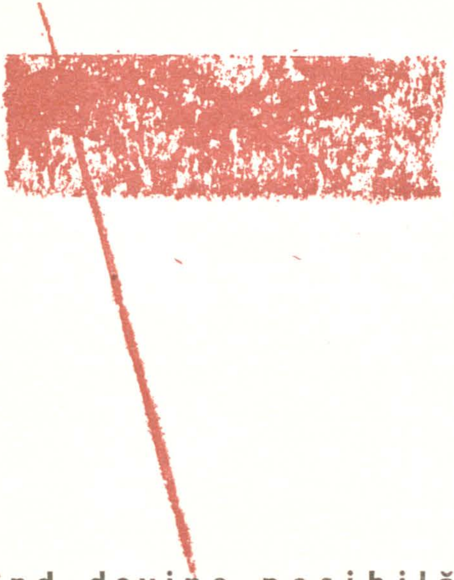

A. V. LUNACEARSKI

cînd devine posibilă o leniniadă?

Nu tocmai de mult am scris o mică prefață la ediția consacrată înfățișării marelui conducător al revoluției proletare în artele plastice. M. Bekker a alcătuit acum o broșură consistentă, fermă în aprecierile sale: *Lenin în literatura beletristică.*

Vorbind despre Lenin în artele plastice, e, firește, mai ușor să dai o imagine despre Lenin sub formă de material faptic, pe calea ilustrațiilor. M. Bekker s-a străduit să facă același lucru și în broșura sa.

Un singur lucru nu-l știu: dacă putem fi încă de acord cu ideea de bază de la care pornește M. Bekker. El spune: « A venit momentul creării unei *Leniniade*, în care figura conducătorului să fie transpusă cu acea plasticitate care este proprie operelor de sculptură, în care epoca cu viața ei multilaterală să fie întruchipată în imagini vii și reliefate ».

---

[1] Acest articol al lui V. Lunacearski, datînd din 17 I 1929, a apărut pentru prima oară ca prefață la cartea lui M. Bekker: *Lenin în lliteratura beletristică* (Biblioteca «Ogoniok», Moscova 1929). In contextul tuturor scrierilor despre Lenin, el poate părea oarcum insolit. Fără a subaprecia numeroasele opere literare care s-au scris de atunci despre viața și activitatea lui Lenin, întrebarea lui Lunacearski rămîne, într-un sens, valabilă, ea prezentînd interes și astăzi dacă depășim planul documentului biografic și ne înălțăm la exigențele marii epoci.

https://biblioteca-digitala.ro

Oare, într-adevăr, a sosit această vreme? Singura dovadă a justeţei acestei teze ar fi apariţia unei asemenea *Leniniade*, Dar ea nu există încă. Nu dovedeşte, oare, aceasta, că ea nu poate exista încă?

Tov. Bekker stabileşte just că, pentru crearea unei imagini sintetice, multilaterale şi profunde a lui Lenin, e necesar ca el să fie privit în contextul epocii, e necesar nu numai un talent de prim rang, dar şi o dragoste fierbinte pentru principiile de bază ale acestei epoci, pe care o şi numim direct — leninism. Dar cui nu-i este cunoscut acel principiu fundamental, potrivit căruia nu numai sinteza artistică, dar chiar şi sociologică a unei epoci, vine numai după terminarea perioadei ei celei mai furtunoase, în esenţă vorbind, din lăuntrul altei epoci care o înlocuieşte? Însuşi Marx a repetat adeseori maxima preferată a lui Hegel: « Bufniţa Minervei zboară numai seara ». Căci o epocă trebuie cuprinsă în toată întinderea ei. Iar de la o distanţă mică, o epocă mare nu poate fi pur şi simplu îmbrăţişată în tot cuprinsul ei de privirea omului. E nevoie ca epoca să se prezinte în perspectivă, şi, cu cît este mai largă, cu atît mai mare trebuie să fie, în acest scop, distanţarea ei în timp. Aceasta nu înseamnă că o epocă revoluţionară nu-şi poate avea o artă revoluţionară; dimpotrivă, ea o poate realiza şi trebuie s-o posede; în ea îşi găseşte purtătorul său de cuvînt. Cu respiraţia sa viguroasă, epoca revoluţionară îi face pe artişti să cînte, asemeni ţevilor orgii, şi dă rezonanţe diferite glasurilor lor.

De asemenea, eu nu vreau să spun că o epocă revoluţionară nu se poate exprima pe sine singură; ea poate să facă aceasta şi o face adesea cu un succes colosal. Ea poate adesea să creeze diferite pete de lumină, diferite imagini, diferite acorduri, tablouri, care sînt pentru generaţiile următoare surse nepreţuite de cunoaştere a epocii. Acel mare artist care, de la o distanţă mare, înfăţişează un tablou sintetic, să zicem al marelui deceniu 1917—1927, sau o epocă din viaţa şi activitatea lui Lenin, nu va putea să facă aceasta cu suficientă deplinătate şi expresivitate, dacă el nu se va folosi nu numai de talentul şi fantezia sa, nu numai de documentele epocii, amintiri şi altele, dar şi de autoanaliza artistică, de autoreflectarea artistică a epocii.

Eu afirm doar că o încercare, din sînul epocii însăşi, de a o cuprinde în toată amploarea ei şi de a pronunţa o judecată artistică cît de cît înţeleaptă asupra întregii sale substanţe, asupra întregii sale însemnătăţi, este un proiect pe care e puţin probabil că-l va putea realiza cineva şi că, în istoria omenirii, noi nu avem asemenea fapte.

Acelaşi lucru se referă şi la zugrăvirea lui Lenin în artă.

Printre acele imagini ale lui Lenin, care sînt reprezentate în broşura noastră, există unele deosebit de preţioase şi de limpezi; există de asemenea şi unele date pentru a ne da seama cît de variat s-a răsfrînt această mare personalitate în conştiinţa reprezentanţilor diferitelor clase. Material interesant şi valoros, el se va dezvolta şi în viitor, după toate semnele nu sărăcind, ci, dimpotrivă, devenind tot mai complex, perfecţionîndu-se cu fiecare manifestare a sa. În sfîrşit, va veni momentul cînd un mare artist (după părerea mea, pentru aceasta e nevoie de un mare artist) ne va da *Leniniada*. Poate că aceasta se va întîmpla curînd, poate că nu atît de curînd. Eu presupun că încă mulţi ani ne separă de această zi fericită.

Aceasta este şi pricina pentru care e pur şi simplu cu neputinţă să dai un portret sintetic, complet al lui Lenin în afara epocii. Orice portret înfăţişat în poezie, în povestire, poate fi o schiţă foarte subtilă, scrisă cu talent şi fidelă, dar numai o schiţă, numai un crochiu.

https://biblioteca-digitala.ro

În domeniul plasticii, unul din cele mai preţioase documente despre Ilici îl reprezintă schiţele lui Nathan Altmann. Deşi foarte perspicace, vii şi variate, ele rămîn totuşi numai nişte crochiuri. După ele, Altmann însuşi a încercat să facă un bust sintetic al lui Lenin şi nu a reuşit întru totul, cu toate că bustul este departe de-a fi lipsit de valoare.

A scrie *Leniniada* înseamnă a face ceva în genul lui *Război şi Pace*, a înfăţişa o epopee pe tema luptei, a construcţiei, a revoluţiei, a culturii în marii ani leninişti, a arăta cum Lenin a crescut din această epocă şi pe urmă a fertilizat-o cu energia elaborată de gigantul său creer.

Un Lenin în afară de proletariat, şi nu numai de proletariat, dar şi de precedenta revoluţie ţărănească-intelectuală, un Lenin în afară de partidul cu care a crescut, pe care l-a crescut şi care l-a crescut, un Lenin în afară de marxism şi proletariatul mondial, — ce ar însemna oare? Oare, acesta e Lenin? El va semăna tot atît de mult cu Lenin cum seamănă un pahar cu apă de mare, cu marea.

Vom aştepta, vom strînge materiale. Măcar acest lucru să ne fie o consolare şi să atenueze întrucîtva sentimentul de regret pe care l-a încercat şi M. Bekker şi pe care, fireşte, îl vor simţi şi alţi cititori, — sentimentul cunoscutei neputinţe a epocii noastre de-a cuprinde artistic măreţia lui Lenin.

Încă o problemă importantă se naşte în minte cu acest prilej, problemă pe care o pune şi autorul broşurei — oare, în ce direcţie se va desfăşura elaborarea acestei *Leniniade*, în ce formă la urma urmelor va fi turnată ea? Oare, în forma realismului, adică viitorul Homer al lui Lenin îl va înfăţişa în vitalitatea lui neobişnuită, de pildă aşa cum a lucrat, a vorbit, s-a mişcat, absolut la fel cum l-au văzut colaboratorii săi apropiaţi, masele, atît de profund îndrăgostite de el şi credincioase lui? Sau, aceasta va fi o imagine cu un caracter mai legendar?

În nici un caz nu trebuie să anticipăm că legendara şi uriaşa imagine a lui Lenin va fi falsă. Acest lucru nu este deloc adevărat. Şi o cale şi cealaltă, sînt absolut juste.

Lenin-omul, făptura lui, felul lui de viaţă, calităţile lui personale, sînt infinit de interesante, de pasionante, de scumpe inimii fiecărui om care gîndeşte şi simte. Dar toate acestea sînt totuşi un înveliş individual. Lenin înseamnă în afară de asta un uriaş fenomen spiritual în sensul în care Marx întrebuinţa cuvîntul « spirit » *(Geist)*. Înseamnă concentrarea celor mai mari forţe ideologice şi emoţionale ale maselor de milioane de oameni. Înseamnă purtătorul de cuvînt şi organizatorul voinţei lor. Lenin, ca titan socialo-spiritual, nu încape în propriul său trup, în propria sa haină, în propria sa locuinţă şi fără voie creşte în faţa ochilor artistului transformîndu-se într-un gigant care depăşeşte orice dimensiuni umane. Iată de ce, de pildă, bustul lui Lenin lucrat de sculptorul Aponson şi din păcate, neachiziţionat de noi, deşi poate fiziceşte mai puţin asemănător decît alte busturi, deşi, fără îndoială, exprimat într-un stil demoniac drept imaginea unui demon («geniu ») puternic, pe care îl întristează lipsurile oamenilor, pătruns de iubire faţă de oameni şi în acelaşi timp energic şi neînfricat, conţine un uriaş adevăr, care m-a silit nu numai pe mine şi pe alţi modeşti admiratori ai lui Lenin, dar şi pe alţi oameni apropiaţi de el, ca N.K. Krupskaia, să recunoaştem această asemănare lăuntrică a imaginii cu însuşi spiritul lui Lenin.

Fireşte, una din cele mai mari realizări ar fi să creăm ceea ce a creat natura însăşi, adică să-l zugrăvim pe gigantul Lenin înglobat în acea imagine care să întrunească infinita simplitate cu forţa excepţională, în acea imagine pe care am cunoscut-o în viaţa reală. Dacă este cu putinţă ca un artist să facă aceasta, eu nu ştiu. Poate că da. Dar în acest caz, artistul trebuie să fie de două ori mare.

În româneşte de MADELEINE FORTUNESCU

https://biblioteca-digitala.ro

100.000 de oameni în fața obiectivului

Octombrie s-a sfîrşit. Pentru noi aceste cuvinte au o semnificaţie cu totul specială. Degetele abile ale monteuzelor au strîns deja fragmentele reci şi moi ale peliculei. Aceste femei au parcurs cu ochii o distanţă de patruzeci şi nouă de kilometri. Şi din patru zeci şi nouă de mii de metri de peliculă ele au extras pe cele două mii de metri utile. Acum, sute de copii vor pleca în toate colţurile Uniunii Sovietice şi noi vom putea respira în sfîrşit uşuraţi, vom putea privi în urmă şi vom putea relua etapele realizării lui *Octombrie*. Pînă astăzi, şi de-a lungul acestor luni atît de lungi, noi n-am întors capul. Am privit doar înaintea noastră. Nu aveam decît un singur scop, sercina care ne-a fost încredinţată de comisia de aniversare a Tsik-ului [1]: filmul *Octombrie*. Şi întreaga noastră echipă a mers spre acest scop triumfînd în faţa obstacolelor pe care un destin maliţios le strîngea sub paşii noştri cu o copleşitoare generozitate. O filmare este întotdeauna o cursă de

«Octombrie», un portret al revoluției.

Se întîmplă uneori ca Istoria să trăiască atît de viu în memoria oamenilor încît faptele ei cele mai simple să îmbrace automat proporțiile măreției. În fața unor trăiri ca acestea, cinematograful încetează de a mai fi simplu martor al unei epoci, el devine comentatorul și revelatorul unor perspective în care Omul, deopotrivă cu Istoria, se proiectează împreună la dimensiunea lor supremă. Dar e nevoie pentru aceasta ca, din echilibrul subtil legînd documentul de metaforă, filmul însuși să poată deveni un instrument de înțelegere. Instrumentul cu care milioane de oameni vor reuși să pătrundă conținutul filozofic al unei experiențe istorice, al unei răscruci prevestitoare care — acum o jumătate de secol — marca începutul unei ere noi în istoria umanității. De-a lungul ultimelor decenii, mobilizînd aproape toate genurile și formele cinematografului contemporan, filmul sovietic a încercat într-adevăr cu consecvență să cuprindă între operele sale aria tematică a acestei uriașe problematici umane: problematica revoluției. Dar, dintr-un lung șir de opere, ale căror autori au înțeles să-și asume responsabilitățile acestei sarcini grandioase, servind-o prin resursele și posibilitățile unui nou « cinematograf poetico-revoluționar », pelicula care avea să devină modelul și exemplul perfect al noului cinematograf a fost și rămîne încă pînă în ziua de astăzi Octombrie, *— filmul lui S.M.* Eisenstein.

[1] Tsik: Comitetul central executiv (N.T.)

https://biblioteca-digitala.ro

obstacole, dar noi aveam de a face acum cu probleme atît de importante, încît dificultăţile au atins ele însele proporţii gigantice. Mergeam înainte ca soldaţii, făcîndu-ne drum cînd cu sapa, cînd cu exploziile bombelor. Şi exploziile au fost cazul cel mai frecvent. Ele însoţeau paşii noştri. Nu aveam dreptul să întîrziem pe drumul nostru: timpul era împotriva noastră. Timpul: duşmanul numărul I. Filmările au durat şase luni. Ar putea să pară lung, dar pentru *Octombrie* ar fi trebuit în cel mai bun caz cel puţin 18 luni. Şase luni înseamnă cîteva mii de ore de filmare. Fiecare oră de noapte sau de zi, căci noi nu ţineam seama niciodată de această diviziune convenţională, era umplută dincolo de margini. Din şase luni trebuia să facem optsprezece. Să spargem cadrele strîmte ale timpului. Să transformăm cantitatea în calitate. Ritmul decidea acum totul. Cadenţele noastre au schimbat noţiunea timpului. Într-o zi, în cursul unei singure şedinţe de filmare, ziarele aveau timp să apară de trei ori: două ediţii de seară şi două de dimineaţă; aceasta înseamnă că noi am turnat de patruzeci de ore incontinuu şi se întîmpla uneori să turnăm şi şaizeci de ore fără să avem o clipă de răgaz. Nu ne priveam ceasurile pentru că această ocupaţie ni se părea inutilă. Doar întunecările şi răsăriturile ne aminteau trecerea timpului. Cînd creştea numărul proiectoarelor, asta însemna că se făcuse întuneric, că venise noaptea. Dormeam cînd puteam. Dormeam pe afeturile de tunuri sau pe piedestalurile statuilor (sînt multe la Leningrad, şi mai ales în *Octombrie*) sau în sălile de recepţii de la Smolnîi, sau sub portalurile Palatului de Iarnă. În restul timpului, turnam. Am filmat în total mai multe mii de scene. Nu-mi aduc aminte cifra exactă, căci

Noutatea acestui film, care, la data apariţiei lui, suscitase reacţii din cele mai controversate, pînă şi din partea unor prieteni apropiaţi ai artistului (Ossip Brik, scria în 1928 în «Lef»-ul lui Maiakovski: «Eisenstein greşise cînd s-a considerat un geniu», iar Şklovski adăuga pe un ton, e drept, mai ponderat: «Octombrie» reprezintă un eşec în sensul în care însăşi Revoluţia din 1905 a fost un eşec, cu toate că a pregătit-o pe cea din 1917»), — caracterul deci inovator al capodoperei lui Eisenstein este covîrşitor, nu numai la nivelul metodei dar şi la cel al structurilor. Octombrie *pune bazele unui «cinematograf intelectual», în care documentarului epic din* Potemkin *îi ia acum locul epopeea lirică. «Lirismul lui Eisenstein», spunea Sadoul, «este acel perpetuu paroxism care, plecînd de la realitatea istorică, o transcende, şi capătă, cu concursul celor mai curajoase metafore poetice şi cinematografice, o nebănuită forţă de emoţie şi sugestie». Renunţînd la formula montajului «de atracţie», în favoarea unui nou tip de montaj «intelectual» care, prin apropierea a două imagini total disparate, încerca să dea o mai mare expresivitate şocului produs de metafora vizuală, Eisenstein izbutea acum, pentru întîia oară în istoria cinematografului, să creeze prin resursele sintaxei proprii acestei arte, un «timp filmic» independent de cel al realităţii. Supraimpresiunea optică a unor scurte cadre reprezentînd obiecte*

https://biblioteca-digitala.ro

din numeroase secvenţe am făcut o mişcare, dar fiecare secvenţă este o scenă prin ea însăşi. Lucrasem şase luni la Leningrad şi am impresia că acest oraş are toate motivele să nu fie mulţumit de noi. Ne împotrivisem obiceiurilor sale actuale, vieţii sale de astăzi. Terenul, ca şi timpul, era împotriva noastră. Oraşul părea să fi uitat « cele zece zile care au zguduit lumea » şi noi n-am reuşit nici măcar să găsim un adolescent înfometat pentru a turna «o coadă la pîine» care să facă să coincidă filmarea noastră cu ritmul Leningradului de astăzi. Dar lucrul acesta nu ne-a oprit. În plină zi făceam să se ridice poduri care nu se ridică decît noaptea. Tramvaiele imobile se loveau de fiecare dată de problema « angajării cinematografului în viaţa curentă »: podurile ridicate. Un cal alb, mort, agăţat de un pod, se profila pe cer, oribil, grotesc. Şi noi împreună cu el căţăraţi pe o turelă construită de circumstanţă. Acest cal trebuia să exprime în film tensiunea zilelor de iunie.

Curînd însă, locuitorii Leningradului au sfîrşit prin a se obişnui. Şi orice eveniment extraordinar, tot ce ieşea din cadrul vieţii cotidiene, era pus pe seama echipei de la *Octombrie*.

. . . .

În timpul săptămînii în care am luat cu asalt Palatul de Iarnă (acest asalt durează douăzeci de minute pe ecran), două sau trei mii de voluntari au venit în ajutorul nostru în coloană de la uzinele *Putilov*, de la Vasili Ostrov, cartierul Petrogradului, răspunzînd la apelul nostru aşa cum făcuseră în 1917 la apelul de la Smolnîi. Căutările noastre de « tipizare» transformaseră oraşul într-un fel

şi detalii în cel mai pur stil vertovian, reuşesc acum să creeze pe ecran echivalenţa vizuală a unor efecte dramatice sonore, neaşteptate într-un film mut, în care înrîurirea futuristă făcea ca inserturile cu titluri să devină nu simple explicaţii ale imaginii, ci elemente constitutive ale unui « colaj » vizual care, după părerea lui Eisenstein, ar fi trebuit să fie însuşi filmul. Eliberat acum de reminiscenţele proletcultismului pe care le cunoscuse în perioada tinereţii, Eisenstein regăseşte, cu Octombrie, *sensul acelui echilibru dialectic între personaj şi mase, între individ şi mulţime, capabil să ofere generaţiilor viitoare imaginea vie şi adevărată a Revoluţiei şi a celui care a fost creierul ei, V.I. Lenin. Între* Octombrie *(1927) şi* Lenin în Polonia *(1968) s-au scurs cei patruzeci de ani separînd experienţa lui Eisenstein de cea a lui Iutkevici, dar această perioadă de timp a marcat asimilarea unor eforturi consecvente în dezvoltarea cinematografului tratînd problematica revoluţionară. Poate tocmai de aceea, iată sosit momentul să aruncăm o privire în urmă, pentru a reciti aceste rînduri mai puţin cunoscute în care Eisenstein explica, în 1927, problemele şi dificultăţile muncii de elaborare a lui* Octombrie. *Ele au fost publicate la 2 martie 1928 în* Komsomolskaia Pravda *şi urmează acum să facă parte din cuprinzătorul volum al operelor complete ale lui Eisenstein, ce se va tipări curînd la Moscova.*

E. C.

https://biblioteca-digitala.ro

de bursă: asistenţii mei strîngeau oameni a căror siluetă convenea rolurilor de care aveam trebuinţă dar le cerea totdeauna o supunere oarbă. Iar oamenii s-au obişnuit şi cu asta. Cînd am început să turnăm ofensiva Kornilov, aveam nevoie de elemente statice şi de elemente vii. Elementele plastice erau destule: epoleţii, săbii, reprezentările tuturor divinităţilor lumii care simbolizau ideologia korniloviană. Dar pentru a găsi toate acestea, am cotrobăit în toate muzeele istorice şi etnografice de la Leningrad şi Moscova. Elementele vii le găsisem în celebra « Divizie sălbatică » în care acest Napoleon nenorocit îşi fondase toate speranţele sale, şi pe care agitatorii de la Smolnîi au demoralizat-o cu atîta siguranţă. Pentru aceasta, am mobilizat toţi lustragiii oraşului. Au fost de o eficacitate incredibilă în uniformele lor de luptători exotici; ei retrăiau situaţiile cu un temperament care nu era cu nimic mai prejos de cel al actorilor de la Teatrul de Artă din Moscova. Dar asta nu i-a împiedicat să ne ameninţe că vor întrerupe filmarea în cazul în care nu le vom mări indemnizaţiile zilnice. Ne-am luptat pentru a-i obliga pe oameni să se întoarcă cu zece ani în urmă. Unii au făcut-o de la sine indicîndu-ne dispoziţia forţelor şi planul de atac al Palatului de Iarnă, pornind de la Smolnîi, de acolo de unde atîtea chemări şi atîtea ordine ale Comitetului Militar Revoluţionar plecaseră cu zece ani în urmă. Vechile slugi din timpul ţarului, regăsite ca printr-un miracol, care purtau cu ele întreg universul acestui palat, şi-au îndeplinit admirabil misiunea de a ne ajuta în această incursiune în trecut. Căci ei sînt cei care ne-au ajutat să reconstituim atmosfera care ne trebuia. Obiectele neînsufleţite care au jucat în filmul nostru, erau toate enorme: Palatul de Iarnă, Smolnîi, fortăreaţa Petru şi Paul, Crucişătorul Aurora, arsenalul. Dar noi nu mai cunoşteam nici o dimensiune, afară de a patra: cea a noastră. *Octombrie* a fost un film dificil în elaborarea şi realizarea sa. El trebuia să exprime pentru spectatori entuziasmul acelor zile care au zguduit lumea. El fixa noul nostru mod de a vedea lucrurile şi faptele, de a le fotografia. El trebuia să acţioneze asupra publicului prin metode noi şi dificile care cer o atenţie ascuţită şi susţinută. Acest film noi l-am încheiat. Cuvîntul aparţine acum spectatorului.

2 martie 1928

Komsomolskaia Pravda

https://biblioteca-digitala.ro

VITALI OZEROV

Chipul lui Lenin în literatura sovietică contemporană

Pentru oamenii sovietici numele lui Lenin simbolizează tot ce este mai bun, mai luminos, mai progresist în epoca noastră, epocă de afirmare a unor noi idealuri şi noi relaţii între oameni. Aniversarea a o sută de ani de la naşterea lui Lenin a însemnat prilej de reînnoire şi revenire la o temă care în literatura sovietică are o tradiţie trainică legată încă de numele lui Gorki şi Maiakovski, continuată de-a lungul anilor de Alexei Tolstoi, Mihail Şolohov, Konstantin Fedin, Andrei Upit, Alexandr Korneciuk şi atîţia alţi scriitori ai literaturii sovietice multinaţionale.

Ca un fir roşu trece prin romanele şi nuvelele, schiţele şi piesele, poemele şi poeziile închinate lui Lenin, glorificarea măreţelor sale idei, a nemuritoarei sale opere, ce şi-a găsit expresia în socialismul victorios. Desigur că fiecare literatură naţională aduce în tratarea temei Lenin, experienţa sa specifică. Am putea spune că în ultima vreme literatura închinată temei Lenin, trăieşte sub semnul cuvintelor rostite cîndva de Emmanuil Kazakievici: « Toată viaţa mea, mai mult decît orice alt om pe lume, m-a preocupat Lenin. Ştiu că în acestă privinţă nu sînt un exemplu izolat, ştiu că Lenin a preocupat întreaga mea generaţie, ştiu că milioane de oameni l-au privit cu un interes deosebit. El a fost pentru noi o întruchipare a dreptăţii şi a adevărului ».

Amplă şi variată în manifestările sale, literatura închinată lui Lenin este în continuă căutare şi dezvoltare, scriitorii ce o cultivă merg pe drumul inovării, al adîncirii cuceririlor existente în acest domeniu. Dacă ar fi să relevăm principalele tendinţe specifice pentru căutările din ultima vreme ale scriitorilor sovietici ar trebui să remarcăm străduinţa unora dintre ei de a da expresie artistică importanţei mondial-istorice a operei lui Lenin. E vorba desigur de o problemă de mare răspundere care necesită o profundă analiză istorică, o largă perspectivă asupra epocii şi a evenimentelor, care cere generalizări aprofundate. A vorbi despre Lenin înseamnă a vorbi despre revoluţie, despre partid, despre popor, despre un moment de mare cotitură în istoria omenirii. În mod firesc scriitorii şi în genere oamenii de artă ne prezintă într-o unitate indisolubilă pe Lenin — omul şi activistul politic. Povestindu-i viaţa, reînviindu-i chipul, ei păstrează trăsăturile vii ale omului şi totodată ne arată cum anume şi-a găsit afirmarea personalitatea de luptător a lui Lenin în activitatea lui de organizare a Partidului Comunist, de construire a statului sovietic. În această privinţă primii paşi au fost făcuţi încă de Gorki. În forma definitivă a nuvelei portret Lenin pe care a scris-o, el a îndepărtat contrapunerile dintre luptătorul politic şi om, care apăreau în primă variantă, realizînd o sinteză organică în înfăţişarea acestei personalităţi unice, între om — cu cuvintele, gesturile, maniera lui specifică — şi chipul revoluţionarului, al omului de partid.

În acelaşi fel ne apare Lenin în nuvelele Mariei Prilejaieva, *Anul minunat şi Trei săptămîni de linişte*, care zugrăvesc perioada de tinereţe a lui Lenin, a exilului la Suşenscole, a organizării ziarului *Iskra*. Autoarea reuşeşte să ne dea un chip plin de înflăcărare, de căldură. Prezentîndu-ne pe Vladimir Ilici în mijlocul prietenilor,

https://biblioteca-digitala.ro

al oamenilor apropiaţi, înfăţişîndu-ni-l plin de omenie, de dreptate pentru cei din jur, făcîndu-ne cunoscute gîndurile, faptele, sentimentele sale, autoarea reuşeşte să ne înfăţişeze un personaj plin de viaţă. Totodată în faţa noastră apare Lenin-gînditorul, Lenin-omul politic, strategul şi teoreticianul luptei revoluţionare care leagă orice problemă de sarcinile revoluţiei şi caută incontinuu mijloacele şi căile cele mai potrivite pentru a atinge scopul dorit. Străduindu-se în primul rînd să evite orice dulcegărie ce ar putea dăuna adevărului, primejdie asupra căreia a atras cîndva atenţia şi Maiakovski, Maria Prilejaieva a căutat totodată să se ferească de minimalizarea figurii lui Lenin. Pe primul plan s-au înscris pentru ea preocupările politice ale lui Vladimir Ilici Lenin.

Şi în alte opere literare, publicate în diferite limbi ale popoarelor sovietice, apar ca temă principală Lenin şi revoluţia, Lenin şi poporul. Ar putea fi citate în primul rînd, ca bucurîndu-se de un succes deosebit, romanele *Familia Ulianov* şi *Primul congres al întregii Rusii* de Marieta Sahighian, în care facem cunoştinţă atît cu familia în care s-a format Lenin cît şi cu destinele istorice ale Rusiei de la sfîrşitul secolului 19. Anii tinereţii lui Lenin au inspirat şi romanele lui A. Koptelov *Flacăra se va aprinde* şi M. Sokolov *Scîntei*. Anii primei revoluţii ruse sînt evocaţi în cartea Zoiei Voskresenskaia *Prin pîcla de gheaţă*. Lenin în emigraţie este tema principală a jurnalului liric al lui Valentin Kataiev, *O uşiţă de fier*. Din aceeaşi perioadă s-a inspirat şi A. Voznesenski în poemul său *Longjumeau*, ce şi filmul *Lenin în Polonia* Perioada pregătirii Revoluţiei din Octombrie şi a construirii noii societăţii socialiste şi-a găsit oglindirea în opere precum: *Caietul albastru* de Kazakievici, *Pesmeţii negri* de Drabkina, *Diplomaţii* de S. Dangulov. Numeroase nuvele semnate de S. Sartakov, E. Vinogradski, poeme aparţinînd lui A. Tvardovski, S. Smeliakov. K. Kuliev, A. Malîşko au în centrul lor personalitatea lui Lenin.

Mulţi poeţi şi prozatori vorbesc în operele lor despre umanismul revoluţionar al lui Lenin, temă cu rezonanţă profund actuală. Încă Maiakovski vorbise despre dragostea lui Lenin faţă de tovarăşii săi de luptă şi de neînduplecarea lui cînd era vorba de adversari. În acest fel ne este înfăţişat Lenin în piesa lui Pogodin *A treia patetica*. Unica problemă care-l frămînta pe Vladimir Ilici este cea a fericirii oamenilor, dar el refuză să ierte pe cel ce a săvîrşit o crimă. Şi piesa lui D. Zorin *Izvorul nesfîrşit* zugrăveşte atitudinea lui Lenin plină de grijă şi de exigenţă faţă de oameni.

Desigur că tema plină de răspundere implică o exigenţă sporită în tratarea ei. În ultima vreme critica sovietică a vorbit şi nu odată despre nivelul artistic al operelor consacrate lui Lenin arătînd că în acest domeniu mai mult decît în oricare altul nu se poate admite nici un fel de neglijenţă. Între altele, s-au criticat unele scrieri care au încercat să-l prezinte pe Lenin ca un fel de liberal în politică, ca un om atotiertător, blajin cu adversarii. A apăra ideea umanismului socialist nu înseamnă a crea un fel de mit dulceag şi sentimental, al « bunicului » Lenin care vine să împartă bomboane copiilor de la ţară, este gata să mîngîie pe cap pe toată lumea chiar înainte de a fi aflat despre ce e vorba. Dar în aceeaşi măsură, nu este cazul să-l prezentăm pe Lenin ca pe un dictator şi ca pe un pragmatic. Atît una cît şi cealaltă din aceste exagerări nu pot duce decît la denaturări.

O problemă implicit legată de tema Lenin în literatură este îmbinarea documentarului cu ficţiunea.

Sînt scriitori la care elementul documentar joacă rolul primordial. Pe bază documentară sînt construite nuvelele Drabkinei ca şi filmul lui S.Satrov *6 iulie*. Polemica care s-a născut în jurul acestui film foarte interesant, a privit tocmai problema relaţiilor între documentar şi ficţiune. Unii critici socotesc că Satrov

https://biblioteca-digitala.ro

nu a reuşit să respecte totdeauna proporţiile istorice şi artistice juste şi uneori pe primul plan în locul lui Lenin apare socialist-revoluţionara Spiridonova. De altfel trebuie spus că în ultima vreme se discută cu multă aprindere problema respectului faţă de adevărul istoric în opere de acest gen. Pe bună dreptate se critică unele încercări de tratarea arbitrară, subiectivă a faptelor şi datelor din biografia lui Lenin. Un scriitor nu poate fi desigur un simplu ilustrator al unora sau altora din faptele istorice binecunoscute. Principalul ţel pe care el trebuie să-l urmărească este acela de a reda spiritul epocii, adevărul istoric, sensul evenimentelor, logica caracterelor umane. Ficţiunea nu poate şi nu trebuie condamnată în nici un caz. Avem destule opere în care alături de personaje istorice apar eroi pe de-a-ntregul imaginaţi. Tipograful Proşka şi tovarăşii săi înfăţişaţi de Prilejaieva în romanul *Anul minunat* i-au îngăduit autoarei să releve mai pregnant relaţiile lui Lenin cu muncitorii. O serie întreagă de personaje imaginare întîlnim şi în romanul lui Dangulov *Diplomaţii*, care zugrăveşte activitatea depusă de Lenin pentru crearea unor cadre noi de diplomaţi sovietici.

Se tinde tot mai mult spre o pătrundere mai profundă, îndrăzneaţă în viaţa spirituală a lui Lenin, fiecare autor căutînd să se situeze pe un punct de vedere propriu. Însuşi Lenin ne poate fi călăuză în acest domeniu. Întrebat de pictorul A. Margaram care-i făcuse portretul dacă există asemănare, Vladimir Ilici i-a răspuns : « Asemănare există incontestabil. Numai că pe dumneata nu te văd în acest portret ». În spiritul acestor cuvinte orice scriitor trebuie să spună : « Acesta este Lenin aşa cum îl văd eu ». Atenţia încordată faţă de viaţa lăuntrică a lui Vladimir Ilici, profunzimea analizei psihologice, iată calea pe care vor trebui să meargă şi de acum înainte operele literare care zugrăvesc chipul conducătorului. Pe acest drum literatura sovietică va reuşi să obţină cele mai multe succese. Este de reţinut ecoul puternic pe care l-a avut în rîndul cititorilor *Caietul albastru* al lui Kazakievici. În această nuvelă care ne înfăţişează zilele petrecute la Razliv în ajunul Revoluţiei din Octombrie, Lenin apare faţă în faţă cu sine însuşi, concentrat asupra forului său lăuntric, cu gîndurile şi frămîntările sale. Nu mai puţin originală este rezolvarea unor atari probleme în filmul *Lenin în Polonia* de S. Iutkievici.

Sub aspecte şi în perspective variate, prin prisme diferite, într-o mare varietate de maniere şi stiluri, scriitorii sovietici de astăzi înfăţişează chipul lui Lenin de la zugrăvirea panoramică a mişcării revoluţionare pînă la pătrunderea în lumea lăuntrică a « celui mai uman dintre oameni ». Această varietate de soluţii şi metode artistice este o dovadă de maturitate, de profundă ancorare a artei în adevărul istoric.

https://biblioteca-digitala.ro

TAMARA MOTILIOVA

Lenin și scriitorii din apus

Lenin a lăsat o urmă puternică în conștiința multor scriitori de seamă din diferite țări. E limpede că fiecare dintre aceștia îl înțelegea pe Lenin, personalitatea și activitatea lui, într-un chip propriu, în conformitate cu tradițiile naționale, cu felul său personal de a privi lumea și viața, cu temperamentul său. Chipul lui Lenin în literatura mondială, înrîurirea lui Lenin asupra literaturii din veacul nostru, toate acestea pot deveni și în parte au și devenit obiect de cercetări vaste. Scopul urmărit în însemnările de față este incomparabil mai modest, și anume cel de a arăta în baza cîtorva exemple caracteristice, cît de mare a fost importanța lui Lenin pentru scriitorii străini, apelînd la o serie de noi date, de noi documente recent publicate.

Am să-mi îngădui să încep cu o amintire personală. Cu aproape patruzeci de ani în urmă, la 26 iulie 1931, am avut prilejul fericit de a participa la ședința din Sala Coloanelor a Uniunii Sindicatelor, la care scriitorii și cititorii din Moscova, adunați în număr mare, sărbătoreau pe Bernard Shaw cu prilejul aniversării a 75 de ani de la nașterea sa. Sărbătoritul s-a adresat publicului cu un discurs pe care l-a început cu cuvîntul « tovarăși ». El a vorbit despre simpatia sa trainică față de Rusia sovietică, a amintit că încă înainte cu mulți ani îi trimisese lui Lenin o carte de a sa cu dedicație.

Dedicația pe cartea lui Shaw « Înapoi la Mafusail » poartă drept dată 16 iunie 1921 : « Lui Nikolai Lenin care singur dintre toți oamenii de stat ai Europei posedă talentele, caracterul și cunoștințele necesare unui om ce se află la un post cu răspundere atît de mare»[1].

Într-o formă concisă, Shaw exprimă aici meritele istorice ale lui Lenin asupra cărora a revenit nu o dată în interviuri și în articole. La rîndul său Lenin a manifestat un viu interes față de creația lui Shaw. Citind introducerea la pentalogia dramatică *Înapoi la Mafusail*, el a făcut o serie de însemnări pe margine, iar aprecierile cele mai ascuțit antiburgheze ale lui Shaw le-a subliniat comentîndu-le: « bien dit ».

Lenin și Shaw nu s-au cunoscut niciodată personal. În schimb, contemporanul și compatriotul lui Shaw, Herbert Wells, s-a întîlnit cu Vladimir Ilici și a evocat discuția în cartea sa *Rusia în ceață*, numindu-l pe Lenin « visătorul din Kremlin ».

Interesante au fost corectările pe care Herbert Wells a socotit de cuviință să le aducă acestei caracterizări mulți ani mai tîrziu, în 1933, într-o discuție purtată cu diplomatul sovietic I. Maiski, așa cum rezultă din memoriile acestuia recent publicate. Aducîndu-și aminte despre cartea pe care o scrisese și în care evocase tînărul stat sovietic, Wells remarcase: « Situația de atunci a Rusiei am înfățișat-o just. În privința aceasta n-aș face nici un fel de rectificări . . . În schimb, în ce-l

[1] *Innostrania Literatura*, 1957, nr. 4. (În anii dinainte de Revoluție, Lenin și-a publicat nu o dată operele sub semnătura N. Lenin, iar Shaw care nu cunoștea numele lui Vladimir Ilici, a descifrat greșit inițiala N. prin Nikolai.)

https://biblioteca-digitala.ro

privește pe Lenin l-am subapreciat foarte mult, și în această privință îmi recunosc greșeala . . . Lenin s-a dovedit a fi un prooroc și nu un visător ».

« În 1920 — continuă Wells — nu-mi imaginam că vă veți putea ridica din ruine fără sprijinul Apusului, dar ați reușit s-o faceți singuri. Aceasta demonstrează încă o dată genialitatea lui Lenin ». Și adăugă apoi : « Cînd astăzi, după 13 ani, contemplu șirul evenimentelor ce s-au petrecut de atunci, cînd compar în mintea mea pe Lenin cu alți lideri politici, deținînd ca și el poziții de comandă, oameni pe care am avut ocazia să-i întîlnesc, încep să înțeleg mai bine uriașa lui semnificație istorică . . . Trebuie să spun deschis că Lenin a fost într-adevăr un om mare. Și întîlnirea mea cu el în 1920 a fost cel mai remarcabil eveniment din viața mea ».

Aceste mărturisiri prezintă interes nu numai pentru cel ce studiază biografia literară a lui Herbert Wells. Asemenea corectări ale atitudinii față de socialism, de Uniunea Sovietică, de Lenin au avut loc în deceniile de după revoluție și în conștiința altor oameni de cultură de seamă din apus care au întîmpinat Revoluția socialistă cu rezerve sau scepticism.

Este adevărat că printre scriitorii apuseni din generația mai vîrstnică au fost și alții care, chiar în ciuda tradițiilor și a deprinderilor lor, au acceptat de îndată și total Revoluția din Octombrie.

Așa s-a întîmplat, de pildă, cu Anatole France care în ultimii ani ai vieții sale a declarat în repetate rînduri, parcă anume sfidînd opinia publică burgheză, că este un adept al comunismului și se solidarizază pe deplin cu Uniunea Sovietică. În 1921 sosind la Stochkolm pentru a primi Premiul Nobel, Anatole France a declarat corespondentul ziarului *Politikhen* : « Îmi plec capul în fața lui Lenin, el lucrează pentru progresul omenirii întregi ».

Dar pentru majoritatea marilor scriitori ai apusului, problema atitudinilor față de Lenin și de statul sovietic s-a dovedit a fi mai complexă și mai contradictorie. Recunoscînd importanța istorică a Revoluției Socialiste ce avusese loc în Rusia și măreția lui Lenin în calitatea lui de conducător și organizator al acestei revoluții, ei vădeau totodată anumite prejudecăți în ce privește cauza pentru care el lupta. Pînă la urmă aceste prejudecăți s-au împrăștiat, dar cu greutate și treptat.

În această privință este semnificativă evoluția ideologică a lui Thomas Mann, chiar și după ce și-a revizuit ideile exprimate în 1948 în *Cugetările unui om apolitic.* După moartea lui Lenin, Thomas Mann a publicat o scurtă însemnare în presă în care spunea : « Lenin este incontestabil un fenomen epocal, un om și un om de stat, de un stil nou, de un democratism uriaș, îmbinare plină de energie între voință și asceză, primul pontif ce servește o ideie plină de mînie dumnezeească, a tot nimicitoare » . . . Thomas Mann citează cu aplicare la Lenin cuvinte dintr-o veche Saga : « Viața și învățătura lui nu au fost rupte una de alta », și-și amintește de asemenea de un vechi aforism : « Fie blestemat cel ce-și va pleca sabia, temîndu-se de sînge ».

Toate acestea sînt rostite de Thomas Mann cu neîndoielnic respect față de memoria conducătorului Revoluției ruse. Dar există în toate acestea și o anumită nuanță de răceală. La data respectivă autorul *Muntelui Magic* voia să creadă că apusul reușise să evite acele forme acute de luptă de clasă pe care le cunoscuse Rusia. A trebuit să cunoască experiența istorică amară a fascismului, să treacă prin încercările emigrației și ale celui de-al doilea război mondial, pentru ca să rostească memorabilele sale cuvinte că antibolșevismul este prostia cea mai mare a epocii noastre. În una din ultimele scrieri *Cuvînt despre Cehov* (1954) Thomas Mann face o interesantă experiență de a stabili o legătură vagă între năzuința cehoviană spre un viitor minunat și « patosul construirii socialismului cu care Rusia de astăzi în ciuda fricii și a dușmăniei pe care le stîrnește, impresionează atît de puternic apusul ». Mai apoi, analizînd nuvela *Salonul nr. 6*, Thomas Mann citează

https://biblioteca-digitala.ro

cuvintele tînărului Lenin cu privire la această nuvelă. Între însemnarea-necrolog din 1924, și rîndurile referitoare la Lenin în *Cuvînt despre Cehov*, la distanță de treizeci de ani, este o mare deosebire istorică. La sfîrșitul vieții sale Thomas Mann nu mai vedea în Lenin un « pontif » aspru, neînduplecat al ideii « care trezește alături de respect și oarecare teamă » ci mai curînd un mare gînditor ale cărui cugetări, chiar și în probleme de literatură, prezintă valoare și interes pentru cititorul din apus. S-ar părea că numele lui Lenin este adus aici în discuție în mod întîmplător și fără profondă semnificație. În realitate, tocmai faptul că Thomas Mann a fost îndemnat so facă într-un context lipsit de semnificație majoră, dovedește că Lenin intrase în sfera intelectuală a bătrînului scriitor german, că putea cugeta și vorbi despre el liber, fără rigiditate. Și faptul nu e lipsit de semnificație.

Printre oamenii de cultură din apus, a căror evoluție și activitate poartă amprenta influenței lui Lenin, o atenție deosebită merită Romain Roland. În lumina noilor documente devenite cunoscute după moartea scriitorului, apare tot mai evidentă intensitatea comunicării spirituale a lui Rolland cu țara socialismului, profunzimea și interesul cu care el urmărea la diferite etape ale dezvoltării sale, bogăția ideilor leniniste.

În *Jurnal din anii de război*, numele lui Lenin apare pentru prima oară în aprilie 1917 pentru a nu mai dispare pînă la sfîrșitul lui. Aceste însemnări privind anii 1917—1919 reflectă diferitele aspecte atît de contradictorii ale concepției despre lume și viață ale lui Rolland: ura față de imperialism și negarea violenței revoluționare, refuzul de a admite dictatura ploletariatului și simpatia fierbinte față de patria lui Lenin și de opera lui Vladimir Ilici.

Această simpatie este evidentă chiar și în scrisorile lui Rolland de după 1920 într-o perioadă cînd se accentuează deosebirile sale de păreri era de comuniști. Și dacă pe Rolland îl îngrijora soarta revoluției în Rusia, aceasta pentru că scriitorul francez o îndrăgise. « Numai în Rusia se simte pulsul puternic al vieții », scria Rolland lui Stefan Zweig la 18 februarie 1920, adăugînd « dar și acolo cînd va sosi clipa așteptată a păcii, victimele vor putea fi sacrificate dacă mîna puternică a lui Lenin și a prietenilor săi nu va ști la timp să le acorde un sprijin . . . »

Cîteva zile mai tîrziu, la 24 februarie 1920, Rolland scria din nou lui Zweig: «Oamenii pe care-i așteptați, cei care pot desvălui într-un chip nou măreția omenirii, oamenii aceștia există. Ei se află în Rusia ».

În anii în care Rolland se simțea atras de învățătura lui Gandhi, el a fost însuflețit de dorința de a îmbina — așa cum spunea — de a « armoniza » — umanismul de tip oriental cu ideile revoluționare din Rusia. Este semnificativă dedicația pe care a scris-o pe un exemplar al cărții sale despre Gandhi, dăruit în 1929 Mariei Kudașeva, devenită mai tîrziu soția lui: « E minunat orice s-ar zice să trăiești în epoca lui Hristos și a apostolilor, a noilor credințe, a lui Gandhi și Lenin ».

Aceste două nume atît de deosebite unul de celălalt apar nu rareori alături în scrisorile lui Rolland și în publicistica sa timpurie. El socotea că adepții lui Lenin și ai lui Gandhi pot deveni aliați în lupta împotriva reacțiunii imperialiste și a primejdiei războiului,

Într-un chip tot atît de firesc, îmbina Rolland respectul față de Lenin cu vechea sa dragoste pentru Tolstoi. Într-o scrisoare din 15 iannuarie 1930, adresată lui Armin Wegner, el spunea: « Eu, Romain Rolland, nu vreau să mă indentific nici cu Tolstoi, nici cu Lenin. La ce bun să adopt învelișul unei alte personalități? Vreau să fiu eu însumi . . . Dar celălalt « Eu » al meu, cosmic, nu numai că nu-l respinge nici pe Tolstoi, nici pe Lenin, dar dimpotrivă îi acceptă pe amîndoi, ca și alte milioane de alte « eu—ri, » în rîndul cărora și eu, Romain Rolland, îmi găsesc locul ca ostaș ».

https://biblioteca-digitala.ro

Rolland era convins că moştenirea lui Tolstoi şi Lenin, cu toată deosebirea evidentă dintre concepţia unuia şi a celuilalt, poate şi trebuie să se îmbine în universul intelectual al omului din secolul 20.

Pe măsură ce Romain Rolland se apropia, în preajma anului 1920, de luptătorii pentru socialism, el căuta să studieze tot mai adînc operele lui Marx şi Lenin, continuînd lecturile începute încă în primul război mondial. Îl interesau foarte viu lucrările lui Lenin închinate problemelor de cultură. Într-o scrisoare către pastorul Fabre, din 23 noiembrie 1933, Romain Rolland citează pe larg şi cu multă simpatie discursul lui Lenin la cel de-al treilea congres al Comsomolului, îndeosebi opinia după care orice comunist este dator să-şi însuşească critic toate valorile culturale ale epocilor trecute. În articolul: « Lenin — artă şi acţiune » (1934), Rolland se solidarizează cu interpretarea leninistă a creaţiei lui Tolstoi, face cîteva referiri la opiniile lui Lenin cu privire la literatură, ca pe baza lor să facă caracterizări de ordin general privind locul artei în viaţa socială. Este semnificativă şi prefaţa lui Rolland la cartea sa *Tovarăşi de drum* (1936) în care compară în plan filosofic îndemnul lui Goethe la acţiune şi cuvintele lui Lenin « trebuie să visăm ».

Şi în anii ce au urmat, Romain Rolland continua să mediteze la moştenirea leninistă. E interesant de remarcat că după moartea lui Gorki, cînd au început să slăbească legăturile lui Rolland cu societatea sovietică, el continua să apere cauza URSS-ului nu numai în presă, dar şi în corespondenţa lui personală. Am avut prilejul să constat acest lucru studiind în arhiva lui Rolland de la Paris scrisorile sale încă nepublicate. E deajuns să citez una din aceste scrisori unde apare într-un context neaşteptat, numele lui Lenin. Replicînd scriitorului Alfred Loisy care încercase să arunce o umbră asupra chipului moral al oamenilor sovietici, Rolland scria între altele: « Am să adaug în treacăt, că a învinui lumea nouă care trăieşte sub steagul lui Marx şi Lenin, de faptul că acolo s-ar destrăma familia, ar însemna să-i aducem o jignire nemeritată. Marx şi Lenin au fost exemple de credinţă conjugală, de mare demnitate în viaţa familiară, ei au condamnat cu asprime orice manifestare de imoralitate, mascată sub lozinca revoluţiei . . . »

●

Această scrisoare ne aminteşte încăodată că Rolland simţea un profund respect pentru Lenin nu numai ca revoluţionar şi gînditor, dar şi ca personalitate umană.

Oricît ar fi fost de sincere sentimentele de simpatie faţă de Lenin ale unor scriitori ca Shaw şi Romain Rolland, cu mult mai strînse erau legăturile spirituale dintre Lenin şi acei scriitori care s-au format pe plan ideologic şi literar în anii de după primul război mondial sub înrîuriea directă a Revoluţiei din Octombrie.

Şi aci, pe primul plan, trebuie citat John Read care a înfăţişat chipul viu al lui Lenin şi imaginea revoluţiei în neuitata sa carte *Zece zile care au zguduit lumea*.

De curînd, cercetătorul sovietic A. Starţev a cercetat arhiva lui John Read la universitatea din Harward şi a putut să urmărească, pe bază de izvoare, de numeroase însemnări pe viu, pe urmele fierbinţi ale evenimentelor, cum anume a fost elaborată cartea lui John Read. Între altele lui John Read îi aparţine următoarea caracterizare scurtă a conducătorului revoluţiei ruse: « Lenin este atît de simplu, atît de uman şi în acelaşi timp el vede mai departe decît toţi şi este de neclintit. Lenin este o locomotivă a istoriei . . . » În cartea sa Starţev reproduce în facsimil un document foarte interesant şi anume schimbul de bilete ce a avut loc între John Read şi Lenin în timpul uneia din şedinţele Congresului al II-lea al Cominter-

https://biblioteca-digitala.ro

nului. John Read a pus următoarea întrebare: « Tovarăşe Lenin, socotiţi necesar să spun cîteva cuvinte despre situaţia negrilor din America? Fac parte din comisia sindicatelor şi de aceea am întîrziat. Read ». Şi pe aceeaşi foiţă de hîrtie vedem binecunoscutul scris avîntat: « *Da*. E absolut necesar. Vă înscriu printre cei ce vor lua cuvîntul. Lenin ». Asemenea documente aduc pînă în zielele noastre suflul fierbinte al zilelor revoluţiei.

Pe baza documentelor noi publicate apare într-o lumină nouă tema « Lenin şi Bertold Brecht ». Sînt binecunoscute poeziile lui Brecht: *Inscripţie de neînvins*, *Ţesătorii de covor din Kuian-Bulak îl cinstesc pe Lenin*. Ele aparţin operelor celor mai de seamă ale poeziei revoluţionare germane. Dramaturgul inovator care era Brecht nu se mulţumea să proslăvească memoria lui Lenin, el studia cu îndîrjire opera acestuia, cugeta asupra ei. Numeroasele sale însemnări, rezumate, teze cu caracter social politic, astăzi adunate şi publicate, ne îngăduie să urmărim dinamismul raţiunii lui Brecht, care era un căutător înflăcărat şi neobosit. De multe ori apare citat numele lui Lenin, de pildă lui îi sînt consacrate fragmentele filozofice *Obiectivism şi materialism la Lenin*, *Care sînt principiile dialectice aplicate de Lenin la critica obiectivismului-subiectivismului?* În însemnarea *Despre gîndirea justă*, Brecht vorbeşte despre drumul greu de viaţă al lui Lenin, despre piedicile pe care el le-a avut de învins pînă şi-a văzut ideile transpuse în practică. Lapidar, ca deobicei la Brecht, se vorbeşte aici despre legăturile lui Lenin cu masele: « Ideile lui pătrundeau în capetele altora, şi în capul lui pătrundeau ideile altuia. Aceasta însemna a gîndi just ».

Şi mai strînse ne apar legăturile dintre Lenin şi Johannes Becher, poet şi prozator, teoretician al artei, unul din intemeietorii literaturii germane socialiste, care se pot urmări pe tot parcursul drumului de creaţie al scriitorului german. În 1924, Becher a publicat un poem *Lîngă mormîntul lui Lenin* şi nu o dată a revenit la tema leninistă în poezia sa de mai tîrziu. Romanul lui Becher *Luisit* (1926) a fost de curînd reeditat în Germania democrată. La vremea sa el a atras atenţia opiniei publice celei mai largi şi s-a bucurat de o mare apreciere a lui Gorki. În condiţiile de atunci el a însemnat o experienţă literară plină de îndrăzneală. Făcînd un fel de bilanţ al experienţelor din timpul războiului abia terminat, Becher încerca totodată să arunce o privire spre viitorul revoluţionar. Becher încerca să realizeze cu acest prilej o idee leninistă şi să dezvăluie « taina din care se naşte războiul ». Compoziţia acestei cărţi, ca un montaj de naraţiune şi publicistică, i-a îngăduit ca pe alocuri să introducă direct în ţesătura romanului texte din Lenin.

În operele literare şi teoretice ale lui Becher de după 1950 care au fost reunite într-un ciclu în patru volume: « Bemühungen », ideile lui Lenin apar ca un izvor, ca un stimulent pentru soluţionarea proprie, originală a problemelor de teorie literară şi de politică literară. Pornind de la principiile leniniste, ca cel al caracterului popular, al spiritului de partid în artă, Becher încerca să aplice aceste teze la condiţiile concrete ale lumii socialiste de după război. Pentru Becher relaţiile dintre Lenin şi Gorki erau un exemplu plin de îuvăţăminte, de acele raporturi noi dintre artist şi omul politic care se formează în practica revoluţiei. El insista asupra caracterului bilateral şi de pe poziţii de egalitate a acestor relaţii. Luptînd pentru bogăţia artei noi, pentru varietatea formelor şi stilurilor, atît tradiţionale cît şi netradiţionale, Becher considera ca deosebit de important principiul formulat de Lenin după care opera literară nu poate fi supusă egalitarismului şi nivelării mecanice. Pornind de la ideile lui Lenin, de la exemplul lui, Becher combătea tratarea administrativă, simplistă care nu poate aduce decît daune dezvoltării literaturii socialiste. Pentru el părerile lui Lenin nu erau o dogmă, ci un stimulent într-o activitate creatoare independentă, care să ţină seama de imperativele epocii.

https://biblioteca-digitala.ro

Orașul umililor

ROLF JACOBSON
NORVEGIA

Realitate

Ziua de care ne agățăm:
Vitrinele cu haine frumoase. Călătoriile care ne preocupă.
Forfota străzii. Ploaia căzînd pe trotuar, în penumbră:
Vise.
Noaptea fără somn.
Griji financiare.
Fericirea care nu vine:
Realitate.

Ocrotirea de zgomotul întrunirilor.
Viteză.
Mugetul orchestrei, voluminoasele ziare excitante:
Vise și umbre.
Ochii celor cerșind.
Mîinile celor înghețînd.
Tropotul mulțimii înfometate
trecînd prin marile orașe:
Realitate.

https://biblioteca-digitala.ro

Plictiseala lungilor dezbateri. Argumente şi contraargumente
(pe deoparte ce-i drept, *pe de altă parte* însă.)
Catedre, preoţi, fanfare.
Ropotul tobei, ritmurile, fluviul care ne poartă:
Vise.

Mitraliere.
Pajişti însîngerate şi scîrnă. Ţipătul
cu care te trezeşti într-o seară.
Spitalul-zăpadă.
Gropi comune:
Realitate.

Apariţia verzişului.
Firul de iarbă gingaş în vînt.
Cîntecul valurilor:
Realitate.

WILLIAM CARLOS WILLIAM
S. U. A.

Portret proletar

Cu capul gol o tînără femeie vîrtoasă
are şorţ

Părul pieptănat pe spate
în stradă

Degetele unui picior fără ciorap
pe trotuar

C-un pantof în mînă. Il cercetează
migălos

Scoate taloneta de hîrtie
şi caută cuiul

Ce-i pricinuise durerea.

https://biblioteca-digitala.ro

EDITH SÖDERGRAN
FINLANDA

Mister

Toţi oamenii sînt jucării.
Eu însămi am fost ieri o jucărie.
Azi sînt eu aceea care desluşeşte misterul.
Vreau să vină la mine cu toţii,
Vreau să audă cu toţii cum îmi bate inima.
Luaţi din mîinile mele focul şi sîngele, şi miruirea viitorului.
Vreau să binecuvîntez întreaga omenire cu vremurile care vin.
Rîndurile mele arzînde vor fi citite de fiecare copil.
Pe toţi îi voi preface într-un Dumnezeu mai sfînt.
Pe toţi superstiţioşii îi voi mătura cu o mătură tăcută.
Dispreţuitoare voi ucide orişice micime.
Vreau să urc pe şarpele vostru mare; creştetul
vreau să i-l străpung cu spada mea.
O, tu spadă bună, dăruită mie de cer, te sărut.
Tihnă să n-ai pînă ce pămîntul nu-i grădină în care
zei buni visează lîngă minunatele cupe.

DINO CAMPANA
ITALIA

Geamlîcul

Seara fumegoasă de vară
prin geamlîcul înalt amestecă pete de lumină în umbre
şi-mi lasă în inimă o pecete arzîndă.
Dar cine a (pe terasă lîngă fluviu se aprinde o lampă)
dar cine a
pentru mica madonă a podului cine-i el ? cine ? cine
a aprins lampa ? aici

https://biblioteca-digitala.ro

în odaie e-un miros de putreziciune: aici
în odaie e-o rană roşie care se ofileşte.
Stelele sînt nasturi de sidef şi seara-i înveşmîntată
în catifea:
şi tremură seara vrăjită: vrăjită-i seara tremurătoare,
dar aici, în inima serii, aici
se ofileşte o rană roşie ce nu se închide.

CARLOS DRUMMOND DE ANDRADE

BRAZILIA

Un tîrg oarecare

Case printre bananieri
femei printre portocali
livadă dragoste cîntec.

Un om trece alene.
Un cîine trece alene.
Un măgar cade alene.
Alene . . . contemplă ferestrele.

Doamne, ce viaţă pustie.

ARTUR LUNDKVIST

SUEDIA

Duminică

Duminica era mută şi avea buzele palide.
De-a lungul zidului mai zăbovea un strop de soare,
acolo unde umbrele frunzişului se legănaseră asemenea
palmelor la despărţire.

https://biblioteca-digitala.ro

Mulţi plecau pe înserate şi mulţi reveneau pe înserate
în timp ce printre clădiri mai pluteau ameninţările
clopotelor.
Cîinii zăceau trudiţi, porumbeii mîncaseră pe săturate.
Pe o bancă se afla o pereche de mănuşi ca o pereche de palme
goale şi aruncate.
Hîrtiile fluturate de vînt aşteptau sosirea zilei de luni.
Şi lunea sosi cu neliniştea zilei
şi se făcu certitudine zgomotoasă. Totul era mai uşor
decît credeai, mai greu decît sperai.
Pietonii ştergeau de pe trotuare desenele cu cretă.
Iată că numele eroilor de ieri erau pomenite
din ce în ce mai rar.
Şi vîntul se înteţi. La colţul străzilor fuseseră împrăştiate
nenumărate beţe de chibrit.

KONSTANTINOS KAVAFIS

GRECIA

Oraşul

Spuneai: « Vreau să plec în altă ţară, să plec la altă mare,
să găsesc un oraş mai bun decît acesta !
Aici e semnată sentinţa pentru toate strădaniile mele
inima fiindu-mi înmormîntată asemenea unui cadavru.
Spiritul meu exilat cît timp să mai atîrne-n acest putregai ?
Încotro mi se îndreaptă ochii, încotro privesc:
ruină neagră a vieţii mele e casa în care
ani numeroşi am lăsat să se strice, să umble în gol. »

Nu te gîndi că pleci într-un loc nou, pe alte mări !
Mereu va fi oraşul pe urma ta. Pe aceleaşi străzi te strecori
aici, lîngă aceiaşi vecini vei păli,
în aceleaşi case vei face morţilor semn.
Mereu soseşti în oraşul acesta. Niciodată — interzisă-i speranţa —
nu ţi se oferă corabie sau drum spre altundeva.
De aceea, pe aici unde ţi-ai măcinat viaţa, pe aici
prin văgăuna mică treci spre pustiul lumii întregi.

https://biblioteca-digitala.ro

ATILLA JÓSZEF

UNGARIA

Oamenii din viitor

Ei vor fi puterea şi gingăşia.
Ei vor distruge masca de fier a ştiinţei
spre a face sufletul vizibil pe chipul cunoaşterii.
Ei vor săruta pîinea şi laptele
şi cu mîna care dezmiardă creştetul propriilor copii
din minereu vor zămisli fier şi felurite metale.
Din munţi vor înălţa oraşe.
Fără grabă plămînii lor uriaşi
vor inspira vijelii şi furtuni
iar oceanele vor cunoaşte odihna.
Mereu îi aşteaptă pe neaşteptatul oaspete,
pentru el au aşternut ei masa
şi au aşternut şi inima lor.

Fiţi voi asemenea lor
încît copiii voştri cu picioare de crini
nevinovaţi să străbată marea de sînge
aflată între noi şi ei.

În româneşte de PETRE STOICA

DONALD HALL

S.U.A.

Peştii din sat

În satul dărîmat, zac morţii înghesuiţi
Ca buturugile negre, cojiţi de carne
Bătrînul preot priveşte
cadavrele fetelor
şi băieţilor; zăreşte printre ele
pe coridoare lungi
în America, baruri de uzină pe de-a-întregul cromate
mari avioane
zburînd deasupra oraşelor, atente
nimic să nu le scape şi-n case sînt maşini
pentru măcinat zarzavaturi şi carne
rămăşiţe ale cinei, să le macine
în tocătură din care sîngeră scursori
pe-ntunecoase uliţi
către ocean, la peştii fericiţi
care mor în iazurile americane.

https://biblioteca-digitala.ro

ROBERT BLY
S.U.A

Propuneri de pace din Asia respinse fără să fi fost ascultate

Aceste propuneri din răsărit nu sînt luate în serios
Se ştie Rusk surîde trecîndu-le altcuiva
Oamenii ca Rusk nu sînt oameni
Sînt bombe ce-şi aşteaptă stivuirea în fundul unui hangar întunecos
Adjuncţii lui Rusk prînzesc pe nerăsuflate
Vorbind de Teilhard de Chardin
Grăbiţi să se întoarcă la birou
Să se agaţe sub aripile argintii care vibrează blînd în înălţimi
Mai întîi coboară şi-ntind rămăşiţa de cafea pilotului istovit
Reglează aparatul de proiecţie şi rulează filmul profesorului nebun
Ingeri descumpăniţi şi ghemuiţi pe craca nopţii
Trec valuri
Şi se-ntorc departe jos
Vuietul Missouri-ului dezlănţuit
— Apleacă trestiile iar şi iar — apleacă ceva în noi
Ca un tren fantomă străbătînd munţii stîncoşi
Acoperit pe jumătate de zăpadă
Scoate un ţipăt prelung de pasăre
Şi bufniţa întoarce înfiorată capul.

JURE KASTELAN
JUGOSLAVIA

Jelania pietrei

Duceţi-mă la stînci, la trecători, la încîlceala strîmtorilor
Nevinovăţia-mi înapoiaţi-o legilor veşniciei,
Svîrliţi-mă în mare, în oceane, daţi-mă pradă fulgerului.
Stăpîni ai pămîntului, daţi-mi pacea şi somnul
Ca să nu mai răsune pasul oştirilor
Ca să nu mai curgă lacrimile.
Smulgeţi-mă de pe caldarîm, din uliţi, de pe pragul temniţelor
şi al catedralelor
Ca trăznetele furtunilor să mă biciuie, ca stelele să mă încunune
O ! mînă tu care ridici dalta
Nu da viaţa mea pe mîna omului
Nu-mi da sufletul şi mintea şi ochii care privesc.
Înapoiaţi-mă talazurilor de marmură, viselor şi burniţei mărunte
Stăpîni ai pămîntului înapoiaţi-mi pacea şi somnul.
Nu-mi da ochii care privesc crima.

În româneşte de D. MARIAN

https://biblioteca-digitala.ro

teatru politic

https://biblioteca-digitala.ro

A. V. LUNACEARSKI

DON QUIJOTTE ELIBERAT

Fragmente

. . . .

TABLOUL AL DOILEA

Cabinetul Ducelui. Ducele şade într-un jilţ la o masă mare. Dinaintea lui stă contele Murcio, un bărbat frumos, cu o înfăţişare feminină, şi medicul Pappa del Babbo.

Intră Don Quijotte şi salută reverenţios, lăsîndu-se într-un genunchi.

DUCELE: Fii bine venit, eroule.

DON QUIJOTTE: Iertare, înălţimea voastră.

DUCELE: Dumitale îţi iert totul.

DON QUIJOTTE: Nu pentru mine cer iertare, ci pentru soldaţii înălţimii voastre.

DUCELE: Vă iert pe toţi. Cine oare ar putea rezista braţului dumitale?

DON QUIJOTTE *(se ridică)*: Vă jur că de-aci-nainte braţul acesta e tot pe-atît al înălţimii voastre pe cît e al meu. Simt întreaga măsură a generozităţii pe care aţi arătat-o. Unde vă sînt duşmanii? Ei sînt şi duşmanii lui Don Quijotte.

DUCELE: Să tremure toţi! Dar despre duşmani mai tîrziu, mai întîi să ne gîndim la prieteni. Iată-i: acest fermecător efeb care este contele Murcio Vesconcin, favoritul meu. Iar bărbatul acesta venerabil este medicul meu, señor doctor Pappa del Babbo. Unul din marii învăţaţi ai Florenţei.

Cei de faţă se salută.

DON QUIJOTTE: Salut pe prietenii generosului şi înţeleptului nostru senior.

DUCELE: Să ne aşezăm şi să stăm de vorbă o jumătate de ceas. După aceea am să te las să te odihneşti, cavalere temerar, iar mai apoi am să te rog să pofteşti la masa ducesei.

Toţi se aşază.

https://biblioteca-digitala.ro

PAPPA: Vezi, domnia-ta, slăvite Don Quijotte, eu sînt medic, inițiat în multe științe... Mărturisesc că m-am dedicat lor numai nutrind speranța dulce de a găsi drumul care duce la magie, la stăpînirea oamneilor, a dobitoacelor și a lucrurilor prin stăpînirea spiritului... Într-un cuvînt am visat să-mi însușesc arta de a face minuni. Munca mea de patruzeci de ani m-a dus la o concluzie întru nimic liniștitoare: pe lume nu există minuni, totul se săvîrșește potrivit raportului dintre lucruri și forțe, și nicăieri nu se observă intervenția unei voințe de pe tărîmul celălalt, fie ea bună sau rea. Așa am devenit un adept al lui Lucrețiu. Pe de altă parte știu că odinioară cavalerii rătăcitori erau înconjurați de miracole într-o măsură incomparabil mai mare decît bunăoară marii alchimiști și astrologi. Aș fi curios să știu dacă în practica domniei-tale, slăvite Don Quijotte, ai încercat și domnia-ta prezența acelui element miraculos despre care vorbesc într-un chip atît de captivant romanele cavalerești. Ori viața e la fel de cenușie și de prozaică și pentru domnia-ta ca și pentru noi, muritorii de rînd?

DON QUIJOTTE: Am înțeles întrebarea domniei-tale, înțelepte domn. Și dacă ducele îmi îngăduie, am să-ți răspund.

DUCELE: Da, da, aștept cu nerăbdare răspunsul dumitale.

DON QUIJOTTE: Aș putea să încep spunîndu-vă, serenisimi domni, că totul pe lumea asta e un miracol. Dar oare aș spune eu cu aceasta ceva nou iluștrilor mei ascultători? Merită oare să mă opresc asupra unei idei atît de simple? Ei bine, ce este minunea? Totul e de neînțeles. Dar oare ce poate fi înțeles, domnilor? Noi pur și simplu nu ne punem întrebări în privința lucrurilor obișnuite și prin mijlocirea lor încercăm să explicăm ceea ce este neobișnuit. Dar mă întreb: lucrurile obișnuite ne ajută să înțelegem ceva? Ori e un miracol ceea ce apare nemotivat? Și atunci unde e cauza tuturor celor ce se petrec în jurul nostru? Cine a văzut sau va vedea cauza cauzelor? Ori poate prin miracol se înțelege ceva neobișnuit, rar? Pe lumea asta noul este ieșit din comun, pentru că tot ce se întîmplă, se întîmplă o singură dată. Ori sînt poate o minune lucrurile superbe și cele uimitoare? Ce e mai minunat decît ziua și soarele ei? Ce e mai uimitor decît noaptea și stelele ei? Ce e mai minunat decît gîndurile și visele? Ce e mai uimitor decît iubirea?

PAPPA: Da, da, dar un cavaler înțelege că...

DON QUIJOTTE: Înțeleg întrebarea domniei-tale. Întrebi în esență dacă un cavaler rătăcitor pătrunde înțelesul unor laturi ale vieții pe care ceilalți oameni nu le înțeleg?

PAPPA: Da, cam așa ceva.

DON QUIJOTTE: Dar dacă cineva pătrunde ceea ce le e ascuns tuturor și pe urmă dezvăluie lucrurile acestea tăinuite, nu va fi el oare socotit un nebun? Lucrurile acestea tăinuite nu sînt cumva asemenea darurilor de care vorbește Evanghelia: nu le lăsați călcate în picioare dar nici nu lăsați să se întoarcă împotriva voastră. Un exemplu: odată am intrat în biserica Sant-Yago. În liniștea și răcoarea din biserică am căzut pe gînduri. Pe urmă a venit Sancho și mi-a spus că mă așteaptă în pridvor calicii orașului să-i milostivesc cu ceva. Dar nu aveam nici o lețcaie. În biserică era întuneric, iar de sus printr-o fereastră, cădea pieziș un snop de raze lucitoare. Aș fi vrut să am mult aur, ca să alin durerea celor aflați în suferință. M-am apropiat de snopul de lumină și atunci s-a săvîrșit o minune: m-am văzut deodată potopit de aur. Pe umeri, pe brațe, pe degete îmi atîrnau lanțuri, panglici de brocart, inele, brățări, cingători, coroane și cupe — și toate străluceau ca lumina soarelui. Mi-am săltat capul spre fereastră și am văzut o amețitoare cascadă de aur arămiu... Nu puteam s-o stăvilesc: cădea

https://biblioteca-digitala.ro

la picioarele mele, adunîndu-se într-o grămadă mare, scînteietoare. Am strigat: Sancho, cheamă-i aici pe calici și pe nevoiași. Aur! Aur! Sancho i-a chemat. Cei dintîi au intrat orbii, dibuind cu degetele și întinzîndu-și înainte mîinile tremurătoare. Și multă vreme nu l-au crezut pe ologi și pe leproși, veniți mai tîrziu, că nu se vede nici un fel de aur. Pentru că — vai! — aurul era nevăzut și celor ce vedeau. Numai eu îl vedeam. Ah, au rămas foarte nemulțumiți, sărmanii! Erau furioși din pricina foamei și a speranței ivite și îndată spulberate. Dacă nu mă înșel, ne-au tras o bătaie bună mie și bunului meu scutier. Poftim, domnilor, o minune superbă. N-am să uit niciodată fabuloasa abundență a torentului de aur. Să zicem că din fereastră s-ar fi revărsat aur adevărat. Ar fi fost o minune numai pe jumătate. Mare lucru — aur obișnuit!... Materia aceea grea, metalul răsunător s-ar fi izbit de pardoseală zăngănind. Toți l-ar fi văzut, l-ar fi pipăit, l-ar fi împărțit între ei, certîndu-se, și l-ar fi risipit. Ce vulgară minune ar fi fost! Care zînă, care înger ar voi să săvîrșească o astfel de minune? Poate, doar, vreun Cresus de pe pămînt... Pe cînd așa... Aurul strălucea, fremăta, surîdea în razele de soare, ardea și îngîna o melodie suavă... Îl aud și acum clinchetul ușor. Curgea ca o mîngîiere, vrăjindu-mă cu bogăția lui de forme, atingîndu-mi cald și tandru mîinile, sărutîndu-le... Și mi se dăruia numai mie, numai mie. Iată ce numesc eu o minune.

DUCELE: Iată minunile pentru care te-a declarat gloata nebun!

PAPPA: Ce poți să pretinzi de la gloată!

DON QUIJOTTE: Domnilor, oamenii simpli sînt mai aproape de o minune decît cei instruiți și de vază. Sfîntul apostol Pavel nu s-a înșelat. Odată am văzut într-o pădure un cavaler minunat. Și el strălucea de aur. Călărea un cal voinic, roșu. Era tot ca turnat în aur și purpură, greu și superb, și pe coiful lui învăpăiat fluturau pene purpurii. Am văzut și mătasea de aur a pletelor ce-i cădeau din belșug pe umerii largi. Și cum se ținea în șa! Își sprijinea mîna în mănușa de aur în cingătoarea țintuită cu aur. Mergea înaintea mea și nu întorcea capul, cu toate că l-am strigat respectuos de cîteva ori. Deodată, spre mîhnirea mea, l-am pierdut din vedere. Și atunci am văzut într-o poieniță o femeie sărmană cu un copil — un nod de fetiță. Culegeau poame. Le-am întrebat dacă n-au văzut cumva un călăreț de aur. Mama m-a întrebat: « Cum arăta? » I l-am descris amănunțit. Fetița s-a bucurat nespus și a strigat, bătînd din palme: « L-am văzut, l-am văzut. Mi-a zîmbit... Ah, ah, a strigat fetița, i-am dat poame. Da, a luat un pumn de poame din coșulețul meu ». Mama a rîs, crezîndu-ne numai pe jumătate pe mine, un sărman cavaler și un ostaș sărman, și pe copila aceea drăgălașă... *(După un răstimp de tăcere, în vreme ce ascultătorii își fac cu ochiul și zîmbesc).* Afară de asta, domnii mei, aud multe glasuri cînd în inimă, cînd în urechi. Îmi spun multe lucruri înțelepte. Adesea atît de înțelepte, încît nici nu le mai înțeleg. Sînt unele cuvinte pe care nu le înțeleg. Atunci ele cîntă... Și pe urmă dracii... vicleni, destul de răi... mizerabilii, ignoranți, dar trufași și încăpățînați. O, pe ăștia nu-i chip să-i convingi. Te ascultă cu un zîmbet disprețuitor. Tu le predici, și ei, drept răspuns, îți fac vreo potlogărie, ca niște școlari ticăloși unui profesor într-o clasă scăpată din frîu. Să mă ierte contele Murcio... E ciudat, dar în superbul lui chip e ceva care îmi amintește de unii draci dintre cunoscuții mei, bieții mei neprieteni.

DUCELE: Nimic surprinzător. Murcio e un drăcușor.

MURCIO: Judecînd după faptul că domnia-ta, Don Quijotte, ai eliberat pe răzvrătiții arestați, ar trebui să te numeri nu numai printre acei cărora li se spune

https://biblioteca-digitala.ro

nebuni pentru poveştile şi viziunile lor, dar şi printre cei socotiţi caraghioşi pentru aşa zisa lor sete de dreptate pe pămînt.

DON QUIJOTTE: Vai, cît de ignorant sînt în problemele acestea! E atîta nedreptate în cele ce se petrec pe pămînt! Trebuie reorganizată şi societatea şi natura. Cînd citeşti despre secolul de aur — o, forţe ale cerului, fie chiar dincolo de mormînt, undeva măcar peste o mie de ani, daţi-ne grădini răcoroase şi covoare de flori, daţi-ne murmurul izvorului şi cîntecul păsărilor în crînguri fără fiare şi victime. Daţi-ne o viaţă fără suferinţa de care sînt pline cele mai idilice colţuri ale pămîntului. Lăsaţi-ne să vedem perechi de oameni veşnic tineri, iubindu-se fără gelozie şi fără săturare. O, pămîntul nostru e numai o aluzie la ceea ce este cu adevărat superb! Copii . . . Femeie . . . Floare . . . Sărutări . . . Ce de posibilităţi! Dar de ce totul e acoperit de roua lipicioasă a viciului, de sudoare, lacrimi şi sînge? De ce ne sînt hărăzite boala, bătrîneţea şi moartea? Fericirea ne îmbie, cerul ne vorbeşte de frăţie şi fericire. Idealul e aşa de limpede, dar noi sîntem atît de neputincioşi! Poate că viaţa aceasta e numai o grea şcoală pregătitoare? Să tragem, deci, aer în piept şi să muncim. Nu se poate transforma totul. Să făptuim cîte un mic bine unul după altul. Vom suferi atît cît ne e dat şi vom iubi atît cît vom putea.

MURCIO: Concepţia domniei-tale despre viaţă, cavalere, nu e bărbătească.

DON QUIJOTTE: Cum?

MURCIO: Nu crezi oare domnia-ta că pe lîngă fericirea de rumegătoare a egalităţii mai există şi o fericire a fiarelor de pradă, pe care o excluzi din paradisul domniei-tale populat de vaci? Înţeleg că unui miel îi surîde foarte mult perspectiva de a paşte în linişte lîngă un leu . . . Dar leului? O, Don Quijotte, domnia-ta nu ne cunoşti pe noi, fiarele de pradă. Pentru o fiară grosolană e nespus de dulce să frîngă gîtul unei căprioare, să-i sfîşie beregata, să-i bea încet sîngele fierbinte şi să simtă cum îi tremură în gheare, tot mai slab, picioarele gingaşe ale prăzii. Dar omul e o fiară rafinată. Lui îi place să stăpînească, să trăiască în lux, să-i facă pe alţii să i se ploconească pioşi şi înspăimîntaţi, îi place să umilească. Fericirea înseamnă să simţi că forţele a milioane de oameni se îndreaptă spre tine şi ţi se dăruie fără a cere nimic, robeşte, ca unui zeu. Cei mai fericiţi şi cei mai străluciţi oameni de pe pămînt au fost împăraţii romani. O, cît aş vrea să văd în ducele meu un Nero renăscut sau măcar un Heliogabal! Dar mica noastră curte e încă departe de a ajunge acolo. Să încalci toate legile lui Dumnezeu şi ale oamenilor şi să faci altora lanţuri din legea voinţei tale! Iată ce înseamnă puterea. Iată un cuvînt care cuprinde totul, un cuvînt vrăjit, îmbătător. Viaţa se măsoară după gradul puterii. Cine nu are putere e un cadavru.

PAPPA *(zîmbind)*: Domnia-ta, conte, îl speri pe cinstitul cavaler.

MURCIO: Jur pe ceruri, acestea sînt convingerile mele intime. Domnia-ta, Don Quijotte, eşti socotit un nebun. Dar domnia-ta nu eşti decît un poet ratat, un visător ierbivor. Noi sîntem poate nebuni, dar sîntem înveşmîntaţi în purpură şi în aur. Sînt convins că acel cavaler roşu pe care l-ai întîlnit în pădure era din spiţa noastră. Dacă şi-ar fi întors capul, ar fi izbucnit în rîs văzîndu-ţi chipul atît de acru.

DUCELE: Murcio glumeşte. Văd o expresie de profundă groază pe tristul dumitale chip, cavalere. Murcio e un om căruia îi place să se amuze. De altfel e într-adevăr aşa: un pisoiaş capricios şi crud, un mic animal pufos, din cele mai primejdioase, aproape de inima mea, îmblînzit, totuşi primejdios . . .

DON QUIJOTTE: Sînt mîhnit, recunosc. Nu importă dacă mie, conte, spiritul acesta îmi repugnă. Fiecare simte aşa cum îi e firea. Eu unul nu condamn fiarele de

https://biblioteca-digitala.ro

pradă. Dar nici nu mă mir cînd păstorul cel bun al unei turme blînde ucide aceste fiare.

MURCIO *(își scutură trufaș pletele, ochii lui aruncă scîntei, nările i se umflă)*: Așa, care va să zică! E spus tare. Ați auzit, voi, care sînteți păstor al acestor meleaguri? Căci voi, duce, sînteți, sper, păstorul turmelor de-aici, pe deasupra cărora eu . . . ha-ha-ha . . . un pui de vultur, plutesc cu intenții carnivore.

DON QUIJOTTE: Și acolo unde turma nu e ocrotită de păstor, se apără și ea cum poate.

MURCIO: Aha! Știam, că Don Quijotte de La Mancha, luîndu-se cu vorba, va ajunge să le dea dreptate acelor răzvrătiți pe care el i-a lăsat în chip samavolnic slobozi. O, Don Quijotte, Cavalerul Tristei Figuri, nu e atît de prost cum spune legenda și nici atît de naiv cum își închipuie naivii.

DUCELE *(rîde)*: Ce rost are să te înfurii, băiatule? Oare ne-am întrunit în această agreabilă societate pentru altceva decît pentru a glumi?

MURCIO: Va veni și vremea glumelor, de pe urma cărora unii au s-o cam vîre pe mînecă. Pînă atunci, însă, mai am de pus o întrebare serioasă. Don Quijotte, cînd ai intrat domnia-ta aici, ai rostit cu emfază: « Duce, dușmanii înălțimii voastre sînt și dușmanii mei ». Ei bine, dușmanii ducelui sînt răzvrătiții. Te-ai încumeta domnia-ta să pui iar mîna pe ticăloșii cărora le-ai dat drumul și să-i aduci călăului dezamăgit?

DON QUIJOTTE: Eu cred în generozitatea luminăției sale. O răscoală împotriva unui monarh milostiv e o crimă. Dar grația monarhului nu îi pedepsește pe răzvrătiți. Ea îi covîrșește cu generozitatea sa. Cît despre cuvintele rostite de domnia-ta, acestea merită a fi cu asprime înfierate de gura ducelui. Căci o conduită ce ar urma astfel de reguli ar face cu adevărat din răscoală o datorie a fiecărei inimi cinstite.

Ducele, Pappa și Murcio rîd forțat.

DUCELE: Eroule, n-ai vrea să binevoiești a te retrage în odăile ce ți-au fost rînduite, unde vei găsi toate cele de trebuință pentru odihnă și toaletă? Se apropie ora mesei la ducesă . . .

CORTINA

. . . .

TABLOUL AL ȘASELEA

O încăpere mare. Peste tot stau aruncate multe arme, printre care se văd ici-colo arme greoaie de foc din secolul al XVII-lea. În mijlocul încăperii e o masă, la care stă Don Balthasar și scrie cu o pană de gîscă. Drigo Paz, cu platoșă și cu o manta roșie pe umeri, lățos și sumbru la chip, umblă încoace și încolo și dictează.

DRIGO: « Acel staroste, paznic sau alguacil care nu va executa neîntîrziat acest ordin al Juntei Populare va fi declarat dușman al poporului și îndată ce se va putea, va fi spînzurat ca un cîine ».

DON BALTHASAR: Scriu numai atît: « Va fi spînzurat ».

DRIGO: « Ca un cîine ». Așa e mai bine. Uite-așa.

Intră Un curier.

CURIERUL: Vin din partea lui Juan de Inferno. Vă roagă să-i trimiteți fără întîrziere cai. Oastea ducelui de Morena trebuie izbită fără cruțare, ca să nu-și poată reveni și ca să le fie și altora de învățătură.

DRIGO: Am trimis cinci sute de cai ieri. Nu i-ai întîlnit?

https://biblioteca-digitala.ro

CURIERUL: Nu.
DRIGO: Pe ce drum ai mers?
CURIERUL: Prin munţi.
DRIGO *(se apropie de el şi îi pune mîna pe umăr)*: Ascultă, amice, dacă mai încerci odată să lungeşti drumul ca să te pui la adăpost, să ştii că eu am să te trimit pe drumul cel mai scurt la străbunică-ta.
CURIERUL: Am înţeles, căpitane. Juan o să se bucure grozav cînd o vedea caii.
DRIGO: Poţi să pleci. *(Umblă tăcut prin încăpere)*. Balthasar! Trebuie să-i silim pe doctori să slujească armatele. Avem destui bolnavi.
DON BALTHASAR: Dă poruncă.
DRIGO: Nu e de ajuns să porunceşti. Blestemată ţară! Ca să căleşti forţa care îi va da poporului libertatea e nevoie de o disciplină de fier. Dacă nu ştie de frică, toată ticăloşimea asta nu se gîndeşte decît cum să se ascundă în tufişuri ori să prade pentru burduhanul ei. Carramba! Sînt încredinţat că pînă nu vom spînzura doi-trei dezertori, ceilalţi n-au să-şi înţeleagă datoria civică.
DON BALTHASAR: Ia stai, Paz. Am o idee! *(Strigă)*. Hei, care eşti acolo?

Intră un soldat.

Aduceţi-l imediat din beci pe doctorul Pappa del Babbo.
SOLDATUL: Îndată. *(Iese)*.
DRIGO: Hai, dă-i bătaie. Eu trebuie să stau de vorbă cu Vermillon. *(Se apropie de o altă uşă)*. Señor căpitane, pofteşre încoace.

Intră Vermillon, în opinci. Armura lui scînteiază, coiful îi e împodobit cu o uriaşă pană roşie.

VERMILLON: Sluga domniei-tale, señor căpitane.
DRIGO: Don Astro, îngăduie-mi să te felicit cu prilejul cuceririi a şase mînăstiri, patru castele şi două oraşe.
VERMILLON: Fac şi eu ce pot pentru revoluţie, señor căpitane. Dacă capul lui Vermillon va cădea pe pămîntul jilav, nepoţii recunoscători . . .
DRIGO *(cu o voce ca de tunet)*: Nemernicule!
VERMILLON: Cum ai zis?
DRIGO: Nemernicule! Tu jefuieşti totul şi pe toţi. Te beţiveşti cu canaliile tale. Siluieşti femeile. Îi obijduieşti pe păstori şi pe ţărani. Îţi închipui că revoluţia îţi îngăduie să izgoneşti din mînăstiri călugăriţele dezbrăcate în pielea goală? Să potoleşti fiara care sălăşluieşte în tine? Să aduni la înghesuială aur la vrăjitoarea aia de bunică-ta?
VERMILLON: N-am aur . . . Degeaba vorbeşti aşa.
DRIGO: Taci! Jur pe credinţa mea în izbînda poporului sărman, al cărui nume voi îl faceţi de ruşine, că te-aş spînzura de un stîlp înalt în mijlocul taberei, dacă . . n-ai fi un viteaz. Dar ai cuvîntul meu de fierar că am să te ucid fără cruţare dacă ai să-ţi îngădui sau ai să le îngădui golanilor tăi încă o glumă ca asta.
VERMILLON: Dar ce pot eu să fac cu canaliile mele? I-am adunat de prin ocne, dintre haimanale. Fie vorba între noi, pe ei îi interesează nu atît revoluţia, cît căpătuiala.
DRIGO: Ascultă, Astro! Poporul e bun, deşi ignorant. Primele zile de libertate sînt spoite cu ură şi răzbunare; robul, îndreptîndu-se de spate, cîteva zile e încă rob. Junta rînduieşte viaţa într-o ramă de fier, pentru binele poporului. Orăşenii şi ţăranii au să ne binecuvînteze nu pentru că vom făuri o nouă stăpînire. Cine jefuieşte acum, săvîrşeşte o crimă cumplită faţă de revoluţie. În ţara noastră pe jumătate sălbatică, ordinea poate fi înstăpînită numai prin măsuri aspre. Asta ţi-o spun eu, Drigo Paz, care ori îşi va trimite sufletul în

https://biblioteca-digitala.ro

gura diavolului, ori va face republică în Spania, oricît l-ar costa asta pe el şi pe alţii. Căci în el sălăşluieşte poporul însetat de dreptate şi fericire, gata să le plătească cu orice preţ. Cine îi stă în cale, va fi şters de pe faţa pămîntului. Ai înţeles?

VERMILLON: Am înţeles, căpitane. Voi face totul ca să nu fii nevoit să mă ştergi de pe faţa pămîntului. Iar dacă n-am să izbutesc, mă rog, şterge-mă.

DRIGO: Şi ceata dumitale, căpitane. Să nu care cumva să încercaţi să mă . . .

VERMILLON: Ei aşi! Domnia-ta, Paz, eşti un om puternic. Încetul cu încetul, Spania va începe să joace aşa cum îi vei cînta domnia-ta.

DRIGO: Pentru că muzica mea porneşte chiar din sufletul poporului sărman. Poţi să pleci!

DON BALTHASAR: Ei, scumpe don Quijotte, merge, merge! Marele Rodrigo *(Il arată pe Paz)* a creat o armată mai puternică decît armata regelui. Pretutindeni se restabileşte ordinea, o ordine nouă. Pe ruine şi pe pămîntul stropit cu sînge vor rodi cîndva roade minunate. (*Către Paz*). Prietene, eşti superb. Eşti ca o furtună trimisă de Dumenzeu, omule din popor.

DRIGO: Taci, studentule!

DON QUIJOTTE: Mi-ai promis demult că ai să mă asculţi. Acum e ora mea . . . Am să vorbesc.

DRIGO: Mă ierţi, nu o oră, un sfert de oră. Aşa ne-am învoit.

DON QUIJOTTE (*se aşază într-un jilţ. Scurtă pauză*):
Trebuie să spun înainte de toate că am cugetat îndelung şi uite că iarăşi nu pot să-mi adun gîndurile. Mă gîndesc că voi nu sînteţi nişte ucigaşi, nu sînteţi oameni răi din fire. Presupun că sînteţi criminali dintr-o bunătate unică în felul ei. Ceea ce se cere respectat. Şi predica pătrunde mai greu într-o inimă înveşmîntată în pavăza unei credinţe false.

DRIGO: Te previn că sînt ocupat şi numai la stăruinţele lui Balthasar accept să ascult vreme de un sfert de ceas nişte cuvinte fără nici un folos.

DON QUIJOTTE: Cu atît mai rău pentru domnia-ta, Paz, dacă cuvintele mele se vor dovedi a fi fără folos. Ţi-o spun cinstit că în faţa domniei-tale se află nu nu mai Don Quijotte de La Mancha, ci un sol al Adevărului.

DON BALTHASAR (*zîmbeşte*): . . . pe care noi îl şi ascultăm cu atenţia cuvenită. Noi, te iubim Don Quijotte, şi ştim că eşti alături de noi.

DON QUIJOTTE: Sînt alături de voi şi împotriva voastră. Sînt eu oare un apărător al ducelui şi al tiraniei lui? Socot eu oare domnia celor bogaţi ca o statornicire de neclintit venită de la Cel de Sus? Martor mi-este Dumnezeu că nu. Dacă o orînduire netrebnică demnă de un asemenea purgatoriu cum este pămîntul se prăbuşeşte, eu nu pot decît să mă bucur, dar cu condiţia că ea nu se va prăbuşi pînă în infern, ci doar ca să-şi cedeze locul paradisului. Vreau să fiu foarte lucid cu voi, foarte chibzuit. Ce sîntem noi cu toţii. Dinaintea noastră se aştern fără contenire tablouri ale mizeriei, urii, neînţelegerii. Vă aduc eu oare vreo învinuire? Faceţi ce puteţi, dar de ce v-aţi apucat să lucraţi cu un material prost? Deocamdată, din oamenii aceştia încă nu se poate face o omenire nobilă.

DON BALTHASAR: O, da, de rîndul acesta Don Quijotte e rezonabil şi lucid. Cum se face oare că ţi-a mers faima de nebun? Domnia-ta eşti oare acesta? Domnia-ta eşti oare cel care a pornit din La Mancha ca să ajute cu faptele sale de vitejie binele şi, oricum te-ai înarmat cu o spadă şi cu o lance? Don Quijotte! Dacă domnia-ta ai avea dreptate şi noi am fi început să lucrăm cu

https://biblioteca-digitala.ro

un material încă necopt, știi cum ni s-ar spune în viitor? Am fi numiți cu o stimă ironică niște Don Quijoți.

DON QUIJOTTE: Hm . . . da . .. Spiritul pe care l-ai făcut m-a înțepat. Dacă vezi că eu mi-am propus să vindec unele nedreptăți, pe cîtă vreme voi v-ați apucat să schimbați totul din temelii, și iată că eu îi înfrînez pe nebunii mei, dacă e să fiți socotiți niște . . . Don Quijoți.

DRIGO: Noi nu sîntem deloc niște Don Quijoți. Cupa răbdării poporului s-a revărsat și poporul s-a răzvrătit. Iar noi, în măsura puterilor noastre, îi slujim drept armă. Ori e mai bine ca poporul să piară, să piară în anarhie sub copitele nobililor reîntorși?

DON QUIJOTTE: Nu, dar dacă v-ați apucat de o treabă, faceți-o cum se cuvine. Voi trebuie să opuneți violenței lumii vechi mizericordia lumii noi. Ați umplut însă închisorile de oameni ce gem, deținuți pentru convingerile lor. Oricine își varsă sîngele său varsă și sîngele altuia. Ați adus moarte și osîndă. Și eu, un cavaler bătrîn, mă văd nevoit să mă ridic împotriva voastră. pentru că acum voi, voi, voi sînteți asupritorii, iar ei cei asupriții.

DRIGO *(sare în picioare)*: Eu n-am timp să ascult niște aiureli. Se duce un război în numele supremei fericiri. Noi trebuie să învingem, să strivim dușmanul, care altfel ne va zdrobi pe noi și speranța noastră. Totul pentru victorie! Cei înduioșați să se ducă la dracu . . sau . . la Dumnezeu. Nobilii și poporul nu se pot cruța. Numai focul sau apa. Noi sau ei . . . Ajunge!

DON BALTHASAR: Ai spus un adevăr, Don Quijotte. Făcînd bine în lucrurile mărunte, domnia-ta nici măcar nu te-ai oprit dinaintea violenței, dar zările largi te-au amețit. Ești miop, cavalere!

DON QUIJOTTE *(se ridică și el)*: Vă implor să vă veniți în minți. O fi țelul vostru înalt, dar nu îl veți atinge. Vă veți îneca în Marea cea Neagră pe care purtați poporul.

DON BALTHASAR: Domnia-ta, Don Quijotte, esti un sceptic. Ești un om cuminte. Poate pentru că, în definitiv, ești și domnia-ta un nobil, crescut la conac, în tradiții și romane.

DON QUIJOTTE: Vă previn că oriunde voi vedea oameni asupriți, fie și de voi, fie și în numele unei noi dreptăți, soră bună cu cea veche, le voi sări în ajutor tot așa cum altădată am sărit în ajutorul vostru.

DRIGO: Și noi o să te vîrîm la închisoare tot așa cum o făcea și ducele.

DON QUIJOTTE: Voi vă puneți în rînd cu tiranii, nu eu vă pun.

DRIGO: Da, sîntem tirani. Da, sîntem dictatori. Vezi spada aceasta? E aidoma spadei unui nobil, numai că aceea taie în numele sclaviei, pe cînd aceasta—în numele libertății. Bătrîna scăfîrlie a domniei-tale greu se poate schimba. Domnia-ta ești om bun, și oamenilor buni le place să vină în ajutorul celor asupriți. Acum, pentru un răstimp scurt, sîntem noi asupritori. Luptă, deci, împotriva noastră. Și noi ne vom lupta cu domnia-ta, căci noi asuprim pentru ca peste puțină vreme să nu mai poată fi nimeni asuprit pe lumea asta.

DON QUIJOTTE: Trimiteți-mă imediat la închisoare. Degeaba m-ați mai chemat.

DON BALTHASAR: Liniștește-te, Don Quijotte.

DON QUIJOTTE: La închisoare cu Don Quijotte, la închisoare! Ori puneți-i capul pe butuc! Pentru că eu vă sînt dușman! Țelul vostru e o himeră, dar acolo unde apare violența, eu mă împotrivesc.

DRIGO: Ești un prost bătrîn!

https://biblioteca-digitala.ro

DON QUIJOTTE: Şi domnia-ta eşti un tiran crud, înveşmîntat în manta roşie.

DON BALTHASAR: Încetaţi! (*Rîde*). Te încredinţez că noi facem parte din aceeaşi tabără. Mai aşteaptă puţin, Don Quijotte.

DON QUIJOTTE: Nu! Închisoare sau libertate! Pentru mine libertatea este lupta împotriva voastră.

DON BALTHASAR: Don Quijotte, încăpăţînatule, eu îţi sînt prieten!

CORTINA

TABLOUL AL ŞAPTELEA

Odaia lui Don Quijotte. Un jilţ mare, o mulţime de cărţi, care i s-au adus de peste tot şi care stau în neorînduală, în grămezi sau stivuite. Un pat şi alte mobile.

Sancho stă în genunchi şi alege cărţile. Rîde.

SANCHO: De-a mirare, zău! Nu pricep nimic. Dar în fiecare carte, pe fiecare filă scrie ceva de înţeles, anumite cuvinte. Uite asta, ce mare e! Ce gît o fi purtînd un cap în care să intre ditamai huiduma? (*Cîntăreşte cartea în mînă*). Acilea sînt versuri (*Işi poartă degetul pe o filă*). Uite ici! .. şi ici ... şi ici ... mamă ce multe! Să spui atîtea în rime! Ce om de nimic trebuie să fii şi cîtă vreme de pierdut trebuie să ai! (*Aruncă o privire de jur-împrejur*). Da, au adus ceva podoabe din astea! (*Se ridică*). Altfel n-aş avea de ce să mă plîng. Cu toate că în oraş nu prea e de mîncare, noi ieri am mîncat o găină şi n-aş putea spune cu siguranţă că azi n-au să ne aducă iarăşi o cărnică bună şi un vinişor pe cinste. (*Se aşează în jilţ, picior peste picior*). Eu unul sînt categoric pentru revoluţie! Uite acuma e taman momentul să mă facă guvernator. Altfel de unde să ia ei guvernatori noi? Dacă nu-l numesc pe Sancho guvernator, atunci pe cine să numească? Eu sînt un om din popor, sînt umblat, m-am frecat prin lumea bună. Ah, ce bine e să fii guvernator! Dacă m-ar face guvernator, o, cum aş apăra eu revoluţia! Poate atîta că ... va trebui să învăţ carte. Dar ce-are-a face! Pot să-mi iau un secretar, sau şi mai bine ... o secretară drăguţă.

Intră DON QUIJOTTE, tulburat.

SANCHO (*sare de pe locul lui*): Stăpîne ...

DON QUIJOTTE: Stai aşa. (*Iese în avanscenă şi cade pe gînduri*). Stăteam pe nişte nori purpurii, şi un bărbat cu o faţă orbitoare îmi vorbea cu asprime, ba chiar cu mînie în glas. Ce-mi spunea, Sancho? În timp ce dormeam, cineva mi-a spus nişte lucruri foarte importante ... Şi azi, cele spuse de Paz au trezit un vis adormit în inima mea ...

SANCHO: Poţi să mă omori, că nu-mi aduc aminte. De-a mirare, zău! Cînd sînt treaz, mă aflu aproape întotdeauna cu domnia-ta, în somn ne despărţim. De altfel, cîteodată te visez. Poate că şi domnia ta pe mine. Dar ce folos? Să zicem că eram şi eu de faţă în visul domniei-tale, dar acest eu tot n-a văzut nimic din ce-a văzut celălalt eu. Uf, că tare încurcată a mai făcut Dumnezeu lumea ...

DON QUIJOTTE: Lasă pălăvrageala ... (*Pauză*). Da, vorbea de o campanie. Era şi el supărat că .. că ... nu-mi fac datoria pe care mi-o impune epoca. Da, da, Sancho, prietene ... mi-am amintit. Mi-a spus: tu eşti bun şi drept, adică nu, pentru că nu-ţi faci datoria pe care ţi-o impune epoca ta. (*Umblă încolo şi încoace*). Sancho, eu le sînt duşman.

SANCHO: Cui? Vrăjitorilor şi uriaşilor?

https://biblioteca-digitala.ro

DON QUIJOTTE: Îi sînt duşman stăpînirii revoluţionare.
SANCHO: Rău faci.
DON QUIJOTE *(se opreşte dinaintea lui)*: Crezi? Inima mi se frămîntă în piept ca marea pe furtună. Ei sînt nobili.
SANCHO: Foarte. În fiecare zi îţi trimit o masă excelentă şi te tratează ca . . .
DON QUIJOTTE: Taci, făptură nepricepută! În fiecare zi au loc execuţii. Ce e o execuţie? E cea mai mîrşavă dintre crime. E o ucidere săvîrşită împotriva unui om lipsit de apărare.
SANCHO: Dar e cît se poate de simplu, preamilostive stăpîne. Le e teamă că dacă în ceasul victoriei n-au să-i ciopîrţească pe duşmani, aceştia, de bună seamă, au să-i ciopîrţească ei pe dînşii deîndată ce le va veni ajutor din alte părţi ale Spaniei ori de la regele Franţei.
DON QUIJOTTE: Poftim, pînă şi Sancho e în stare să mă tortureze. Dacă bunul simţ al acestui jumătate-om poate să-mi rănească conştiinţa cu argumente, nu înseamnă că ea e prost apărată? *(Se aşază în jilţ, cufundat în gînduri). Pauză. Apoi se aude o bătaie în uşă).*
SANCHO *(se duce la uşă, vorbeşte pe şoptite şi revine)*: Preamilostive stăpîne, e señora Maria Stella, te rog să mă crezi . . .
DON QUIJOTTE *(se ridică repede, se duce la uşă şi o introduce pe Maria Stella)*: Copila mea, biata mea copilă orfană! *(O aşază pe Maria Stella în jilţ şi rămîne în preajma ei).* Te pîndeşte vreo primejdie, Maria?
Maria Stella clatină din cap.
Îţi plîngi părinţii?
MARIA STELLA *(printre lacrimi)*: Don Quijotte, mi-e milă de duce şi de ducesă, care după splendoarea şi puterea pe care au avut-o zac în temniţă, călcaţi în picioare de gloată, dar nu pe ei îi plîng.
DON QUIJOTTE: Atunci ce te supără?
MARIA STELLA: Scrisoarea aceasta. *(Îi arată scrisoarea).* O, îngăduie-mi, cavalere sfînt, să ţi-o citesc.
DON QUIJOTTE: Te ascult.
MARIA STELLA *(citeşte)*: « Maria! Mă aflu în temniţă. Zilele îmi sînt numărate. Să nu-ţi închipui că mi-e teamă de moarte, dar eu vreau să trăiesc, pentru că încă n-am trăit. Anii mei cei dintîi s-au irosit într-un desfrîu murdar Sînt însetat nu de fericire, nu de izbîndă — nu. Sînt însetat de virtute, de virtute sînt eu însetat. Maria, salvează-mi sufletul! Dă-mi cîţiva ani de penitenţă şi poate chiar de sfinţenie. O mare sete de fapte măreţe îmi umple sufletul, dimpreună cu o mare suferinţă. Salvează-mă! »
DON QUIJOTTE: Cine scrie asta? Don Murcio?
Maria Stella încuviinţează cu un semn din cap.
SANCHO *(ştergîndu-şi lacrimile cu dosul palmei)*: Iată un merit al revoluţiei: pînă şi dintr-un pulşor ca ăsta poate să facă un sfînt.
MARIA STELLA: Te roagă să-l ajuţi.
DON QUIJOTTE: Dar cum aş putea s-o fac?
MARIA STELLA: În fiecare zi pot să-l execute. Ca să cîştige timp, face declaraţii, dar sînt declaraţii false. În curînd monştrii aceia au să-i ghicească stratagema şi atunci va muri.
DON QUIJOTTE: Dar cum aş putea? . . . Martor mi-e Dumnezeu că aş face-o.
MARIA STELLA: Te roagă să vorbeşti cu doctorul Pappa del Babbo. A reuşit să-i scrie şi lui.
SANCHO: Toate astea prin mijlocirea unui om de nădejde, travestit în temnicer.
DON QUIJOTTE: Am să vorbesc cu doctorul.

https://biblioteca-digitala.ro

MARIA STELLA: Ești cumva supravegheat?
DON QUIJOTTE: Posibil.
MARIA STELA: N-ai să le trezești bănuiala?
DON QUIJOTTE: Le-am spus că le sînt dușman.
MARIA STELLA: Întotdeauna sincer.
SANCHO: Un om nepractic.
MARIA STELLA: Să nu mai zăbovim. Trebuie să mergem înainte! Este prețios fiecare minut! L-am adus aici pe doctor. Vom spune că a venit pentru că domnia-ta nu te simți bine. Ei mă cruță pe mine, fiindcă am fost bună cu gloata în vremea cînd ea mai tremura sub bici. Monstru abject! Acum ne ține pe toți în închisorile lui murdare.
SANCHO *(cade în genunchi în fața lui Don Quijotte)*: Don Quijotte, Cavalere al Tristei Figuri, erou al La Manchei, al Spaniei, al Universului, te conjur pentru numele lui Dumnezeu, pe pintenii de cavaler, pe sărmanul domniei-tale cap, pe ce vrei! Preamilostive, nu te angaja în acest complot. Ei vor să te atragă într-un complot.
DON QUIJOTTE: Ieși afară și ține-ți gura.
SANCHO *(se ridică)*: Vezi că acuma e revoluție, preamilostive stăpîne, și eu, ca să zic așa, îți sînt, ca să zic așa, nu atît slugă, cît, ca să zic așa . . . întrucît nu mai există stăpîni, ca să zic așa, ei bine, eu îți sînt mai degrabă, ca să zic așa, tovarăș, așa că fă bine și nu țipa la mine. Îți dau sfaturi pentru că acest cap pe care-l port pe umeri nu e prost, și pentru că el nu vrea să-și părăsească locul de pe umerii aceștia. Da. *(Tăcere)*. Asta e, ca să zic așa . . .
DON QUIJOTTE: Care va să zică te-ai răzvrătit?
SANCHO: Nu, m-am ridicat și atît. Ce, eu te jefuiesc? Da de unde! Ce, refuz să-ți fiu tovarăș mai mic? Cîtuși de puțin. Dar noi trebuie să avem o constituție.
DON QUIJOTTE *(îi dă o palmă zdravănă)*: Na constituție!
MARIA STELLA: Să-ți fie rușine, Sancho.
SANCHO: Sări la bătaie! Prea bine. Da, da, foarte bine. Uite că eu am să mă duc la bunul señor Balthasar și am să-i spun tot ce am auzit aici.
DON QUIJOTTE: Ticălosule! Și tu spuneai, îndrăzneai să spui că mă iubești! Tu ai murdărit cuvîntul iubire rostindu-l cu buzele tale groase, în stare să debiteze ceea ce debitezi tu acum. Vezi, Maria Stella, cît sînt de singur. Măgarul acesta era singura făptură care s-a atașat de mine, și de care m-am atașat și eu. L-am iubit într-adevăr, ca pe un frate, măcar că e prost, lacom, laș, palavragiu, mincinos și așa mai departe la nesfîrșit. L-am iubit. N-am uitat niciodată să mă rog pentru el cînd îmi făceam rugăciunea. Cînd era bolnav, cînd aiurea în fierbințeală, eu îl vegheam nopți întregi.
SANCHO *(izbucnește în hohote de plîns și cade în genunchi)*: Iartă-mă, o, iartă-mă, dacă poți! Adevărat . . . sînt așa legat de domnia-ta, cum . . . cum e legat cu un capăt de sfoară cîinele de căruța țiganului. O, iartă-mă, prea bunule stăpîne.
DON QUIJOTTE: Liniștește-te, Sancho, liniștește-te. *(Îl ajută să se ridice și îl sărută pe frunte)*. Desigur, tu îmi ești tovarăș, ești fratele meu mai mic. Și atunci fă bine și nu te vîrî mai presus de judecata ta. Hai, ieși afară, sărmane, smiorcăie-te, spală-te, vezi ce se găsește la bucătărie și ascultă-mi întotdeauna poruncile.
SANCHO *(printre sughițuri de plîns, ca un copil)*: Am înțeles, preamilostive stăpîne.
MARIA STELLA: Trimite-l aici pe doctor, care stă la ușă.

Sancho iese.

Știu că ai să-l salvezi.

DON QUIJOTTE: Datoria mea este evidentă.

Intră Doctorul și se înclină

PAPPA: Mărite erou, nu m-am ascuns nici în pelerină, nici sub căciulă tocmai ca să nu trezesc vreo bănuială. Am venit la domnia-ta pur și simplu pentru că nu te simți bine.

MARIA STELLA: Señor doctore, ce dorește Don Murcio?

PAPPA: Trebuie eliberat din captivitate. E un om cultivat și romantic și a descoperit un procedeu demn de admirația autorilor de romane de aventuri.

MARIA STELLA: Despre ce este vorba?

PAPPA: Onorabilul Don Quijotte solicită o întrevedere cu Murcio, ba încă și mai bine, cu perechea ducală și cu Murcio.

DON QUIJOTTE: Dar mi se va refuza.

PAPPA: De ce? Ai să spui adevărul, adică vei spune că te călăuzești după sentimentul iubirii de oameni, că vrei să le aduci puțină consolare, așa cum se obișnuiește . . . că e nevoie de preoți.

DON QUIJOTTE: Ieri încă, Balthasar mi-ar fi împlinit cererea, dar azi, doctore, eu le-am declarat război pe față.

PAPPA: Aha, așa stau lucrurile ! Hm . . hm . . . Ceea ce aflu e plăcut și totodată neplăcut. Îmi face plăcere, onorabile cavaler, că ești alături de noi, că lupți împotriva barbarilor, trîntorilor, ucigașilor, vînzătorilor de dumnezeu, jidovilor, desfrînaților și pervertitorilor, pe care eu . . . *(Tușește)*. O, mă sufocă furia. Mor pur și simplu de furie împotriva bestiilor, canaliilor. Uf . . . Ah . . . Pfui . . .

DON QUIJOTTE: Văd că nu ți-s dragi!

PAPPA: O, dacă mi-ar cădea în mînă, onorabile cavaler — gîndește-te că sînt medic. Mi-aș aminti tot ce știu despre însușirea omului de a suferi, ca să le îndop trupurile cu chinuri.

MARIA STELLA: Doctore, ești înfiorător, ești un om care urăști . . . Noi . . . și Don Quijotte . . . sîntem buni la suflet.

PAPPA: Foarte adevărat . . . Hi-hi-hi . . . Iartă-mă . . . Iartă-mi izbucnirea aceasta, măcar pentru sinceritatea ei. Așadar . . așadar ce spuneam? Da, asta e. E îngrozitor, e îngrozitor de agreabil . . . Numai cînd te gîndești, bunăoară, că le-ai declarat război pe față. Noi sîntem slabi, ei sînt puternici. Mai poate fi vorba aici de un război deschis? Trebuie să minți.

DON QUIJOTTE: Scopul scuză mijloacele, da?

PAPPA: Dar bine-nțeles. Vrei să-l salvezi pe Don Murcio?

DON QUIJOTTE: Cu dragă inimă.

PAPPA: Fără minciună și fără înșelăciune nu se poate.

DON QUIJOTTE: Dacă pentru cea mai sfîntă cauză trebuie să minți sau să ucizi altfel decît în luptă deschisă, eu unul mă retrag; acesta este principiul meu.

PAPPA: Foarte bine. Eu îmi pun pălăria și mă duc acasă, iar mîine sau poimîine, iubitul nostru Murciriculus o să fie scurtat de cap. Asta-i ! Gata ! Adio, vis al unei vieți virtuoase ! *(Se îndreaptă spre ușă)*.

MARIA STELLA: Don Quijotte! Îndurare! Îndurare! *(Îl apucă de mînă)*.

Doctorul se oprește, cu mîna pe clanța ușii.

DON QUIJOTTE: Luați aminte, dacă am devenit dușman al acestor idealiști care vor binele omenirii, am făcut-o pentru că sînt un om al mijloacelor cinstite. V-am spus că acestea este principiul meu. Un om care își trădează principiile, merită nu numai iadul, dar moartea absolută.

PAPPA: Dar asta o merităm cu toții, fie că sîntem cu sau fără principii.

https://biblioteca-digitala.ro

MARIA STELLA: Don Quijotte! Îndurare! Îndurare! *(Cade în genunchi și se uită la el printre lacrimi).*

PAPPA: Ca să știi dacă merită să te apuci de o treabă, trebuie măcar să asculți pînă la capăt despre ce este vorba...

DON QUIJOTTE *(o ridică pe Maria Stella):*Te ascult, dar eu...

PAPPA: Așadar te duci cu scrisoarea lui Murcio, da, da, te duci cu scrisoarea la Balthasar. Nu la căpetenia lor, la Paz — ăsta e de piatră — ci la fiecarul de Balthasar, care e de lut. Îi spui că Murcio se căiește. Poate, zici domnia-ta, s-a schimbat și sufletul perechii senioriale. Vrei să-i vezi. Cum ai putea să faci vreun rău? Domnia-ta nu ai legături cu dușmanii revoluției. Straja poate fi întărită. Ești dispus chiar... să te lași percheziționat la intrare și la ieșire... A... crezi oare că Balthasar nu se lasă el prins? N-o să vrea să se arate și el generos? Să-i facă un serviciu unul cavaler prieten, care, pe deasupra, îi va aminti, că relațiile dintre ei ar putea fi reluate, că el se gîndește mult, șovăie... Ai? *(Face viclean cu ochiul).*

MARIA STELLA: Mai departe, mai departe!

PAPPA: Mai departe. Eu îți dau o sticluță, mică, mică de tot, cît o alună, cît un bob de mazăre. O ascunzi în gură, la falcă, și i-o dai lui Murcio. Mai spui și domnia-ta ce te taie capul acolo, la închisoare, și pleci. Hm... *(Ridică în sus arătătorul).* E o otravă.

MARIA STELLA: Otravă.

PAPPA: Otravă. Murcio sparge sticluța în dinți și cade mort.

MARIA STELLA: Ah!

PAPPA: Dar nu de tot. El va fi mort trei zile. Evident, va fi înmormîntat, ca orice mort. Ei au să îngăduie să fie înhumat în cavoul familiei. De ce nu? A treia zi, sau mai bine zis a treia noapte, noi, complotiștii, mergem la cimitir și... pricepi, nu? Desigur, trebuie să pregătim niște cai buni. *(Ridică arătătorul).* Și n-o să aibă nimeni de suferit pentru că Murcio va începe o altă viață, o viață cinstită și sfîntă.

....

TABLOUL AL NOUĂLEA

Un cimitir de chiparoși, trandafiri, monumente funerare de marmură. Mormîntul proaspăt al lui Murcio, cu o cruce provizorie de lemn. și cu o coroană de flori albe. Luminează luna. De departe răzbat sunete de ghitară și mandolină. Intră Don Quijotte și Sancho, înveșmîntați în pelerine.

SANCHO: Nu prea sînt eu amator să umblu teleleu noaptea prin cimitir. Mai am vreme să mă obișnuiesc cu cimitirul, eu așa zic.

DON QUIJOTTE: Ah! Sancho! *(Suspină adînc și se așază pe o lespede de mormînt).* Aici lumea miroase a trandafiri. Auzi, cineva se veselește ori îi cîntă iubitei sale.

SANCHO: Și foarte bine face. Numai noi stăm ca niște vampiri pe un mormînt. Nu te uita, rogu-te, la mine cu ochii ăștia sticloși, preamilostive. Cu gîtul ăsta slab și cu fața trasă, ești leit un strigoi.

DON QUIJOTTE: Cîtă consolare cînd te gîndești că toți pe lumea asta sînt niște fantome. Dar nu toți, Sancho, ah, nu toți, nu toți. Suferința e totuși suferință. Și iată că eu, Sancho, uite-așa, pot să pricinuiesc o nouă și nemaipomenită suferință.

https://biblioteca-digitala.ro

SANCHO: Ţi-am spus să nu te vîri în complotul ăsta . . .

DON QUIJOTTE: Am ieşit din el. Nu mai vreau să am nimic comun cu complotiştii. Nici măcar cu Maria Stella.

SANCHO: Şi atunci de ce ne-am mai cărăbănit încoace? Numai aşa ca să ne văităm?

DON QUIJOTTE (*Tace. După o pauză*): Ah, Sancho, poate că se mai poate îndrepta ceva.

SANCHO (*dă cu căciula de pămînt*): Ah, nefericitule de Panza, de cine ţi-ai legat tu soarta? ! (*Tăcere*). Şi acum ce facem? Ori vrei cumva să te prefaci în monument funerar al contelui Murcio?

DON QUIJOTTE: O, de-aş putea ! Aş vrea să fiu o statuie destul de grea, pentru ca el să nu se mai ridice, căci teamă mi-e că va învia mai degrabă drac decît înger.

SANCHO: Da, desigur. (*Se aşază lîngă el*). Ia spune, nu-i aşa că n-a murit deadevărat? M-am priceput eu. Atîta s-a vorbit de secretul ăsta pe ocolite, încît pînă şi măgarul meu, cred, a înţeles cum stau lucrurile. Murcio trăieşte, nu-i aşa? Brrr ! Nu, eu n-aş fi făcut una ca asta pentru nimic în lume. Auzi, să te trezeşti într-un sicriu, înfăşurat în giulgiu . . .

DON QUIJOTTE: Da, e înfiorător. Asta o să se întîmple azi la miezul-nopţii. Poate că a şi deschis ochii în mormîntul acesta. Sancho, pune urechea la pămînt şi vezi dacă nu se aude vreun zgomot.

SANCHO: Nu, că mi-e teamă să nu răcesc. Pămîntul e jilav.

DON QUIJOTTE (*se culcă pe mormîntul lui Murcio şi îşi lipeşte urechea de pămînt*): Tace, pămîntul jilav tace.

SANCHO: Preamilostive stăpîne, vine cineva cu un felinar. Raza felinarului m-a lovit drept în ochi. S-ar putea să fie alguacilul Juntei.

DON QUIJOTTE: Cred că e Pappa del Babbo.

Intră Maria Stella, cu un felinar în mînă, cu o cazma şi cu o pelerină pe umeri.

MARIA STELLA: Care eşti aici? Dumneata, cavalere? Ai venit totuşi? Ce bine ! Doctorul nu ştiu de ce zăboveşte. Am făcut cu chiu cu vai rost de o cazma şi am venit. Doamne, sînt frîntă ! Mi se pare că dintr-o clipă în alta am să mor.

DON QUIJOTTE: Dă-mi cazmaua. Trebuie să săpăm. Mai bine mai devreme decît mai tîrziu. (*Maria Stella îi dă cazmaua şi rămîne cu felinarul, în vreme ce el începe să sape*). Mi-am adus aminte de un vis ciudat şi măreţ pe care l-am avut acum cîteva zile.

MARIA STELLA: Nu auzi nici o mişcare în mormînt?

DON QUIJOTTE: Nu, dar cicadele ţiriie teribil de tare.

MARIA STELLA: Nişte nesimţiţi cîntă undeva o seguidilla.

DON QUIJOTTE: Am visat că stăteam pe nişte nori purpurii, în faţa judecătorului orbitor. Bubuiau tunete. Un glas poruncitor mi-a zis: « Tu cutezi să te socoţi un sfînt? Tu nu ai înţeles datoria epocii tale. Şi din prăpădita asta de sfinţenie a ta . . . — aşa a zis, chiar aşa a zis — din prăpădita asta de sfinţenie a ta va purcede moartea celor ce făuresc marea fericire a vremii lor ». Am început să tremur tot. Simţeam că am să mă prăbuşesc şi căderea mea nu va avea sfîrşit, nu va avea sfîrşit! . . . Şi atunci cineva de o mare blîndeţe . . .

MARIA STELLA: Sapă, sapă, Don Quijotte.

Don Quijotte sapă în tăcere.

https://biblioteca-digitala.ro

Cît de adînc e mormîntul?

DON QUIJOTTE (*cufundat în pămînt pînă la genunchi*): N-am văzut cînd l-au săpat.

MARIA STELLA: N-auzi nimic?

DON QUIJOTTE: Nu. Uite, Maria Stella, îți vorbesc din mormînt.

MARIA STELLA: E lugubru.

DON QUIJOTTE: Domnia-ta ești acolo, sus, eu sînt în mormînt. (*O privește, scăldat tot în văpăile lunii*).

MARIA STELLA: Hai sapă, sapă, Don Quijotte!

SANCHO: Hai mai lasă-mă și pe mine.. Gîfîi de nu mai poți. Faci ca Rosinanta cînd o apucă sforăitul. Uff! (*Își suflecă mînecile*). Dă încoa cazmaua și ieși.

Don Quijotte iese din mormînt.

(*Intră în locul lui*). Asta-i treabă pentru mine să dezgrop morții ori să mă apuc de ceva și mai rău? (*Sapă de zor*).

DON QUIJOTTE (*se apropie de Maria Stella*): Da, în clipa aceea, cînd mă simțeam tare nefericit, blestemat și osîndit, cineva de o mare blîndețe...

SANCHO (*sare ca ars afară din mormînt*). Bate! Jur pe osemintele maică-mi că bate! Aoleu!

DON QUIJOTTE (*îi smulge cazmaua din mînă, sare în mormînt și se apucă să sape din răsputeri. Se oprește puțin din lucru și se apleacă*): Don Murcio! Don Murcio! Mă auzi? (*Sapă iar zorit*). Uite și capacul sicriului. Ia să-l curățim noi, așa, așa. Sancho, Sancho, ajută-mă să scot sicrlul.

SANCHO: Nu, nu, refuz categoric. Mai bine plec încotro m-or duce ochii.

DON QUIJOTTE: Sancho!

SANCHO: Singuri nici n-o să-l putem urni.

DON QUIJOTTE (*se apleacă*): E abia înșurubat. E vreo șurubelniță?... Cum? Ce-ai zis?

MARIA STELLA: El a zis. Ce spune, Dumnezeule, ce spune?

DON QUIJOTTE (*se îndreaptă de spate*): Înjură... și încă tare scîrnav. Ai cumva o șurubelniță?

MARIA STELLA: N-am.

DON QUIJOTTE (*se apleacă din nou*): Capacul e prins în patru șuruburi mari. Se vede că înadins nu l-au bătut în cuie, dar eu degeaba îmi frîng degetele, e nevoie de o șurubelniță.

SANCHO: Nu ți-ar putea folosi cuțitul meu?

Don Quijotte ia cuțitul.

De bună seamă că fierarul care l-a făcut nici nu visa că o să fie pus să facă o treabă ca asta.

DON QUIJOTTE: Da, se poate lucra cu el. Așa, așa. Unu! (*Aruncă un șurub*).

MARIA STELLA: Doamne, cum mi se bate inima!

SANCHO: Și mie, prințesă.

Amîndoi se apleacă peste mormînt și se uită în el.

DON QUIJOTTE (*aruncă un șurub*): Încă unul!

SANCHO: Face gălăgie acolo în sicriu. Halal mort!

DON QUIJOTTE: Ah, s-a rupt cuțitul!

SANCHO: S-a rupt? O, ce nenorocire! Cuțitul acesta care m-a slujit unsprezece ani.

DON QUIJOTTE: Ce-i de făcut?

SANCHO: L-am cumpărat la bîlci în La Mancha și s-a dovedit a fi un cuțit cinstit, creștinesc. Cîtă pîine și cîtă brînză am tăiat cu el!

DON QUIJOTTE: Ce-i de făcut?

https://biblioteca-digitala.ro

SANCHO: Spune-mi, barem, cum s-a rupt?
DON QUIJOTTE: Vezi că nu s-a rupt în două, că puteam lucra şi cu o jumătate, dar a ieşit lama din mîner şi mînerul s-a sfărmat.
SANCHO: Asta e bine.
DON QUIJOTTE: E rău, pentru că nu se poate lucra.
SANCHO: E bine, ascultă-mă ce-ţi zic. Las' că-i fac eu alt mîner. Ia dă încoa lama.
DON QUIJOTTE: Şi ce facem cu Murcio?
SANCHO: Ce-mi pasă mie de Murcio? (*Bagă repede cuţitul în buzunar. Se aude un pîrîit. Don Quijotte sare afară din mormînt. Sancho o ia la fugă şi se ascunde după un chiparos.*
MARIA STELLA: Ce-a fost asta?
DON QUIJOTTE: Ridică capacul! (*Sare în mormînt*). Da, da, îl sparge, iese afară!

Murcio, înveşmîntat în giulgiu, iese din mormînt şi se aşază pe marginea gropii. Stă posomorît şi tace, scăldat în lumina lunii.

MARIA STELLA: Murcio?
MURCIO: Va să zică n-am murit.
MARIA STELLA: Trăieşti, conte?
MURCIO (*tuşeşte şi scuipă*): Daţi-mi ceva de băut!
DON QUIJOTTE: N-avem nimic cu noi. Scoate-ţi giulgiul şi să mergem în oraş.
MURCIO: Ticăloşilor! Să nu luaţi cu voi vin sau măcar apă! (*Şade gîrbovit*). Am obosit. Am îmbătrînit cu o sută de ani. Mi-a încărunţit părul?
MARIA STELLA: Nu, conte.
MURCIO: Nu se poate! Apropie-te. Ţi-e teamă? Vino mai aproape şi uită-te bine, şi spune-mi adevărul.
MARIA STELLA (*se apropie şi-l mîngîie pe Murcio pe cap*): Sărmane conte! Ai destul de multe fire cărunte de păr.
MURCIO: Eu ce-am zis? Dar cineva va plăti cu capul pentru fiecare fir de păr cărunt din capul meu şi cu ţipete de suferinţe de iad pentru fiecare clipă cît am stat eu în sicriu
DON QUIJOTTE: Conte, eu ţi-am făcut două servicii: eu ţi-am adus narcoticul şi tot eu ... ce e drept, aproape împotriva voinţei mele, te-am dezgropat, întrucît doctorul n-a venit. Dacă nu veneam eu, te-ai fi înăbuşit în sicriu. Ai toate motivele să mă asculţi.
MURCIO: N-am nici un motiv. Taci, prăjină afurisită, palavragiu nebun!
SANCHO (*se repede de după copac*): Şi ştii de ce te acoperă de ocări pehlivanul ăsta? Fiindcă ştie că eşti mult prea mărinimos ca să chemi străjile, dar eu unul am să le chem. Mi-ajunge! De rîndul ăsta au să mi-l îngroape pe pehlivan pentru mai multă vreme. (*Fuge*).
DON QUIJOTTE: Sancho, Sancho, ce faci? Sancho, întoarce-te! Sa-ancho!
MURCIO: Nu ţipa cu vocea asta răguşită de bas. Unde-s caii?
MARIA STELLA: N-au venit încă.
MURCIO: Foarte rău. Unde e Don Quijotte, acolo e prostia şi ghinionul. Ce-i de făcut?
MARIA STELLA: Uite că vin străjile.
MURCIO: Sînt slăbit, n-am să pot fugi. Daţi-mi un pumnal sau ceva, trebuie să mă reîntorc în sicriu. Singur sînt vinovat. Nu mi-am pus imediat masca. Contele Murcio Vesconcin, cel care putea să-i sucească gîtul unui smeu, va muri din pricina dobitocului de Panza.
MARIA STELLA: Sînt călări.

Intră Pappa del Babbo.

PAPPA: Ce-mi văd ochii? Treaba s-a şi făcut. Foarte drăguţ din partea domniei-

https://biblioteca-digitala.ro

tale, scumpe Don Quijotte. Hai, repede ! Pe cai ! Ajung pentru toţi. Sînt cai buni. Vom zbura ca vîntul. Am la mine cîteva permise, pentru mine, ca decan al medicilor, pentru doi doctori, o soră şi un slujitor. Exact atîţia sîntem.

MURCIO: Se pare că pe lumea asta există o providenţă, sau măcar Satana. Maria Stella, domnia-ta mergi cu mine.

DON QUIJOTTE: Eu, nu.

MURCIO: Nici nu te iau. Şi doctorul Babbo te-a poftit la o plimbare numai ca să facă o glumă

DON QUIJOTTE: Maria !

MURCIO: St ! Ha-ha-ha ! *(O ia pe Maria Stella de braţ).*

MARIA STELLA: Aş vrea cel puţin să-i mulţumesc.

MURCIO: Nici o mulţumire. Ţeapa asta bătrînă nu-i bună de nimic. *(Pleacă).*

PAPPA: Ţeapă bătrînă? Aha ! Păi aşa te-a poreclit el. Am onoarea Don Quijotte. *(Se înclină ironic şi pleacă)*

DON QUIJOTTE *(se aşază pe mormînt şi trage cu urechea)*: Au plecat. Aşa. Au cotit după biserică. Aşa . . . Uite că nu se mai aud. Nu se mai aude nimic. Cicadele au amuţit . . . Ghitarele au tăcut . . . A tăcut şi sufletul meu.

Pauză. Apoi se aude un zgomot. Apar S a n c h o , o a m e n i î n a r m a ţ i, făclii.

SANCHO: Puneţi mîna pe ei, fără nici o alegere, şi duceţi-i la señor Rodrigo, să-i judece el.

Oamenii luminează cu făcliile în toate părţile.

PRIMUL SOLDAT: Păi aici nu e nimeni, afară de Cavalerul Tristei Figuri.

SANCHO: Asta-i bună ! A, caramba ! *(Dă cu căciula de pămînt).*

AL DOILEA SOLDAT: Şi acum ce facem?

PRIMUL SOLDAT: Nu ne rămîne decît să-i ducem la señor Rodrigo pe cei care au rămas.

CORTINA

EPILOG

Acelaşi decor ca în tabloul al şaptelea. D o n Q u i j o t t e şade în jilţ, profund deprimat. S a n c h o stă lîngă uşă, în fundul scenei.

DON QUIJOTTE: Multă vreme, visul acesta a stăruit dinainte-mi ca un prevestitor de furtună. Visul s-a împlinit şi acum îmi amintesc de el ca de mîngîierea ce mi-a fost făgăduită, pentru că în clipa în care norul de furtună a bubuit sub picioarele mele şi am simţit că am să cad, am să cad ani în şir ca o piatră în prăpastie, cineva de o mare blîndeţe m-a învăluit într-o pîclă şi o voce minunată, cum n-am auzit pe pămînt, a spus: « O, judecătorule, el a binemeritat din plin dragostea mea mizericordioasă ».

SANCHO: Uite în locul ăsta mă gîdilă întotdeauna în nas. *(Pauză).* Da de ce te-au chemat aici? *(Tăcere).* Să nu păţim ceva ! După primul nostru interogatoriu, cînd am spus totul . . .

DON QUIJOTTE: Tu.

SANCHO: Eu aş zice că noi . . . Altfel vreau să spun că ne-au lăsat în pace, ca şi cînd n-am fi făcut nici o trăsnaie.

DON QUIJOTTE: Cum adică în pace? E adevărat că nu ne-au vîrît la închisoare, dar ia gîndeşte-te cum mă privesc ei pe mine. Ca pe un ciumat !

SANCHO: Doar n-o să se pupe-n bot cu domnia-ta după isprava asta nouă. Totuşi de ce ne-au chemat?

https://biblioteca-digitala.ro

Don Balthasar deschide o uşă laterală şi aruncă o privire înăuntru. Apoi intră.

DON BALTHASAR: Eşti aici, Don Quijotte? Foarte bine. Vreau să asculţi un raport. *(Vorbeşte în direcţia uşii).* Intră, Vasco. *(Intră un sergent. Balthasar se aşază în jilţ).*

DON BALTHASAR: Vorbeşte!

VASCO: Oastea contelui Vesconcin, mai bine zis bandele lui, după ce au cucerit Lijo, au pornit spre est, ca o revărsare de ape. Din faţa lor fuge mulţimea amărîtă şi despuiată a băjenarilor. În regiunile ocupate, satele sînt arse fără milă, toţi bărbaţii capturaţi sînt luaţi în armată şi la cel mai mic semn de nesupunere îi aşteaptă spînzurătoarea. Copiii rămîn fără supraveghere şi mor cu miile, la fel ca şi bătrînii. Femeile şi fetele au ajuns de batjocura cavalerilor şi a bandiţilor lui. Cînd pun mîna pe cineva bănuit a fi revoluţionar, îl duc în tabăra principală, la conte, şi acolo, în faţa conducătorului, organizează spectacole cu torturi, autodafeuri. Numai auzind de ele, eu, care am văzut multe, simt că mi se face greaţă, aşa că mai bine n-am să dau amănunte. Voi spune însă că contesa de Vesconcin, prinţesa Maria Stella, e obligată să asiste şi ea la torturi. De fiecare dată, de cum încep torturile, leşină. E readusă în simţiri şi pusă din nou să fie martoră la acest infern. Uneori cică plîngea cu hohote şi ţipa, aproape acoperind ţipetele victimelor, şi se trîntea la pămînt, implorînd milă de la diavolul acela. Nu ştiu ce taină se ascunde în dosul acestei cumplite torturi la care e supus sufletul prinţesei, dar cred că are să moară curînd. Pe steagul alb al lui Vesconcin sînt brodate aceste cuvinte: « Învinge prin groază ».

DON BALTHASAR: Destul, Vasco. Du-te şi te odihneşte. Ai spus cui trebuie cum e aşezată oastea lui Vesconcin?

VASCO: O da, desigur.

DON BALTHASAR: Poţi pleca.

Vasco iese.

Don Quijotte, stăm prost. Rodrigo Paz, marele meu prieten, a pornit şi el azi dis-de-dimineaţă la luptă. Acum avem de trei ori mai puţini oameni sub steaguri decît Visconcin. Noi respingem metodele lui de groază, ele ne sînt străine, desigur, dar trebuie să curăţăm zona din spatele frontului. Pot eu să protestez pentru o clipă? Da, Don Quijotte, şi aici se varsă sînge. Dacă n-am sugruma complotul din spate, ne-am duce armata la pieire. Ah, Don Quijotte! Nu vreau să-ţi îngreuiez vina, dar domnia-ta ai jucat aici un rol fatal. Ţi-o spun în faţă. Rodrigo, sever cum e, s-a gîndit, ca să le fie de învăţătură tuturor celor ce se înduioşează şi care se vîră cu filantropia lor în viaţa grea, complicată şi plină de răspundere, să lase să cadă asupră-ţi mîna cumplită a justiţiei.

DON QUIJOTTE: Sînt oricînd gata.

DON BALTHASAR: Cine oare se îndoieşte? Dar la ce bun? L-am făcut să-şi schimbe gîndul. Dar, Don Quijotte, domnia-ta nu poţi rămîne cu noi. Cine ştie ce preanobilă şi preacinstită toană îţi mai vine!...

DON QUIJOTTE: Sînt exilat?

DON BALTHASAR: Da... Ah, Don Quijotte, domnia-ta nu eşti bun să fii cetăţean al Republicii însîngerate, înfometate, condusă de oameni care vor să-i aducă poporului în furtună cu orice preţ izbînda şi să aducă poporul, prin Marea cea Roşie, prin nisipul deşertului şi prin măceluri cumplite pe Pămîntul Făgăduinţei. Dar atunci cînd vom ajunge pe Pămîntul Făgăduinţei,

https://biblioteca-digitala.ro

cînd ne vom scoate platoşele însîngerate şi încinse, atunci, sărmane Don Quijotte, îţi vom zice: vino sub bolţile de verdeaţă pe care le-am cucerit, ca să ne ajuţi să facem bine. Şi ce liber va respira atunci pieptul domniei-tale şi ce firesc ţi se va părea totul împrejur! O, atunci ai să fii cu adevărat Don Quijotte eliberat. Dar şi atunci, mijindu-ţi ochii, ai să priveşti înapoi, la prăpăstiile şi la grozăviile prin care nu domnia-ta vei fi trecut. Ah, domnia-ta nu poţi să înţelegi că noi plătim preţul acela fără de care nu-i chip de pătruns în ţara unde Don Quijotte eliberat va găsi armonie şi lumină.

DON QUIJOTTE: Da, Don Balthasar, ce-aş putea eu să-ţi spun? Uite cum gîndeam eu. Oamenii aceştia au pornit pe oceanul unor fapte mari. Şi acolo e lesne să te rătăceşti, să te laşi furat de himere spre paguba ta şi a altora, pentru că eu văd că, făcînd bine, binele cel mai simplu, omul poate totodată să samene un mare rău. Credinţa voastră nu e şi credinţa mea. Bine, dar ce trebuie să facem noi, oamenii? Acum nu mai ştiu nimic. Sînt într-adevăr ca un orb.

Pauză.

DON BALTHASAR: Unde ai să mergi?

DON QUIJOTTE: Nu ştiu.

DON BALTHASAR: O, iarăşi cîmpiile încinse de soare, şi sub cerul înfierbîntat de azur şi de aur topit, aşternîndu-şi umbra pe pămînt, doi călăreţi, unul lung şi altul rotofei, merg în necunoscut. *(Pauză)*. Mi-e milă de domnia-ta, Don Quijotte. Poate să te reţin aici, la noi, pe riscul meu?

DON QUIJOTTE: Nu, am să plec. Nu pot să-ţi făgăduiesc că mîine n-am să ascund în patul meu vreo victimă de-a voastră. Şi pot eu să ştiu dacă n-o fi un alt Murcio?

SANCHO *(intrînd)*: Mărețe cavaler, am pregătit toul pentru plecare. Am curăţit de mult cu cretă coiful lui Mambrin, luceşte de-ţi ia ochii. Rosinante şchioapătă ca de obicei şi arată aşa că . . . ţi-e mai mare mila de ea. Ajiderea ţi-am cîrpit necontenit armura, aşa că, pot să zic, e în perfectă ordine. Să mergem, preamilostive stăpîne. Să pornim spre noi aventuri, pînă ce Domnul Dumnezeu ne-o lua pe amîndoi de pe faţa pămîntului.

DON BALTHASAR: Drum bun, cinstite Sancho!

SANCHO: Ah, Don Balthasar, noaptea asta m-am gîndit mult. N-am închis un ochi . . . Ba m-am dus şi la Suru să mă sfătuiesc, dar el e un măgar, ce poţi să pretinzi de la el? Eu nu sînt un războinic, dar mi-a venit aşa să-l las pe Don Quijotte şi să nu mă mai întorc acasă, ci să pornesc dis-de-dimineaţă cu armata, să merg spre Apus, ca să mor, în urma lui don Rodrigo Paz, fierarul roşu, căpitanul nostru din popor. Dar parcă pot? Pot eu să-l las pe Don Quijotte?

DON BALTHASAR *(sărutîndu-l pe Sancho)*: Încearcă să fii fericit, inimă de aur ce eşti.

DON QUIJOTTE: Am să te sărut şi eu, don Balthasar. *(Se sărută)*. Nu pot să-ţi dau dreptate, nu pot să te condamn, nici să te binecuvîntez nu pot. Ţi-am dat numai sărutarea ce cuprinde în ea conştiinţa slăbiciunii noastre omeneşti a tuturor şi a înfrăţirii noastre în această slăbiciune.

DON BALTHASAR: Acum sau mai tîrziu, noi tot îl vom face pe om stăpîn pe soartă. Noi luptăm pentru asta şi numai noi o vom înfăptui. În moarte sau în izbîndă, pînă la urmă biruitori vom fi noi.

https://biblioteca-digitala.ro

DON QUIJOTTE: Mîndre cuvinte! Dar ce-i cu asta? Veţi fi socotiţi nebuni. Pe drumul vostru au fost şi vor fi multe greşeli, dar voi aveţi o superbă Dulcinee, ciudaţii mei fraţi întru cavalerie. O, a mea e mai modestă . . . dar . . . dar . . . cu toate acestea n-am dobîndit-o. E timpul să mergem. Ah, Sancho, această mare aventură m-a dat gata. Simt o rană de moarte în pieptul sufletului meu. Dumnezeu să vă mîntuie, dacă se mai ocupă de nepoţii lui Adam. *(Iese).*

SANCHO: Nu e bine bătrînul. E şi aşa scrîntit la cap şi voi i-aţi mai scrîntit scrînteala asta a lui. Ei, fie ce-o fi. Daţi-i bătaie blestematului de Murcio. Şi dacă o să ajungeţi pe pămîntul făgăduinţei, nu uitaţi să mă faceţi guvernator în vreun Capernaum. *(Se înclină şi iese).*

Pauză.

CORTINA

În româneşte de IGOR BLOCK

https://biblioteca-digitala.ro

TATIANA NICOLESCU

Don Quijotte și dilemele revoluției

Ipostaza de autor dramatic poate părea mai curînd neașteptată pentru cititorul român care cunoaște lucrările lui Anatoli Vasilievici Lunacearski din domeniul esteticei și al filozofiei, al istoriei și criticii literare și este deprins să-l considere, în primul rînd, un teoretician, și un practician al luptei revoluționare, unul din cei ce au așezat temeliile culturii socialiste în Uniunea Sovietică. De fapt, preocupările pentru teatru, pentru dramaturgie și artă teatrală se încadrează organic și armonios în activitatea vastă a acestei personalități de mare elevație spirituală, « om excepțional de înzestrat » — cum îl caracterizase Lenin. Minte ageră și pătrunzătoare, dotat cu un ascuțit spirit critic, cu profunzime de înțelegere și originalitate în interpretare, Lunacearski avea deopotrivă competența să-și spună cuvîntul despre literatura din epoca Renașterii ca și despre ultimele apariții ale literaturii sovietice contemporane; comentariile sale se dovedesc a fi în egală măsură pertinente și cînd discută creația lui Dostoievski și Marcel Proust, ca și atunci cînd se ocupă de Shakespeare și Herzen; spiritul său de analiză se arată deopotrivă de pătrunzător și cînd discută « samghinismul » și cînd apreciază importanța operei lui Goethe. Om cu adevărată și temeinică erudiție în filozofie și literatură, în domeniul artelor ca și al istoriei, Lunacearski a văzut totdeauna în știință un sprijin, un ajutor în activitatea sa de revoluționar. Învățămintele istoriei, puterea de înrîurire a operelor literare își aflau aplicare în activitatea lui de edificare a noii societăți. În acest sens trebuie căutată și explicația interesului său pentru teatru și originea încercărilor sale în domeniul dramaturgiei, gen pentru care, după propria lui mărturisire, simțise totdeauna o deosebită înclinare. « Din copilărie și pînă astăzi — scria Lunacearski în 1924 — am iubit teatrul, și deaceea, desigur, i-am acordat destulă atenție. Am studiat îndeaproape scena, literatura dramatică, istoria dramaturgiei . . . »

Activitatea de dramaturg a lui Lunacearski îmbrățișează aproape un sfert de veac; începută încă în anii primei revoluții ruse, ea continuă pînă aproape de sfîrșitul vieții scriitorului (1933), situîndu-se totuși, cu majoritatea creațiilor, în perioada din preajma Revoluției din Octombrie. Lunacearski însuși ne spune că « prima piesă ce a văzut lumina tiparului, *Bărbierul Regelui*, a fost scrisă în închisoare, în ianuarie 1906 ». Dacă în perioada emigrației în apus, a luptei în ilegalitate, el a cultivat în continuare această îndeletnicire (din această perioadă datează *Faust și Orașul*, atunci a fost scrisă piesa *Don Quijote eliberat*, *Oliver Cromwell*), mai greu i-a fost să găsească posibilitatea de a-și publica creațiile dramatice. Piesele lui Lunacearski au văzut, în marea lor majoritate, lumina tiparului și au

https://biblioteca-digitala.ro

fost prezentate pe scenă după victoria Revoluţiei Socialiste din Octombrie: *Bărbierul Regelui* a fost jucată prima oară în 1919, *Faust şi Oraşul* a fost tipărită şi jucată în 1918, *Cancelarul şi lăcătuşul* în 1921, etc.)

Piesele lui Lunacearski au aproape toate un caracter istoric: *Cancelarul şi lăcătuşul* (1921) şi *Otrava* (1925) se numără printre puţinele cu temă contemporană, cea dintîi aducînd ecouri ale revoluţiei din noiembrie 1918 în Germania, cea de a doua oglindind aspecte ale vieţii sovietice din perioada *nep*-ului.

Lunacearski reia mituri sau legende vechi, figuri istorice sau personaje literare, ce mai tentaseră condeiul altor scriitori înaintea lui (*Vasilissa cea înţeleaptă, Oliver Cromwell, Tommaso Campanella, Faust* şi *Oraşul, Don Quijote eliberat*). Asemenea izvoare livreşti, foarte semnificative pentru preocupările şi înclinările lui Lunacearski, îi situează piesele într-un context de literatură universală din cele mai alese şi mai interesante, îndemnînd implicit la raportări şi comparaţii, fie şi numai sub aspectul prelucrării surselor şi al caracterului mesajului. Astfel, dacă *Bărbierul Regelui* sugerează posibilitatea unei confruntări cu piesa lui Victor Hugo *Regele se amuză, Faust şi Oraşul* ne apare ca o continuare, în altă viziune şi interpretare, a temei goetheene, iar *Don Quijote eliberat* ne face să ne amintim de celebra creaţie a lui Cervantes. În acelaşi timp, aproape de fiecare dată se cuvine să încercăm şi alte paralele, cu opera lui Lunacearski însuşi, de istoric literar de astă dată, autor încă din tinereţe al unui studiu despre Faust (1903), cunscător profund al operei lui Goethe (*Goethe şi epoca sa*), şi deopotrivă şi a lui Cervantes (*Literatura în epoca Renaşterii* etc.) Istoria capătă în piesele lui Lunacearski un mesaj contemporan, sugerează referiri, aluzii la contemporaneitate. Autorul însuşi spunea: « Bineînţeles, toate aceste piese istorice nu prezintă cîtuşi de puţin interes istoric. În nici una nu am urmărit realizarea unei cronici istorice. În intenţia autorului cel puţin, ele sînt toate piese de stringentă actualitate » Prezentarea destul de generală a epocii istorice mai ales în *Bărbierul Regelui* favorizează mutarea accentului asupra dezbaterii de idei, care se poartă în ample dimensiuni filozofice.

Lunacearski respectă tiparele tradiţionale în care se încadrează personajele literare preluate de el. Faust nu contravine aparent imaginii făurite de Goethe, nici Don Quijote celei pe care o cunoaştem din romanul lui Cervantes. Pornind de la aceste elemente tradiţionale, creînd ca să spunem aşa în temeiul lor, continuînd tradiţia lui Goethe şi Cervantes, Lunacearski aşează eroii în situaţii noi, în confruntare cu probleme sociale inedite, ceea ce duce la dezvăluirea psihologiei lor într-o lumină neaşteptată, la afirmarea unor momente noi în concepţia lor despre lume şi viaţă. Preluînd ideea construirii unui oraş liber de către Faust, din tragedia lui Goethe, Lunacearski a fost în primul rînd preocupat de caracterul politic şi social al operei eroului. « Relaţiile dintre oraşul creat de geniu şi geniul însuşi, rezolvarea în formele unei drame a problemei geniului, cu năzuinţa sa, pe de o parte, spre absolutismul luminat, pe de alta, spre democraţie, iată ce m-a preocupat îndelung şi m-a îndemnat să mă apuc de lucru« — scrisese Lunacearski în prefaţa la piesă. Faust este animat, la Lunacearski, de dorinţa de a-l înălţa pe om, de a-l elibera de robia muncii, de a-l face fericit, şi, totuşi, Faust vine în conflict cu poporul cetăţii sale, pentru că nu vrea să ţină seama de drepturile legitime şi năzuinţele fireşti ale acestuia spre libertate. « Trotzburgul a crescut şi vrea să fie liber. El nu vrea să mai aibă un patron, un tutore, un domn. El vrea să vadă în Domnia ta doar primul dintre cetăţeni, consulul » îi spune meşterul Gabriel, rugîndu-l să accepte participarea *demos*-ului la conducerea treburilor obşteşti. « Statul în care capul se supune trupului este o nebunie », replică Faust.

https://biblioteca-digitala.ro

După un scurt exil benevol Faust se va reîntoarce în cetatea făurită de el, unde acum stăpîneşte poporul, pentru a cunoaşte alături de acesta, « bucuria de a fi egal, de a fi cetăţean al Trotzburgului liber, aducîndu-i în dar ultima creaţie a geniului său, o iscusită maşină « muncitorul de fier ».

Înaintea lui Lunacearski, figura lui Don Quijote mai fusese comentată în literatura rusă de Bielinski, Herzen, Turgheniev. Dacă pentru Turgheniev, Don Quijotte este întruparea entuziasmului şi a sacrificiului de sine, proiectîndu-se în deosebi în plan pozitiv, lui Herzen, Cavalerul Tristei Figuri îi sugerează apropieri de ordin politic şi cu caracter negativ. Referindu-se la evenimentele revoluţiei din 1848, Herzen scria: « Ce chip ridicol sub aspect practic, dar care face să ţi se strîngă inima de tristeţe, se conturează în faţa poetului de mîine — chipul lui Don Quijotte al revoluţiei » . . .

Lunacearski l-a aşezat pe Cavalerul Tristei Figuri faţă în faţă cu revoluţia, l-a făcut să asiste la lupta poporului pentru dărîmarea tiraniei şi a puterii celor avuţi.

Subliniind în studiul său *Literatura în epoca Renaşterii* că Cervantes « îşi bate joc de idealiştii care iau idealul lor drept realitate, dar în acelaşi timp plăteşte un tribut de profund respect faţă de aceşti idealişti », Lunacearski socotea că « romanul lui Cervantes, ca orice mare operă din epoca Renaşterii este un mesaj către viitorime » . . .

Piesa *Don Quijotte eliberat*, pentru care Lunacearski manifesta deosebită predilecţie, considerînd-o una din cele mai reuşite creaţii ale sale în genul dramatic, este tocmai expresia acestui « mesaj către viitorime ».

Ca şi în romanul lui Cervantes, în această piesă Don Quijotte este o fiinţă nobilă, însufleţită de idealul dreptăţii, apărătorul celor asupriţi, prigoniţi, gata oricînd să sară în ajutor celor în suferinţă, încrezător în oameni, înclinat să vadă în ei mai curînd binele decît răul. Vrăjmaş al oricărei silnicii, el eliberează trei arestaţi, pe studentul Balthasar, fierarul Drigo Paz şi tîlharul Stro Vermilon, condamnaţi la moarte de duce. Aceştia ridică o răscoală populară şi eliberează la rîndul lor din închisoare pe Don Quijote, ce fusese întemniţat din ordinul ducelui. Dar dacă Don Quijotte nu-şi putuse afla locul la curtea ducelui, unde fusese batjocorit şi păruse ridicol, cu naivitatea şi puritatea concepţiilor sale despre binele şi adevărul absolut în mijlocul unei societăţi viciate şi ticăloase, el nu este mai puţin derutat în tabăra luptătorilor revoluţionari. Şi de astă dată idealurile sale abstracte nu coincid cu realitatea. Adversar al constrîngerii şi adept al libertăţii, vrăjmaş al oricărei forme de violenţă, luînd apărarea celor împilaţi, Don Quijotte se află în situaţia de a nu putea găsi soluţie dilemei ce-i stă în faţă. Apărător al libertăţii, el nu poate fi de partea tiraniei. Dar nici constrîngerile forţate cerute de necesitatea de a ajunge la biruinţa libertăţii, el nu va fi în măsură să le accepte. Concepţia abstractă şi generală a umanismului, idealul abstract al dreptăţii şi libertăţii, în afara condiţiilor istorice reale şi imperativelor concrete ale procesului social şi istoric, fac imposibilă înţelegerea dintre Don Quijotte şi fierarul Drigo Paz cel puţin pentru moment, pentru un timp.

Ca şi Prometeu, Don Quijotte este însufleţit în faptele sale de dragostea pentru oameni, de dorinţa de a vedea dominînd binele, pacea, fericirea pe pămînt. Dar spre deosebire de eroul răzvrătit al lui Eschil şi mai ales al lui Shelley, Don Quijotte apare la Lunacearski ca adept al pasivităţii, al supunerii. « Să suferim cît e necesar, şi să iubim cît ne stă în puteri ». Prometeu are imaginea exactă a răului pe care-l aduce în lume tirania lui Zeus, de aceea protestul său are un caracter şi un scop bine precizat. Don Quijotte este în aşa măsură dominat de năzuinţele sale ideale, încît neglijează aspectul real al vieţii şi caută s-o adapteze pe aceasta la reprezentările sale ideale. De aci deosebitele lor destine şi drumu-

https://biblioteca-digitala.ro

rile diferite ce duc la eliberarea lor. Prometeul lui Eschil va fi în eliberare un învingător. El cedează din dîrzenia lui pentru că şi Zeus s-a schimbat, a renunţat la tiranie, devenind apărătorul binelui şi al dreptăţii, şi din asupritor al oamenilor, ocrotitorul acestora. Eliberarea lui Prometeu, descătuşarea lui, este încununarea luptei sale, a sacrificiului pe care l-a făcut pentru oameni, a suferinţelor pe care le-a îndurat.

Idealurile lui Don Quijotte nu-l pot duce la eliberare. El nu-şi poate afla locul nici printre cei de felul lui Murcio sau al ducelui, dar nici nu are aptitudinile necesare « pentru a fi cetăţean al Republicii înfometate, sîngerînde, condusă de oameni care vor cu orice preţ să ducă furtuna poporului la victorie şi să aducă poporul . . . în pămîntul făgăduinţei. » Numai după ce furtunile se vor fi potolit, pămîntul făgăduinţei va fi fost atins, numaiatunci îşi va putea afla şi Don Quijotte descătuşarea, eliberarea din captivitatea propriilor sale contradicţii şi va fi chemat de popor.

Teatrul lui Lunacearski este un teatru filozofic, un teatru de idei, de confruntări, de opinii şi poziţii ideologice, aşa cum în anii aceia din ajunul Revoluţiei aflăm şi în creaţia lui Gorki *(Copiii Soarelui, Bătrînul)* şi a lui Leonid Andreev *(Spre stele, Anatema, Viaţa omului* etc.*)* Cu tot vestmîntul lor istoric, nu putem să nu simţim în ele zbuciumul Rusiei în acel moment de răscruce al drumului său, nu putem să nu auzim glasurile contemporanilor autorului însuşi confruntîndu-se într-o amplă dezbatere pledînd pentru libertate sau împotriva ei, justificînd puterea tiranică sau incriminînd-o, oscilînd între luptă şi contemplare, răzvrătire şi nonviolenţă, progres şi idealuri patriarhale. Am putea spune că întregul teatru al lui Lunacearski este dominat de atari antiteze şi îndeosebi de contrapunerea tiranie-libertate. Regele Dagobert-Cruel *(Bărbierul Regelui)*, ducele, Murcio *(Don Quijotte eliberat)*, Cancelarul, împăratul *(Cancelarul şi lăcătuşul)* profesează toţi, cu mici variaţii, acelaşi principiu al puterii despotice, tiranice, asupritoare. Murcio face elogiul « fericirii de a fi fiară sălbatică ». « Fericirea — spune el — e să simţi că forţele a milioane de oameni sînt îndrepate spre tine, ţi-au fost total încredinţate ca unui dumnezeu . . . Puterea ! Iată cuvîntul care spune tot : cuvînt fermecat, cuvînt îmbătător » . . . În replică se înscriu apărătorii drepturilor şi ai libertăţii poporului, Don Rigo, Gabriel, Hans, Friedrich Starck etc. Lunacearski opune permanent tiraniei revoluţia, lupta poporului pentru cucerirea libertăţii sale, şi este uşor de înţeles ce rezonanţă actuală putea avea aceasta pentru cititor, dar mai ales, pentru spectator, în anii aceia îndată după biruinţa Revoluţiei din Octombrie, cînd piesele lui Lunacearski s-au jucat cu succes în premieră într-o serie de teatre ale Uniunii Sovietice.

Deşi unii dintre criticii contemporani au vorbit despre caracterul nescenic al pieselor lui Lunacearski — lucru infirmat de altfel de succesul pe care l-au avut şi continuă să-l aibă unele dintre ele — nu putem să le contestăm o serie de reale calităţi dramatice : conflicte puternice, confruntări, ciocniri de fapte, de caractere subliniate prin valorile poetice şi rezonanţele aforistice deosebite ale replicilor, ale dialogurilor şi monologurilor, zugrăvirea unor personaje pregnante, impunătoare. Am putea spune că, într-o anumită măsură, Lunacearski a realizat în teatrul său dezideratul cîndva exprimat de Gorki de a vedea pe scenă « oameni cu soare în sînge ». Asemenea oameni sînt în piesele sale luptătorii, conducătorii mişcărilor revoluţionare populare (Friedrich Starck, Gabriel, Don Rigo etc.) cei ce opun tiraniei forţa revoluţionară a masei şi reuşesc să deţină victoria. Apelînd cu multă iscusinţă la fantastic, folosind nu mai puţin decît Leonid Andreev simbolurile, Lunacearski nu uită nici o clipă caracterul agitatoric al teatrului, ceea ce în cazul lui era o preocupare majoră. Întocmai ca şi *Misterul Buff* al lui Maiakovski, piesele lui Lunacearski se înscriu ca pioniere ale dramaturgiei sovietice, ca preocusoare ale acelei specii a dramei eroice, care avea să-şi găsească una din cele mai bune expresii în *Tragedia optimistă*.

https://biblioteca-digitala.ro

OSWALD DE ANDRADE

REGELE LUMÎNĂRILOR

ABELARDO I • ABELARDO II • HELOISA DE LESBOS • IOANA cunoscută sub numele de Joao des Divas • TOTO FRUTA DO CONDE • COLONEL BELARMINO • DONA CESARINA • DONA POLOCHINIA • PERDIGOTO • AMERICANUL • CLIENTUL • INTELECTUALUL • PINOTE • SECRETARA • DEBITORI, DEBITOARE • PONTO

Sao Paolo. Biroul de camătă al lui «Abelardo et Abelardo». Un portret al Giocondei. Cutii îngrămădite. Un divan futurist. Un birou Louis XV. Un sfeşnic din tinichea. Un telefon. Un semnal de alarmă. O vitrină cu lumînări de toate dimensiunile şi culorile. În dreapta, o uşă enormă din fier, care se poate deplasa orizontal, pe nişte roţi, lăsînd astfel să se vadă în interior grilajul unei cuşti de animale. O agendă, nişte sertare cu următoarele etichete: NETREBNICI, RĂI DE PLATĂ, PUNCTUALI, RECLAMAŢI, *Iar pe cealaltă coloană:* AMANETĂRI, LICHIDĂRI, SINUCIDERI, RUINĂRI.
Prin fereastra larg deschisă intră zgomotul matinal al oraşului şi se aude ţăcănitul maşinilor de scris din anticameră.

ABELARDO I; ABELARDO II; CLIENTUL

ABELARDO I *(discută cu clientul. Apasă pe un buton şi se aude un zgomot puternic de sonerie)*: Să vedem . . .

ABELARDO II *(îmbrăcat într-un costum de îmblînzitor de animale şi încălţat cu cizme. Are freză şi mustăţi mari, răsucite. Monoclu. Şi un revolver la brîu)*: La dispoziţia dumneavoastră, domnule Abelardo.

ABELARDO I: Adu-mi dosarul omului acesta.

ABELARDO II: Imediat. Cum se cheamă?

CLIENTUL *(fisticit, cu pălăria în mînă, o cravată făcută din funie, la gîtul lui subţire)*: Manuel Pitanga de Morais.

ABELARDO II: Meseria?

CLIENTUL: Eu eram proprietar cînd am venit aici pentru întîia oară. Pe urmă

https://biblioteca-digitala.ro

am fost doi ani funcţionar la Căile ferate din Sorocabana. Primul împrumut cred că a fost făcut cînd mi-a născut nevasta. Cînd a făcut fata...

ABELARDO II: L-am găsit. Se află la « RĂI DE PLATĂ » (*Scoate dosaurl cuvenit, i-l dă lui Abelardo I şi iese*).

ABELARDO I (*examinează*): Ia uite! Asta nu mai e negustorie domnule Pitanga! Ai făcut primul împrumut la sfîrşitul anului 1929. Ai lichidat în mai 1931. Ai făcut altul în iunie 1931, şi sîntem în '33. Le-ai tot reînnoit. Acum două luni ai renunţat la plata dobînzii... Nu e negustoreşte...

CLIENTUL: Exact. Am făcut al doilea împrumut din pricina întîrzierii plăţilor la Căile ferate, ştiţi, cînd cu revoluţia din '30... Primul a fost cînd cu naşterea. Fetiţa a împlinit apoi doi ani. Şi revoluţia din '30... A fost o întîmplare nefericită care a complicat totul...

ABELARDO I: Dumneata ştii că sistemul casei este de a reînnoi. Dar nu putem lucra cu cine nu plăteşte dobîndă.
Din asta trăim, doară. Dumneata ai comis cea mai mare greşeală împotriva securităţii negoţului nostru şi... sistemul casei...

CLIENTUL: Dar numai de două luni încoa nu mai pot plăti camăta.

ABELARDO I: Două luni. Dumneata crezi că e puţin?

CLIENTUL: Tocmai de asta eu vreau să lichidez. Să cădem de acord. Ca să nu fiu sechestrat. Ce dracu! Dumneavoastră aţi ajutat atîta lume. Sînteţi prieten, doar, al tuturor... De ce să nu faceţi şi cu mine un acord?

ABELARDO I: Aici nu se fac acorduri. Se fac plăţi.

CLIENTUL: Dar eu mă aflu într-o situaţie tristă. Nu pot plăti totul, domnule Abelardo. Poate voi obţine un avans ca să pot lichida...

ABELARDO I: Cu toate că nu eşti punctual, o să examinăm propunerile dumitale.

CLIENTUL: Dar eu am fost puncatul doi ani şi jumătate. Am plătit cît am putut. Datoria mea era de o mie de cruzeiros. Numai plătind camăta eu v-am adus aici, în casa asta, mai mult de două mii şi jumătate. Şi pînă acuma nu m-am folosit de legea împotriva cametei.

ABELARDO I (*întrerupîndu-l brutal*): Ah! dragă prietene. Faci apel la povestea aceea samavolnică şi imorală. Dacă vorbeşti de legea cametei, apoi atunci rupem negustoria... Ieşi afară de aici!

CLIENTUL: Păi, domnule, Abelardo. Dumneata doar mă cunoşti! Sînt incapabil de aşa ceva!

ABELARDO I: Nu-mi mai vorbi de o astfel de monstruozitate că trimit să te execute chiar astăzi. Am să-ţi iau pînă şi hainele, auzi? Pînă şi cămaşa de pe tine.

CLIENTUL: Eu nu vreau să profit, domnule Abelardo. Vreau să vă plătesc. Dar vreau şi eu să vă propun un acord. Situaţia mea e tristă... N-am nici o vină că am fost concediat. M-am angajat încă odată. M-au dat afară. Economie. Nu mi-am trimis fetiţa la şcoală fiindcă nu-i pot cumpăra încălţăminte. O să murim de foame. Uneori n-avem ce mînca. Nevasta mi s-a îmbolnăvit tocmai acuma. Şi sînt un om harnic. Am căutat de lucru peste tot, dar zadarnic. N-am auzit decît nişte NU-uri enorme. Cît cerul. Acum m-am apucat de scriptologie şi lucrez la nişte registre. Ciubucuri. Trebuie să reuşesc... Vreau să văd dacă obţin vreun avans ca să vă pot plăti.

ABELARDO I: Dar în definitiv, dumneata ce-mi propui?

CLIENTUL: O mică reducere în capital.

ABELARDO I: În capital! Dumneata eşti nebun! Să reduc din capital? Asta niciodată!

https://biblioteca-digitala.ro

CLIENTUL: Dar eu v-am plătit pînă acum de două ori pe cît am împrumutat.

ABELARDO I: Spune-mi un lucru, domnule Pitanga. Eu am venit la dumneata să te rog să semnezi poliţa asta? Maşina mea s-a oprit în faţa casei dumitale ca să te rog să-mi accepţi banii? Cu ce drept îmi propui dumneata o reducere din capitalul pe care ţi l-am împrumutat?

CLIENTUL *(buimac)*: Eu am plătit de două ori . . .

ABELARDO I: Pleacă de aici *(se ridică)* ieşi sau chem poliţia. E suficient dacă dau semnalul crimei în aparatul ăsta. Poliţia încă mai există . ..

CLIENTUL: Ca să-i apere pe capitalişti şi crimele lor!

ABELARDO I: Ca să-mi apere banii. Vei fi executat chiar azi. *(Sună soneria)* Abelardo.! Dă ordin să-l execute. În stradă! Ieşi! Împuşcă-l. E sistemul casei.

CLIENTUL: Dar eu nu sînt decît un fricos! *(Începe să plîngă)* Dumneavoastră abuzaţi de un om slab de fire, de un fricos!

(Aceiaşi, în afară de client)

ABELARDO I: Nu mai lăsa pe niciunul să intre aici. Abelardo!

ABELARDO II: Cuşca e plină . . . domnule Abelardo.

ABELARDO I: Şi apoi, scena asta cred că ajunge ca să afle publicul ce ne poate pielea. Nu mai am nevoie să vorbesc cu nici unul din clienţii mei. Sînt toţi la fel. Mai ales, nu-mi aduce taţi care nu pot cumpăra încălţăminte pentru copiii lor.

ABELARDO II: Asta se plînge de burtă-plină. N-are doar o droaie de copii. O singură progenitură . .. Familie mică!

ABELARDO I: Nu confunda lucrurile, domnule Abelardo! Familie înseamnă cu totul altceva. Progeniturile sînt ale proletarului. Familia cere proprietăţi şi vice-versa. Cine n-are proprietăţi trebuie să aibă progenituri. Pentru lucru, copiii sînt averea săracului.

ABELARDO II: Nimeni nu mai crede azi în asta.

ABELARDO I: Din cauza dezordinei sociale, a şomajului, a Revoluţiei din Rusia. Omul ăsta avea o căsuţă a lui. Avea drept la familie. Casa a pierdut-o. Atunci să facă copii! Aşa că, domnule Abelardo, familia şi proprietatea sînt ca doi flăcăi care frecventează aceleaşi chefuri . . . Atunci cînd pîinea există din abundenţă. Dar cînd pîinea lipseşte, una iese pe uşă, cealaltă zboară pe fereastră . . .

ABELARDO II: Familia este idealul omului, ca şi proprietatea, de altfel. Şi dudula Heloisa e ca un înger!

ABELARDO I: Dumneata ştii că nu mai există nuici una ca ea. Doar n-o să mă însor cu sora ei mai mică, cea poreclită « băleţoi cu toane » şi Joao dos Divas . . . Şi nici cu frate-său, mezinul, pe care toţi îl ştim de Toto Fruta do Conde!

ABELARDO II: Un degenerat . . .

ABELARDO I: Lucruri scuzabile şi obişnuite pentru o veche familie! Heloisa, în afară de viciile care i se reproşează . . . Dumneata pricepi, că doar toată lumea ştie. Heloisa de Lesbos! Toţi au rîs cînd am cumpărat o insulă în Rio de Janeiro, ca să ne căsătorim. Spuneau că e în Grecia. Şi cu toate astea, ea este, totuşi, cea mai decentă floare din acest vechi arbore din Sao Paolo. Una din familiile fundamentale ale Imperiului.

ABELARDO II: Bătrînul e complet ruinat. A dat creditorilor tot ce mai avea.

ABELARDO I: Ce importanţă are? Pentru noi, oameni cu vederi înaintate, care nu cunoaştem decît un lucru, rece, adică valoarea banului, să cumperi aceste resturi de blazon încă mai este o afacere; face impresie într-o ţară feudală ca a noastră. Dumneata ştii că Sao Paolo n-are decît zece familii din acestea?

https://biblioteca-digitala.ro

ABELARDO II: Şi restul populaţiei?
ABELARDO I: Restul? Proletariat! Ceea ce fac eu şi dumneata la rîndul dumitale, este să ne zmulgem din rîndul proletariatului şi să tindem spre familie, cumpărînd vechile blazoane; asta seamănă a teatru tipic secolului XIX. Dar în Brazilia încă e la modă.
ABELARDO II: Da, dar burghezia n-a produs decît un teatru de clasă. Prezentarea clasei din care făcea parte. Astăzi evoluăm. Ajungem la « spanacoprezentare ».
ABELARDO I: Ia uită-te în borderou . . . Să vedem ce ne trimite Banca?
ABELARDO II: Pfu! O avere! Sîntem în oţet, domnule Abelardo!
ABELARDO I: Nu mai spune . . .
ABELARDO II *(citind)*: Cinci mii şapte sute şaptezeci de cruzeiros. Domnul Carlos Magalhaes de Morais Benevides Fonseca. Ăsta era cineva . . . Îl reînnoim? De două luni încoace nu mai plăteşte camăta.
ABELARDO I: Se reînnoieşte.
ABELARDO II: « Antunes et Lapa » . . . trei mii de cruzeiros. Am şi făcut protestarea poliţei. Mangioni . . . Luis, ăla de la jocurile de noroc. Dr. Joao Carlos de Meneses Rocha . . . două mii.
ABELARDO I: Pune-l deoparte pentru protestarea poliţelor.
ABELARDO II: Barão de Gama Lima, cinci sute cruzeiros I. . .
ABELARDO I: Pentru protestarea poliţelor.
ABELARDO II: Moura Melo . . . şapte sute cruzeiros.
ABELARDO I: Pentru protestare.
ABELARDO II: Abraão Calimeiro . . . zece mii.
ABELARDO I: Pentru protestare.
ABELARDO II: Carlos Peres . . . Asta a fost protestat încă de alaltăieri . . .
ABELARDO I: El n-a cerut reînnoire?
ABELARDO II: Nu.
ABELARDO I: Şi de ce mă rog?
ABELARDO II: A băut două pahare de limonadă cu iod. S-a publicat la jurnal. *(Citeşte)* Zice că e în stare de comă, la Santa Casa . . .
ABELARDO I: Trimite-l pe Benviudo să pună sechestrul. Repede. Înainte ca el să moară şi să se închidă mustăria . . .
ABELARDO II: Aşa e. Aceasta e . . . a funcţionarului ăla, Domnul Farfurie Curată . . . Ăsta e curăţat şi de farfurii! Şi-a trimis fata pe la noi.
ABELARDO I: E frumoasă?
ABELARDO II: Ca un boboc. Optsprezeee ani . . . Şi nişte dinţişori . . .
ABELARDO I: Şi-a trimis şi fata? Luna trecută a venit nevastă-sa.
ABELARDO II: Am văzut-o. Convenabilă. Dar prea vorbăreaţă. Voia să ştie unde locuieşte domnul Abelardo, s-a interesat de insula pe care aţi cumpărat-o, şi unde o să oficiaţi căsătoria. Şi spunea că o să luaţi în avion o mare parte din lumea bună din Sao Paolo.
ABELARDO I *(bătînd cu piciorul într-o cutie mare de carton)*: Ce e asta?
ABELARDO II: Forme de pălării *(şi arată sfeşnicul de tinichea)*, sechestrul de la madam Lanale. N-avea decît asta şi candelabrul acela. Aproape că n-ajunge nici pentru plata portăreilor.
ABELARDO I: Şi mobilele . . .?
ABELARDO II: Au rămas în stradă harcea-parcea. Erau două piese vechi de tinichea. Mare scandal s-a mai iscat! Statul-major a trebuit să intervină brutal. Poporul protesta. Se adunase lumea.
ABELARDO I: Care stat-major?

https://biblioteca-digitala.ro

ABELARDO II: Ofiţerii de la justiţie . . .
ABELARDO I: Dar pilda a rămas!
ABELARDO II: Şi va da roade.
ABELARDO I: Toată mahalaua ştie că am pus sechestru fiindcă nu mi-a plătit 200 cruzeiros. Tot oraşul va afla. Poate am cheltuit mai mult cu asta. Dar ce importanţă are. « Dura lex », aşa am învăţat la facultatea de drept !
ABELARDO II: Şi să fi văzut vaiete. Văduva se jeluia şi striga de la fereastră: « Gli orfani ! Gli orfani ! Non abiamo piu lavoro ! »
ABELARDO I: Ce?
ABELARDO II: Voia să spună că orfanii nu mai aveau ce mînca. Fiindcă le-am luat uneltele de lucru.
ABELARDO I: Mizerabila ! . . .
ABELARDO II: Nu poţi prospera fără să întîmpini multe neplăceri. Ba chiar foarte multe.
ABELARDO I: Dacă n-ar fi aşa, cum mi-aş asigura depunătorii. Dacă n-aş trage din cealaltă parte? Ofer dobînzi pe care banca nu le plăteşte. Dobînzile pe care le plăteau numai cîţiva pe timpurile cele bune. Patru şi chiar cinci la sută pe an.
ABELARDO II: Banul tot la ban trage. Secţia financiară e înţesată.
ABELARDO I: Ofer garanţii bune. Dar cer şi eu la rîndul meu, cînd dau cu împrumut.
ABELARDO II: Între 5 şi 10% pe lună . . . Din filantropie. (*Telefonul*) Cred că e fratele dumneavoastră.
ABELARDO I: Fratele şi în acelaşi timp şi avocatul meu.
ABELARDO II: Da domnule. Imediat (*Pentru Abelardo*): Zice că a intrat la tribunal cu trei executori. Vrea să vă vorbească.
ABELARDO I (*la telefon*): Cum? Eu sînt . . . Abelardo. Teodor? Vrea să facă uz de legea cametei ! Mare bestie . . . Şi cere reînnoire ! Linşează-l pe individul ăsta. Dă-i cu flit şi aruncă un chibrit aprins pe el. (*Trînteşte telefonul*) Se sechestrează şi banditul ăsta. Legea contra cametei ! Mizerabili ! Bolşevici ! De aia se ruinează ţara ! Şi există un neisprăvit care vrea să profite de această samavolnicie.
ABELARDO II: Legi sociale . . .
ABELARDO I: Clică de şarlatani. Să reducă dobînzile. Să-mi ia dreptul sacru de a da cu împrumut banii mei cu dobînda pe care eu o vreau ! Şi pe care toţi o acceptă. Ba mai mult. Care vin la mine implorîndu-mă. Eu sînt acela care merge să-i caute ca să semneze poliţe? Sau ei sînt aceia care toată ziua se înghesuie în sala mea de aşteptare? Deschide cuşca !
ABELARDO II (*se supune întru totul . . . Uşa de fier se deplasează greoi*).

Mai mulţi clienţi

Clienţii apar îmbulzindu-se printre grilajul cuştii. E o colecţie pestriţă, de săraci, care aşteaptă. Bărbaţi şi femei care rămîn încremeniţi privind imensa cravaşă a lui Abelardo II.
ABELARDO I: În stradă. Nu mai închei nici o negustorie. Vreau să închid şandramaua.
VOCI DIN CUŞCĂ: Pentru Dumnezeu ! Măcar de milă ! Eu n-am cu ce plăti chiria ! Reînnoiţi-mi contractul ! Am dat faliment !
ABELARDO I: În stradă ! Nimeni nu mai poate munci într-o ţară ca asta ! Cu asemenea legi monstruoase !
VOCILE: Eu va trebui să închid fabrica ! N-am cu ce-i plăti pe cei 200 de munci-

https://biblioteca-digitala.ro

tori şi-or să rămînă muritori de foame ! Aveţi milă ! Includeţi dobînzile în capital ! Vă dăm garanţii serioase !

ABELARDO I *(către Abelardo II)*: Închide uşa asta. Nu vreau să mai primesc pe nimeni ! *(Abelardo II pleşnete cu cravaşa lui de îmblînzitor).*

VOCILE: Vom înşela chiar guvernul ! Salvează-ne ! Salvează-ne !

ABELARDO I: Afară ! Canalii ! Ştiu eu cum mă trataţi pe urmă.

Abelardo II îi face să se retragă din faţa grilajului, plesnind din cravaşă şi amenin-ţînd cu revolverul.

O VOCE DE FEMEIE: Doamne Dumnezeule ! N-avem ce mînca ! Eu nu plec de aici ! Aştept pînă la noapte ! Sînt nenorocită !

VOCILE IRITATE *(Abelardo II se străduieşte să încuie poarta de fier)*: Canalie ! Escroc ! Ne-ai supt sîngele ! Hoţ ! Nu plecăm de aici !

UN ITALIAN: Pamarona ! Momanjo isto capitalista !

O FRANŢUZOAICĂ: Sale cochon ! Si c'est possible ! Con !

UN RUS ALB: Svoloch !

UN TURC: Jóje paga batéca ! Non izacuta Jóje . . .

VOCILE *(în cor)*: Asasinule !

ABELARDO I: Încuie şi trage cu arma ! *Abelardo II trage cu revolveul în aer. Clienţii se retrag strigînd. Se trage poarta de fier care zornăie.)*

ABELARDO I *(rîzînd)*: Ah, dumneata ! Dragostea mea ! În orele de birou !

HELOISA: În fond, şi căsătoria noastră este o negustorie . . .

ABELARDO I: De aceea te îmbraci à la Marlene?

HELOISA: Dar n-o să fie o negustorie ca astea pe care le închei dumneata cu banda aceea de disperaţi care ieşiră de-aici vociferînd . . . Încă mai aşteaptă mulţi, acolo jos. Sînt femei bătrîne, fete tinere, turci, italieni, ruşi refugiaţi, o faună de ospiciu.

ABELARDO I: Nenorociţii ! Le-am omorît foamea, dîndu-le iluzii !

HELOISE: Şi cum îi tratezi în halul ăsta?

ABELARDO I: Ca să-ţi ofer dumitale o insulă. O insulă numai pentru dumneata !

Aceiaşi şi Abelardo II

ABELARDO II *(intrînd)*: E unul care nu vrea să plece. Se opune cu îndărătnicie. E un client nou.

ABELARDO I: Cine e?

ABELARDO II: Un intelectual. Zice că nu pleacă fără să vă vadă. Vrea să vă facă biografia; ilustrată. Cu fotografii. Zice că va ieşi o carte mare. Groasă !

ABELARDO I: Spune-i să intre. Vreau să-l cunosc. *Aceiaşi şi Pinote — intelectualul.*

PINOTE *(intră cu pălăria de poet în mînă. O cravată fistichie. Surîde. Face uz de « maniere elegante ». Poartă un cuţit enorm în loc de baston)*: Bună ziua, maestre !

HELOISA *(scoate un ţipăt prelung)*: Ah, cuţitul !

ABELARDO I: Dezarmează-l ! Ce e asta? ! *(Abelardo II se năpusteşte asupra intelectualului şi-i zmulge cuţitul lui simbolic).* Cum permiţi să intre aicea oameni înarmaţi ?

PINOTE *(scuzîndu-se mieros)*: E inofensiv . . . e din lemn.

ABELARDO I: Mărturiseşte mai bine că plănuiseşi un atentat ! Haide, spune !

PINOTE: Nicidecum ! Drept cine mă luaţi, domnule? E un cuţit profesional, inofensiv, nu taie . . .

ABELARDO II *(examinîndu-l)*: E plin de sînge . . . sînge închegat . . .

PINOTE: Cîteva mici lovituri . . . ca să-mi cîştig pîinea . . . *(La un gest al lui Abelardo I ia loc. Abelardo II rămîne în fundul scenei, susţinîndu-şi faţa cu amîndouă mîinile*

https://biblioteca-digitala.ro

în poziție orizontală ca un sclav antic). Criza ne obligă . . . dar nu sînt gangster, nu. Eu sînt biograf. Trăiesc din munca mea. Nu mai sînt la vîrsta cînd se pot scrie romanțe, poezii . . . Teatrul național a devenit teatru tezist. Dar eu îmi recunosc ignoranța; nu pricep nimic din politică. Și nici nu vreau, de altfel, să pricep . . .

ABELARDO I: Sînteți un revoltat?

PINOTE: Chiar de loc. Am fost cînd eram elev. Astăzi sînt aproape un conservator ! Ceea ce îmi lipsește este convingerea.

ABELARDO I: Ai veleități sociale . . .? vreau să spun . . . bolșevice? . . .

PINOTE: Nu, domnule ! La drept vorbind, simt chiar un fel de greață pentru oamenii de rînd . . . ăștia cu munca . . . nu le merge cu mine !

ABELARDO I: Foarte bine !

PINOTE: Niște nespălați care miros urît.

HELOISA: Fiindcă nimeni nu le dă săpun ca să se spele.

ABELARDO II: Dacă nici pîine nu le dă, dar săpun . . .

ABELARDO I *(liniștindu-l pe Pinote care se întoarce către Abelardo II)*: Nu vă deranjați ! El e socialist. Dar moderat; cuțit de lemn ca al dumitale. *(Surîd amîndoi)* Dar în definitiv, care e genul literar pe care-l cultivi dumneata, amice?

PINOTE: Marile personalități ! Vreau să fac ca Ludwig. Să scriu despre marile vieți. Nu există misiune mai nobilă pe această planetă. Eroii epocii !

ABELARDO I: Poate să fie extrem de periculos. Dacă în biografiile dumitale îi exalți pe eroii populari și dușmanii societății? Închipuiește-ți dacă dumneata scrii despre răscoala marinarilor, scoțîndu-l în relief pe Juan Candido . . . sau pe vreun comunist mort în timpul vreunei consfătuiri !

PINOTE: Nu e nici un pericol. M-ar urmări poliția.

ABELARDO I: Atunci sînteți un intelectual urmărit de poliție . . .

PINOTE: Mă străduiesc să mă mențin într-o atitudine moderată și aleasă !

ABELARDO I: Ați publicat pînă acum ceva?

PINOTE: Da. O cărțulie. Viața lui Estacio de Sa. N-a ieșit prea grozavă. Dar acum fac alta . . . Cred că va ieși bine . . .

ABELARDO I: Viața lui Carol cel Mare? . . .

PINOTE: Nu. Viața lui Pascal Carol cel Mare. Un lucru inofensiv . . .

HELOISA: Atunci cărțile dumitale pot fi citite de domnișoare . . .

PINOTE: De bună seamă. Eu vreau să fiu un Delly social! Înțelegeți?

ABELARDO I: Perfect. O literatură dulceagă. Înșelînd fetele asupra vieții. Înlocuind soluțiile de viață cu soluțiile « livrești » sau « teatrale ». Freud . . .

PINOTE: Oh ! Freud e subversiv . . .

ABELARDO I: Un piculeț. Dar fii atent că dacă n-ar fi existat el, noi am fi fost mult mai demascați. El ignoră lupta de clasă. Sau se face că o ignoră. E mare lucru !

HELOISA: E distractiv, cînd lumea este emancipată. *(Scoate o țigară și fumează).*

PINOTE: Eu prefer viețile!

ABELARDO I: Nu practicați literatura de ficțiune?...

PINOTE: În Brazilia asta nu merge !

ABELARDO I: Mda ! Cea de fricțiune e cea care prinde. Așa trebuie să fie, dragă amice. Închipuiește-ți că voi, cei care scrieți, ați fi independenți ! Ar fi potopul! Răsturnare totală ! Banii sînt buni numai în mîinile celor care n-au talent. Voi scriitorii, artiștii, trebuie să fiți menținuți de societate în cea mai cruntă și permanentă mizerie ! Ca să serviți ca niște buni lachei, supuși și serviabili. Asta e misiunea voastră socială !

HELOISA: Faceți versuri?

https://biblioteca-digitala.ro

PINOTE: Numai cînd e nevoie . . . Catrene . . . Acrostihuri . . . Sonete . . . Reclame

HELIOSA: Futuriste?

PINOTE: Nu, doamnă. Eu am fost futurist. Am ajuns să cred în independenţă . . . Dar a fost o tragedie! Începuseră să mă ia drept nebun. Se uitau chiorîş la mine. Nu voiau să mă mai primească. Copiii îmi plîngeau acasă. Am trei copii. La jurnal nu-mi mai plăteau din cauza crizei. A trebuit să trăiesc din ciubucuri. Ah! Am renegat totul. Am inventat instrumentul acela *(arată cuţitul)* şi m-au numit paseist.

ABELARDO I: Dar care e culoarea dumitale politică în aceste zile agitate de frămîntări sociale?

PINOTE: Eu îmi păstrez o poziţie intermediară, neutră . . . Nu mă bag . . .

ABELARDO I: Neutră! E de neînţeles! Inadmisibil! Nimeni nu poate fi neutru în zilele noastre. E în serviciul celor de jos.

PINOTE: Dar cum altfel?

ABELARDO: I Serviţi-i atunci pe cei de sus, dar nu numai cu biografii neutre. Avem nevoie de lachei . . .

PINOTE: Da, dar se aude că Revoluţia Socială se apropie. În toată lumea. Dacă se întorc lucrurile?

ABELARDO I: Vei muri împuşcat cu toate onorurile. E preferabil să mori ca duşman decît ca simpatizant.

PINOTE: Şi familia mea . . . Cei trei copii?

ABELARDO I *(se ridică furios)*: Ieşi de aici, mişelule! Oportunistule! Nu-ţi dau nici zece cruzeiros, crede-mă! Clasa mea are nevoie de lachei, auzi? Îmbracă uniforma! Afară! *(Abelardo îi dă cuţitul intelectualului care n-ar prea vrea să plece. Apoi se retrage).*

Aceeaşi, fără Pinote-intelectualul şi Abelardo II

HELOISA: Săracul!

ABELARDO I: Se va întoarce. Purtînd cămaşă galbenă, albastră sau verde. E din cei cu halebardă. Şi va fi gardian la uşa mea. Şi mă va apăra cu propria lui viaţă de marea galbenă care ameninţă să urce, să ceară lumii socoteală! Intelectualul trebuie tratat astfel. Copiii care plîng în casă, femeile fricoase, slabe, înfometate sînt armele noastre! Numai din mizerie vor intra supuşi completamente în serviciul nostru! Şi astfel vom avea lăudători, mîini de lucru şi garanţii. Ei vor apăra poziţiile mele şi insula ta, amorul meu!

HELOISA: Da, dar o insulă braziliană! . . . Aproape că nu mai vreau.

ABELARDO I: Cheiul . . . Unde vaporul dumitale a acostat . . . După ce vei fi trecut prin multe ţări . . . după ce vei fi văzut peisaje minunate . . .

HELOISA: Portul meu sigur . . .

ABELARDO I: Un port de curînd curăţit . . . Cu magazine . . . Macarale . . . Şi o puzderie de muncitori care să ne aducă bani.

HELOISA: În schimbul libertăţii mele. Ajunserăm la căsătorie . . . Şi la început dumneata spuneai că este cea mai imorală dintre toate instituţiile omeneşti.

ABELARDO I: Dar cea mai utilă pentru clasa noastră . . . Fiindcă apără moştenirea. . .

HELOISA: În sfîrşit . . . iată-mă vîndută. Ca o marfă de valoare . . . Nu neg, sînt o fiinţă prost educată în pensioanele milionarilor din Elveţia, în saloanele tapisate din Sao Paolo . . . trăind în beţii, lenevie şi aventuri . . . şi n-am putut suporta mai mult de doi ani mizeria din jurul meu . . . *(Tăcere)* Şi admiraţia pe care dumneata mi-ai stîrnit-o, prin firea dumitale calculată şi rece, prin impresionanta dumitale victorie tocmai în momentul ruinării tuturora . . . Şi chiar cinismul şi indiferenţa dumitale în faţa suferinţelor umane . . .

ABELARDO I: Nu cunosc decît un singur lucru: realitatea. Şi de aceea te doresc

https://biblioteca-digitala.ro

pe dumneata care nu eşti decît un vis pur . . .

HELOISA *(arătînd tabloul Giocondei)*: De ce ţii tabloul acela acolo?

ABELARDO I: Gioconda . . . O frumuseţe . . . Primul zîmbet burghez . . .

HELOISA: Dar dumeata eşti realist. Cred că tocmai de-asta te-ai îmbogăţit atît de repede. În timp ce familia mea s-a îmbogăţit într-o sută de ani şi a sărăcit în doi . . .

ABELARDO I: În 1898 au fost nevoiţi să lucreze pentru mine mii de fiinţe omeneşti . . . *(Tăcere apăsătoare)*

HELOISA: Se spun atîtea lucruri despre dumneata, Abelardo . . .

ABELARDO I: Cunosc . . . Escalada crimelor . . . pe care am învins-o cu curaj. Sub tăcerea cumpărată a ziarelor şi orbirea dreptăţii clasei mele ! Spectrul trecutului . . . Oamenii pe care i-am trădat şi asasinat. Femeile pe care le-am părăsit . . . Sinuciderile . . . Contrabanda şi jafurile. Tot arsenalul teatrului moralist al străbunilor noştri. Nimic din toate astea nu mă impresionează şi nici publicul nu se mai lasă impresionat . . . Cheia miraculoasă a îmbogăţirii, o cheie Yale . . . Mă joc cu ea !

HELOISA: Panica . . .

ABELARDO I: De ce nu? Panica provocată de industria cafelei. Cu bani englezeşti am cumpărat cafea de la uşa moşierilor disperaţi. Posedînd secretele guvernului în ceea ce privea cafeaua, am jucat tare şi sigur! Am îngrămădit aurul într-o parte şi ruina în cealaltă. Dar mai există şi munca constructivă, Industria . . . În faţa decăderii parţiale provocată de criză, am stat şi am calculat . . . Am descoperit şi am stimulat decăderea întorcîndu-mă la lumînări . . . sub egida capitalului american.

HELOISA: Rămăseşi cu numele de rege al lumînărilor !

ABELARDO I: Onorabil ! Ah, mizerabil rege al lumînărilor celor ce sînt în agonie. Rege al lumînărilor de seu. Şi al lumînărilor medievale la lumina cărora adormeam cînd eram copii gîndindu-ne la negresele bătrîne . . . Şi al lumînării micului burghez ce-i luminează paraclisul sau scriptele din casă . . . Întreprinderile electrice au închis din pricina crizei . . . Cine mai putea plăti lumina electrică? . . . Lumînarea s-a întors pe piaţă graţie mîinilor mele prevăzătoare. Iată cum produc lumînări de toate dimensiunile şi de toate culorile. *(Arată galantarul cu lumînări)*. Pentru sărbătorile Sfintei Fecioare, pentru prăvălioarele unde se fac vînzări sau se joacă noaptea cărţi, pentru plozi ca să-şi poată face lecţiile, pentru contrabandiştii de pe mare; iar lumînarea cea mare e lumînarea agoniei, lumînărica aceea din seu pe care am răspîndit-o în întreaga Brazilie. Într-o ţară medievală ca a noastră, cine îndrăzneşte să treacă pragul eternităţii fără o lumînare în mînă? Moştenesc bănuţul fiecărui mort naţional !

HELOISA *(visînd)*: Tatăl meu era Colonelul Belarmino cel ce avea odinioară şapte moşii, casa aceea somptuoasă din Higienopolis . . . acţiuni, automobile . . . Două fete decăzute, doi băieţi corupţi . . . Locuieşte acum în căsuţa aceea mică de la Penha şi merge la biserică să-i ceară lui Dumnezeu dreptatea pe care guvernul nu i-a dat-o . . .

ABELARDO I: N-a dat-o celor ce nu pot trăi fără împrumuturi.

HELOISA: Părinţii mei . . . unchii mei . . . verii mei . . .

ABELARDO I: Vechii seniori ai pămînturilor care trebuiau să cedeze locul noilor seniori ai pămîntului !

HELOISA: Şi totuşi se aude că s-a terminat cu epoca seniorilor şi a latifundiarilor . . .

ABELARDO I: Dumneata ştii că exemplul meu dovedeşte exact contrariul. Încă n-am acelaşi număr de moşii pe care-l avea tatăl dumitale, dar posed o suprafaţă cultivată mult mai mare decît avea el în momentul lui de apogeu.

https://biblioteca-digitala.ro

HELOISA: Acum zece ani... Şi sacul de cafea se vindea la 1200 cruzeiros.

ABELARDO I: Sîntem de fapt într-un punct critic în care pot predomina micile proprietăţi, dar numai aparent şi numeric. Însă niciodată ca putere financiară. În capitalism mica proprietate va avea aceeaşi soartă cu acţiunile izolate în societăţile anonime. Posesorul unei singure acţiuni este un mit economic, dragă domnişoară şi logodnica mea scumpă, concentraţia capitalului este un fenomen pe care îl simt sub mîinile mele. În virtutea legii convenţiei, cei puternici îi vor înghiţi pe cei slabi. Aşa se face că marile latifundii din Sao Paolo au început de acum să fie regrupate, de alţi stăpîni.

HELOISA: Formidabilă munca dumitale!

ABELARDO I: Nu face ironii pe seama propriei dumitale fericiri! Doar amîndoi ştim că milioane de muncitori luptă din zori şi pînă-n noapte ca să ne asigure nouă desfrîul şi confortul. Cu sapa în mîinile lor bătătorite şi murdare. Faţă de asta eu sînt tot atît de vinovat cît puşculiţa aceea care se umflă de monede în fiecare zi. Aşa e societatea în care trăim. Regimul capitalist, ţină-l Dumnezeu...

HELOISA: Şi nu te temi de nimic?

ABELARDO I: Englezii şi americanii se tem de noi. Sîntem legaţi de destinul lor, tot ce avem şi ce n-avem. Am ipotecat palmierii... căderile apelor. Păsările cerului!

HELOISA: Eu am citit într-un ziar că numai Angliei îi datorăm trei sute de milioane de lire, dar noi n-am aflat decît de treizeci...

ABELARDO I: E posibil. Dar datoria e datorie. Ţările mici trebuie să muncească pentru ţările mari aşa cum săracii lucrează pentru bogaţi. Dumneata crezi că New Yorkul ar avea acei uriaşi zgîrie nori, cele douăzeci de mii de picioare, supranumite cele mai frumoase picioare din lume, dacă pentru Wall-Street nu s-ar stoarce sudoarea de la Ribeirat Preto pînă la Cingapoore, de la Manans pînă în Liberia? Eu ştiu că sînt un simplu paznic al capitalului străin. Un lacheu, dacă vrei! Dar nu mă plîng. De aceea posed o şalupă, o insulă, şi pe dumneata...

Aceiaşi şi Abelardo II

ALBERDO II *(intrînd)*: Pardon... A sosit americanul... *(se retrage; aceiaşi fără Adelardo II)*

ABELARDO I: *(către Heloisa):* Ţi-a sosit rîndul să pleci, dragostea mea!

HELOISA: Cum?

ABELARDO I: Sînt dator faţă de omul acesta.

HELOISA: Ciao!

ABELARDO: Poţi să ieşi chiar pe uşa asta! Nu e rău să te vadă ieșind... *(Heloisa face un gest evasiv)* Dimpotrivă. Arăţi foarte bine.

HELOISA: Da, la revedere!

ABELARDO I: Mă va întreba cine eşti... *(Heloisa pleacă. Singur în mijlocul scenei, Abelardo se înclină pînă la pămînt în faţa uşii deschise.)*
Poftiţi, vă rog, Mister Johns! Come back?

CORTINA

ACTUL II

Într-o insulă tropicală în golfuleţul Guanabara, Rio de Janeiro. În timpul actului, păsărele exotice ciripesc în copacii contorsionaţi. Zgomote de motor. Marea. Alături, pe plajă un avion aşteaptă. Un cort de plajă. Umbrele mari de soare. Un catarg cu steagul american. Palmieri.

https://biblioteca-digitala.ro

Scena reprezintă o terasă. În fundul scenei se deschide o scară care face legătura cu plaja. O fişie lucitoare de culoarea oţelului pictată cu ghivece mari, negre în care se află cactuşi verzi şi coloraţi. Mobile mecanice. Băuturi şi gheaţă. Un hamac gen Amazoane. Un radio. Personajele sînt îmbrăcate după cea mai furioasă fantezie burgheză şi ecuatorială. Negrese pe jumătate goale. Bărbaţi halterofili, hermafrodiţi, femei îmbătrînite. Cu cortina lăsată, se aude sunetul strident al unei trompete.

Scena rămîne goală pentru un moment. Se desluşeşte zgomotul unei şalupe ce se apropie. Pe scena din fund, apar mai întîi Heloisa cu Americanul, într-o prietenie vizibil intimă. Ies prin dreapta. Apoi Totó Fruta de Conde, mohorît. Iese. Apoi doamna Poloca şi Juao dos Divas. Ies. Apar Colonelul Belarmino fumînd o ţigară de foi, îmbrăcat într-un riguros costum de golf. Iese. Urmează o pereche plină de viaţă: Dona Cezarina, făcîndu-şi vînt cu un evantai din fulgi, în costum de baie gen Copacabana şi Abelardo I cu pantaloni lungi, culoarea oului şi cămaşă de vară sportivă.

. . . .

Aceiaşi, fără Totó

ABELARDO I: Du-te, . . . Ofelia. Intră la mănăstire ! *(Închide radioul)* Acuma vine celălalt care sosi cu şalupa. Beţivul. Vine să-mi ceară bani. Cît mai mulţi bani ! Toată viaţa mi-am sacrificat-o jupuind pielea de pe oameni, zmulgîndu-le oasele, sugîndu-le sîngele . . . pentru ca, acum, să fiu jecmănit de . . . un fascist, un fascist colonial !

Abelardo, Perdigoto

Perdigoto intră, îşi loveşte zgomotos călcîiele cizmelor şi rămîne într-un salut militar, cabalistic. Abelardo se aşează fără să-i răspundă.

PERDIGOTO: Glorie !

ABELARDO I: Ce doreşti de la mine? *(Se aşează pe scaun, punînd scaunul cu speteaza în faţă. Scoate o ţigară şi-i oferă şi lui Perdigoto. Fumează)*

PERDIGOTO: Să-ţi propun o afacere . . .

ABELARDO I: Încă una? Altă adresă nu cunoşti?

PERDIGOTO: E o tranzacţie care vă interesează. *(Tăcere)*

ABELARDO I: Fugi de-aici, secătură !

PERDIGOTO: Cine eşti dumneata de-mi spui aşa?

ABELARDO I: Un om care ţi-a scăpat familia de foamete ! Şi chiar înainte de a intra în ea !

PERDIGOTO: Cîine !

ABELARDO I: Mă insulţi?

PERDIGOTO: Sînt obişnuit cu asta. Pe moşie întrebuinţez chiar şi cravaşa . . .

ABELARDO I: Dar nu cu mine, înţelegi? Insultă şi maltratează pe cei de jos . . . Pe cei ce te-au îmbrăcat în haine frumoase ca să joci dumneata la cursele de cai şi de automobil pierzînd sume fabuloase de bani . . . Din fericire s-a isprăvit cu toate astea, amice dragă . . .

PERDIGOTO *(cinic)*: Nu mai joc !

ABELARDO I: Fiindcă nu mai ai bani. Acum te-ai apucat de băutură. Sper că ştii ce harababură a fost timp de o săptămînă la fermă ! Şi asta fiindcă domnul care binevoieşte s-o conducă în numele tatălui său a chefuit o zi şi o noapte la conac împreună cu administratorul. Erai aproape mort de atîtea vărsături. Într-o bună zi o să-ţi ridice ţăranii o statuie vomitînd, dar asta numai după ce te-or spînzura . . .

PERDIGOTO *(calm)*: Şi apoi vor merge prin oraşe şi în capitală . . . ca să ridice statui de acelaşi gen şi cămătarilor.

ABELARDO I: Nenorocitule !

https://biblioteca-digitala.ro

PERDIGOTO: Hoţule!
ABELARDO I: N-ai decît să trăncăneşti cît vrei! (*Tăcere*)
PERDIGOTO: Acolo, pe moşie şi la alte ferme vecine am aflat de nişte răzvrătiri. Ţăranii devin din ce în ce mai nemulţumiţi.
ABELARDO I: Bineînţeles... Niciodată n-au fost mulţumiţi...
PERDIGOTO: Devin tot mai neruşinaţi, chiar obraznici. În această situaţie nu mai este decît o singură ieşire. Trebuiesc pedepsiţi, şi băgată frica în ei. Eu am nişte vechi prieteni, aproape toţi sînt muritori de foame... Sînt dispuşi la orice... Şi ştiu să se bată...
ABELARDO I: Cunosc marfa! Drojdia de noapte din Sao Paolo, cei de pe la porţile barurilor, felinarele cluburilor de jocuri, peştii buzunarelor...
PERDIGOTO: Toţi sînt de familii bune.
ABELARDO I: Ca şi dumneata, de altfel.
PERDIGOTO: Am un proiect. Să le dăm de lucru. Poţi profita de pe urma lor.
ABELARDO I: Ce ocupaţie poate avea o asemenea pleavă?
PERDIGOTO: O cămaşă de o anumită culoare le ajunge. Arme, muniţii, şi...
ABELARDO I: Bani!
PERDIGOTO: Lasă gluma. Situaţia ne obligă la asta. Trebuie să organizăm o poliţie patriotică. Nu crezi că-i necesară? Ne-am instala deocamdată în casa mare. Ne vom asocia cu ceilalţi fermieri. Înarmăm oamenii şi banda e totdeauna gata... Va fi cartierul nostru general. Şi dacă se iveşte vreo mişcare pe moşie...
ABELARDO I: Pe ei cu masacrul... Procedee cunoscute!
PERDIGOTO: De bună seamă. Corbii se vor îngrăşa. Iar pacea va coborî din nou peste vechile moşii!
ABELARDO I (*după o tăcere*): Cît vrei?
PERDIGOTO: Zece mii de cruzeiros!
ABELARDO I: Ştiu că ai să-i pierzi şi pe ăştia la jocurile de noroc. Mai fac ultima încercare. Parazitule! (*Gîndeşte un pic*) Dar ideea aceea nu e proastă. Probabil că nu e a dumitale. De altfel este copiată după ceea ce se face în ţările capitaliste în disperarea lor. (*Pregăteşte un cec*) Poftim! Dacă într-o săptămînă nu organizezi armata, închisoarea te mănîncă.
PERDIGOTO: De ce, fiindcă am fost prietenul dumitale?
ABELARDO I: Nu, ci pentru că mi-ai falsificat semnătura pe un cec de 13 mii şi ai ridicat banii de la banca din Fereira et Irmao. Să mă dezechilibrezi cu suma aceea ridiculă! Dar am luat măsuri de prevedere.
PERDIGOTO: Şi asta o ştiai?
ABELARDO I: Vrei să-ţi mai dau şi alte amănunte din viaţa dumitale?
PERDIGOTO (*făcînd aluzie la cecul pe care-l arată în timp ce iese*): Nu! Pentru astăzi, ajunge! *Fără Perdigoto*
ABELARDO I: Secături! Mizerabili! Unul e Tató Fruta do Conde! Celălalt, beţivul ăsta periculos. Acum a devenit fascist. Cumnată-mea mi se aşează pe genunchi ca s-o mîngîi cu nişte cecuri, bineînţeles. Soacră-mea, o decăzută. Baba ailaltă... Iar eu, trebuie să mă simt foarte onorat... pentru că intru într-o familie demnă, o familie bună.

....

ACTUL III

Aceeaşi scenă din primul act, seara. Scena este plină de fier vechi sechestrat de la un spital. Jos, o brancardă. Un scaun pe roate. Un radio pe o măsuţă. Iluminaţia nocturnă intră pe fereastră. Heloisa se jeluieşte cuprinzînd cu braţele picioarele lui.

https://biblioteca-digitala.ro

HELOISA *(se aşează pe brancardă)*: Ce nenorocire, scumpul meu ! Ce nenorocire ! Ce nenorocire !

ABELARDO I: Prefer să rămîn slab . . . Heloisa. Dumneata ştii de ce urma să ne căsătorim. De bună seamă că nu era un mariaj din dragoste, romantic.

HELOISA: Ce nenorocire ! Doamne, Dumnezeule !

ABELARDO I: Va trebui să faci rost de alt agent de bancă . . . Doar ştii bine . . . Noi ne căsătorim pentru ca dumneata să te poţi bucura din plin de viaţă alături de american. Dar acuma eu nu mai pot servi pentru această operaţiune imperialistă. Trupul dumitale nu mai valorează nimic în mîinile unui agent de bancă ruinat care va fi mîine pus în lanţuri. Sau care va fi asasinat de depunători. Acest faliment neprevăzut m-a demascat . . .

HELOISA: Ce oroare ! Nu vreau să mergi la închisoare !

ABELARDO I: Nu e nici un pericol. Oricum, nu voi merge. (*Scoate in mod vizibil din buzunar un revolver*)

HELOISA: Şi eu cum rămîn? Din nou în mizerie ! Eu nu ştiu să muncesc, nu ştiu să fac nimic. Iar lumea mea . . . Eu o să ajung dansatoare la Moulin Bleu . . .

ABELARDO I *(consolînd-o)*: Nu va fi nevoie, draga mea. Dumneata te vei mărita cu hoţul . . .

HELOISA *(continuînd să plîngă, tristă; suspină de-a lungul întregului act.)* Care dintre ei? Că m-am interesat eu !

ABELARDO I: Ultimul, cel ce-a dat lovitura finală în această afacere neagră în care eu am fost învins . . .

HELOISA: Americanul nu vrea să se însoare . . .

ABELARDO I: Dar celălalt vrea. E un hoţ din comedia antică . . . Cu toate rămăşiţele vechiului teatru. Doar ţi-am spus că ne aflăm într-o ţară înapoiată! Află că el a furat cecurile semnate la purtător. A operat magistral. Numai că a spart lampa . . .a forţat biroul . . . I s-au identificat amprentele. Şi de ce o fi făcut asta, din moment ce avea cheia de la casa de bani. E un hoţ de modă veche. Ţine să se însoare cu o nobilă ruinată. Asta e clar.

HELOISA: Acum îmi dau seama. E îmblînzitorul care a lucrat cu tine ! Ce omuleţ oribil. Doamne Dumnezeule ! Eu nu vreau . . .

ABELARDO I: Nu ştiu. Nu se ştie dacă nu e Rafles . . . Arsène Lupin, unul dintre cei ce-ţi plac dumitale, pe care i-ai iubit în adolescenţă . . . Educaţi la Edgar Wallace, hm? . . .

HELOISA: Dar mie îmi placi tu. Şi acuma vrei să pleci . . . Unde vrei să te duci . . . Vreau să fiu şi eu . . . cu tine . . .

ABELARDO I: Eu nu plec. Eu rămîn.

HELOISA *(vede revolverul şi scoate un ţipăt)*: Aruncă-l, Abelardo !

ABELARDO I *(ferind arma)*: De ce Heloisa? Hoţul care a spart azi noapte a luat banii şi a lăsat în loc arma asta . . . Mi l-a făcut cadou . . . Cel mai bun cadou pe care mi-l putea face . . . Şi-a dat seama că eu n-aveam altă ieşire . . .

HELOISA: Dar, scumpul meu ! *(Se ridică şi se agaţă de gîtul lui)*. Chiar dacă tu eşti ruinat. Chiar dacă ar fi adevărat . . . Tu mai poţi cîştiga, poţi să te refaci. Tu, atît de inteligent şi de activ . . .

ABELARDO I: Şi de expert ! Ascultă fetiţo. Eu am fost un mîrşav ! Dumneata ştii cui trebuia să ridice burgezia statui? Casierilor de la bănci ! Ăştia chiar că sînt colosali ! Tari ca piatra. Oameni care rezistă la tentaţia banilor. Ei ştiu încotro merge banul, unde se duce, în ce scop, ce infamii poate urzi . . . Cei ce resping chemarea banului. De mult, pe vremea cînd bughezia era naivă . . . Căci bughezia

https://biblioteca-digitala.ro

a fost şi ea naivă, ba chiar revoluţionară . . . Pe vremea romantismului, înainte ca cinematograful să trezească lumea, se credea în chemarea Orientului, acea chemare impenetrabilă lansată de ţările întîrziate şi pline de mister pentru noi, unde, în fond — cinematograful a divulgat asta mai tîrziu — nu exista decît exploatare imperialistă şi palmieri, atîta doar. În epoca modernă, pentru noi, clasa conducătoare, draga mea, nu există decît o singură chemare — chemarea banului ! Eu n-am ştiut să rezist chemării banului. Fiind rege al lumînărilor am luat locul regelui Chibriturilor. Şi am profitat de ce-am putut ! Mi-am jucat toate posibilităţile într-o teribilă aventură ! Am vîrît mîna şi în ce nu era al meu. Am înşelat cît am putut ! Dar am fost învins în mod ruşinos de un papă-lapte . . . Bine ! Regele lumînărilor nu va fi cu nimic mai prejos decît Regele Chibriturilor ! . . . (*Agită revolverul*)

HELOISA : Abelardo. Nu face o asemenea nebunie. Hai s-o luăm de la început. Să fugim de aici cît mai departe ! Haide.

ABELARDO I : S-o luăm de la început . . . o colibă idilică. Ca pe vremea romantismului ! Soluţii neaplicabile în viaţă. Soluţii ca astea, sînt bune numai în teatru. Pentru a ascunde realitatea. Niciodată ! N-am decît o singură soluţie. Sînt un personaj al epocii mele, vulgar dar logic. Trebuie să merg pînă la sfîrşit. Sfîrşitul meu : moartea în actul III. Schopenhauer ! Ce e viaţa? Filozofia claselor bogate în disperare ! O trambulină spre Nirvana ! (*Strigă spre interiorul scenei*) Ascultă, maşinistule ! Trage cortina. Numai pentru o clipă. Nu din întîmplare am pus sechestrul pe un spital. Am dat dispoziţie să aducă totul aici. Targa pe care o să mă ia . . . (*Priveşte în tăcere spre spectatori*). Sînteţi aici? Dacă vreţi să asistaţi la o agonie exemplară, vă rog să aşteptaţi ! (*Strigă*) Am să-mi dau foc hainelor ! Sinucidere naţională ! Soluţia din Mangue ! (*Ezitare îndelungă. Oferă revolverul lui Ponto şi i se adresează lui*). Vă rog domnule Cireneu . . . (*Tăcere. Rămîne în suspensie*) Nu mă lăsa să mă sinucid.

PONTO : Nu se mai poate !

ABELARDO I : Cum? Nu se mai poate? Autorul nu se va supăra. Hai, tragi?

PONTO : Dar criza . . . Situaţia internaţională. Imperialismul. Cu capitalul străin nu e de joacă !

ABELARDO I : Bun. (*Către Heloisa*) Tu garoafa mea de înmormîntare, dă-mi ultimul sărut ! (*Se îmbrăţişează*)

(*Cortina cade pe această scenă. Se aude un ţipăt strident de femeie şi o salvă de şapte focuri de tun. Cînd cortina se ridică, Heloisa suspină înclinată peste brancardă. Abelardo I e căzut pe scaunul cu roate care se află în centrul scenei. Telefonul sună insistent. Ea suspină. Tăcere prelungită. Telefonul insistă*)

ABELARDO I : Nu răspunde la telefon . . . E hoţul. Vrea să ştie dacă am murit. Truc de cinema. Dar cum în teatru nu se cunoaşte altul, el se foloseşte de acelaşi. Va veni chiar aici. Ca să ne identifice ! Ascultă ! (*Se aude un zgomot în partea dreaptă a scenei*). El e. Psst ! Heloisa. Nu mai plînge ! (*Tăcere deplină, zgomotul creşte, persistă. Abelardo îşi ţine respiraţia şi urmăreşte zgomotul cu maximum de interes. Zîmbeşte*) Scîrţîit de şperaclu. El este ! (*Uşa se deschide larg. Abelardo II năvăleşte în scenă, mascat, cu o cască, îmbrăcat exagerat în hoţ. Îşi scoate mustăţile de îmblînzitor de animale. Poartă în mînă o lanternă surdă. Îşi scoate monoclul. Pare aproape un gentlemen.*) *Aceiaşi şi Abelardo II*

ABELARDO I : Dragul meu alter-ego ! A fost o sinucidere autentică. Abelardo I-a ucis pe Abelardo.

ABELARDO II (*prefăcîndu-se surprins, face rotogoale cu lanterna, în timp ce Heloisa în aceeaşi poziţie, începe să suspine îndelung.*) Dar ce aud? Ce-a fost? Ce

https://biblioteca-digitala.ro

înseamnă asta? Doamne, Dumnezeule. *(Apasă pe butonul de lumină.)* Scurt circuit !

ABELARDO I: Nu. Dumneata l-ai întrerupt. Spărgător naiv ce ești ! Ai procedat bine. Vom face economie de lumină electrică. Și așa nota de plată pe luna trecută a fost încărcată ! Aprinde toate lumînările. Economie în regresiune. Marile întreprinderi se întorc la tracțiunea animală ! Rămînem o țară modestă, cu lumînări și căruțe ! Și ipotecăm totul străinilor; pînă și peisajul: Era țara cea mai frumoasă din lume. Astăzi nu mai are nici măcar un nor care să nu fie dezonorat . . . Dar țara nu se va sinucide . . . Asta numai eu o fac.

. . . .

ABELARDO II: Demagog murdar !

ABELARDO I: Calmează-te ! Nu semeni cu Jujuba decît la fizic. Să-ți spun povestea cu Jujuba ! Era un oarecare cățelandru ! Un cîine vagabond . . . Dar un cîine idealist ! Soldații de la o cazarmă l-au luat cu ei. Și a devenit mascota batalionului. Dar Jujuba era prieten cu tovarășii lui de suferință de pe stradă ! La ora mesei Jujuba apărea cu încă doi-trei prieteni. În scurt timp curtea cazarmei era plină de o droaie de cîini jegoși, răpănoși. Într-o zi maiorul a dat ordin să dispară toți cîinii. Soldații s-au opus și l-au păstrat pe Jujuba. L-au luat în brațe iar pe ceilalți i-au alungat. Toată cățelimea s-a întors în stradă. Dar cînd l-au lăsat din brațe pe Jujuba, a refuzat să se bucure de privilegiul pe care voiau să i-l acorde. Și s-a întors printre ai săi !

ABELARDO II: Demagogie !

ABELARDO I: Nu, nu. El a demonstrat că nu ! Nu s-a mai întors niciodată la cazarmă. A murit flămînd și bătut ca toți ceilalți, pe drumuri, dar solidar cu clasa din care făcea parte. Solidar cu foamea lui ! Soldații au ridicat un monument lui Jujuba în curtea cazarmei. Au înțeles că el nu trădase. Și se simțeau frați cu el. Soldații fac parte din clasa lui Jujuba. Într-o bună zi vor părăsi cazarmele tumultos. Va izbucni revoluția socială . . . Cei ce dorm pe la porți se vor ridica și vor veni aici să-i ceară socoteală cămătarului Abelardo I. Și îl vor găsi . . .

ABELARDO II: Soldații sînt patrioți ! Și își iubesc țara. Trăiască Brazilia !

ABELARDO I: Dar Brazilia nu-și iubește soldații. Cît cîștigă ei pe lună? Ca să-i apere pe cei ce cîștigă douăzeci de mii de cruzeiros pe săptămînă ca Americanul ! Și pe mine și pe dumneata, lachei ai lor. Înaintea erei noastre, Tiberiu Grachus spunea soldaților romani: Ne numesc stăpîni ai lumii, dar soldații n-au nici măcar o piatră pe care să-și culce capul ! Și așa este ! Nici eu nu mai am nimic. Sînt pedepsit pentru trădarea clasei din care făceam parte. Am fost sărac precum Jujuba ! Dar n-am procedat ca el. Am crezut că ceea ce se cheamă societate era o citadelă care nu putea fi cucerită decît din interiorul ei, de cineva care ar fi pătruns în ea așa cum dumneata ai intrat în viața mea . . . Și eu am făcut asta. Mi-am trădat foamea . . . *(Tăcere. Se aude respirația muribundului).*

ABELARDO II: Te simți mai bine?

ABELARDO I: Nu te teme. Parcă visez că am o congestie cerebrală . . . Un poet a spus: — Dacă ceva l-a entuziasmat pe om, atunci, acel ceva a fost cuvîntul « libertate » ! Lupta pentru libertate . . . Lupta pentru bani . . . Căci numai banul e dătător de libertate. Libertatea de a iubi, libertatea de a omorî, de a minți, de a viola . . . (*Se aude duruitul unui automobil ce trece pe stradă*). Închide fereastra ! Nu vreau să aud clopotele astea ! Vreau să plătesc totul ! În bani lichizi !

ABELARDO II: Dar ce clopote?

https://biblioteca-digitala.ro

ABELARDO I: Nu vreau să aud. Închide ! Nu vreau nimic pe gratis . . . Nu admit. Clopotele sînt o pomană.

ABELARDO II: Delirează . . . *(Heloisa suspină din nou tare)*

ABELARDO I: Plătesc totul ! Clopotul e singurul lucru pe care Biserica îl dă pe gratis ! Nu vreau ! Eu plătesc tot ! Anticipat ! Liturghia mare ! Clopote nu vreau ! Abelardo. Deschide cuşca . . . Dă cu biciul ! Opreşte vocile astea ! . . . Deschide cuşca ! . . . Deschide !

ABELARDO II *(trage uşa de fier rulantă)*: Poftim ! *(Tăcere. Suspine)*

ABELARDO I: Nu-i mai lăsa să vorbească. *(Ascultă)* Ce spun? Că voi fi dat în judecată ! Că am respins o poliţă? Fără reînnoire? Gura ! Afară cu voi ! Dă cu biciul, Abelardo !

O VOCE *(groasă, terifiantă, poarta larg deschisă, lăsînd să se vadă cuşca goală)*: Eu sînt corifeul datornicilor înrăiţi ! Al celor răi de plată ! Al celor necinstiţi de societatea capitalistă ! Al celor ce au numele pătat pentru totdeauna de mîna murdară a atîtor procese ! Al celor care trimit să spună că nu sînt acasă atunci cînd sînt căutaţi de poliţie ! Al celor care cer ruşinoşi cîţiva bănuţi ca să dea de mîncare pruncilor. Al şomerilor care aşteaptă fără nici o speranţă ! Al năpăstuiţilor care nu dorm la gîndul că vor veni să le pună sechestrul. *(Strigă)* Ame-ri-ca e o min-ciu-mă ! Noi am venit din alte continente ca să ne îmbogăţim. Dar n-am găsit aici decît sclavaj şi chin. Sub ghiarele imperialismului. O să murim de foame şi ruşine ! Sîntem recruţii sărăciei ! Milioane de faliţi transatlantici ! Iar familiile noastre ce-au crescut cu iluzia Americii n-au de ales decît între lanţuri sau « rendez-vous-uri » ! Sau sinuciderea ! Si-nu-ci-de-rea !

ABELARDO I: E revoluţia . . . Foc ! Trageţi cu armele. *(Linişte apăsătoare. Suspinele Heloisei cresc.)*

ABELARDO II: Trage să moară. Viaţa mea începe !

ABELARDO I: Groa-pa-a . . . *(Heloise începe din nou să suspine)*

ABELARDO II: Înţeleg. Groapa comună . . . N-a mai rămas nimic. Nici pentru înmormîntare nici pentru mormînt. Afacerile mergeau prost de multă vreme. Săracu ! Negustorie cu străinii. Şi el care comandase proiectul unui cavou fantasmagoric . . . cu nuduri de îngeraşi înalţi de trei metri.

ABELARDO I: Groa-pa-a . . . ! *(Gesticulează neputincios)*

ABELARDO II: Ce? Vrei ceva? Să dau semnalul crimei? Nu ! E prea devreme ! Spune ce vrei . . .

ABELARDO I: Nu-u . . . *(Arată prin semne ceva ce doreşte)*

ABELARDO II: Telefonul ! Nu. Un pahar cu apă?

ABELARDO I *(face un efort enorm)*: Lumînarea !

ABELARDO II: Aa ! Vrea să moară cu lumînarea în mînă ! Regele lumînărilor. Are dreptate ! *(Deschide vitrina de lumînări, ia o lumînare de seu, pe cea mai mică dintre toate şi o aprinde)*. Nu vrea să-şi piardă măreţia. Am s-o pun în sfeşnicul de aur ! *(Tăcere. Suspine. Scena este luminată de lumina slabă a lumînării pe care Abelardo II, în mijlocul scenei, o strînge la pieptul lui. Se aud acordurile Marşului Nupţial şi o lumină difuză iluminează perechea. Apar atunci aliniaţi, unul cîte unul, personajele din actul II, toţi în ţinută de gală, care fără să dea atenţie defunctului, aduc omagiu noului cuplu, traversînd scena în ritmul muzicii şi se aşează în spatele lor unul lîngă altul. Fascistul salută « à la romana ». Americanul e ultimul care apare şi singurul care vorbeşte.*

AMERICANUL: Oh ! Good business !

C O R T I N A

În româneşte de ELENA BĂLAN — OSIAC

https://biblioteca-digitala.ro

ELENA BĂLAN — OSIAC

Oswald de Andrade

Un brecht exotic?

În jurul anului 1937 cînd Oswald de Andrade publica, la Sao-Paolo, piesa *Regele luminărilor*, cîteva opere literar-artistice, de o excepţională valoare (« Speranţa» de Malraux — 1937; « Electra » de Jean Giraudoux — 1937; « Fructele mîniei », de Steinbeck; « Viaţa lui Galileu » de Brecht — 1938) avînd în centrul lor condiţia umană într-un anume context istoric, fixau un moment nou în evoluţia artelor şi în atitudinea activă, sinergetică, faţă de societate.

Andrade, întors în Brazilia după îndelungi şi repetate călătorii în Europa, se întîlneşte lucid cu lumea celor mai izbitoare contraste: mizerie, primitivism, relaţii feudale laolaltă cu formele cele mai avansate ale capitalismului financiar. Profund îndurerat şi frămîntat de situaţia sumbră a lumii braziliene, Andrade, împreună cu un grup de intelectuali, adepţi ai reînnoirilor în toate domeniile vieţii naţionale, se străduieşte să facă totul pentru ca Brazilia « să ţină pasul cu lumea, trasînd meridianul exact al momentului lor istoric »[1]. Oswald de Andrade, pe tărîmul ideilor, şi Mario de Andrade, pe cel al creaţiei poetice, exercitau o influenţă catalizatoare în procesul de reînnoire care urma să se desfăşoare în imensitatea şi diversitatea geografică şi spirituală a acestei ţări.

În 1924 lansează mişcarea regeneratoare *Pau-Brasil* (titlu metaforic desprins din noţiunea de *lemn brazilian)* publicînd un volum de poeme şi un program intitulat « *Manifesto da poesia Pau-Brasil* » ilustrat de pictoriţa Tarsila do Amaral[2], prin care îşi îndemna confraţii la un elogiu liric animat de un fierbinte suflu patriotic, pledînd pentru forţa sugestivă a ideilor şi declarîndu-se răspicat împotriva oricăror artificii. (Asemenea principii estetice au fost magistral ilustrate în creaţia sa « Canto de Regreso a Patria »). Oswald de Andrade, căutător şi înnoitor neobosit lansează o mişcare literară — cu un nume straniu dar cu intenţii demascatoare — *Mişcarea antropofagă*, înfiinţînd totodată *Revista de antropofagie* în care nu numai că nu-şi neagă ideile din manifestul *Pau-Brasil*, ci dimpotrivă le reia de pe poziţia unei sociologii militante.

« Mişcarea antropofagă » care, după cum afirma Tarsila do Amaral « a stîrnit interes, a scandalizat, a iritat, a entuziasmat, şi a avut adepţi din nordul pînă în sudul Braziliei »[3], se caracteriza printr-o efervescenţă creatoare în lumea lite-

[1] « Da Inconfidencia a antropofagia », conferinţă ţinută de O. de Andrade în 1944, publicată în « Ponta da lança », Sao Paolo, Matius Editora.

[2] Tarsila do Amaral (care-i va deveni soţie în 1926) frecventa Academia de arte Julian sub orientarea lui Emile Renard, a fost influenţată şi de cubiştii Fernand Léger, André Lhote şi Albert Gleizes. Tarsila pictează deformînd figura umană şi natura, dîndu-le dimensiuni giganteşti încercînd cu aceasta să arate exuberanţa ploilor, a selvei, a soarelui şi tropicelor.

[3] *Pintura Pau-Brasil e Antropofagia*, în revista *Rasm*, mai 1939.

https://biblioteca-digitala.ro

relor, care căuta un sens profund brazilian al artei, o afirmare răspicată a specificului naţional. Ei se ridicau împotriva idealismului utopic, contra tuturor şcolilor literare de imitaţie şi vizau mersul înainte al propriei lor geografii şi istorii, militau pentru o « Brazilie mai autentică ». Dintre toate mişcările cultural-artistice cu profunde implicaţii sociale care au avut loc în Brazilia, mişcarea « antropofagă » este cea care « provine din adîncimi şi tocmai de aceea aspiră spre culmi cît mai înalte. N-a fost nici importată, nici inventată. A fost doar descoperită căci izvora din esenţa proprie braziliană; ca mişcare de idei autohtonă este singura de-a lungul secolelor »[1].

Mişcarea literară braziliană, primeşte, în această epocă, ecouri înnoitoare europene, deosebindu-se totuşi de civilizaţiile de pe continentul nostru, dată fiind structura ei social-politică şi istorico-geografică atît de specifică.

Am putea vorbi, cred, mai degrabă de o « renaştere » a literaturii braziliene, renaştere care se situează cam în aceeaşi perioadă cu afirmarea modernismului european. Brazilia, ţara contrastelor celor mai neaşteptate, a influenţelor celor mai stranii pe plan social, politic şi cultural, îşi caută un drum propriu, încearcă să-şi cunoască elementul autohton şi să-l exprime prin forme cît mai variate.

José Oswald de Sousa Andrade era un om al pămîntului brazilian care întruchipa în personalitatea lui trăsăturile etnice cele mai caracteristice ale colectivităţii din care făcea parte în chip atît de conştient. Provenind dintr-o modestă familie de mineri (născut la Sao Paolo în 1890), încă din prima sa tinereţe, paralel cu studiile juridice, participă intens la viaţa literară a vremii.

În 1911 înfiinţează revista săptămînală *O Piralho* unde îşi va publica primele sale articole ce-l vor consacra şi-l vor impune ca unul din cei mai mari polemişti ai vremii, iar în 1920 va scoate un alt jurnal : *Papel e Tinta* (« Hîrtie şi cerneală »). Între 1911—1922 se află la Paris, de unde se întoarce fascinat de ideile modernismului pe care se străduieşte să le adapteze şi sincronizeze la necesităţile specifice culturii braziliene. În 1920 îl cunoaşte pe compatriotul său Mario de Andrade, pe care-l lansează, deschizînd cu acest prilej lupta dintre « modernişti » şi tradiţionalişti. În 1922 publică romanul *Os Condenados* (« Condamnaţii ») prima parte a trilogiei exilului (*Trilogia do Exilio*), prin care-şi anunţă nonconformismul său faţă de normele tradiţionale ale scrisului, iniţiind în patria sa o mişcare estetică profund înnoitoare. Prin el se experimentează şi se afirmă în Brazilia procedee stilistice dintre cele mai îndrăzneţe : tehnica sincopată, metafora îmbinată cu observaţia socială, notaţia rapidă de o mare forţă de sugestie. Andrade este unanim recunoscut ca unul care a revoluţionat literatura braziliană cu *Memoriile sentimentale ale lui Joao Miramar*, 1924 (la care lucra încă din 1916) şi *Serafim Ponte Grande*, 1927. În acelaşi an apărea şi partea a doua a trilogiei, *Estrela do Absento*, iar ultima va fi editată abia în 1934, *Escada Vermelha*) (Scară galbenă).

Nu cunoaştem care au fost contactele pe linie de dramaturgie ale lui Andrade, dar ştim că cea mai mare parte a educaţiei sale intelectuale şi-a desăvîrşit-o în Europa, la Paris în deosebi, unde a locuit mai mulţi ani (1911—1912; 1924—1925; 1926—1930).

Spirit modern şi neobosit căutător, Andrade este în contact continuu cu scriitori şi artişti europeni, aşa încît coincidenţele de opinii cu marile spirite ale anilor 1929—30 nu ne mai surprind, ci dimpotrivă ne determină să ne gîndim la o identitate de preocupări în împrejurări sociale asemănătoare. În epoca premergătoare anilor '30 în Germania pericolul fascist creşte; în Brazilia, capitalul american devine tot mai acaparator dovedindu-şi esenţa sa imperialistă. Nici Brecht, şi

[1] *Antropofagia — revolta da sinceridade recalcada*, conferinţă ţinută de Jayme Adour da Câmara, ţinută în 1929 şi publicată în *Suplemento Dominical* al revistei *Jornal do Brasil*, 12 aug. 1957.

https://biblioteca-digitala.ro

nici Andrade nu se limitează doar la *înfățișarea* realităților sociale; ei acționează în sensul trezirii conștiinței sociale a spectatorului. Erwin Piscator militează pentru un teatru politic, fiind de părere că acesta nu trebuie să consiste numai din relatarea evenimentelor istorice, ci să tragă învățămintele valabile pentru prezent, scoțînd în evidență raporturile politico-sociale fundamentale și, mai ales, să intervină în desfășurarea evenimentelor contemporane[1].

În concepția estetică a lui Andrade, arta, sub toate formele ei de manifestare, reprezintă o tribună de luptă, o reflectare directă a realității obiective. Atît de fidel datelor concrete ale vieții, în opera sa nu există pericolul confuziei dintre observația socială, politică și noțiunile științifice, filozofice; acestea se transfigurează artistic, nu ilustrînd teorii abstracte, ci integrîndu-le vieții autentice, umanizîndu-le. Andrade se înscrie cu piesele sale (*Omul și calul*, — 1934; *Moarta* și *Regele lumînărilor*, ambele publicate în volumul *Teatru* — 1937), mai degrabă pe linia deschizătorilor de drum decît a continuatorilor teatrului brazilian tradițional care se caracteriza la sfîrșitul secolului XIX și începutul secolului XX prin așa numitele « comédias de costumes » (comedii de obiceiuri), melodrame lipsite de interes, comedii anecdotice și triviale. Într-un asemenea peisaj tradiționalist și sărăcăcios al dramaturgiei naționale se tipărea piesa *Regele lumînărilor*, care n-a fost reprezentată pe scenele braziliene decît mult mai tîrziu, pentru ca în 1957 să fie interzisă. Andrade este inițiatorul unei direcții dramaturgice căci Nelson Rodrigues preia tehnica inițiată de el în teatrul brazilian și, inspirîndu-se din aceleași realități sociale, scrie piesa *Vestido da Noiva* (« Rochia de mireasă ») care conține nenumărate coincidențe faptice și stilistice.

Subiectul piesei *Regele lumînărilor* nu este spectaculos prin intriga și evoluția acțiunii, dar este interesant prin tehnica modernă, capabilă să integreze teatrul în viață și să incorporeze viața în teatru, exprimînd adevăruri dintre cele mai fruste, mai crude. Abelardo I, după ce trecuse prin purgatoriul sărăciei și mizeriei, afirmîndu-se mai întîi ca negustor de lumînări, intră în lumea capitalului financiar, avînd ca sursă directă de îmbogățire camăta. Exponent al burgheziei în ascensiune, Abelardo vrea să urce pe plan social prin căsătoria cu Heloisa, descendentă a unei familii aristocrate decăzută din punct de vedere financiar și moral. Alianța banilor cu titlurile nobiliare (Abelardo și Heloisa) urmează să aibă loc pe bază de tranzacții, personajele acționînd ca în lumea finanțelor, a vînzării-cumpărării. Fiecare personaj reprezintă mai degrabă o lume, o categorie socială, înainte de a reprezenta un caracter: nobilimea în decădere (Heloisa și familia ei), burghezia financiară în ascensiune (Abelardo I și Abelardo II), capitalul american atotputernic (Mister Jons), intelectualul duplicitar și trădător (Pinote), lumea aristocrată și conservatoare care se îndărătnicește să se mențină (Dona Poloquinha), Joana și Totó, tineretul lipsit de preocupări, decăzut și viciat, lumea mizeriei și a sărăciei, reprezentată de acea numeroasă clientelă.

Semnificațiile politice ale piesei sînt ușor de descifrat: lupta de clasă văzută nu ca o lozincă, ci ca o problemă acută de viață și de moarte; tragica soartă a finanțelor unei țări care vrea să se elibereze de feudalism dar care este aservită capitalului american, acesta amestecîndu-se în treburile interne, financiar-economice ale statului (pînă și în viața intimă a omului).

Adept al noilor concepții despre teatru, Oswald de Andrade nu se mulțumește (ca și Brecht și Erwin Piscator) « să producă un efect pur artistic, adică estetic și puternic colorat de sentimentalism »[1], ci militează pentru un teatru activ și social. Tradiționala pereche braziliană de îndră-

---

[1]. v. Erwin Piscator, *Le théâtre politique*, Ed. l'Arche, 1929, articol reprodus și în *L'Art du théâtre* pag. 556, Marabout, 1963.

https://biblioteca-digitala.ro

gostiţi, Abelardo şi Heloisa, văzută din totdeauna la modul romantic în teatrul brazilian, apare la Andrade depoetizată, parodiată pînă la caricatură, ca două elemente prozaice menite să întregească tabloul unei societăţi în descompunere. Viaţa este prezentată direct, fără ocolişuri, în toată goliciunea ei. Gesturile şi limbajul personajelor sînt lipsite de cenzură; dialogul voit neliterar, fraza scurtă, accentul căzînd pe obiectul conversaţiei şi nu pe forma ei; stilul telegrafic direct, frizînd mai degrabă trivialul decît metafora. Autorul sacrifică frumuseţea literară din convingerea că realitatea trebuie prezentată veridic, chiar brutal, dacă intenţia este de a acţiona asupra acestei vieţi, ca o forţă motrice revoluţionară, distrugător-constructivă.

Poate ar trebui să relevăm dublul sens al titlului, căci regele lumînărilor îl reprezintă pe comerciantul care deţine primul loc în materie şi în acelaşi timp este tipul social al capitalistului care prosperă prin distrugerea conştientă a celorlalţi confraţi profitînd de moartea fizică şi moral-financiară a acestora. Mijloacele scenice şi tehnica dramaturgică folosite în *Regele lumînărilor* ne pot părea azi familiare, căci teatrul lui Brecht ne-a deprins pînă la intimitate cu ele, atestînd implicit, pentru cine cunoaşte istoria teatrului brazilian marele rol pe care Andrade îl are şi mai ales l-ar fi putut avea dacă piesa nu era proscrisă de oficialitatea politică a epocii. Andrade se înscrie neîndoios în şirul marilor umorişti ai lumii, însă trebuie precizat că umorul lui nu este niciodată gratuit, străveziu, ci direct, vehement, negru, tulburat uneori de autoflagelare, alte dăţi la fel de amar dar învăluit în melancolia unui suflet mare şi profund îndurerat. De aceea s-ar putea spune că umorul lui Andrade este un umor-satiră, un umor-maliţie, un umor-blestem.

Oswald de Andrade a fost, aşa cum se spune şi despre Fernando Pessoa, un « indisciplinator al spiritelor », un agitator de idei ce participa afectiv la temele de care se ocupa, trăindu-le ca pe nişte probleme personale, urgente şi strîns legate de destinul societăţii căreia îi aparţinea. După revoluţia din 1930 din Brazilia şi pînă la sfîrşitul vieţii a fost un activ militant de stînga şi a luptat neobosit pentru afirmarea valorilor naţionale şi împotriva aservirii ţării sale capitalului străin. În 1939 candidează la Academia Braziliană de Litere cu o scrisoare denunţătoare, iar ultima sa apariţie în public este, în 1953 la Sao Paolo la Congresul Internaţional al Scriitorilor, căci în 1957 moare după o îndelungă suferinţă.

Regele lumînărilor este un tablou veridic al realităţilor braziliene dinainte de-al doilea război mondial, care nu şi-a schimbat esenţa. S-au modificat unele împrejurări dar problema fundamentală a luptei de clasă şi împotriva imperialismului a devenit tot mai acută. Aşa se explică de ce piesa este în vogă şi de ce a constituit unul dintre obiectivele « propagandistice » împotriva căruia guvernul a luat măsuri de interzicere pînă în 1957, dată după care s-a permis reprezentarea ei pe scenă, jucîndu-se în Brazilia şi Franţa (la Nancy) bucurîndu-se de o entuziastă primire.

Prin întreaga sa activitate şi viaţă Oswald de Andrade rămîne una dintre marile personalităţi ale scrisului brazilian, una din acele figuri contradictorii şi « de o singulară complexitate. Avea ceva de cavaler rătăcitor, preocupat de lumea braziliană în plină dezvoltare, dar a cărei artă nu corespundea cerinţelor. De aceea Andrade provoca. Ataca. Apăra. Susţinea lucruri controversate. Elogia. Critica. Era însetat de inovaţie. Dezbătea manifeste. Deschidea drumuri celor mai tineri . . . Era exuberant şi avea o viaţă zdruncinată de aventuri »[2].

---

[1] Erwin Piscator, op. cit. p. 595.

[2] Raul Bopp, *Uma subcorrente modernista em Sao Paolo: Antropofagia*, vol. *Movimentos modernistas no Brasil*, 1922—28, Rio de Janeiro, Livraria Sao José, 1966.

https://biblioteca-digitala.ro

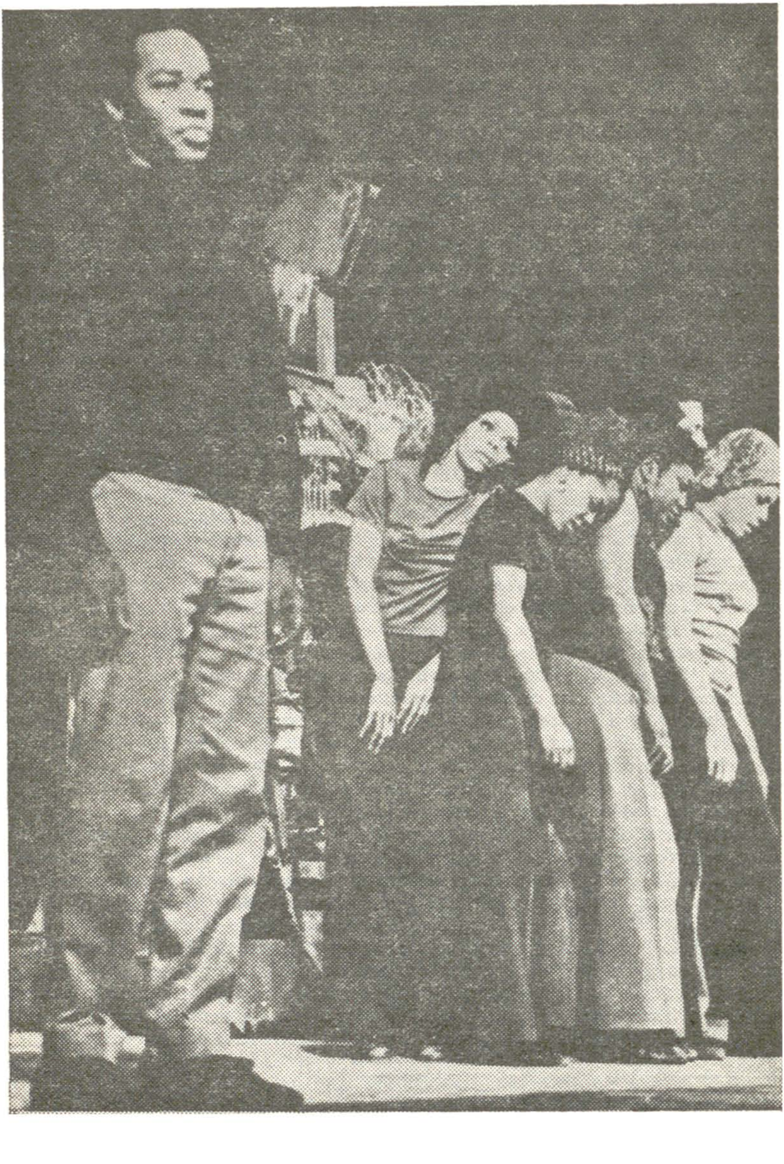

https://biblioteca-digitala.ro

PETER WEISS

CÎNTECUL FANTOŞEI LUSITANE

Piesă în două acte

7 actori, 4 femei, 3 bărbaţi, susţin toate rolurile piesei. Costum obişnuit de oraş. Trecerea de la un rol la altul poate fi sugerat în felul cel mai simplu, un singur obiect e de ajuns: o cască colonială, un crucifix, o mitră episcopală, un baston, un sac etc. În mod excepţional, o semi-mască. Atributele lor trebuie să fie sobre, lăsînd să se vadă factura personajelor. Sau să dea impresia că au fost găsite din întîmplare, la un colţ de stradă. Nici măşti, nici farduri nu trebuie să sublinieze în nici un caz trecerea de la rolurile europene la cele africane. Actorii, ori care ar fi rasa şi culoarea lor, joacă pe rînd cele două feluri de roluri. Numai jocul lor exprimă poziţia lor faţă de conflictul în care sînt angajaţi.

O împrejmuire de scînduri grosolane poate să delimiteze spaţiul scenei. Figura Fantoşei se înalţă la dreapta. Ea va fi mai mare decît în stare naturală şi ameninţătoare. Făcută din bucăţi de fierărie îmbucate unele în altele de pildă. La înălţimea feţei un oblon care se poate ridica din interior. În deschizătură apare faţa actorului care rosteşte tiradele Fantoşei. Acest oblon trebuie să cadă uneori cu mare zgomot. Figura Fantoşei va fi astfel calculată încît să poată bascula la sfîrşitul piesei, pentru a se prăbuşi cu faţa la pămînt

[1] Fragmente

https://biblioteca-digitala.ro

3 sau 4 muzicanţi acompaniază pe actori. Ei vor fi, pe cît posibil, la vedere, pe marginea scenei. Ar fi bine ca ei să evolueze din cînd în cînd ca şi actorii. Instrumentele sugerate: acordeon, armonică, flaut, tam-tam.

Lumină puternică tot timpul.

ACTRIŢE: **1, 2, 3, 4.**
ACTORI: **5, 6, 7.**

ACTUL I

I

Intrarea actriţelor şi a actorilor. **1** *şi* **7** *aduc o perdea de catifea de un roşu ponosit îndărătul căreia se ascunde* **5**. *Ceilalţi se adună în jurul Fantoşei. Ajuns în stînga scenei,* **5** *iese dindărătul perdelei. Poartă frac, ţilindru şi un cordon lat de demnitar.*

5: Ruşine insultă spaimă şi ură
formează-a Fantoşei figură
Zdrenţe măciucă fiare vechi şi paie
sînt armele ei de bătaie
Toate acestea n-au nimic misterios
le găseşti pe orice stradă pe jos.

2, 3 *şi* **4** *agaţă diverse obiecte de Fantoşă, care vor fi de folos mai tîrziu.*
Viclenie minciună înşelăciune
iată ce masca ei nu ne spune
Ură ticăloşie revoltă
este discursul pe care-l dezvoltă
Gata să crape i-e pîntecul plin
de zgomot de fum de fiare şi de venin.

6 *scutură Fantoşa, plasat îndărătul ei. Zăngănit de fiare vechi.*
Priviţi această oală bătrînă
acest cap cu cucuie plin de rugină
Gura ei plină de dinţi lupească
o dată urlă o dată cască
şi culmea neruşinării pe capul sonor
poartă ţilindru de profesor.

6 *ridică cu zgomot oblonul.* **5** *aruncă ţilindrul lui* **2**, *care-l pune pe creştetul Fantoşei.* **4** *îi atîrnă un sac în spate.*
Drept haină pe umerii lui vom pune
un sac înnegrit de cărbune
De gît un cordon strălucit
simbol al puterilor sale
Şi un crucifix la sfîrşit
fără de care nu face două parale.

5 *îi aruncă lui* **3** *cordonul ordinului, pe care aceasta i-l agaţă de gît.* **5** *scoate un crucifix din buzunar, îl aruncă lui* **4**, *care face la fel.*
Puţintel cam vechi aceste fiare

https://biblioteca-digitala.ro

bălăbănindu-se zdrăngănitoare
Dar seamănă destul de bine iată
cu cel ce poruncește la noi
Toți au să-l recunoască de-ndată
Toți au să-i spună pe nume apoi.

5 *se retrage îndărătul perdelii. Perdeaua e scoasă afară. Fața Fantoșei se deschide.*

6 *apare în cadrul ei. Gura lui se destinde într-un larg căscat.*

FANTOȘA: Eu primesc ordine
de la bunul Dumnezeu
Propagarea pe pămînt
a mesajului divin
iată misiunea Portugaliei.
Istoria-ntreagă ne-arată
că omul nu este-n stare
să dispună de sine însuși.
El are nevoie de-o autoritate
care să-l conducă în toate
nelăsîndu-l să cadă pradă
egoismului și materialismului.
În această epocă
de profit economic
de ridicare-a standardului de viață
noi sîntem amenințați de vidul
spiritului.
Ținta mea este
să salvez omul
din ispită și din abisuri
și să fac din el o ființă morală
mereu conștientă
de cele mai înalte valori
care se află dincolo
de valorile efemere
ale tehnologiei.

1: Sîntem aproape ispitiți a spune că cei
ce-l suportă au un tiran vrednic de ei
Dar cel ce știe să vadă se înspăimîntă
Jurîmprejur numai spioni numai călăi
Niciodată un atare sistem n-a ezitat
să-și lichideze dușmanii săi
Primul lui obiectiv e următorul:
ignoranță pentru întreg poporul
Pe cît posibil nimeni să nu știe
nici să citească și nici să scrie
e singurul mijloc ca să scapi de necazuri
Dacă li-s burțile goale
o să le treacă pofta să facă nazuri
n-o să aibă putere să se răscoale
Adevărul acesta s-a dovedit

https://biblioteca-digitala.ro

pentru slugile lui plin de profit
și-atîta timp cît generalii cu epoleții
de aur o duc bine iar capitalul la fel
ei îi vor fi credincioși pentru că el
i-a făcut să fie crema societății
Numai lui singur îi datorează
că există și că activează.

7 înaintează purtînd chipiu și epoleți de general, umblă prin scenă țeapăn, militărește.

7 : O societate productivă, în mod normal,
se-ntemeiază pe eforturi neîntrerupte
și pe un spirit de sacrificiu total.
Fiecare muncind trebuie să lupte
îndeplinind ceea ce i se cere
în funcție de nivelul său moral
de cultura sa și de avere.
O societate sănătoasă
nu pune accentul pe nici o clasă
Din reciprocitatea lor să răsară
floarea intereselor sale
Iată valorile noastre esențiale
Dumnezeu Familie Țară
COR (**2, 3, 4, 5, 6**)

Dumnezeu Familie Țară

7 : Portugalia peste mări își așterne
hotarele indivizibile și eterne
COR
Hotarele indivizibile și eterne

2 : O delegație din Alentejo
imploră favoarea de a săruta
mîna Excelenței Voastre

***6** face să iasă din interiorul Fantoșei o mînă nemăsurat de lungă. **3** și **4** cad în genunchi și i-o sărută.*

1 : În felul acesta el guvernează
cu un pumn ce încă pare neînfricat
Oricine se opune sau protestează
e aruncat în temniță și torturat
Poliția secretă cu spiritul ei întreprid
inventează suplicii îngrozitoare
Te împușcă te lichidează te pune la zid
pentru a da impresia că e tare
Totuși ceea ce prinde să crească
e necesitatea revoltei zi de zi
Chiar cei ce nu știu să scrie și să citească
învață alte feluri de a gîndi.

https://biblioteca-digitala.ro

Oblonul Fantoşei se ridică. **6** *scoate un urlet.*

FANTOŞA: Barbaria amenință
lumea
Duşmanul e la porțile noastre
El distilează otrava
internaționalismului
El atentează la sfintele drepturi
ale proprietății
El sapă morala familiei
El dezintegrează religia noastră mult-iubită.
Cască.
Voi tinerii
mai mult ca oricînd
Voi trebuie să vă adunați forțele
fizice şi spirituale
pentru a-i schimba
pe soldații noştri
apărători ai
valorilor noastre.

Sfîrşitul tiradei în recitativ cîntat. **2, 3, 4, 5** *mimează o mulțime entuziastă şi supusă.*

3 *şi* **7** *se prosternează.* **5** *sare în spatele lor încălecîndu-i.*

5: Noi trebuie să veghiem la salvarea
stilului nostru de viață
el e marca destinului nostru
istoric
Ne trebuie-o permanentă rezervă
de mînă de lucru
pentru muncile grosolane
pe care rangul nostru ni le interzice
Îmi place să repet
că o civilizație se judecă
după efectivul personalului casnic
Fără de slugi
nu există civilizație

În timpul acestei tirade, **3** *şi* **7** *umblă gîrboviți sub povara lor.* **6** *îi însoțeşte executînd o întreagă pantomimă de servitor obsecvios.*

Bine înțeles eu sînt un om al progresului
şi înțeleg ca fiecare să se realizeze din plin
Juana jurnalul

5 *bate din palme.* **4** *se precipită spre el.* **1** *bate din palme.* **4** *face naveta între* **1** *şi* **5.**

1: Bineînțeles eu sînt o femeie modernă
şi cunosc drepturile angajaților mei
Juana coafează-mă

5 *îl ajută pe* **6** *să coboare.* **7** *îngenunchează, pentru a sluji ca scaun.* **3** *formează spetează.* **5** *se instalează confortabil.*

https://biblioteca-digitala.ro

4: La ora 5 sînt sculată
iată cum îmi trec dimineața
Spăl șterg praful podeaua toată
Servesc micul dejun cu dulceață
Spăl vasele plec la cumpărături

https://biblioteca-digitala.ro

Arunc gunoiul fac patul
Domnului îi perii costumele
cos nasturii spăl rufele
iau de la băcănie legumele
aranjez masa şi gătesc
Dar mai ales pe şorţ nici o pată
la fiecare fel tava curată
carnea vinul cafeaua şi supa
Din nou vesela apoi cîrpesc
Somnolez o clipă somnul mă copleşeşte
apoi mă duc la piaţa de peşte
Mătur aleea în faţa casei
cojesc vinetele pun peştele
Iată că Domnul se întoarce
servesc fără zgomot strîng masa
spăl din nou vasele iar seara
aranjez argintăria în casetă
în fine mă pot odihni

https://biblioteca-digitala.ro

pot să lustruiesc liniştită pantofii
şi dacă Domnul e mulţumit
la miezul nopţii mă duc să mă culc

1: Camera Juanei mi se pare foarte frumoasă
dacă n-ar avea-o ce păcat pentru ea

4: E cît un dulap de spaţioasă
dar sînt atît de fericită că e a mea

1: Juana o ştie foarte bine a avut noroc
că şi-a găsit în casa noastră un loc

5: Juana poate fi mîndră s-o spună
că cîştigă 200 escudos pe lună

4: Eu nu fac economii nu e felul meu
dar am o slujbă bună mulţumesc lui Dumnezeu

3: Şi asta în pofida propagandei nefaste
care tulbură minţile-n zilele noastre

6 *apare îndărătul Fantoşei. Cu un glas plîngăreţ.*

FANTOŞA: Această conspiraţie a duşmanului
vizează îndeosebi pe cetăţenii noştri negri
din provinciile de peste mări.
Lipsa lor de maturitate
copilăreasca lor mentalitate
îi face vulnerabili
la orice încercări subversive
ale celor ce vor să distrugă
idealurile noastre.

6 *se apleacă dindărătul Fantoşei pentru a lua crucifixul. Vocea lui se schimbă. Predică.*

6: Vicarul Domnului pe pămînt
şi-a pus încrederea în Portugalia
Lusitaniei Înaltul-Părinte
îi aduce omagiul său sfînt.

7 *îşi pune din nou chipiul de general.*

7: Mînaţi de-ale mamelor binecuvîntări
fiii Lusitaniei aleargă
să apere provinciile de peste mări.

6 *îşi reia vocea de Fantoşă.*

https://biblioteca-digitala.ro

6: A conduce cu-o mînă părintească ocrotitoare
pe cel ce sînt în pericol
iată misiunea noastră civilizatoare.

II

4 *cu un ton solemn, cu vocea puternică.* **3** *şi* **7** *în atitudine de devoţiune.*

4: Misiunea civilizatoare
decurge din principiul creştin
al iubirii faţă de semeni
În generozitatea noastră fără de margini
exotismul şi Occidentul vin
să-şi afle-mpăcare.

COR (**3**, **4**, **7**)
În provinciile de peste marea albastră
care de cinci secole sînt
în stăpînirea noastră.

3: Armonia se naşte dintr-o afinitate adîncă
a sufletelor toate

https://biblioteca-digitala.ro

Pe ea se întemeiază credem ca pe o stîncă
adevărata solidaritate
Orice om e opera Domnului plină de har
Între Negru și Alb
nu există niciun hotar

COR
În provinciile de peste marea albastră
care de cinci secole sînt
în stăpînirea noastră.

7: Totuși dacă toți sînt egali în fața lui Dumnezeu
asta nu-nseamnă că noi recunoaștem în lume
unor ființe sub-dezvoltate drepturile
pe care ele nu sînt în stare să și le asume
Și de fapt ele sînt încă departe
de calificarea socială pe care
sîntem în drept să le-o cerem fiecăruia în parte.

COR
În provinciile de peste marea albastră
care de cinci secole sînt
în stăpînirea noastră

1, 4 și 5 formează un tablou eroic. 5 reprezintă pe exploratorul Diego Cao, 4 populațiile africane supuse, sacul a trecut pe spatele lui 4. 1 așează o cască pe capul lui 5, îi pune o sabie în mîna ridicată. Apucată de celălalt capăt, sabia poate deveni o cruce.

2: Diego Cao apăru cu flota sa plutitoare
la vărsarea brunului Congo fluviul cel mare
Găsi acolo oameni pașnici cultivatori
de ogoare oameni liberi și vînători
Aveau unelte de fer unelte de aramă
covoare cu aur și ivoriu în tramă
tot felul de animale domestice și turme
Prietenește primiți ei schimbară
cadouri și lîngă Cabinda-nălțară
primul lor fort.
Apoi Diego și ai săi se lăsară în jos
de-alungul acestui țărm prea mănos
instruind populația libertină
în credința creștină
iar el trimise o corabie-n țara natală
ca să vadă compatrioții săi lămurit
ce-a văzut aici și ce a găsit
Iar țara le plăcea din ce în ce mai mult
lui Diego Cao și oamenilor săi
Prietenește primiți ei
nici nu mai mulțumeau pentru cadouri
și lîngă Luanda într-un loc mort
ridicară al doilea fort
Diego Cao și vasele cu catarg
urcară pe Cuanza fluviul cel larg

https://biblioteca-digitala.ro

Lemnul de trandafir şi acaju îi aparţinea
şi metalele şi pietrele preţioase
zi de zi pe caravele el îmbarca
tot mai multe spice comori fructe gustoase
şi tineri din ţară
iar şederea acolo-i era tot mai uşoară
mai ales pe podişul Benguela unde primiţi
mai prieteneşte ca oriunde de zor
ridicară
cel de al treilea fort al lor.

7 înaintează cu o înaltă mitră de episcop. 3 îi atîrnă pe umeri mari panglici.

7: Eu
episcop al oraşului Luanda
pe coasta cu peşti a Atlanticului de Sud
am verificat personal
vasul ce pleca spre celălalt mal
al oceanului spre celelalte teritorii
ale Marelui Imperiu Portughez plin de glorii

6 apare înarmat
100 de capete în plus îmbarcate ca mînă de lucru
copii femei tineri în bărbăţie
asta face într-o lună o mie

7: Sînt botezaţi cu toţii precum se cuvine

6: Sînt botezaţi cu toţii şi bine
Prea Sfinţia Voastră

7: Ei bine sus fruntea pentru binecuvîntare
înainte de-a pleca pe marea albastră

2: Diego Cao apăru cu flota sa
în ţara dintre Congo şi Cunene
el zmulse băştinaşilor ogoarele bucatele
luă cu sine oamenii din toate satele
iar satele muriră
şi cîmpurile putreziră
El exportă cu zecile de mii persoanele
iar alţii după el cu milioanele
Astfel Diego Cao învăţă pe cei care-l
primiseră prieteneşte
ura
ura ce nu se mai sfîrşeşte.

La ultimul vers, grupul se împrăştie şi se îndepărtează încet. 7, reprezentînd pe episcop, e în frunte. 6 aduce pe actriţa 4, îmbrăcată în sac. Imediat, regrupare pentru o altă scenă. 2 cîntă recitativul. Ceilalţi formează corul.

COR
Scurmaţi pămîntul scormoniţi-l sfîrtecaţi-l
2: Să ţipe oamenii-n durerea lor cea mare

https://biblioteca-digitala.ro

COR
Scurmaţi pămîntul scormoniţi-l spintecaţi-l

COR
Să scoată omul gemete ca la născare

COR
Scurmaţi pămîntul scormoniţi-l spintecaţi-l

2: Să urle oamenii cu toţii-n cor
s-azvîrle fructul pîntecului lor

5 *înaintează.* 2 *în stare de prostraţie*

5: Studiul istoriei ne-arată
cum că revoltele nu încetară niciodată
Ei aruncau cu lăncile şi cu săgeţile
dar armele de foc le secerau vieţile
foamea şi jalea îi făceau să cadă
cei mai viteji muriseră zăceau grămadă
Încet încet tradiţiile cele mai bogate
prin persecuţii fură spulberate
familii risipite şi triburi ciopîrţite
nimeni pe-al săi nu-l mai cunoaşte-acum
Aşa căzură-ntunecimile grăbite
pe-această ţară negre ca un fum

6. *îndărătul Fantoşei. Voce stridentă*

FANTOŞA: Că ar avea vreun sentiment naţional
aceste populaţii nu pot spune
Noi am trezit într-înşii conştiinţa
originii comune.

5: Noi sîntem fraţi în spirit prin civilizaţie uniţi
proclamă ultimul coborîtor din Cao zis Vicleanul
Ceea ce-aduce Europa generoasă
armonios va trebui să-mpletească
cu obiceiurile naţiei
Acesta este textul declaraţiei
pe care-o pot citi toţi cei în stare să citească

FANTOŞA: Datinile şi obiceiurile locale
trebuie să se modeleze
după marile principii morale
ale umanităţii noastre
şi să fie conforme
cu sacrele norme
ale suveranităţii portugheze.

III

5: Cîţi sînteţi voi în ţara voastră

https://biblioteca-digitala.ro

COR (2, 3, 4)
Sîntem 5 milioane în țara noastră

5: Cîți civilizatori sînt în țara voastră

COR
Sînt 100 000 de civilizatori în țara noastră

5: Asta face un civilizator
la cîte 50 de inși din popor

6 se apleacă mult înafara Fantoșei și dă semnalul « Marșului Colonilor ». **1, 3, 4,7** *defilează în cadență.* **2** *și* **5** *li se alătură. Toți în cor.*

COR
Noi fertilizăm pămînturi africane
Boala somnului malaria au dispărut
Toți ca prospectori de zăcăminte subterane
tragem un profit nemaivăzut
Noi începem cultivarea multor plante
grîu porumb orez bumbac din cel mai bun
Noi extragem manganez și diamante
Cultivăm cafea și zahăr și tutun
Scoatem din pămînt petrol și spargem sare
facem drumuri căi ferate-n depărtări
defrișăm savane mari și jungle seculare
lungi corăbii îndreptăm în lume peste mări
Grație capitalului pe acțiuni sînt toate
pentru fericirea lumilor civilizate.

La sfîrșit se despart : **5** *și* **7** *la stînga;* **1, 2, 3, 4** *la dreapta, formînd corul:* **6** *în mijloc.*

6: Iată-mă eu cercetez pădurea
ca să tai copacii cu securea

5 și 7: Taie taie nu sta pe tînjeală
arborii-n pădurea tropicală

COR
O pădurea noastră ni-e furată
fie deci pădurea blestemată

6: Iată-mă-n savane-nțelenite
ca să le cultiv și să cresc vite

5 și 7: Mînă mînă vitele în turmă
mînă-le nu te uita în urmă

COR
O savana noastră ni-e furată
fie deci savana blestemată

6: Merg prin munți de-alungul și de-a latul
cu săgeata urmăresc vînatul

https://biblioteca-digitala.ro

5 și **7**: Hai abate fiarele sihastre
în bătaia focurilor noastre

COR
Munții noștrii o ne-au fost furați
fie munții noștrii blestemați

6: Iată-mă pe strada zgomotoasă
din oraș vreau să-mi zidesc o casă

5 și **7**: Negrule fă-mi cizmele cu ceară
la valiza asta și mi-o cară

COR
Ah orașele ne sînt furate
fie deci și ele blestemate

7: La noi oricare om are putința
să-și aibă drepturile lui cetățenești
Ajunge doar să-ți dovedești bunăvoința
să-nveți și să muncești
Pe calea-aceasta prin asimilare
te integrezi națiunii civilizatoare

5: Eu sînt asimilado
Și iată calea pe care-am urmat-o
N-am fost măcar odată condamnat
Vorbesc curent fără accent curat
limba patriei-mumă
Scriu fără de greșeli ne-mpiedecat
limba patriei-mumă
Cunosc întreaga istorie plină de glorie
a patriei-mumă
Am depus juruință de eternă credință
Am două mărturii formale
asupra calității mele personale
un certificat medical
și un loc de muncă asigurat
am un cîștig normal
și mi-am plătit impozitele în mod regulat
Dumineca ascult slujba-n tăcere
sînt educat am deprins bunele maniere
ca un mijloc absolut necesar
dreptului public și particular
De acum am dreptul să votez și sînt
virtual membru al unui sindicat
patronat
de guvernămînt
Sînt unul din cei 30 000 de asimilados
din Angola provincie lusitană
unul din cei 30 000 ce constituie
1 la sută din forța de muncă africană

https://biblioteca-digitala.ro

Toți ceilalți actori, în afară de 4, umblă în cerc.

4: Noi sîntem cei 99 la sută
din muncitorii africani din Angola care
n-au avut nicicînd timpul și mijloacele necesare
de a învăța să scrie și să citească
Noi muncim de la vîrsta de 10 ani
pînă la moarte
care pentru cei sărmani
niciodată nu e prea departe
Noi nu avem dreptul la vot
Nu există pentru noi sindicate
Noi executăm toate muncile indicate
după sistemul contractului în vigoare
și fiecare
și cei mici și cei mari
cîștigăm pe lună 7 dolari

Toți actorii în rînd.

7: Nu mai mult de șase luni dintr-un an
inapții cei ce nu știu să citească
sînt rechiziționați de un căpitan
pentru munca obștească

4, 5, 6: Pentru ca nu cumva din lene să devină
ucigași sau hoți sau îndoctrinați
de propaganda străină

2: În restul timpului mici și mari
au dreptul să-și cultive pămîntul

3: Dacă a lăsat Prea Sfîntul
să ajungă proprietari

1 *și* **7** *izolați la mijloc*
1: Iată o bucată de pămînt viran
al continentului african
Aici noi plantăm arahide

5: Grăbiți-vă să ne-arătați
cum le plantați

7: Iată
greblăm cu-o creangă țărîna uscată

1: Cu degetul mare de la picior
facem găuri în greblătură ușor

7: În găuri punem sămînța curată
Și-acuma așteptăm să plouă
ca să crească recolta cea nouă

https://biblioteca-digitala.ro

1 şi **7**: Pe-această bucată de pămînt
cît un lan
al marelui continent african

2, 3, 4, 5, 6 *în discuţie aprinsă. Ei se întrerup unii pe alţii, sînt de acord de mai multe ori în întrebări şi răspunsuri.*

2, 3, 4, 5, 6: Cînd băştinaşii adună bani destui
ca să-şi cumpere fiecare pămîntul lui
ei trebuie să se angajeze mai departe
că vor cultiva după cum scrie la carte
Dar ce scrie la carte
Ei trebuie să cultive în mod cert
după avizul unui expert
După ce obţin o calificare
cu menţiunea Modelul J
îşi capătă pămîntul fiecare
Dar cum obţin această calificare
Dacă e plantator de cafea
un om trebuie să totalizeze 5 000 de tulpine
Dacă nu le obţine
pămîntul încă nu-i aparţine
Dacă n-a plantat 5 000 de tulpine cafea
Atunci pămîntul i se ia
Dacă le-a plantat de bine de rău
are dreptul să rămînă pe pămîntul său
Îl are timp de 6 luni dintr-un an
În rest el poate fi recrutat de căpitan
pentru munca obştească
Iar cînd se-ntoarce ca să muncească
atunci plantatorii albi au şi dat ghes
şi i-au luat plantaţia
din motive economice
întru totul de înţeles.

Concluzia: un « ura » colectiv ca după un număr de circ reuşit.

IV

Prin pantomimă se vor sugera diverse scene de brutalitate:

5: Numai cu eforturi din cale-afară
adunăm mîna de lucru necesară

4: La oferta noastră materialul uman
nu vrea să răspundă în mod spontan

6: Ca să-i adune recrutorii străbat
ţara întreagă în lung şi-n lat

6 *scoate o măciucă din interiorul Fantoşei.* **1, 2, 3** *şi* **4** *o iau la fugă spre stînga.*

6 *se postează în mijloc cu măciuca în mînă.* **5** *şi* **7** *stau drepţi.*

https://biblioteca-digitala.ro

5: În sat şeful de post e stăpîn
Soseşte un emisar străin
îşi scoate listele
Noi ştim atunci
că are nevoie de oameni pentru diverse munci
Şeful îşi scoate măciuca barosană
Şeful are nevoie de prime
Noi o tulim spre savană
ne-ascundem cum putem
Cînd ne întoarcem ce să vedem
în sat nu mai e nime
femeile-au fost duse în altă parte
să lucreze la şoselele sparte
COR (1, 2, 3, 4): Ne mînă pe drumuri cu bici plumbuit
N-avem nicăieri un loc de dormit
Noaptea ne-ntindem sub bolta cerească
Copiii de foame încep să răcnească
Ni s-aruncă un sac de mălai
plin de viermi şi de putregai
Dacă protestăm paznicul ne bate
cu măciuca pe spate

3 *îşi ţine mîinile nemişcate la spate. Cîntă încet.*

3: Priviţi-mi mîinile mîinile mele
am primit loviturile grele

5 şi 7: Loviţi-o pe negresa năucă
daţi-i cîteva cu măciuca

3: Paznicul ne loveşte-n deosebi peste mîini

5 şi 7: Să se-nveţe minte-aceşti cîini
Atingeţi-i atingeţi-i peste mîini

3: Măciuca e noduroasă ea frînge
carnea femeilor pînă la sînge

5: Indigenii trebuiesc stimulaţi
să muncească
ei nu pot să-şi îmbunătăţească
condiţia lor socială
decît prin muncă obştească
să nu se lase mereu pe tînjeală

7: Ei nu ştiu să cugete coerent
şi nu au spirit organizator
ei nu trăiesc decît în prezent
ei nu au simţ pentru viitor
Fără noi sînt cuprinşi de-apatie

5: Am văzut o Negresă candrie

îi muriseră doi copii însă ea

https://biblioteca-digitala.ro

nici o lacrimă nu scotea
A doua zi s-a apucat să muncească
exact ca de obicei
Uitase de ei
3 *înaintează.*

3: Am lucrat 14 ore pe zi
pe o plantaţie de bumbac
Fata mea cea mai mare era la Benguela
după veştile ce le-am putut primi
De un an nu mai ştiu ce să fac
nu mai am veşti de la ea
Fiii mei după cît se zvoneşte
sînt la Mocamedes
în fabrica de făină de peşte
Au între 12 şi 15 ani
Bărbatul meu a fost luat
cu şase luni în urmă din sat
şi dus la Malange în mină
dar nu pot să ştiu de-o să mai vină
Mi-a rămas fetiţa de 7 ani jumătate
care m-ajută la toate
Din 200 de escudos pe lună
după reţineri o să-mi rămînă
150 să trăiesc dar ce trai
5 escudos un kil de mălai
3 escudos un kil de fasole
5 escudos un kil de peşte uscat
9 escudos un litru de ulei distilat
Mi-ar trebui o rochie ce să fac
20 de escudos e un metru de bumbac
nu sînt în stare să mi-o plătesc
Oare bărbatul meu are să ştie
cînd o să vie
unde e locul în care muncesc
Oare copiii mei mă vor găsi
În sat nu mai e nimenea care
să le dea îndrumare
că mă aflu aci

Scena următoare poate fi reprezentată cu ajutorul unor jocuri de umbre. **3** *şi* **5** *întind repede o perdea agăţată în două cuie.* **6** *şi* **7** *se aşează îndărătul ei. Lumină puternică din spate.* **6** *şi* **7** *îşi schimbă poziţiile pentru a sugera prin imagini situaţiile succesive. În timpul acestui joc,* **3** *şi* **5** *vorbesc pentru a fi auziţi de cele două umbre.*

5: Îmi caut prin plantaţii abătut
femela şi copiii
dar nimenea nu i-a văzut

3: Să-ţi văd carnetul de muncă

5: Iată carnetul de muncă

3: Ai fost la Malange

https://biblioteca-digitala.ro

5: Am fost la Malange

3: Pentru ultimele săptămîni Arăpilă
îți lipsește-o ștampilă
Nu e în regulă

5: Am plecat în mare grabă
din mina aceea
Aveam treabă
îmi caut copiii mei și femeia

3: Arată cîți bani ai asupra ta

5: Acuma nu mai am nici o para
Cu ce-am rămas la leafă mi-am luat
bilet de tren s-ajung mai iute-n sat

3: Cum circuli fără bani asupra ta
Nu ești în regulă

5: Vreau să lucrez acum la mine-acasă
Am o familie cam numeroasă

3: Nu ai autorizație-n district
Bagă de seamă ordinul e strict

5: N-am avut timp să-mi scot hîrtia-aceea
Vreu să-mi găsesc copiii și femeia

3: Nu ai carnetu-n regulă de vină
ești numai tu ai să te duci la mină

3: Abia-mplinit-am cele șase luni
la Malange în mina de cărbuni

3: N-ai bani nu ai de lucru și nu ai
nici vreun loc anume unde stai
Vei fi-nternat în lagăr ca să știi
că n-ai doar drepturi ai și datorii

Jocul de umbre s-a terminat. Perdeaua dispare. **6** *îl împinge pe* **7** *în fața scenei.*

6: Pentru-a lupta-mpotriva anarhiei ți se cere
o sistematică supraveghere
Orice om în stare a munci
primește un carnet în care sînt notate
diverse date
administrative
și locurile sale de muncă succesive
Dacă nu-și ține-acest carnet la zi
el se va pedepsi
fiind de-ndată internat
ca să muncească-un an fără salar
în lagărul anume destinat
celor atinși de spirit refractar

Toți actorii formează un semi-cerc îndărătul lui **7**. **2** *cîntă mai întîi cu voce înceată,*

https://biblioteca-digitala.ro

apoi din ce în ce mai tare. Ceilalţi ameninţători. cu glas şuierător, apoi strident, urlînd.

2: Omule-antilopă fugi mai iute
Vînătorul cîinii şi-i asmute

Omule-antilopă te grăbeşte
Haita-n urma ta schelălăieşte

Tu om-iepure aleargă aleargă
Vînătorul puşca şi-o încearcă

Hai lungeşte-ţi iepure piciorul
ca să nu te-ajungă vînătorul

Tu om-liliac aleargă zboară
Altfel vînătorul te doboară

Fugi de gloanţe tu om-liliac
Intră iute-n scorburi de copac

V

5: Neguţătorul cel de sclavi de-odinioară
era interesat ca sclavii să nu moară
să fie sănătoşi şi toţi cu forţele-odihnite
aşa cum sînt şi turmele de vite
Dar astăzi cînd el nu-şi mai cumpără vînatul
deoarece i-l furnizează însuşi statul
dacă se-mbolnăveşte dacă crapă unul nu-i
mare păcat — că pune altu-n locul lui

COR (**2**, **4**, **5**, **7**): Aici toţi muncitorii albi primesc
salar de şase ori superior
celui al nostru — noi lucrăm de zor
dar şi impozitele noastre cresc
Aici toţi muncitorii albi sînt trădători
ai cauzei comune — dacă noi
nu ne supunem ei ne aruncă în noroi
în ochii lor sîntem nişte inferiori
Aici toţi muncitorii albi sînt ocrotiţi
de legi şi de cîrmuitori în cîrdăşie
Mulţi dintre ei nu ştiu citi sau scrie
dar nu doresc să fie nouă-asemuiţi
Aici ah muncitorii albi nu vor
să înţeleagă-odată foarte bine
cine stîrneşte deosebirile şi cine
profită-ntîiul de pe urma lor

6 *urlînd în interiorul Fantoşei*
6: Într-o lume-n care
demnitatea omului dispare
stimă reciprocă şi credinţă
nu mai par a fi de trebuinţă

https://biblioteca-digitala.ro

unde vrajba triumfează
şi prejudecăţile tronează
numai Lusitania s-arată
fermă pe poziţii neschimbată

Cască

Se spune ne-ncetat
că pentru rezolvarea problemelor de Stat
democraţia-ar fi calea cea mai cuminte
Cu alte cuvinte
conducerea afacerilor ar rămîne
la îndemîna tuturor
Dar noi avem curajul de-a susţine
că-n felu-acesta Domnilor
orice justiţie orice progres sensibil
e imposibil
Noi sîntem împotriva oricărei
democraţii şi vom lupta cu cei
ce vor sindicalism liberalism
democratism socialism
şi orice fel de bolşevism
În lumea-ameninţată azi de vandalism
noi încarnăm principiul consacrat
elitele în fruntea unui Stat.

1 *înaintează în mijlocul scenei.* **5** *în faţa ei.* **7** *alături. Strînşi la stînga* **2, 3** *şi* **4.**

1: Mă numesc Ana sînt femeie-n casă
într-un apartament din Nova Lisboa
Stau într-o suburbie mocirloasă
Cînd crapă-n zare zorii purpurii
prepar terci de porumb pentru copii
pînă în centru fac distanţă bună
Însărcinată în a şasea lună
12 ore-n şir azi am lucrat
aş vrea s-ajung acasă cît mai iute
5: Mai ai cîteva rufe de călcat
1: Aş vrea s-ajung acasă cît mai iute
copilul mi-e bolnav are pojar
trebuie să plec cu el la dispensar

6 *înaintează, e un poliţist.*

6: Pun mîna pe ea
a naibii nu vrea
îi trag una scurtă
ar vrea să scape
îi dau cu piciorul în burtă

1 *se prăbuşeşte.* **7** *înaintează.*

7: Eu sînt bărbatul Ana n-a venit
femeia mea nu s-a întors acasă
Mă mir că pînă astăzi n-a lipsit
chiar dacă noaptea e întunecoasă

https://biblioteca-digitala.ro

6: N-o ştiu pe Ana ta hai du-te-acasă

2, 3, 4 *formează corul şi înaintează.* **5, 6, 7** *dau îndărăt.* **1** *singură la mijloc. Corul în rînduri strînse, în urma ei.*

COR: Unde au dus-o pe Ana ta

1: Eu zac bătută pe paie
într-o odaie

COR: Ce fel de odaie Ana

1: Ferestrele sînt cu bare
uşa are două zăvoare

COR: Mai ai tu Ana fularul

1: Nu nu mai am fularul

COR: Mai ai tu Ana pantofii

1: Nu nu mai am pantofii

COR: Mai ai tu rochie Ana

1: Nu nu mai am rochie

COR: Mai porţi tu copilul Ana

1: Nu nu mai port copilul

COR: Putem noi să-ţi dăm ajutor

1: Spuneţi-l bărbatului meu
unde mă aflu acum

COR: Ana dar spune-ne cum
e locuinţa ta unde este
ca să-i ducem o veste

1: E o căsuţă de tablă-ondulată
în suburbie-nglodată

COR: Ana dar cum e-nlăuntru
Spune-ne cum vom putea
şti că e tocmai a ta

1: Nu e decît o odaie
vatra de humă perdele
groase de sac apoi paie
noaptea dormeam toţi pe ele

COR: ce se mai află acolo
Spune-ne Ana să ştim
nu vrem de loc să greşim

1: Asta e tot ce avem
lada pe care mîncăm
oala ligheanul cu apă
muştele-n el se adapă
zboară apoi pe copii
zboară pe ochii de jar
a celui ce are pojar

https://biblioteca-digitala.ro

COR: Ce se mai află la tine
Ana gîndeşte-te bine
Haide gîndeşte-te-un pic

1: Altceva nu e nimic

COR: Ana noi vom căuta mereu
casa ta şi pe bărbatul tău
şi copiii să le spunem toate
veştile din gura ta aflate.

ACTUL AL DOILEA

VI

La stînga **5** *şi* **7** *închipuie doi poliţişti.* **6** *înaintează.*

6: Hei
deci asta-i Nova Lisboa cu suburbia ei
Aţi mai văzut vreodată case asemănătoare
ce cresc ca plantele la soare
văzut-aţi străzi ca astea cu migdali
şi zeci de arbori artificiali
Aţi mai văzut asemenea fîntîni
Apa ţîşneşte din gîtlej de piatră
ah dar aici pot să mă spăl pe mîini

5: Ce zici
ia cară-te de-aici

6: Ei asta-i bună
Uite ce grădină
Ce flori
în zeci şi sute de culori
ah dar aici pe iarba verde
pot să m-aşez tihnit să mă dezmierde

4 *invizibil*

4: Ce zici
ia nu mi te-aşeza aici

6 *în faţa Fantoşei. Oblonul e deschis.* **3** *se află îndărătul lui cu pămătuful.*

6: Hei
ce-i această casă cu coloane
cu steag în vîrf şi plină de zorzoane

3: Guvernatorul locuieşte-n ea

6: Aha
înseamnă că e cineva
de şi-a făcut-o şi se culcă-n ea

3 *închide oblonul.* **6** *revine în faţă.*

Hei

https://biblioteca-digitala.ro

dar asta ce-i
N-am mai văzut asemenea clădire
doar sticlă şi aur o ce strălucire

5: Ia tacă-ţi fleanca
asta este banca

6: Şi ce fac înlăuntru barosanii

5: Manipulează banii

6: Zău
aş intra şi eu
îmi place să manipulez cu banii

5: Ia vezi ce-mi eşti
că altfel o păţeşti

6 trece în stînga, se apropie de 7 care şi-a pus chipiul de general.

6: Ehei
dar asta ce-i
o casă cu ferestre multe care
are
în faţa unei uşi ce se-nvîrte şi-i enormă
un general în uniformă

7: E un hotel

6: Gigel
mult mi-ar plăcea să locuiesc în el

7: Ia-ntinde-o frumuşel

6 înaintează spre 7 cu un aer hotărît. Acesta se face că-l loveşte. 6 se de îndărăt. Fuge. În direcţia lui 5. Acesta se face că-l loveşte. 6 se aruncă îndărăt. 7 se năpusteşte asupra lui. Îl loveşte. 6 cade. Rămîne fără nici o mişcare la pămînt. 5 întinde un sac peste el. 5 se trage îndărăt spre dreapta.

5: La noi nu este între rase vreun hotar
deosebirile sînt numai sociale
Un Negru nu poate intra-ntr-un club la bar
fiindcă nu-i permit veniturile sale.

7 se retrage spre stînga.

7: Nici între profesiuni la noi nu este vreun hotar
Orice asimilado poate face
tot ce-i place
principial
Majoritatea timpului rămîne auxiliar
Există cum e natural
servicii pentru care
un Negru nu are calificare

COR: Dar graţie răbdării noastre civilizatoare
încet încet poporul s-a trezit
din întunericul în care l-am găsit.

https://biblioteca-digitala.ro

6 aruncă arcul. Se ridică în picioare.

6: Zău
c-aş vrea o cameră şi eu
într-un hotel asemenea cu-acesta
Aş vrea să-mi fac purtat pe braţe siesta
Aş vrea să mă-mbăiez în ape clare
prin ierburi de savane să plec la vînătoare
Hei mi-ar părea atît de bine
să pot umbla prin peşteri şi prin munţi
să vizitez cascadele cu stropi mărunţi
şi să cutreier prin pădurile virgine
Zău
nici eu
n-aş da uitării
neasemuita frumuseţe-a ţării

6 se retrage încet. 3 îşi cîntă singură aleanul.

3: După 500 de ani de misiune civilizatoare
un African dintr-o sută ştie de bine de rău
trecînd foarte repede prin clasele primare
să citească şi să-şi scrie numele său
Dintr-un milion şi jumătate de copii
care au vîrsta şcolară 900 de mii
sînt luaţi de către Misiune—sîrguincioasă
să le dea o educaţie religioasă
Pentru ceilalţi învăţămîntul se face pe ogoare
muncile cîmpeneşti fiind baza şcolii preparatoare
Din 12 000 care termină învăţămîntul primar
cîteva mii încearcă după examenul necesar
să intre într-o şcoală secundară
şi să obţină un statut cultural de asimilado
O sută din aceşti aleşi vor intra poate
anul acesta la universitate
Doi dintre ei vor obţine poate-n sfîrşit
un grad academic atît de rîvnit
Iată roadele a 5000 de ani de misiune civilizatoare
purtată fără-ncetare

COR (**1**, **2**, **3**, **4**, **5**, **6**): Un milion şi jumătate de tineri
floarea patriei lor
Un întreg viitor
de cetăţeni ingineri agricultori
de poeţi medici cercetători
zăcăminte de forţe dense
capacităţi imense
Un milion şi jumătate
mînă de lucru ieftină la îndemînă
forţe care mereu or să rămînă
necultivate

Corul se dislocă. **1, 2, 3, 4, 5, 6**, *se grupează la stînga. La dreapta* **7**.

5: Noi cei de-un neam din provincia Cabinda

https://biblioteca-digitala.ro

solicităm respectuos autorităţilor locale
permisiunea de a ne administra noi înşine
afacerile noastre personale

7: Şi ce-aţi dori bunăoară
pe lîngă ceea ce este-n fiinţă

4: Am vrea să ne trimitem copiii la şcoala primară

6: Am adunat banii de trebuinţă

3: Avem o şcoală-n vecinătate
Dar plantatorii au fost furioşi
şi-au protestat cînd ne-am adus copiii la şcoală

5: Căci copiii negri au fost mult mai numeroşi
decît cei albi fără-ndoială

1: Am vrea să ne facem o şcoală a noastră
Şcoala publică-i prea departe de sat

7: Ei bine toţi cei de părerea voastră
n-au decît să semneze-o cerere-n care
să spună ce-i doare

5 *înaintează spre* 7. *Pantomima prezentării unei cereri.* 7 *trece îndărătul Fantoşei. Toţi se dau înapoi repede.* 6 *înaintează şi povesteşte.*

6: Noaptea trupele-ncercuiră satul
Şeful de post cu soldaţii
îl străbătură de-a lungul de-a latul
luînd cu ei pe toţi bărbaţii
Goi zmulşi din somn rînd pe rînd
fură aliniaţi cu toţii-ntr-un rînd
se făcu apelul apoi 100 de persoane
fură-ncărcate în camioane

1, 2, 3, 4 *înaintează spre Fantoşă*

COR: Noi femeile din Cabinda
am adus haine pentru bărbaţii care
zac în închisoare

7 *dindărătul Fantoşei*

7: Nu le mai sînt necesare

COR: Un avion a aruncat apoi în mare
ce mai rămăsese din trupurile lor
Zile întregi valul aducea pe nisipul uşor
braţe trunchiuri picioare

5 *îşi pune casca colonială*

5: Ordinea domneşte în Angola

7 *înaintează. Poartă şi el cască colonială.*

7: Angola e o ţară cuminte
Totul e-n ordine ca mai înainte

https://biblioteca-digitala.ro

5 trece în dreptul lui 7. 6 trece în stînga. 1, 2, 3, 4 în mijloc formează corul.

5: În Angola investiţiile sînt rentabile
Mîna de lucru e ieftină ca un bostan
Capitalul după socotelile contabile
produce dobîndă de 30 la sută pe an

7: Diamante

5: Anglo-American Diamond Company
Pentru grupul Oppenheimer
Pentru Morgan
Pentru De Beers
Pentru Guggenheim
Pentru Ryan şi La Forminière
Pentru Uniunea minieră din Katanga de Sus
Pentru Guaranty Trust Bank

7: Diamante
Monopol al concesiunii depozite
fără taxe de vamă fără impozite

COR: Diamante

6: Un milion de carate pe an

COR *(6 ca vocea întia)*
Diamante
24 000 de oameni în mine
24 000 de ocnaşi în mine
24 000 de bărbaţi extrag diamante mari
în minele din Luanda şi Lunda
pentru un salariu anual de 200 de dolari

3 *şi* 4 (*alternativ*):
Broasca-nghite roiuri de ţînţari
Un centavo fie-vă milă
Pluvianul ciuguleşte viermii
100 de centavos fac un escudo
Sub albine flori de mango
C-un escudo n-o să-ţi umpli burta

7: Petrol

5: Pentru Lobito Fuel Oil Company
Pentru Petrofina
Pentru Royal Dutch Shell
Pentru Burnay Bank
Pentru First National City Bank

COR: Petrol

6: Două milioane de tone pe an

1: Colibele noastre-s rotunde şi mici
ridicate din paie gunoi şi chirpici
Cisternele de petrol strălucitoare
rotunde scapără ca argintul în soare
De-asupra satelor noastre rase distruse

https://biblioteca-digitala.ro

petrolul aripa de flăcări şi-o puse
Poteca pe care o urmăm către casă
e o pipe-line ce trece prin sat negricioasă
Cocioabele noastre sînt ridicate
de mîinile noastre goale crăpate
Ei şi-au adus maşini uriaşe cu care
ridică cetăţile petrolului argintii
sfere strălucitoare
care stîrnesc admiraţia unor copii

7: Fier
5: Pentru Companhia Miniera de Lobito
Pentru firma Krupp
bentru Bethlehem Steel
Pentru Westminster Bank

COR: Fier

6: Trei milioane de tone pe an

COR: (*6 deţine prima voce*)
Fier asfalt cupru mangan
50 000 de bărbaţi în mine
50 000 de ocnaşi în mine
50 000 de bărbaţi lucrează pentru voi în
minele de la Cuima Cassanga Saia Quitoba
Quissaquele Tumbi Gungungo

2: În zori din barăci oamenii ies în lumină
se-nşiră pe lîngă şine şi vagoane goale mereu
Seara oamenii ies din puţuri de mină
se-nşiră pe lîngă şine şi trenuri cu minereu

COR: Iar vagoanele gonesc pe şine
scuipă lung locomotivele scîntei
Şi coboară prin pădurile virgine
către mare către porturile ei

7: Cafea

5: Pentru Companhia Agricolă din Angola
Pentru Companhia Agricolă din Cazengo
Pentru Companhia Angolana de Agricultură
Pentru Banca Rallet et Cie

COR: Cafea

6: 200 000 de tone pe an
COR (*6 vocea întîia*)
Zahăr tutun cafea şi sisal
500 000 de femei şi copii pe plantaţii
500 000 de femei şi copii robi pe plantaţii
500 000 de femei şi copii taie şi culeg pentru voi
pe plantaţiile din Benguela Cabinda Bié
Cuanza Uige Zaire Moxico Huila

https://biblioteca-digitala.ro

6: Pentru 150 de dolari pe an

4: Ia priviți pe cheiuri sute
de hamali ce-aleargă iute
se rotesc mari macarale
cu baloturi peste cale
Ia priviți pe chei cu zorii
cum s-agită armatorii
lenevoși de obicei
au obrajii în văpăi
tot scot liste și bifează
coșurile-n vînt fumează
plîng turbine și sirene
păsările indigene
croncănind se-ndepărtează

VII

6 înaintează.

6: Țărani deținuți muncitori robi în mine
aurul vostru
Europa îl ia astăzi cu sine
Măștile voastre strămoșești indigene
ornează anticamere europene
Roadele țării voastre iubite
Europa le-nghite
Bogăția Europei e ridicată
pe munca voastră-ncordată
furată prădată înfometată
Din fierul vostru să știți
se toarnă armele cu care
sînteți omorîți

1: La ora asta în păduri și sate
în toate regiunile-oprimate
pornim la luptă pentru libertate

3: La ora asta în păduri și pe cîmpii
în sate în cocioabe în ateliere și suburbii
în porturi în uzine peste tot
ne răsculăm ca unul cot la cot

COR (1, 2, 3, 4): Legal noi nu putem să rezistăm
Orice mișcare ni-e supravegheată
Dușmanul ne silește să utilizăm
cruzimea-n contra noastră îndreptată

5 și 7 se așează lîngă cor 4 La fel.
5: Cererile noastre sînt simple și mai ales
de înțeles

TOȚI: Ogoarele să fie stăpînite
de cei ce le muncesc
Clădirile să fie locuite
de cei ce le clădesc

https://biblioteca-digitala.ro

Produsele să fie consumate
de cei ce le obţin prin munca lor
Iar şcolile să fie toate
deschise tuturor

Imediat schimbare în atitudinea grupului. Iau roluri de colonişti. Pantomimă sugerînd un cocktail-party. 7 izolat la o parte. Discuţie în grup.

De ce-s în stare ce-ar voi să fie
Triburile sînt mereu în vrăjmăşie
Popor incult şi necioplit
În fiecare trib alt grai vorbit
Cînd şefii lor se sfătuiesc
ei tot în limba noastră îşi vorbesc
E clar pentru orice minte deşteaptă
politica noastră era înţeleaptă

7 speaker cu un microfon

7: 1 000 de persoane venite din Bengo şi din Icolo
se îndreaptă spre birourile districtului Catele
pentru a cere punerea în libertate a şefilor lor
200 de soldaţi îi aşteaptă
Se trage fără preaviz
răniţii şi morţii umplu străzile

Răpăit de tobe imită salvele de mitralieră. Grupul se dislocă şi se prăbuşeşte. Se tîrîie şi aleargă au ralenti. Îşi manifestă teroarea. 3 scoate strigăte izolate.

7: Închisoarea şi postul de miliţie din Luanda
sînt luate cu asalt de mulţime
Lupte grele sînt în toi
în cartierul indigen din San Paulo
Tancuri şi paraşutişti intră în acţiune
Provinciile Guanza şi Luanda
se răscoală
Docherii din Lobito şi Mocamedes
intră în grevă
Muncitorii din minele de la Cuima
încetează lucrul
Conductele de petrol spre Luanda
podurile şi căile ferate între Luanda şi Malange
au fost aruncate în aer
7 depune microfonul şi înaintează
Sîntem în 15 martie 1961
ţineţi minte această dată
lupta pentru independenţă a început

COR (1, 2, 3, 4, 7): *(6 deţine vocea întîia)*
Hăituiţi-l în oraşe ne-ncetat
Hăituiţi-l pînă-n cel din urmă sat
Hăituiţi-l în cîmpiile vaste
Hăituiţi-l pe coaste
Alungaţi-l din ţară
Daţi-l afară

https://biblioteca-digitala.ro

Azvîrliţi-l în mare
Fantoşa 6 strigă prin deschizătură din toate puterile.

FANTOŞA: Domnilor ofiţeri
Luaţi aminte
Vă-ncredinţez o misiune în care
cuvîntul îndurare
trebuie să vă iasă din minte
O luptă necruţătoare
Duşmanii noştri nu sînt oameni ci fiare

3 *triumfător.*

3: Alungă pe proprietari de pe plantaţii
Pradă magazinele
Violează omoară

COR (1, 2, 4, 6): Ura băieţi bună glumă
ah ce frumoasă viaţă
gîlgîie vinul în spumă
cărnuri se frig în piaţă
umpleţi paharele beţi
ura şi ura băieţi
ah ce viaţă frumoasă
viaţă de chef şi răsfăţ
trageţi vîrtos la ospăţ
pînă ce-ajungem sub masă

FANTOŞA: Graţie podului aerian lansat
de patria-mumă salvatoare
25 000 de oameni
au aterizat
aducîndu-ne ajutoare
Este frontul alb sînt luptătorii
împotriva haosului şi a terorii
3 *cu voce triumfătoare*

3: Au legat patronul de-un ferăstrău de oţel
şi familia sa la fel
şi l-au despicat de-alungul ehei
la ferestrăie cu ei

7: Eu urc pe cataracte-ntr-una
de rîsul meu copacii se jupoaie
în dansul meu sar stînci pornesc pietroaie
cîntecul meu puterea leului înmoaie
suflarea mea spre ceruri stinge luna

FANTOŞA: Exterminaţi-i
Decapitaţi-i
de zor
Umpleţi cu paie tigvele lor

2: Occidentalilor afacerea nu le-a plăcut
Căci Portugalia era pentru ei un scut
iar ei ştiu că e nevoie de credite respectabile

https://biblioteca-digitala.ro

pentru ca războaiele să devină rentabile

COR (1, 3, 4, 6): Erau credincioşi înţelegerii pe care-au semnat-o
parteneri cu toţii în N.A.T.O.

2: Au trimis milioane de mărci lire dolari
armament şi instructori militari
Portugalia n-avea decît să ceară
avioane camioane şi flotă militară

COR şi 2: Erau credincioşi înţelegerii pe care-au semnat-o
parteneri cu toţii în N.A.T.O.

7: Scoateţi-mi glonţul din burtă
lipiţi-mi capul la loc
lipiţi-mi piciorul la loc
vreau să reintru în foc
coaseţi-mi mîna cea ruptă
cu voi să reintru în luptă

2: Niciodată ei n-au primit alimente tractoare
acum însă tone de cadouri soseau
pentru popoarele negre — se descărcau
la baza americană Acores
De toate vai profitau casele producătoare

COR şi 2: Erau credincioşi înţelegerii pe care-au semnat-o
parteneri cu toţii în N.A.T.O.

2: Îndrăzneţii piloţi lusitani fură văzuţi
aruncînd aceste cadouri populaţiei de culoare
Occidentalii erau acum satisfăcuţi
nimeni nu s-a speriat de bombe incendiare

COR şi 2: Erau credincioşi înţelegerii pe care-au semnat-o
parteneri cu toţii în N.A.T.O.

4 *ţîşneşte în faţă. Alternativ cu corul compus din* **1, 2, 3, 6, 7.**

COR şi 4: Focul căzut din cer
devora pădurile neumblatele
Focul căzut din cer
ne devora cocioabele satele
Focul căzut din cer
devora femelle noastre
Focul căzut din cer
devora odraslele noastre

2: De toate acestea Occidentalii n-au fost mişcaţi
Odată aprinsă savana şi luncile una cîte una
morţii n-au mai fost nici măcar număraţi
30 de mii sau 50 de mii nu-i tot una

COR şi 2: Erau credincioşi înţelegerii pe care-au semnat-o
parteneri cu toţii în N.A.T.O.

2: De cei ascunşi nu s-au mai sinchisit
Într-o zi de foame sau sete tot au să piară

https://biblioteca-digitala.ro

Doar cei 500 de portughezi ce s-au prăpădit
de lacrimi şi de morminte se bucurară

1, 3, 4, 6, 7 mimează o procesiune grotescă. 6. poartă mitra de episcop. Pantonima depunerii unei jerbe, figurată printr-un pneu de bicicletă.

COR şi 2: Erau credincioşi înţelegerii pe care-au semnat-o

partenerl cu toţii în N.A.T.O.

FANTOŞA: Acum cu 500 000 de soldaţi
sîntem asiguraţi
Avem situaţia-n mînă
Populaţia răsculată orbită de propagandă
a fost risipită bandă de bandă
În afara unor grupuri fugite-n păduri izolate
operaţiile practic sînt terminate

6 predică. Ceilalţi se roagă.

6: Noi vom continua opera noastră cea mare
de civilizare
şi-ncreştinare

7 se roagă

7: Plini de speranţă
vom continua să eliberăm
aceste populaţii de ignoranţă
şi de blestem

Fantoşa cu o voce sepulcrală amplificată de ecou.

FANTOŞA: Încercarea a fost cumplită
dar cu ajutorul lui Dumnezeu
şi prin acţiunea noastră cea hotărîtă
am izbutit să trecem de greu
Iar dacă cineva ne va-ntreba
Oare lucrul acesta merita
banii atîtor concetăţeni
moartea atîtor oşteni
şi lacrima mamelor neconsolate
eu îi răspund Da acestea toate
nu sînt numai posesiunile noastre fireşti
Mîntuirea întregii suflări omeneşti
am apărat-o-n Angola

Un lung căscat

6: O voi fii ai unei nobile ţări
în faţa voastră mă-nchin
Voi v-aţi umplut de mărire
purtînd mereu fără şovăire
mesajul divin
peste mări

VIII

7 în rolul unui ministru de justiţie străin, în vizită

https://biblioteca-digitala.ro

în provinciile lusitane de peste mare. **1 : 2, 3, 4** *în jurul lui. Cuvintele sale sînt primite cu recunoştinţă.*

7 : Vorbesc despre ceea ce am văzut
cu proprii mei ochi pe unde-am trecut
În provinciile africane ale Portugaliei
pot să zic
n-am văzut decît progres
Angola Mozambic
mai ales
mi s-au părut nişte insule-ale păcii
Aici domneşte între rasele locuitoare
egalitatea unor drepturi seculare
Fără constrîngere patria-mumă a dat
fiecărui Negru-n aceeaşi măsură
şansa de a fi accedat
la oricare formă de cultură
Celui care n-are mijloacele necesare
îi suportă Statul cheltuielile şcolare
Fiecare poate să ocupe postul care-i convine
Un Negru poate să ajungă chiar primar
Cum e cazul lui Nampolo în Mozambic
un oraş industrial pot să zic
în plină expansiune

COR (1, 2, 3): Ar fi fost nostim din cale-afară
ca din 6 milioane de Mozambicani
nici măcar unul să nu fi reuşit
în atîţia ani
să ajungă primar la el în ţară
Pedro Baessa poartă-ncălţăminte şi frac
după ultima modă şi dă ajutor
autorităţilor să-şi impună ordinea lor
Fumează ţigări cu Albil bea coniac
În ochii cui stă la-ndoială
el este o dovadă vie
a binefacerilor cu care ne îmbie
puterea colonială

7 : Putere colonială
aşa ceva n-am văzut nicăieri unde-am fost
De altfel fără-ndoială
termenul de dominaţie străină
nu are nici un rost
într-o ţară unde prezenţa
civilizatorilor lusitani
datează de 500 de ani
Înafară de cîteva bande de fanatici
care-şi expun indolenţa
vizitatorului alb nu întîlneşte
oriunde călătoreşte
decît prieteni recunoscători şi simpatici
Evident

https://biblioteca-digitala.ro

şi spun asta în deplină credinţă
nu Portugalia ameninţă
pe acest continent
pacea lumii întregi
Nu e prea greu să-nţelegi
că astăzi primejdia se profilează clară
exclusiv dinafară

7 pleacă. 1, 2, 3, 4 îşi schimbă imediat poziţia. Mimează femei care lucrează pe cîmp.

3: Unde-au plecat
toţi bărbaţii din Mozambic
Pentru ce nu se află nici un bărbat
în sate
pe ogoarele cultivate

COR (1, 2, 4): Bărbaţii noştri sînt peste hotare
departe foarte departe
De un an şi mai bine aşteptăm pe ogoare
aşteptările noastre sînt deşarte
Sărmane neveste
nu mai avem de la ei nici o veste
Bărbaţii noştri nu ne mai aduc în dar
nici un văl negru măcar

3: Pentru ce nu mai sînt bărbaţi în Mozambic

COR: Bărbaţii noştri-au fost duşi cu simbrie
dar unde nimeni nu ştie
O ştiu însă bine
stăpînii de mine
din Rhodezia, Africa de Sud şi Katanga
Ştiu şi autorităţile care
primesc 6 dolari de fiecare
cap de om şi reţin din salar jumătate
sumă ce li se va da tuturor
abia la întoarcerea lor
după scăderea impozitelor toate
18 luni e valabil contractul unic
care-i înlănţuie pe bărbaţii din Mozambic
în minele din Rhodezia, Africa de Sud şi Katanga
Mulţi nu mai revin niciodată
morţi în minele de cărbune
în accidente de boală de slăbiciune
Leafa lor este confiscată
300 000 de bărbaţi din Mozambic
extrag aurul, fierul, cărbunele
pentru bogătanii ce stăpînesc minele
din Rhodezia, Africa de Sud şi Katanga

IX

5 în interiorul Fantoşei. Poartă epoleţi de general. Slăbit şi senilizat. Dar se umflă în pene.

https://biblioteca-digitala.ro

FANTOŞA: Acum avem în Angola
55 000 de oameni înarmaţi
în Mozambic 40 000 de soldaţi
în Guineea 20 000 de soldaţi
Ne-am menţinut cu-nverşunare
şi ne vom menţine-n continuare

5 *trage oblonul.* **6** *îşi ia rolul unui director de bancă străin, vizitînd oficial Portugalia, îmbrăcat în frac şi purtînd o mască de vulpe.* **7** *îl însoţeşte. Ochelari nergi. Mîna dreaptă întinsă, în mănuşă neagră. Sub braţ o servietă cu documente.*

1 *cu microfonul, ca un şansonetist.*

1: Vom vedea acum cum un director de bancă
îşi girează afacerile-n interesul celor de sus
Aşa a procedat întotdeauna şi asta
i-a adus mereu dividende în plus

2, 3, 4: Căci singura sa pasiune pe lume
e să-şi obţină dobînda la sume

6 *şi* **7** *se apropie de Fantoşă.* **5** *apare din nou în deschizătură. De data aceasta poartă o mască de vultur. Salut grotesc.*

1: În timp ce cuceritorii huzureau în bună stare
el dovedea de ce este-n stare
Calculele lui îi ajutau
să-şi ducă războiul
cu tot tărăboiul
Rezultatele nu-l interesau

2, 3, 4 *reiau refrenul*

2, 3, 4: Căci singura sa pasiune pe lume
e să-şi obţină dobînda la sume

....

Din Aljube pînă-n Tarrafal se transmite
că Vicleanul e pe sfîrşite
Din celulă-n celulă încet
în codul nostru secret
ne-am transmis cu un deget nervos
mesajul acesta preţios

4 *lungit pe pămînt, vorbeşte cu greu.*

4: În Portugalia e pace
Lucrurile merg din ce în ce mai bine
Dezvoltarea economică se face
pe baza unei metode solide
Circulaţia monedei hîrtie ne-ajută
După ultimele expertize

....

X

5 *şi* **7** *revin fără mască. Toţi în rînd depărtaţi unul de altul. Toţi, înafară de* **5**, *se aşează pe vine sau se întind pe jos.* **5** *drept în mijloc, nemişcat. O clipă de tăcere.*

https://biblioteca-digitala.ro

5: Azi tulburările-au început iară
în toate închisorile din țară

3 *cu o voce fără culoare.*

3: La Fort Peniche
apa curge pe pereți și-i înmoaie
După ploaie
pînă la glezne începe să se ridice
La Fort Peniche
nu există ferestre în zid
Sîntem culcați la-nvălmășeală
pe scîndura goală
sub un tavan putrezit și umid
Noapte de noapte sîntem deșteptați
de țipetele celor torturați

4: Niciodată încă turismul
n-a luat o asemnea dezvoltare
la noi în țară
Agențiile imobiliare
sînt asaltate fără-ncetare
de cereri venite din afară

1 *cu voce joasă, îndurerată.*

1: Statuia — asta e o nouă tortură
Stai în picioare o noapte și-o zi
Nici vorbă să poți adormi
ți se-aruncă-o găleată cu apă-n figură
Apoi încă o noapte și-o zi neîncetat
Inima bubuie picioarele ți s-au umflat
Nici vorbă să cazi
ți se-aruncă-o găleată cu apă-n obraz
Nu mai poți să te ții
Totuși asta continuă încă o zi
și-o noapte întreagă (*o pauză*)
Îți simți toată ființa oloagă
În a patra zi torturații
încep să aibă halucinații
Iată aud voci mii de voci îngrozitoare
ale celor care zac în închisoare
la Fort Peniche
îmi izbesc urechile ca niște bice
picioarele nu mi le mai simt nicidecum
nici nu dorm nici nu sînt treaz acum
aud voci sute de mii de voci îngrozitoare
stau neîncetat
nemișcat
în picioare

7 *se ridică, cu mare greutate.*

7: Grație degrevării de taxe
participarea capitalului străin

https://biblioteca-digitala.ro

la exporturile întreprinderii noastre particulare
creşte fără-ncetare
Şi pentru ce se întreabă cei de la Lisabona
Industriile europene şi-americane
ar investi în provinciile noastre africane
dacă interesul nostru şi-al lor
n-ar fi asigurat acolo în viitor

6 ridică încet oblonul Fantoşei. În timp ce acesta vorbeşte, ceilalţi actori se ridică încet. Treptat furia şi revolta pun stăpînire pe ei. 6 îşi concentrează toate forţele sale în discursul pe care-l ţine, înainte de a tăcea definitiv.

FANTOŞA: Dacă vom izbuti să păstrăm în viitorii
zece ani chiar numai aceste teritorii
vom cîştiga definitiv bătălia
Căci în 10—15 ani peste triburile duşmane
ale Africei aşa zis suverane
va domni anarhia
ele nefiind în stare
de autodeterminare

5 scoate un urlet.

5: Ia priviţi acest cadavru
Ia priviţi acest bătrîn
crede că de-acum nainte
ne va fi încă stăpîn

7 scoate un urlet.

7: Ia priviţi-i faţa sură
mutra lui de stîrpitură
crede c-o să poată face
şi de-acuma ce-i va place

Atitudinea lor devine din ce în ce mai ameninţătoare. 6 a dispărut. Lucarna din faţa Fantoşei rămîne deschisă.

4: Ia priviţi ce obosite
Ia priviţi-l ce paiaţă
A rămas din el doar umbra
celui care-a fost în viaţă

Toţi acompaniază cîntecul cu strigăte, salturi, exclamaţii. Se apropie de Fantoşă.

2: Ia priviţi-l cum scrîşneşte
Daţi-i ce i se cuvine
L-am slujit prea multă vreme
de 5 veacuri şi mai bine

5: Sfîrtecaţi acest cadavru
Aruncaţi-l la gunoi
să nu-nvie niciodată
niciodată printre noi

Se precipită toţi asupra lui, îi zmulg panglica de demnitar, sabia şi măciuca. Fac un lanţ şi trag cu toţii de el pentru a-l răsturna. Dindărăt 6 desface legăturile. Fantoşa se clatină cu faţa înainte. Se prăbuşeşte la pămînt cu zgomot. Numai stîlpii de sprijin mai stau în picioare. O mînă de paie au rămas agăţate de ei. Sacul flutură-n vînt.

https://biblioteca-digitala.ro

O clipă rămîn toți încremeniți și tăcuți. Apoi 1 *înaintează. Toți se ridică în picioare.*

1: Chiar dacă vi se spune astăzi c-a murit
fantoma ce ne-a fost stăpînă-n țară
umbra și fiii ei de-aici nu s-au clintit
Ce s-a-ntîmplat mai poate să se-ntîmple iară

5 *cu voce joasă.*

5: Blestemate fie neputința noaptea seculară
ce-au stăpînit atît amar de timp a noastră țară
1: Mai sînt acolo generalii speculanții și magnații
cu batalioanele de șoc cu cecurile lor și cu soldații
Toți aliații lumii-occidentale-acum dau zor
să apere răscumpărarea capitalurilor lor

7 *cu voce joasă.*

7: O blestemat e orice ceas în care
zăcem aici lipsiți de apărare

6 *înaintează din stînga cu perdeaua de la început. El și* 1 *țin perdeaua.* 2 *venită dindărăt trece prin perdea. Fața ei e întinsă într-un surîs factice. Cîntă pe o melodie insidioasă.*

2: Priviți țăranii noștri cum lucrează liniștiți
fără ambiții fără tragere de inimă mîhniți
Ei își ocupă-n pace colibele sărace seara
umili și devotați proprietarilor bogați
ale căror palate-nfrumusețează țara

2 *trece la stînga după ceilalți. Vorbește cu o voce aspră.*

2: Dar nu v-abateți de la drumurile largi de piatră
spre găurile-vizuini ce ne sînt vatră
Să nu vă depărtați de marile șosele
Căci în mizerie și murdărie sună glasul
revoltei și furiei cărora azi le bate ceasul

3 *venită dindărăt trece prin perdea. Surîs factice. Melodie insidioasă.*

3: Vrăjiți de presimțirea sufletelor populare
Beți de-a vă pierde prin grădinile în floare
pe plajele ce scînteiază-n soare sub crize estivale
Turiști bineveniți să fiți în Portugalia
printre comorile arhitecturii sale

3 *în picioare în fața perdelei.* 5 *cu o voce aspră.*

5: Dar să nu intrați mai ales în palatele
unde noi compărem în fața unor vînduți judecători
care zi de zi, pentru-a obține-o medalie
ne condamnă pe noi studenți preoți muncitori
care visăm o altă Portugalie

COR (*toți actorii*): Alții vor veni în curînd
o să-i vedeți înaintînd
Mereu mai mulți în orașe
în munți în păduri uriașe
pe nevăzute cărări
adună arme pregătind bazele
apropiatei
eliberări.

În românește de ȘTEFAN AUG. DOINAȘ

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

ŞTEFAN AUG. DOINAŞ

Teatrul agitatoric al obiectivităţii

Într-o clasificare ce aparţine lui Peter Brook, teatrul lui Peter Weiss ar face parte din categoria « teatrului imediat »: acesta, în opoziţie cu celelalte forme ale genului (« teatru mortal », « teatru sacru », « teatru elementar ») s-ar caracteriza — din punct de vedere al practicii scenei — printr-o « căutare dinlăuntru într-o artă în decadenţă şi în evoluţie ». De fapt, numeroasele puneri în scenă de care s-au bucurat piesele lui Weiss, de la « Persecutarea şi asasinarea lui Marat » pînă la acest « Cîntec al fantoşei lusitane », arată clar că oamenii de teatru au văzut în textele sale dramatice un fel de pretext literar pentru un spectacol care se dorea « total », tendinţă ce coincide cu practica teatrală evidentă astăzi în toată lumea, mai ales după turneele europene ale « Living Theatre »-ului american. Nu e mai puţin evident că textura însăşi a dramaturgiei lui Peter Weiss oferă asemenea posibilităţi: urzeală sau — mai bine zis — *plasmă dramatică* aproape amorfă, aceasta prezintă pentru oamenii de meserie un spaţiu ideal în care recuzita (şocant de nouă), indeterminarea personajelor, caracterul obiectiv (documentar) al argumentului literar, precum şi întrepătrunderea teatrului cu celelalte arte — muzica şi dansul, îndeosebi — permit o complexă afirmare de sine. Că această afirmare se face în cadrele atît de labile şi discutabile ale unei arte experimentale — declaraţiile unui Giorgio Strehler, care a pus în scenă « Cîntecul fantoşei lusitane » la Quirino, constituie, o dovadă concludentă — este la fel de adevărat. « Chiar aceasta este caracteristica muncii noastre, să nu fie completă, să nu dorească a fi, să vrea să se propună continuu ca material de lucru, pentru viitor », spune omul de teatru italian. Ceea ce n-ar fi decît o etapă de lucru, dacă Strehler n-ar adăoga imediat: «Acesta este destinul teatrului ». În felul acesta opiniile lui Strehler se întîlnesc cu acelea ale lui Brook, şi ele tind să prezinte o experienţă dramatică cum e aceea a lui Peter Weiss drept una — dacă nu cea mai bună — formulă literară pentru un teatru al viitorului. Să precizăm că, atît la regizorul englez cît şi la cel italian, un atare experiment este apreciat, în primul rînd, dacă nu exclusiv, din punctul de vedere al profesiei actoriceşti. Faptul că, în dramaturgia sa, Weiss oferă oamenilor de teatru un lucru literar incomplet, inform, dar — după cum subliniază Strehler — *nud*,

◀ GIORGIO STREHLER dînd indicaţii de regie

https://biblioteca-digitala.ro

măsoară însăşi receptivitatea acestora faţă de o literatură care e acceptată, în primul rînd, ca pretext scenic; după cum faptul că această literatură se prezintă cu un caracter de strictă actualitate — morală, socială, politică — explică audienţa generală a publicului, dornic deopotrivă *să participe* la momentul politic pe care-l trăieşte sau *să filtreze* acest moment prin viziunea coerentă estetic a unui spectacol. Iată de ce, în presa italiană de pildă, opera lui Peter Weiss este încărcată cu atributul maximei modernităţi, ca o consecinţă a faptului că are un caracter « deschis », că se pretează la o *interpretare* cu spectru deosebit de larg.

Problema esenţială care se pune în legătură cu dramaturgia lui Peter Weiss este aceea de a clarifica în ce măsură aparţine aceasta literaturii. Problemă gravă, în care cuvîntul cel mai sever a fost pronunţat de un Hans Magnus Enzensberger, scriitor ce prezenta toate datele pentru a fi comprehensiv faţă de o astfel de literatură. Referitor la una din piesele lui Weiss — « Ancheta », oratoriu ce trata responsabilitatea oamenilor în legătură cu ororile de la Auschwitz — Enzenberger scrie: « În clipa în care a luat atitudine deschisă pentru o « artă angajată », Weiss a produs o operă care se abţine de la orice comentariu, de la orice opinie, de la orice judecată, şi care prin aceasta renunţă la posibilitatea estetică a literaturii. În această asceză extremă se află un dram de resemnare. Renunţarea include şi limba scriitorului: literatura ca istoriografie devine citat; atacul împotriva societăţii e în acelaşi timp aplecare asupra documentului ». Obiecţia poate fi formulată, în aceeaşi măsură, pentru « Persecutarea şi asasinarea lui Marat » şi pentru « Cîntecul fantoşei lusitane »; în cea dintîi, opoziţia principială între cei doi protagonişti — Marat, exponent al violenţei politice şi al totalitarismului iacobinist, de o parte, şi Sade, lider al individualismului anarhic, de altă parte — dialogul se sprijină exclusiv pe citate copioase, din textele iscălite de Marat în ziarul « L'Ami du Peuple », şi pe textele culese din opera Divinului Marchiz; în cea de a doua, teoria marxistă, care stă la baza analizei situaţiei din Angola, este servită, la modul agitatoric, fără o suficientă transfigurare artistică. Situată între aceste două piese, « Ancheta », care utilizează exclusiv declaraţiile martorilor de la procesul de la Frankfurt, prezintă acelaşi caracter de obiectivitate voită, împinsă pînă la completa detaşare a autorului faţă de materialul ce-i stă la dispoziţie. În planul scenic, al spectacolului, o atare indiferenţă de principiu faţă de text, oferea însuşi spaţiul necesar experimentului teatral profesionistic. În planul literar, această distanţă pare plină de riscuri, atît în stabilirea unei valori reale a textului, cît şi în definirea lui Weiss ca *scriitor angajat*.

Şi, totuşi, observaţiile lui Enzesberger sînt exagerate. « Documentarismul » lui Peter Weiss e o primă iluzie a lecturii. La o citire mai atentă, se va observa că structura însăşi, montajul dramatic al textului, al acestei «opere deschise» implică o poziţie ideologică clară, departe de orice asceză: textele din Marat şi Sade, actele procesului de la Frankfurt, tezele ideologice din piesa pe care o

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

publicăm aici, toate acestea sînt, desigur, *nude* — cum spunea Strehler — dar nu străine de o atitudine clară în ordinea morală şi politică. Aceste « documente » vorbesc *de la sine*, întrucîtva, iar rolul pe care şi l-a asumat autorul e doar acela de a le asambla în aşa fel încît pledoaria lor să fie coerentă, pe de o parte, iar caracterul lor obiectiv să poată fi « locuit » de o sensibilitate care ţine să *participe*, pe de altă parte, la spectacolul lor, atît ideologic (argumentele politice beneficiază de o savantă « punere în pagină »), cît şi artistic. Cu alte cuvinte, ceea ce acest text inform, această plasmă dramatică oferă actorilor (şi, desigur, regizorului, ca virtualitate a spectacolului teatral), este oferit, în aceeaşi măsură, cititorului — respectiv, publicului — prin modalitatea agitatorică de a prezenta « spectacolul » neutru al « obiectivităţii ». Avem de a face cu o obiectivitate simulată: de fapt, alegerea care l-a angajat pe autor a fost făcută în prea-

La pag. 132, imagine din spectacolul lui Peter Weiss dat de « NEGRO-ENSEMBLE » de la New-York.

La paginile 138, 139, 141, 172, 175, şi 176, imagini din « CANTATA » lui Weiss în regia lui Giorgio STREHLER, la grupul « Teatru şi Acţiune » din Milano

Fotografiile reproduse din revista « Il Dramma » prin bunăvoinţa redacţiei

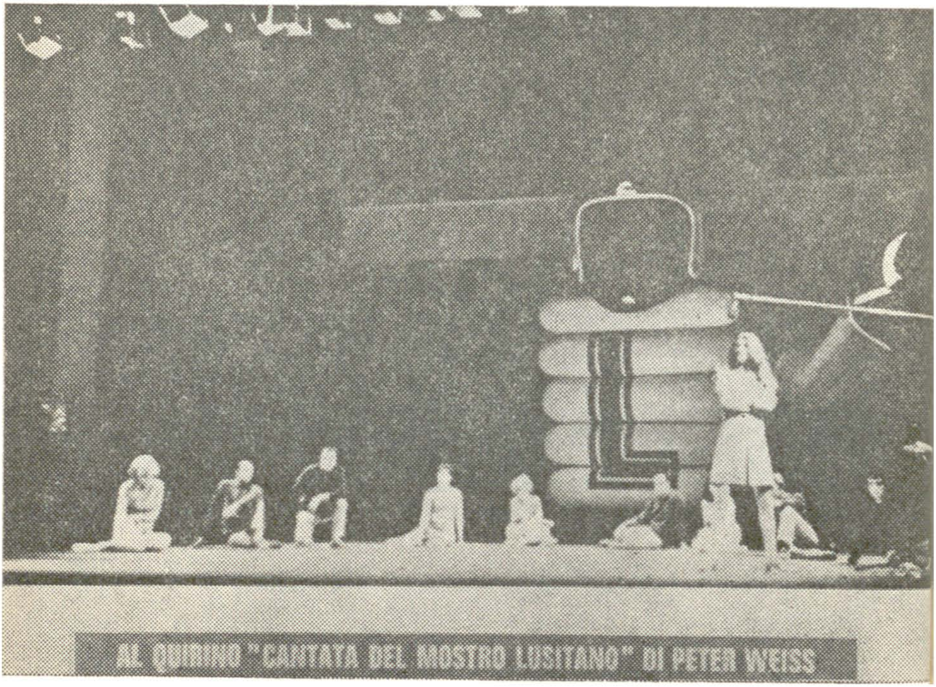

https://biblioteca-digitala.ro

labil; mărturia ei este scenariul însuşi, plasma dramaturgică în care circulă numai *anumite* elemente şi motive strict determinate în plan ideologic, care ne derutează — o clipă — prin caracterul lor de pronunţată obiectivitate. Destinată în primul rînd reprezentării pe scenă, o piesă cum este « Cintecul fantoşei lusitane » nu-şi îndeplineşte adevărata sa funcţie decît *interpretată* pe aceeaşi scenă: abia în spectacol acest text încetează de a mai fi un simplu pre-text teatral, devenind cu adevărat o piesă. În adîncimile acestui text pluteşte indeterminarea tipic teatrală a unei *commedia dell'arte:* aparatul scenic este chemat să dea carne umană unei texturi ce se prezintă, întîi de toate, ca o osatură ideologică, cu funcţie agitatorică, moralizatoare. Că lucrurile stau exact aşa ne-o dovedesc diversele interpretări date pieselor lui Weiss: de la filmul extraordinar al lui Peter Brook, realizat pe scenariul « Marat-Sade », pînă la cele două versiuni interpretative, de pildă, ale acestei « Fantoşe », realizate de Strehler şi de « Negro Ensemble » din New York. Peter Brook a realizat un film plin de valori poetice, în care disputa ideologică dintre Marat şi Sade este estompată, în profitul unei sugestii învăluitoare datorate deopotrivă culorii, muzicii şi dansului, sprijinită pe cîteva metafore vizuale de mare plasticitate (să notăm un singur exemplu: Marchizul îşi debitează exacerbata sa pledoarie pentru individualism şi cruzime în timp ce se supune unei flagelări; dar biciul care-i striază spatele e format de ... pletele Charlottei Corday) în care spectacolul violenţei e continuu intricat de efluviile discrete ale solidarităţii umane; Strehler a ţinut să dea spectacolului dinamica unei angajări aproape mistice; în timp ce interpreţii negri ai acestei piese cu negri africani şi-au jucat propria lor situaţie, au umplut vidul emotiv al textului cu propria lor pasiune. În felul acesta, s-au actualizat, în modalităţi diverse, valenţele implicite ale unui scenariu dramatic, adică s-au concretizat trei feluri difer'te de *participare* la un anumit adevăr, expus cu o simulată obiectivitate. Rezultatul, pentru spectatori, este fără îndoială mai bogat decît pentru cititori: caracterul pronunţat moralizator al textului este topit în « actul de dragoste » (cuvîntul aparţine tot lui Strehler) pe care-l implică interpretarea actoricească, fiind strict determinat de conţinutul acestui act; « documentarismul » se arată a fi un simplu punct de plecare, obiectivitatea capătă funcţie agitatorică. Mai simplu spus, spectatorul învaţă modul în care spectacolul poate să fie al său propriu.

Aceasta nu înseamnă deloc că problema valorii artistice a textului nu ar rămîne în continuare deschisă. Desigur, textele dramatice ale lui Peter Weiss prezintă o deschidere care, cu bunăvoinţă, poate fi intrepretată în sensul unei metafore expresioniste asupra lumii. Dialogului Marat-Sade îi lipseşte foarte puţin pentru a deveni un dialog existenţial între două tendinţe intime ale structurii sufleteşti umane de oriunde şi oricînd. Tot aşa, viziunii din « Ancheta », care se deschide asupra lagărului de la Auschwitz, îi lipseşte foarte puţin pentru a deveni o viziune kafkiană asupra sistemului fascist, şi, dincolo de el, asupra unei anumite societăţi umane; după cum, în « Cîntecul fantoşei lusitane », anumite date concrete, determinate istoric şi geografic, pot oricînd să transgreseze limitele de spaţiu şi timp, pentru a se constitui în elemente componente ale unei metafore permanent umane. După cum spuneam, acest fenomen se şi petrece, atunci cînd plasma dramatică a lui Weiss capătă carnea concretă a metaforelor regizorale, adică pe scenă. În sine însă, în spaţiul propriu al literaturii, dramaturgia aceasta, care — pe urmele lui Brecht, pe de o parte, şi ale lui Antonin Artaud, pe de altă parte — încearcă o sinteză îndrăzneaţă între concret şi idee, între politic şi artistic, între actual şi universal, rămîne expresia, încă derutantă, a unei texturi *nude*, ca un bloc de piatră pe care dalta nu l-a cioplit îndeajuns.

https://biblioteca-digitala.ro

GABRIEL GARCIA MARQUEZ

Funeraliile lui Mama Grande

Aceasta este, neîncrezători din lumea întreagă, istoria adevărată a cărei protagonistă e Mama Grande, suverană absolută a regatului din Macondo, pe care l-a stăpînit timp de nouăzeci și doi de ani și apoi s-a stins într-o atmosferă de sfințenie. Într-o zi de marţi din septembrie anul trecut, şi la ale cărei funeralii a asistat însăşi Sanctitatea Sa.

Acum, cînd naţiunea zdruncinată pînă în străfunduri şi-a recăpătat echilibrul; acum, cînd cimpoierii din San Jacinto, contrabandiştii din Guajira, cultivatorii de orez din Sinú, prostituatele din Guacamayal, vrăjitorii şarpelui şi muncitorii de pe plantaţiile de banane din Aracataca şi-au tras perdelele de soare, pentru a se reface după priveghiul extenuant, şi cînd şi-au redobîndit seninătatea şi s-au reîntors pentru a-şi lua în primire treburile lor, preşedintele republicii şi miniştrii săi, precum şi toţi cei care au reprezentat puterea publică şi puterile supranaturale la cea mai grandioasă demonstraţie funerară care a fost înregistrată vreodată de analele istoriei ; acum, cînd e imposibil să treci prin Macondo din cauza sticlelor goale, a mucurilor de ţigări, a oaselor roase, a cutiilor de conserve goale şi a murdăriei lăsate de mulţimea care a luat parte la înmormîntare, da, acum e timpul să-ţi aşezi un scăunel la poarta dinspre stradă şi să începi să povesteşti amănuntele acestei comoţii naţionale, înainte de a sosi istoricii.

Cu patru săptămîni în urmă, după istovitore nopţi de oblojeli, prişniţe de muştar şi ventuze, ostenită de lunga sa agonie, Mama Grande porunci să fie aşezată în vechiul său balansoar, de unde să-şi exprime cea din urmă voinţă. Era ultima formalitate pe care trebuia s-o îndeplinească înainte de a muri. În dimineaţa aceea, cu ajutorul părintelui Antonio Isabel, îşi aranjase afacerile sufletului şi nu-i mai rămînea altceva de făcut decît să le aranjeze şi pe cele pămînteşti cu cei nouă nepoţi ai săi, moştenitori universali, care stăteau de veghe, pe rînd, la căpătîiul bolnavei. Parohul, care atinsese aproape o sută de ani, vorbea de unul singur şi nu se mişca din camera lui. Fusese nevoie de zece oameni ca să-l urce pînă la dormitorul unde zăcea Mama Grande. Se hotărîse să rămînă acolo, ca să nu fie nevoie să-l coboare şi apoi să-l urce din nou în ceasul de cumpănă.

https://biblioteca-digitala.ro

Nicanor, nepotul cel mai în vîrstă, masiv şi posac, îmbrăcat cu un costum kaki, cizme cu pinteni şi revolver calibru 38, cu ţeava lungă, ţinut cu grijă sub cămaşă, plecă în căutarea notarului. Enorma locuinţă cu două etaje, mirosind a melasă şi a busuioc, cu încăperile sale obscure, aproape toate umplute cu lăzi mari şi boarfe adunate de-a lungul a patru generaţii, rămăsese paralizată din săptămîna trecută, în aşteptarea acestui moment. În coridorul central, pe ai cărui pereţi se zăreau cîrlige mari, de care în alte timpuri, în somnolentele duminici de august, atîrnau porcii înjunghiaţi şi căprioarele vînate, peonii dormeau trîntiţi peste sacii cu sare şi peste uneltele agricole, în aşteptarea ordinului de înşeuare a cailor, pentru a răspîndi ştirea cea tristă în cuprinsul moşiei nemăsurate. Restul familiei se afla în sală. Femeile livide, secătuite din pricina moştenirii şi a veghei, respectau o atitudine strictă de doliu, care se suprapunea altor doliuri nenumărate din trecut. Străşnicia matriarhală, de care dăduse dovadă în tot timpul vieţii sale Mama Grande, îngrădise averea şi numele său cu gard de sîrmă ghimpată sacramentală, în interiorul căruia unchii se căsătoreau cu fiicele nepoatelor şi verii cu mătuşile, fraţii cu cumnatele, astfel că s-a ajuns la o încurcătură de rudenie nemaipomenită, care preschimbase procrearea într-un cerc vicios. Numai Magdalena, cea mai mică dintre nepoate, reuşi să scape din strînsoarea acestui cerc ; înspăimîntată de halucinaţii, se lăsă convinsă de părintele Antonio Isabel, îşi tunse părul şi renunţă la gloriile şi zădărniciile omeneşti, călugărindu-se. Pe lîngă familia oficială, exercitîndu-şi dreptul la bărbăţie, partea bărbătească fecundase însă familiile văcarilor de prin cătunele învecinate, peocreind o mulţime de descendenţi bastarzi, care circulau printre servitorimea de la curte, fără nume de familie, cu titlu de înfiaţi, favoriţi sau protejaţi ai Mamei Grande.

Apropierea morţii mări încordarea aşteptării. Vocea muribundei obişnuită cu omagii şi supunere necondiţionată nu avu o rezonanţă mai mare ca a unui bas într-o cameră închisă, dar ecoul ei se răspîndi pînă în cele mai îndepărtate colţuri ale moşiei. Nimeni nu rămase nepăsător în faţa acestei morţi. Un secol întreg, Mama Grande fusese centrul de gravitaţie din Macondo, aşa cum fraţii săi, părinţii săi şi părinţii părinţilor săi fuseseră mai înainte într-o hegemonie ce depăşea două secole. Satul se întemeiase luîndu-şi denumirea de la numele lor. Nimeni nu cunoştea originea, nici limitele, nici valoarea reală a patrimoniului, dar toată lumea se obişnuise să creadă că Mama Grande era stăpîna apelor curgătoare şi stătătoare, a apelor strînse în urma ploilor sau a celor ce vor rămîne din ploile viitoare, a drumurilor vicinale, a posturilor de telegraf, a anilor bisecţi şi a căldurii, şi că avea în plus un drept moştenit asupra vieţii şi asupra morţilor. În serile cînd se aşeza să se răcorească pe balcon, cu toată greutatea corpului şi a autorităţii sale, în vechiul său balansoar, părea, în adevăr, infinit mai bogată şi mai puternică, stăpîna cea mai bogată şi mai puternică din lume.

Nimănui nu-i putuse trece prin minte că Mama Grande o să moară vreodată, în afara membrilor familiei şi ai ei înseşi, influenţată mai ales de prevestirile senile ale părintelui Antonio Isabel. Dar ea trăgea nădejde că o să trăiască peste o sută de ani, ca şi bunica sa după mamă, care în timpul războiului din 1875 înfruntase o patrulă a colonelului Aureliano Buendia, ducînd lupta de după baricadele ridicate în bucătărie, Abia în aprilie din acest an, a înţeles Mama Grande că Dumnezeu n-o să-i acorde privilegiul de a lichida ea singură o hoardă de masoni federalişti.

În prima săptămînă, cînd au apucat-o durerile, medicul familiei îi prescrise cataplasme cu muştar şi şosete de lînă. Era un medic cu studiile făcute la Montpellier, adversar din convingere filozofică al progreselor ştiinţei sale, căruia Mama Grande îi acordase drepturile de a împiedica stabilirea în Macondo a oricărui alt medic. Altădată colindase satele călare, vizitînd bolnavii pe înserat, iar natura îi

https://biblioteca-digitala.ro

dăruise prilejul de a fi tatăl a numeroși copii nelegitimi. Dar artrita îl imobiliza într-un hamac și ajunse să-și consulte pacienții fără a-i mai vizita, folosindu-se de presupuneri, de intermediari și de mesaje. Chemat de Mama Grande, traversă piața în pijama, sprijinindu-se în două bastoane, și se instală în iatacul bolnavei. Numai cînd înțelese că Mama Grande era în agonie, trimise să-i aducă o lădiță cu flacoane marcate cu litere latine și timp de trei săptămîni unse muribunda pe dinafară și pe dinăuntru cu tot felul de unguente academice, prafuri și supozitoare miraculoase. Apoi îi aplică în locurile dureroase prișnițe cu broaște afumate și lipitori pe spate, pînă în dimineața aceea, cînd nu mai avu încotro și își dădu seama că trebuia fie să-l lase pe bărbier să-i ia sînge, fie pe părintele Antonio Isabel s-o descînte.

Nicanor porunci să-l aducă pe preot. Zece din cei mai buni oameni ai săi îl aduseră de la casa parohială pînă în dormitorul unde zăcea Mama Grande. Clopotele bisericii bătînd pentru maslu, în înserarea molcomă de septembrie, constituiau prima încunoștiințare a locuitorilor din Macondo. A doua zi, cînd răsări soarele, mica piață din fața casei unde se afla Mama Grande părea un bîlci rural.

Era ca o amintire din altă epocă. Pînă la împlinirea vîrstei de șaptezeci de ani, Mama Grande își sărbătorise ziua de naștere cu petreceri prelungite și tumultoase, cum nu se mai pomenise vreodată. Damigene mari cu rachiu erau oferite poporului, se sacrificau vitele în piața publică, și un taraf de muzicanți cînta fără întrerupere timp de trei zile. Sub migdalii prăfuiți, unde în prima săptămînă a secolului și-au stabilit cantonamentul legiunile colonelului Aureliano Buendia, se întindeau tejghele unde se vindeau băuturi de banane, caltaboși în sînge, jumări de porc, pateuri cu carne, salam catalan, pîinișoare de tapioca, brînzoaice, gogoși, cîrnați, ciorbă de burtă, prăjituri din nucă de cocos, zaharicale, jucării, podoabe ieftine, se organizau lupte de cocoși și jocuri de loterie. În toiul petrecerii, la învălmășeală, se vindeau stampe și baticuri cu imaginea lui Mama Grande.

Festivitățile începeau cu două zile înainte și se terminau în ziua de onomastică, în pocnetele asurzitoare ale jocurilor de artificii și cu dansuri în casa cea mare a lui Mama Grande. Invitații de seamă și membrii legitimi ai familiei, serviți din belșug de bastarzi, dansau în ritmul unei vechi flașnete, echipată cu imprimări de dansuri la modă. Mama Grande prezida sărbătoarea din fundul salonului, dintr-un fotoliu cu perne moi de olandă, împărțind instrucțiuni discrete cu mîna sa dreaptă împodobită cu inele pe toate degetele. Uneori în înțelegere cu îndrăgostiții, dar de obicei sfătuită numai de propria sa inspirație, în noaptea aceea se stabileau căsătoriile din anul în curs. Pentru a închide serbările, Mama Grande dădea semnalul, făcîndu-și apariția pe balconul împodobit cu ghirlande și felinare de hîrtie, de unde arunca mulțimii pumni de monezi.

Această tradiție se întrerupsese, în parte din pricina doliurilor succesive din familie, în parte ca urmare a nesiguranței politice din ultimul timp. Noile generații nu știau decît din auzite de acele faimoase manifestări de splendoare de altădată. Nu au ajuns s-o vadă pe Mama Grande în timpul slujbei mari, cînd îi făcea vînt cu evantaiul vreun membru al autorității civile și cînd se bucura de privilegiul de a nu îngenunchia nici măcar în momentele de adîncă reculegere, pentru a nu-și boți luxoasa sa fustă cu volane scrobite din dantele olandeze. Bătrînii își aduceau aminte cu greu, ca de o halucinație a tinereții, de cei două sute de metri de covoare întinse de la reședință pînă la altarul cel mare, în după-amiaza în care Maria del Rosario Castaneda y Montero asista la funeraliile tatălui său și se înapoia acasă investită cu o nouă și radioasă demnitate, devenind la numai douăzeci și doi de ani Mama Grande.

Această viziune medievală aparține de atunci nu numai trecutului familiei, ci și trecutului națiunii, De fiecare dată mai enigmatică și îndepărtată, vizibilă doar în balconul casei sale, unde se pierdea pe atunci printre mușcatele înalte, în serile

https://biblioteca-digitala.ro

toride, Mama Grande se estompa în propria sa legendă. Autoritatea sa se exercita prin intermediul lui Nicanor. Exista promisiunea tacită, conform tradiţiei familiei, că în ziua cînd Mama Grande îşi va sigila testamentul, moştenitorii vor decreta trei zile de petreceri publice. Dar se ştia de asemenea, că ea hotărîse să nu-şi exprime ultima sa voinţă decît în ultimele ore înainte de a muri şi nimeni nu se gîndea în mod serios că Mama Grande ar putea să moară. Numai în duminica aceea, treziţi de dangătul clopotelor, locuitorii din Macondo îşi dădură seama că Mama Grande era muritoare, ca orice om, şi că viaţa ei era pe sfîrşite.

Îi sosise ceasul. În patul său de suferinţă, unsă pînă la urechi cu ulei de aleos sub baldachinul de crep prăfuit, de-abia se mai bănuia din respiraţia slabă existenţa unei debile urme de viaţă. Mama Grande, care pînă la cincizeci de ani respinsese neînduplecată pe cei mai înfocaţi pretendenţi, în pofida faptului că natura o înzestrase cu darul de a alăpta ea singură toată specia din care făcea parte, murea fecioară şi fără să lase urmaşi direcţi. În momentul oficierii maslului, părintele Antonio Isabel trebui să ceară ajutor pentru a-i unge palmele cu ulei, deoarece de la începutul agoniei Mama Grande ţinea pumnii strînşi. Nu folosi la nimic ajutorul nepoatelor. În cursul încercării, muribunda îşi încleştă pe piept mîna cu pietrele preţioase ale inelelor şi, fixîndu-şi privirea incoloră pe faţa nepoatelor, le spuse: «Pungăşoaicelor». Apoi văzu pe părintele Antonio Isabel în vestminte de liturghie şi pe ajutorul lui cu obiectele de cult şi murmură cu voce stinsă: « Mă prăpădesc ». Îşi scoase inelul cu diamantul cel mai mare şi i-l dădu Magdalenei, călugăriţa, căreia i se cuvenea, întrucît era moştenitoarea cea mai mică. Era finalul unei tradiţii: Magdalena renunţase la moştenirea sa în favoarea bisericii.

În zorii zilei, Mama Grande ceru s-o lase singură cu Nicanor, pentru a-i da cele din urmă porunci. Timp de o jumătate de oră, în deplinătatea facultăţilor sale, se informă de mersul treburilor. Dădu dispoziţiuni speciale în legătură cu cadavrul său şi se ocupă apoi de desfăşurarea ceremoniei înmormîntării. « Trebuie să fii cu ochii în patru », îi spuse. « Încuie toate lucrurile de valoare, pentru că multă lume nu vine în astfel de situaţii decît ca să fure. » Cîteva clipe mai tîrziu, singură cu preotul, i se spovedi cu sinceritate şi apoi se împărtăşi, în prezenţa nepoţilor săi. Atunci a cerut să fie aşezată în jilţ pentru a-şi exprima ultima voinţă.

Nicanor pregătise, în douăzeci şi patru de file scrise citeţ, lista completă a bunurilor. Vorbind liniştit, Mama Grande dicta notarului, avîndu-i pe medic şi pe părintele Antonio Isabel ca martori, lista proprietăţilor sale, izvor suprem şi unic al măreţiei şi autorităţii. Redus la proporţiile sale reale, patrimoniul fizic se limita la trei moşii întinse, adjudecate prin hotărîre regală în timpul Coloniei, şi care, cu trecerea timpului, în virtutea căsătoriilor de convenienţă, se acumulaseră sub conducerea lui Mama Grande. În acel teritoriu neocupat, fără hotare stabile, care cuprindea cinci municipii şi în care niciodată nu s-a semănat măcar un bob pe socoteala proprietarilor, trăiau cu titlu de arendaşi trei sute cincizeci şi două de familii. În fiecare an, în ajunul onomasticii sale, exersa unicul act de autoritate, care împiedicase reîntoarcerea pămînturilor la stat: plata arendelor. Ea primea personal plata dreptului de a locui pe pămînturile ei, aşa cum strămoşii mai bine de un veac o primiseră de la strămoşii arendaşilor. După trecerea celor trei zile pentru strîngerea arendelor, curtea era ticsită de porci, curcani, găini, şi de dijme şi trufandale din roadele pămîntului, care se depozitau acolo ca daruri ale arendaşilor. În realitate, aceasta era recolta pe care nicicînd nu o culesese familia de pe un teritoriu calculat dintr-o singură privire la peste o sută de mii de hectare. Împrejurările istorice au făcut să crească şi să prospereze cele şase tîrguşoare din Macondo, inclusiv municipiul, astfel că oamenii nu aveau alte drepturi de proprietate decît acelea asupra materialelor, fiindcă pămîntul era stăpînit

https://biblioteca-digitala.ro

de Mama Grande şi ei i se plăteau chiriile, aşa cum guvernul trebuia să-i plătească pentru folosinţa drumurilor de către cetăţeni.

În jurul tîrguşoarelor şi celorlalte aşezări omeneşti, hălăduia un număr niciodată ştiut şi cu atît mai puţin băgat în seamă de animale marcate cu fierul roşu în formă de lacăt. Semnul acesta, care mai degrabă din cauza dezordinii decît a numărului, fiind că acesta era cu totul neînsemnat, devenise familiar în ţinuturi îndepărtate, constituia unul din cele mai solide suporturi ale legendei. Din motive pe care nimeni nu-şi bătuse capul să le lămurească, marile herghelii de cai dispăruseră încetul cu încetul de la ultimul război civil şi în ultima vreme în locul lor se instalaseră fabrici de zahăr, de lapte şi o fabrică pentru decorticat orezul.

Pe lîngă cele enumerate, se constata din testament existenţa a trei butii cu aur, îngropate undeva pe lîngă casă, în timpul războiului de independenţă, şi care nu fuseseră găsite în ciuda unor excavaţii numeroase şi anevoioase. Concomitent cu transmiterea drepturilor asupra pămînturilor arendate şi a celora de a primi dijmele şi trufandalele, moştenitorilor li se transmitea şi un plan, lăsat din generaţie în generaţie şi cu fiecare din ele perfecţionat, cu ajutorul căruia se presupunea că găsirea tezaurului îngropat era mult uşurată.

Mama Grande avu nevoie de trei ore ca să enumere afacerile ei pămînteşti. În atmosfera sufocantă a iatacului, glasul muribundei părea să solemnizeze fiecare lucru enumerat. Cînd îşi puse semnătura tremurată şi martorii şi-o puseră pe a lor, dedesupt, un fior străbătu inima mulţimii care începea să se adune în faţa casei, la umbra migdalilor prăfuiţi.

Numai enumerarea amănunţită a bunurilor morale mai lipsea. Făcînd un efort deosebit—acelaşi pe care îl făcuseră înaintaşii săi înainte de a muri—Mama Grande se ridică în capul oaselor, pe monumentalele sale fese şi, cu vocea fermă şi sinceră, lăsîndu-se în voia memoriei, dictă notarului lista patrimoniului său invizibil:

Bogăţiile subsolului, apele teritoriale, culorile drapelului, suveranitatea naţională, partidele tradiţionale, drepturile omului, libertăţile cetăţeneşti, primul demnitar al ţării, a doua instanţă, a treia dezbatere, scrisorile de recomandare, consecvenţele istorice, alegerile libere, reginele frumuseţii, discursurile transcendentale, grandioasele manifestări, domnişoarele distinse, cavalerii fără de prihană, militarii plini de demnitate, curtea supremă de justiţie, articolele interzise la import, doamnele cu concepţii liberale, problema cărnii, puritatea limbajului, pildele care să fie date lumii, ordinea juridică, presa liberă, Antenele sud-americane, opinia publică, lecţiile de democraţie, morala creştină, sărăcia de valută, dreptul la azil, pericolul comunist, scumpirea vieţii, tradiţiile republicane, mesajele de adeziune . . .

Nu reuşi să termine. Enumerarea sîrguincioasă îi curmă ultima licărire de viaţă. Scufundîndu-se într-o *mare magnum* de formule abstracte care timp de două secole au constituit justificarea morală a puterii familiei, Mama Grande scoase un horcăit puternic şi muri.

Locuitorii din capitala îndepărtată şi sumbră a ţării văzură în aceeaşi seară portretul unei femei de douăzeci de ani pe prima pagină a ediţiilor speciale şi crezură că era vorba de o nouă regină a frumuseţii. Mama Grande trăia încă o dată tinereţea din fotografia sa mărită pe patru coloane şi cu retuşări urgente, cu bogatul său păr strîns pe creştetul capului cu un pieptene de fildeş, şi cu o diademă de diamante. Imaginea aceea prinsă de un fotograf ambulant care trecuse prin Macondo la începutul secolului — şi ţinută la arhivă, timp de mulţi ani, de către ziare, în sertarul: «persoane necunoscute» — era menită să rămînă pe vecie în memoria generaţiilor viitoare. Din acel moment, în autobuzele hodorogite, în ascensoarele ministerelor, în lugubrele saloane de ceai cu draperii decolorate, numele ei se şoptea cu veneraţia şi respectul datorat autorităţii unui ţinut bîntuit de căldură şi malarie,

https://biblioteca-digitala.ro

nume care cu puține ore înainte de a fi consacrat de presă, era necunoscut în restul țării. O burniță deasă contribuia la atmosfera aceasta. Clopotele de la toate bisericile băteau de înmormîntare. Președintele republicii, surprins de știrea morții tocmai în momentul cînd se pregătea să plece la ceremonia acordării gradului de sublocotenent noilor absolvenți ai școlii militare, sugeră ministrului de război, printr-o notă scrisă de el însuși pe reversul telegramei de condoleanțe, să-și încheie discursul cu un minut de reculegere în memoria lui Mama Grande.

Ordinea socială fusese atinsă prin acest deces. Președintele Republicii însuși, la care sentimentele urbane ajungeau ca printr-un filtru de purificare, întrevăzu din automobilul său — într-o viziune instantanee și pînă la un anumit punct brutală — consternarea tăcută care pusese stăpînire pe oraș. Doar cîteva cafenele rău famate rămăseseră deschise, și Catedrala Metropolitană, pregătită pentru nouă zile de onoruri funebre. La Capitoliul Național, unde cerșetorii înveliți în hîrtie de ziare vechi dormeau la umbra coloanelor dorice și ale statuilor taciturne ridicate în onoarea președinților decedați, luminile erau aprinse. Cînd președintele Republicii intră în biroul său, copleșit de înfățișarea capitalei îndoliate, miniștrii îl așteptau îmbrăcați în costume funerare de doliu, în picioare, mai solemni și mai palizi ca de obicei.

Evenimentele din noaptea aceea și cele din nopțile următoare vor fi definite mai tîrziu ca o lecție istorică. Nu numai pentru spiritul creștinesc care a inspirat pe cele mai înalte personalități ale puterii publice, dar și pentru abnegația cu care s-au împăcat interese disimulate și opinii contrarii, în dorința comună de a onora un decedat ilustru. Timp de mai mulți ani, Mama Grande garantase pacea socială și concordia politică a imperiului său, în virtutea celor trei baloturi de buletine electorale false care făceau parte din patrimoniul său secret. Flăcăii din rîndul servitorimii, protejații lor și arendașii, vîrstnici și tineri, își exercitau nu numai propriul lor drept la vot, dar și pe acela al alegătorilor morți în acest secol. Mama Grande era prioritatea puterii tradiționale asupra autorității vremelnice, predominarea clasei sale asupra plebei, transcendența înțelepciunii divine asupra improvizației muritorilor. În timpurile pașnice, voința sa hegemonică tăia și spînzura, veghind ca bunăstarea asociaților săi să fie astfel aranjată încît să fie nevoiți să recurgă neapărat la intrigi sau la fraude electorale. În vremurile tulburi, Mama Grande contribuia în secret la înarmarea oamenilor săi, dar ajuta totodată, în văzul lumii, victimele. Zeul acesta patriotic o acredita pentru cele mai înalte onoruri naționale.

Președintele Repubilcii nu avusese nevoie să recurgă la consilierii săi pentru a-și da seama de greutatea răspunderii sale. Între sala de audiențe a Palatului și curtea pavată care servise pe vremuri ca loc de parcare a trăsurilor viceregilor, se afla o grădină interioară cu chiparoși întunecați, unde un călugăr portughez se spînzurase din dragoste, în ulimii ani ai Coloniei. Cu toate că dispunea de un aparat numeros de ofițeri cu pieptul încărcat de decorații, ori de cîte ori trecea prin acest loc, după apusul soarelui, președintele nu-și putea stăpîni o ușoară înfiorare de teamă. Dar în noaptea aceea teama avu forța unei prevestiri. Atunci își dădu seama pe deplin de destinul său istoric și decretă nouă zile de doliu național și onoruri postume pentru Mama Grande, ca eroină căzută pentru patrie pe cîmpul de bătălie. Așa cum o declară în dramatica alocuțiune pe care în dimineața următoare o adresa compatrioților săi prin intermediul posturilor naționale de radio și televiziune, primul magistrat al națiunii își manifesta încrederea că funeraliile pentru Mama Grande vor constitui un nou exemplu pentru lumea întreagă.

Intenții atît de înalte nu puteau să nu se ciocnească și de grave dificultăți. Structura juridică a țării, rămasă de la strămoșii lui Mama Grande, nu era pregătită pentru evenimente ca acelea ce începeau să aibă loc. Doctori în drept, atoate

https://biblioteca-digitala.ro

ştiutori, alchimişti încercaţi ai dreptului, se adînciră în hermeneutică şi silogisme, în căutarea unei formule care să permită preşedintelui Republicii să asiste la funeralii. Înaltele sfere ale politicii, clerului şi finanţelor trăiră zile de adîncă preocupare. În vastul hemiciclu al Congresului, dotat pentru un secol cu o legislaţie abstractă, între portretele în ulei ale marilor personalităţi naţionale şi busturile gînditorilor eleni, evocarea lui Mama Grande atinse proporţii de nebănuit, în timp ce cadavrul ei se descompunea în climatul neîndurător din Macondo. Pentru prima oară se vorbi de ea, fără se să amintească de balansoar, de toropeala care o cuprindea la orele două după amiază şi de cataplasmele cu muştar; fu prezentată ca o făptură pură şi fără vîrste, ca o figură luminoasă ieşită din legendă.

Ore în şir se vorbi despre ea, aruncîndu-se în cele patru vînturi vorbe şi iar vorbe, care se răspîndiră în cuprinsul republicii cu prestigiul sporit al literelor tipărite. Pînă cînd cineva înzestrat cu simţul realităţii—în aceea adunare de jurisconsulţi aseptici — întrerupse vorbăria istorică pentru a atrage atenţia adunării asupra cadavrului lui Mama Grande, care aştepta hotărîrea la patruzeci de grade la umbră. Nimeni nu se tulbură însă de această întrerupere de bun simţ în atmosfera pură a legii scrise. Se transmiseră imediat ordine pentru îmbălsămare, în timp ce se găseau formule, se puneau de acord părerile sau se făceau amendamente constituţionale care să permită preşedintelui Republicii să asiste la înhumare.

Atît de mult se vorbise, încît flecăreala trecu frontierele, traversă oceanul şi străbătu ca un presentiment locuinţele pontificale din Castelgandolfo. Refăcut după oboselile sărbătorilor Sfintei Maria, Suveranul Pontif se afla în seara aceea la fereastră, privind spre lacul în care se scufundau scafandrii, căutînd capul unei domnişoare decapitate. În ultimele săptămîni ziarele se ocupaseră intens de acest caz, iar Sanctitatea Sa nu putea rămîne indiferent la o enigmă ridicată la atît de mică distanţă de reşedinţa sa de vară. Dar în seara aceea, printr-o substituire imprevizibilă, schimbară fotografiile posibilelor victime cu una singură, a unei femei de douăzeci de ani, într-un chenar de doliu. « Mama Grande », exclamă suveranul pontif, recunoscînd imediat fotografia care cu mulţi ani în urmă îi fusese oferită cu ocazia suirii în scaunul sfîntului Petru. « Mama Grande », exclamară în cor în locuinţele lor particulare membrii Colegiului Cardinalilor şi, pentru a treia oară în decurs de douăzeci de secole, se produse o oră de zăpăceală, de năduf şi de alergături în imperiul fără margini al creştinităţii catolice, pînă cînd Sanctitatea Sa instalat în lunga sa gondolă neagră, în direcţia fantasticelor livezi cu piersici, Via Apia Antica cu ciolănoase artiste de cinema bronzîndu-se la soare pe terase, apoi sumbrul promontoriu de la Castel-Santangelo. În amurg, sunetele grave ale clopotelor de la Bazilica San Pedro se amestecară cu cele ale clopotelor dogite din Macondo. Sanctitatea Sa suferi în ţinuturile lui Mama Grande, pentru întîia oară în istoria bisericii, febra priveghiului şi tortura roiurilor de ţînţari. Dar minunatul răsărit de soare pe domeniile Marii Bătrîne, viziune primitivă a regatului balsaminei şi al iguanei şterseră din memoria sa suferinţele din timpul călătoriei şi compensară sacrificiul.

Nicanor fu deşteptat cu trei lovituri la poartă, vestindu-l de sosirea iminentă a Suveranului Pontif. Moartea pusese stăpînire pe casă. Inspiraţi de succesivele şi grăbitele alocaţiuni prezidenţiale, de înfriguratele controverse ale parlamentarilor, care răguşiseră vorbind şi se înţelegeau numai prin semne, oamenii şi congregaţii din toată lumea îşi întrerupseră afacerile şi umplură pînă la refuz coridoarele întunecoase, mansardele înăbuşitoare sau se căţărară şi-şi găsiră în cele din urmă un loc pe parapete, în foişoare şi pe schelării. În salonul cel mare, mumificîndu-se în adăstarea marilor hotărîri, zăcea cadavrul bătrînei doamne, sub un morman de telegrame. Extenuaţi de plîns, cei nouă nepoţi vegheau la căpătîiul moarte

https://biblioteca-digitala.ro

într-un extaz de vigilenţă reciporcă. Universul însuşi a trebuit să-şi prelungească pînda timp de mai multe zile. În saloanele Consiliului Municipal, mobilate cu patru taburete de piele, Sanctitatea Sa suporta o lungă insomnie înecată în năduşeli, întreţinîndu-se cu lectura petiţiilor şi a dispoziţiilor administrative. În timpul zilei, împărţea caramele italiene copiilor care se apropiau de ferestre ca să-l privească. Masa şi-o lua împreună cu părintele Antonio Isabel, iar uneori cu Nicanor. Astfel îşi petrecu timpul, pînă cînd în centrul pieţii se dădu citire hotărîrii. Se declară tulburată ordinea publică; aşa şi pe dincolo, şi ca preşedintele republicii, aşa şi pe dincolo, dispunea luarea de măsuri excepţionale, aşa şi pe dincolo, ca să i se permită să asiste la funeralii, aşa şi pe dincolo.

Dar sosi şi marea zi. Pe străzile înţesate de rulete, de mese cu jocuri de noroc, de loterii şi de oameni cu şerpi încolăciţi în jurul gîtului, care îşi lăudau în gura mare balsamul balsamurilor pentru vindecarea brîncii şi asigurarea vieţii veşnice; în mica piaţă, unde oameni de tot felul îşi instalară umbrare şi-şi întinseră rogojinile, alebardieri spilcuiţi asigurau locul de trecere pentru autorităţi. Acolo se strînseseră, în aşteptarea momentului suprem, spălătoresele din San Jorge, pescuitorii de perle din Cabo de Vela, năvodarii din Ciénaga, pescarii de sepia din Tasajera, vrăjitorii din Mojana, sărarii din Manaure, acordeoniştii din Valledupar, geambaşii din Ayapel, cultivatorii de papaya din San Pelayo, dresorii de cocoşi din La Cueva, măscăricii din Sabanas de Bolivar, vîslaşii din Magdalena, conţopiştii din Mompox, în afară de cei pomeniţi la începutul acestei cronici şi mulţi alţii. Pînă şi veteranii colonelului Aureliano Buendía — cu ducele de Marlborough în frunte, cu podoabele lui de blănuri şi unghii de tigri — , îşi stăpîniră pisma lor seculară faţă de Mama Grande şi cei din familia ei şi veniră la funeralii, ca să solicite preşedintelui republicii plata pensiilor de război, pe care le aşteptau de peste şaizeci de ani.

Cu puţin înainte de orele unsprezece, mulţimea delirantă, care se sufoca de căldură, cu greu ţinută în loc de o elită de războinici în uniforme, cu dolmane împodobite cu fireturi şi chivăre spumoase, scoase un puternic strigăt de jubilare. Demni, solemni, în jachete negre şi cu joben, preşedintele republicii şi miniştrii săi, comisiile paralmentare, curtea supremă de justiţie, partidele tradiţionale şi clerul, precum şi reprezentanţii băncilor, comerţului şi industriei îşi făcură apariţia prin colţul străzii pe care se afla telegraful. Chel şi rotofei, bătrînul şi bolnăviciosul preşedinte al republicii defila pe dinaintea ochilor uimiţi ai mulţimilor care îl învestiseră în această funcţie fără să-l cunoască şi care numai în acest moment puteau să depună mărturie că exista. Între episcopii copleşiţi de gravitatea misiunii lor şi militarii cu toracele lor robust blindat cu medalii, primul demnitar al ţării simţi forţa puterii sale indiscutabile.

În rîndul următor, într-o unduire de voaluri de doliu, veneau reginele naţionale ale tuturor articolelor de larg consum pentru care se instituie concursuri de frumuseţe. Pentru prima dată, văduvite de splendoarea pămînteană, trecură precedate de Miss Univers, regina de mango de hilacha, regina de ahuyama verde, regina merelor de Guineea, regina tapiocii, regina fructelor de goiava, regina cocosului de apă, regina fasolei cu boabe negre, regina celor 426 de kilometri de mărgele de ouă de iguana şi multe altele, pe care nu le mai pomenim pentru a nu face interminabilă această cronică.

În cosciugul său de chiambrica de purpură, separată de lume prin opt şuruburi de alamă, Mama Grande era în acele clipe prea îmbibată de eternitatea sa de aldehidă formică, pentru a-şi da seama de amploarea măreţiei sale. Toată strălucirea pe care ea o visase stînd în balcon, în timpul insomniilor din verile călduroase, se împlini acum, cînd toate simbolurile epocii aduceau omagii memoriei sale.

https://biblioteca-digitala.ro

Chiar şi Suveranul Pontif, pe care ea şi-l închipuia plutind într-o caleaşcă strălucitoare, deasupra grădinilor Vaticanului, înfrunta canicula cu un evantai de frunze de palmier şi onora cu demnitatea sa supremă funeraliile cele mai mari din lume.

Îmbătată de spectacolul puterii, gloata nu sesiză freamătul ce avu loc în casă, cînd interveni acordul în disputa dintre persoanele ilustre şi catafalcul fu scos în stradă pe umerii celor mai iluştri. Nimeni nu văzu umbra de strajă a şoimilor din urma cortegiului pe străduţele înfierbîntate din Macondo, nici nu băgă de seamă că la trecerea iluştrilor acestea se acopereau cu un miros pestilenţial de scîrnă. Nimeni nu băgă de seamă că nepoţii, înfiaţii, serviitorii şi protejaţii lui Mama Grande închiseră porţile imediat după ce fu scos cadavrul afară şi demontară uşile, răscoliră peste tot şi dezveliră temeliile casei, ca să şi-o împartă între ei. Pentru nimeni nu trecu neobservat, suspinul de uşurare pe care îl scoaseră mulţimile cînd se împliniră patrusprezece zile de rugăciuni, proslăviri şi ditirambi, iar mormîntul fu pecetluit cu o platformă de plumb.

Cîţiva din cei prezenţi acolo avură destulă clarviziune pentru a înţelege că asistau la naşterea unei epoci noi. Marele Pontif putea să urce acum la ceruri cu trup şi suflet, misiunea lui pe pămînt fiind încheiată, preşedintele republicii putea să se apuce să guverneze după cum credea de cuviinţă, iar reginele de toate felurile puteau să aibă tot ce visau, să se căsătorească şi să fie fericite, să zămislească şi să nască fii mulţii, şi acum puteau şi mulţimile să se tragă la umbră, potrivit cu felul lor de viaţă pe nesfîrşitele domenii ale lui Mama Grande, fiindcă singura care putea să se împotrivească şi avea suficientă putere ca s-o facă începuse să putrezească sub o platformă de plumb. Era nevoie doar ca cineva să se aşeze pe un scăunel la poartă şi să povestească această istorie, astfel ca toţi neîncrezătorii din lume să afle că mîine, miercuri, vor veni măturătorii şi vor mătura gunoaiele rămase de la funeraliile lui Mama Grande, acum şi în vecii vecilor.

În româneşte LAURENTIU SILVIAN

GABRIEL GARCIA MARQUEZ

Operele lui Gabriel García Márquez, puţine la număr, i-au adus o faimă care l-au situat între cei mai de seamă prozatori ai Columbiei contemporane. De la José Eustasio Rivera, autorul renumitului roman La Voragine (*Vîrtejul*), *nici un alt scriitor columbian nu a cunoscut succese atît de categorice şi nu s-a bucurat de aprecieri unanim favorabile în lumea hispano-americană ca Gabriel García Márquez.*

În scrierile sale a abordat cu o deosebită preferinţă teme din ţinuturile sale natale. Macondo, o localitate tropicală, care nu se întîlneşte pe nici una din hărţile cunoscute a devenit datorită cărţilor lui Márquez, locul cel mai cunoscut din Columbia de azi. Primii locuitori ai săi sînt refugiaţii din războaiele civile, care au devastat Columbia în a doua jumătate a secolului trecut. Macondo a avut o perioadă de apogeu între anii 1915—1918, cînd întregul ţinut a fost cuprins de « febra bananieră ». După terminarea acestei perioade de prosperitate generală, oraşul a fost cuprins de o stare de adîncă apatie. Cei care puteau îl părăseau în grabă, cei care rămîneau se scufundau. Din strălucirea de altădată n-au mai rămas decît feudele, fantomele eroilor dispăruţi, accesele delirurilor de grandomanie, amintirile despre ceea ce a fost. Localitatea a fost bîntuită de tot felul de calamităţi, secete care au pîrjolit pămîntul, inundaţii catastrofale, iar cangrena morală s-a întins peste tot. Oamenii din Macondo

https://biblioteca-digitala.ro

sînt ranchiunoşi, nici unul din ei nu-i iubeşte pe ceilalţi. Trecutul a fost îngropat, dar a devenit un fel de coşmar colectiv. Nimeni nu doarme liniştit în Macondo, peste tot domneşte o atmosferă de teamă şi neîncredere. Şi această atmosferă continuă să rămînă aceeaşi de-a lungul anilor, întreruptă doar cînd soseşte vreun circ rătăcit, sau la malul Macondei ajunge şalupa cu poşta.

Dar pentru cine ştie să citească semnele, Macondo e ameninţat în permanenţă de nenorociri. Toată lumea ştie că în munţi se află grupuri de guerilleros. Medicul împrăştie manifeste subversive, frizerul, guraliv, ca peste tot, şi-a pus în prăvălie un afiş pe care se poate citi: « Interzis a se vorbi de politică », preotul e surd şi orb, croitoria e un cuib de răzvrătiţi. Peste oraş au căzut din cer păsări moarte şi zilnic locuitorii întîlnesc pe străzi, în curţi, pe acoperişuri, pe garduri şi pe balcoane mormane de păsări moarte. Gabriel García Márquez captează şi fixează cu grijă momentele, ca într-o cronică densă de fapte şi întîmplări ciudate, dar profund umane.

Deşi alcătuiesc cicluri diferite, fiecare din cărţile sale reprezintă un ecou al celorlalte, ca piese ale aceluiaşi proces. La Hojarasca *(Frunzişul)*, El coronel no tiene quien la escriba *(Colonelului nu are cine să-i scrie)*, Los funerales de la Mamá Grande *(Funeraliile lui Mama Grande)*, La mala hora *(Ceasul rău) şi* Cien años de soledad *(O sută de ani de singurătate) sînt alimentate din aceeaşi sursă, sînt dezvoltări ale aceleeaşi imagini, sub multiplele sale aspecte. Multe din ele au fost traduse în diferite limbi.*

Dacă în prima sa carte, La Hojarasca, *o carte plină de drame sociale şi colorit cu o mare încărcătură emoţională, prezentarea evenimentelor şi întîmplărilor din viaţa columbiană aminteşte de arta lui William Faulkner şi Virginia Woolf, în cărţile următoare amprenta personală a scriitorului, concepţia sa proprie e mult mai evidentă.*

În a doua sa carte, El coronel no tiene quien le scriba, *stilul e mult mai personal, expresia e concentrată şi precisă, iar acţiunea e limpede, mai bine conturată şi închegată.*

Colonelul, un bătrîn maniac şi ramolit, trăieşte împreună cu soţia lui, o astmatică, şi aşteaptă, încă de la ieşirea lui din cadrele armatei comandate de Buendía, fixarea pensiei. Unicul fiu i-a fost ucis de trupele guvernamentale, în timpul unei operaţii de curăţire împotriva grupurilior de guerilă. Colonelul e mai mult decît un personaj, e o viziune a trecutului, iar în fiecare act al său e prezent omul, cu toate calităţile şi defectele sale.

Los funerales de la Mamá Grande *e o admirabilă satiră social-politică, o persiflare vehementă a retoricii oficiale şi a practicilor locale. Mama Grande e un fel de Doña Barbara, care reuneşte în timpul vieţii sale o mulţime de moşii, din care unele le stăpîneşte pe temeiuri legale, iar altele prin fraudă, fiind amestecată în tot felul de afaceri, de la activitatea productivă pînă la politică, combinînd cu abilitate frauda electorală cu tirania politică, inclusiv asasinatul adversarilor.*

Gabriel García Márquez s-a născut în 1928, la Aracataca, un cătun pierdut pe coastele neospitaliere ale Atlanticului, la marginile căruia se aflau întinse plantaţii de banane. Studiile liceale şi cele universitare le-a făcut la Bogota. A intrat în ziaristică încă de pe timpul cînd era student.

Călător curios şi neobosit, a trăit un timp la Roma şi la Paris, apoi în Venezuela, la Caracas, şi în Mexic. În prezent s-a stabilit în Spania. Ca ziarist a desfăşurat o largă activitate în capitalele ţărilor amintite, fiind pentru o scurtă perioadă şi reprezentant al agenţiei cubaneze Presa Latină pe lîngă O.N.U.

https://biblioteca-digitala.ro

Carnet

ANDREI BREZIANU

Corespondența londoneză a lui LENIN cu o prietenă a literaturii române

« Traducerea e uluitoare și izbitoare: m-a cucerit! Sylvia: ești cel mai curios geniu-monstru al secolului nostru — cea mai zvăpăiată, cea mai mîndră, cea mai dîrză și mai neabătut încăpățînată condottieră poznașă din cîte s-au impus ca leaderi în extrema infra-roșie a spectrului revoluționar; — dar că erai înzestrată și cu un deosebit talent literar, că te pricepi să potrivești rime și să gonești călărind pe spinarea cuvintelor, fusese pînă astăzi un secret pentru mine! » Aceste cuvinte ale lui G. B. Shaw, adresate Sylviei Pankhurst cu prilejul publicării volumului ei de tălmăciri, *Poems of Eminescu* [1], surprind într-un singur *flash* două din laturile unei personalități cu totul ieșite din comun și care ne privește. Într-adevăr, pe lîngă inițiativa în general cunoscută a tălmăcirii acelui volum, introdus prin prefețele de prestigiu ale lui Shaw și Iorga, marcînd și prima luare de contact mai amplă a lumii anglo-saxone cu poetul nostru național — Sylvia Pankhurst este oaspetele României cu prilejul dezvelirii bustului lui Eminescu de la Constanța, poposind atunci și la Istria, Adamclisi, la Vălenii de Munte, și în alte părți ale meleagurilor

[1] London: Kegan Paul, Trench Trubner and Co. Ltd. 1930

https://biblioteca-digitala.ro

La Gorki
august-septembrie
1922

noastre. Mai tîrziu, la Londra, organizează activităţi de popularizare culturală, din care cronica vremii a reţinut un festival Eminescu cuprinzînd, pe lîngă recitalul poetic de rigoare şi cîntece pe versurile poetului, bucăţi de muzică populară românească interpretată la vioară.

Dar dacă trainica simpatie a Sylviei Pankhurst pentru România rămîne în analele literaturii prin însuşi semnul indelebil al cărţii care-l uimise pe Shaw, — dominanta nedesminţită a activităţii ei publice a fost şi a rămas lupta socială. Tocmai în legătură cu acest aspect se situează jalonul de marcă pe care-l reprezintă schimbul unei scrisori cu Vladimir Ilici Lenin. Latura de militantă a Sylviei Pankhurst, — poate mai puţin cunoscută la noi — a fost ilustrată prin trăiri atît de izbitoare şi multiple, încît chiar şi din creionarea cîtorva trăsături desprindem cu uşurinţă un profil de o extraordinară vivacitate. Sylvia Pankhurst studiază artele frumoase la Royal College of Art în atmosfera *fin de siècle* a amurgului unei ere în care

https://biblioteca-digitala.ro

Englitera, suverană mondială a exacţiunii şi îmbogăţirilor nedrepte — ţine pe tronul ei o femeie — regina Victoria (decedată în 1901) — dar nu acordă femeii engleze aproape niciun drept. Pictura n-o entuziasmează peste măsură pe tînăra Sylvia. Urmînd o tradiţie cu rădăcini în familie, în anii de început al secolului, devine campioana unei îndîrjite lupte avînd ca scop dobîndirea drepturilor politice pentru femeia britanică. Dacă ar fi să găsim un echivalent în epoca noastră pentru a ne sugera, pe viu, prezenţa sfidătoare a acestei tinere activiste maltratînd cu elan şi convingere convenţionalismele sociale ale erei victoriene şi post-victoriene, — numele ce s-ar cere pronunţat e cel al Bernadettei Devlin, populara deputată a Ulsterului în Camera Comunelor, scandalizînd în zilele noastre prejudecăţile politice dominante nu numai de la tribuna parlamentului, dar chiar de pe baricade şi în manifestaţii de stradă. Sylvia Pankhurst a fost, în anii începutului de secol, animatoarea mişcării cunoscute sub numele de *The Suffragette Movement*; revendicînd extinderea sufragiului universal şi la femei: devine prima secretară a «Uniunii sociale şi politice a femeilor britanice», întemeiază «Federaţia pentru sufragiul muncitoresc», organizaţia «East London Federation of Suffragettes», ulterior transformată în «Workers' Suffragette Federation», iar în anii primului război mondial, amplificîndu-şi obiectivele luptei, fondează şi «Liga pentru apărarea drepturilor soţiilor şi familiilor de marinari şi soldaţi», precum şi alte numeroase comitete de acţiune. Sylvia Pankhurst apostrofează cu o rară violenţă, în public, pe Winston Churchill, pe atunci tînăr; e arestată şi repusă în libertate, arestată din nou; eliberată, pleacă în Statele Unite spre a cîştiga acolo aderenţi şi a cuceri opinia publică; reîntoarsă în ţară, azvîrle cu pietre în Camera Comunelor, declară greva foamei în cursul altei arestări, e hrănită cu forţa de autorităţile poliţieneşti, sparge geamurile spre a atrage atenţia asupra violării regulamentelor; e din nou arestată în cursul unei lupte de stradă, evadează şi se ascunde în nişte grajduri, cade totuşi în mîna poliţiei, e eliberată sub cauţiune şi părăseşte Anglia îndreptîndu-se spre Danemarca, de unde se reîntoarce spre a fi iarăşi arestată, în cursul unei manifestaţii în Victoria Park; autorităţile o expulzează cu forţa, trimiţînd-o în Franţa; de unde însă revine în ţară, hotărîtă să continue lupta prin toate mijloacele; următoarea ei arestare se face în condiţii spectaculoase: punîndu-i-se cătuşe, Sylvia Pankhurst e înlănţuită cu alte douăzeci de manifestante şi dusă în acest cortegiu pe străzile Londrei pînă la locul de detenţiune; o dată eliberată, se instalează în faţa clădirii Parlamentului declarînd acolo greva foamei; mai apoi, sprijină lupta pentru libertate a Irlandei; la încheierea primului război mondial, ţelul pentru care luptase este practic atins, dreptul de vot fiind extins în Anglia şi la femei. Aceste cîteva date, spicuite din frămîntata biografie a Sylviei Pankhurst [1], dau o idee despre energia combativă a aceleia care, simpatizînd consecvent cu oprimaţii şi îmbrăţişînd fără ezitare cauza stîngii, uneori cu nuanţe de anarhism, a mers în repetate rînduri pînă la jertfă în denunţarea legiuirilor unui capitalism făţarnic şi nedrept.

În cîteva cuvinte vii, Lenin explica foarte bine lungul şir de molestări îndurate de ea: *Tovarăşa Sylvia Pankhurst este reprezentanta intereselor a sute de milioane de oameni asupriţi de capitaliştii englezi şi alţi capitalişti,—şi de aceea este supusă teroarei albe, i se răpeşte libertatea.*[2]

Dar în momentul cînd, la terminarea războiului, reprezentarea parlamentară ajunsese să îmbrace aparent aspecte de liberalizare, prin faptul unei mai adecvate

---

[1] Sylvia Pamkhurst, *The Suffragette Movement*, Longmans, Green, London New York, 193.
[2] Lenin, «Scrisoare către muncitorii englezi», publicată în Pravda nr. 130,17 iunie 1920; cf Opere, vol. 31, ESPLP, Bucureşti, 1956, p. 125

https://biblioteca-digitala.ro

participări a corpului electoral la desemnarea deputaţilor, Sylvia Pankhurst se vede confruntată cu noi probleme deosebit de spinoase, reflectînd în mod inevitabil complexitatea contradicţiilor desfăşurate de evoluţia istorică a fenomenelor în chestiune. În faţa caracterului factice al însuşi aşezămîntului parlamentar burghez, stînga britanică se afla divizată pe chiar problema de principiu a participării la Parlament. Parlamentul, scopul de zi cu zi a luptei acestei neînfricate militante devenise acum obiectul dezbaterilor mişcării. În 16 iulie 1919 Sylvia Pankhurst adresează lui Lenin o scrisoare cerîndu-i sfatul în legătură cu acest important aspect, specificînd şi componentele implicate în divergenţa de opinii. Lenin este astfel informat că stînga britanică e alcătuită *grosso modo* din şapte ramuri, enumerate de Sylvia Pankhurst în ordinea următoare: 1. Trade-unioniştii şi exponenţii de tip vechi ai politicii muncitoreşti.2. Partidul Laburist Independent. 3. Partidul Socialist Internaţionalist. 4. Industrialiştii Revoluţionari. 5. Partidul Socialist. 6. Federaţia Socialistă a Muncitorilor. 7. Asociaţia Socialistă din regiunea South Wales.

Lenin îi răspunde cu promptitudine şi amabilitate în 28 august.

Dragă tovarăşă !

Abia ieri am primit scrisoarea dumneavoastră din 16 iulie 1919. Vă sînt extrem de recunoscător pentru informaţia referitoare la Anglia şi voi căuta să vă îndeplinesc rugămintea, adică să răspund la întrebarea dumneavoastră.

Nu mă îndoiesc cîtuşi de puţin că mulţi muncitori, care se numără printre reprezentanţii revoluţionari cei mai buni şi mai cinstiţi şi cei mai sinceri ai proletariatului, sînt adversarii parlamentului şi ai oricărei participări la parlament. Cu cît este mai veche într-o ţară civilizaţia capitalistă şi democraţia burgheză, cu atît mai explicabil este acest lucru, căci democraţia din vechile ţări parlamentare a învăţat de minune şi să înşele poporul prin mii de procedee, prezentînd parlamentul burghez drept « democraţie în general » sau « democraţie pură », etc., ascunzînd cu dibăcie milioanele de legături dintre parlament şi bursă şi capitalişti, folosind presa coruptă şi venală şi punînd în mişcare prin toate mijloacele forţa banului, puterea capitalului [1].

Mergînd apoi la obiect, cu dinamismul care-i era propriu, Lenin lămureşte pe Sylvia Pankhurst în următorii termeni:

Ce-i de făcut dacă, într-o ţară oarecare oamenii care sînt comunişti din convingere, şi prin hotărîrea lor de a duce o luptă revoluţionară, oameni care sînt partizani sinceri ai puterii sovietice (ai « sistemului sovietic », cum spun cîteodată cei din altă ţară), nu se pot uni din cauza divergenţelor în problema participării la parlament?

Eu aş zice că aceste divergenţe sînt neesenţiale în momentul de faţă, căci lupta pentru puterea sovietică este lupta politică a proletariatului în forma ei cea mai înaltă, cea mai conştientă, cea mai revoluţionară. Mai bine să fii cu muncitorii revoluţionari cînd ei greşesc într-o problemă particulară sau secundară, decît cu socialiştii « oficiali » sau social-democraţi dacă ei nu sînt revoluţionari sinceri, fermi, nu vor — sau nu ştiu —să ducă o muncă revoluţionară în rîndul maselor muncitoreşti, dar preconizează o tactică justă în această problemă particulară. Or problema parlamentarismului este acum o problemă particulară, secundară. După mine, bine au făcut Rosa Luxemburg şi Karl Liebknecht atunci cînd . . . în ianuarie 1919 au susţinut participarea la alegerile pentru parlamentul german burghez pentru «Adunarea Naţională» Constituantă împotriva părerii majorităţii [2].

Şi Lenin introduce un *distinguo*:

Muncitorii revoluţionari care fac din parlamentarism obiectivul principal al atacurilor lor au toată dreptatea, în măsura în care aceste atacuri exprimă negarea principială

---

[1] V.I. Lenin, Opere, vol. 29, ESPLP, Bucureşti, 1956, p. 546

[2] Ibid, p. 547

https://biblioteca-digitala.ro

a parlamentarismului burghez şi a democraţiei burgheze . . . Critica parlamentarismului este nu numai legitimă şi necesară ca motivare a trecerii la puterea sovietică, ci este pe deplin justă ca expresie a conştiinţei faptului că parlamentarismul are un caracter istoriceşte convenţional şi limitat, că el este legat de capitalism şi numai de capitalism, că el (parlamentarismul) are un caracter progresist în comparaţie cu rînduielile medievale şi un caracter reacţionar în comparaţie cu puterea sovietică. [1]

După care Lenin trece la o analiză a tendinţelor manifestate în stînga britanică, urmînd şi interpretînd punct după punct datele înfăţişate lui de Sylvia Pankhurst în scrisoarea din 19 iulie. Sagace şi la obiect, Lenin se foloseşte de prilej spre a scoate în evidenţă sarcinile concrete, de primă necesitate, ale mişcării muncitoreşti engleze; rîndurile lui sînt semnificative:

O legătură indisolubilă cu masa muncitorilor, priceperea de a face neîncetat agitaţie în sînul ei, de a participa la fiecare grevă, de a se sezisa de orice cerinţă a masei, acesta este lucrul cel mai important pentru partidul comunist, mai ales într-o ţară ca Anglia, unde pînă acum (ca şi, de altfel, în toate ţările imperialiste) au participat la mişcarea socialistă şi la mişcarea muncitorească în general mai mult vîrfuri restrînse ale muncitorilor, reprezentanţii aristocraţiei muncitoreşti, în cea mai mare parte pervertiţi pe de-a-ntregul şi iremediabil de reformism, prizonieri ai prejudecăţilor burgheze şi imperialiste. [2]

Lenin îşi încheie mesajul « cu salutări comuniste », adăugînd şi un *post-scriptum* din care reiese că, îndatoritor, trimisese corespondentei sale britanice şi o tăietură dintr-un ziar rusesc, menită a-i da o idee de felul în care opinia publică din U.R.S.S. era informată cu privire la mersul evenimentelor social-politice din Anglia.

În anii post-belici, afectată de puternicele contradicţii ale cadrului social-politic, probabil descurajată de aspectele deprimante ale vieţii publice din ţara sa — aspecte ce aveau de altfel să contribuie nu puţin la ridicarea nazismului de pe ruinele imperiului prusac înfrînt şi să ducă, în cele din urmă, la noua conflagraţie generală — Sylvia Pankhurst părăseşte Anglia; în 1926 publică volumul dedicat problemelor indiene, *India and the Earthly Paradise* (*India şi raiul pe pămînt*); străină de prejudecăţile rasiale şi naţionale, consacră apoi o altă carte limbii internaţionale a viitorului: *Delphos* : *The Future of International Language* (1929); pe la începutul anilor '30 emigrează în Etiopia unde, începînd din 1936 şi pînă în 1956, conduce şi dirijează personal *New Times and Ethiopia News* din Addis Abeba, publicaţie fondată de ea. După înfrîngerea şi izgonirea ocupanţilor fascişti din Abisinia, credincioasă idealurilor care o animaseră toată viaţă, Sylvia Pankhurst publică lucrări cu caracter denunţător: *Italy's War Crimes in Ethiopia* (*Crimele de război ale Italiei în Etiopia*), 1944, dar şi *British Policy in Eritrea and Northern Ethiopia* : *British Policy in Eastern Ethiopia* (*Politica Marei Britanii în Eritrea şi Etiopia de nord* : *politica Marei Britanii în Etiopia de est*) 1945, urmate de alte volume consacrate realităţilor politice, sociale, istorice şi culturale ale ţării ei de adopţiune. Ultimul, intitulat *Ethiopia Today* (*Etiopia azi*), vede lumina tiparului în 1956.

Militantă generoasă şi om de litere, Sylvia Pankhurst, care a închis ochii în 1960, rămîne o siluetă încă insuficient cunoscută: episodul corespondenţei ei cu Lenin, ca şi tălmăcirea făcută din Eminescu, fixează pentru noi două din cele mai interesante aspecte ale multiplei şi dinamicei sale personalităţi.

---

[1] Ibid. p. 549
[2] Ibid.

Corectura: LIDA IGIROŞIANU

Întrepr. poligrafică „Arta Grafică"
Calea Şerban Vodă 133, Bucureşti
Republica Socialistă România
Comanda Nr. 5619

https://biblioteca-digitala.ro

PREZENTAREA TEHNICĂ:
I. BROD

Secolul 20

REDACȚIA: CALEA VICTORIEI, 115. TEL. 16.79.22
ADMINISTRAȚIA: ȘOSEAUA KISELEFF. 10—TEL. 18.33.99
BUCUREȘTI

Lei 10

43 804